

E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Real Academia de la lengua Vasca
Travaux et actes de L'Academie de la langue Basque

Zuzendaritzaren buru: Fr. Luis Villasante

Euskera XXVII (2. aldia)
(1982) 2
27
BILBO

EUSKALTZAINDIA

Arbieto, 3 - Bilbo-8

ISSN. **Euskera** 0210-1564

ISBN. 85479

Dep. Leg.: BI 1381-82

A. G. Elkar, S. Coop.

Autonomía, 71-Bilbo-12

**LOPEZ IDAZLEAREN
OMENALDIA**

Donaixti-Ibarre, 1982-IV-18

DONAIXTIKO EGUNETAN*

Donaixti-Ibarre, 1982-IV-18

*P. Uhart
Auzapeza*

Auzapezaren mintzaldia Euskaltzaindiari

Ez da enetako aise mintzaldi baten egitea eskual akademiako membro handi eta famatien aintzinean.

Lehen lehenik ez niz predikatzale eta, segurrenik ere, misionesta gaixto bat eginen nien.

Eta gero, ene eskuarak, ez ditu akademiako hizkuntzak. Zeren nik ez dut eskuararen gramera igundano ikasi eta ene lenguaia ez da amaren altzoan ikasia baino urrunago heltzen.

Barkatu beraz, ene mintzatzeko manera gaixtoa bada. Barkatu ere, zietarik zonbaitek ez banuzue konprenditzen.

Donaixti hautatu duzue zien biltzarrearendako eta hauta hortaz handizki ohoratzen duzue gure herri ttipia. Eskerrak beraz hauta hortako. Izana gatik ere bi herritarik egina, Donaixti eta Ibarre, gure herria ttipia da eta, gehiago dena, ttipitzen ari da. Direla zazpi urte, bagintuen 400 arima eta orai ez gira hiru ehun eta bost baizik (305). Ez da industriarik ez herrian ez eta ere herri auzuetan.

Hemengo familia gehienak laborariak dira. Ez dute errekoltarik, ogi eta arto biziki guti baizik egiten. Bainan artzainak dira eta etxe bakotxak hazten ditu ehun bat ardi axurdun. Axuria saldu eta ardiak deitzen dira eta esnea saldia da "Roquefort" gasnasen egiteko maiatz artino. Gero, bi hilabetez, ardiak johan dira borturat, han deitziak dira eta artzainak egiten du bortu-gasna. Etxe bakotxak hazten ditu hamabost bat behi gorri.

Denek badituzte tracteur-ak eta mekanika tresna guziak.

* Herria 1649. zenb., 1982-IV-29, astekaritik jasoa.

Eta, bizkitartean, 42-etarik, 18 etxetako nausiak donado dira eta 40 urtez goiti badute. Erran nahi baitu, hemendik eta 20 edo 30 urteren burian, oraiko hamar etxetarik lau hutsak izanen direla.

Huna beraz zer den Donaixti, ez dut erran nahi zeri buruz johan den eta zer izanen den geroa: beldur niz.

Eta herri trixte hori zien batasunak aurten hautatu! Zer gatik hauta hori? Lopez deitzen zen apez bat izan delakotz Ibarren.

Erran behar dut, umilki, egun hotarat artio ez niela Lopez izen hori herrian ezagutzen. Orai ikasi dut jutxitarra zela eta aizin ahala ari zela herriko xaharrentzat galtzerdi egiten. Baina ikasi dut ere Alphonse Rodriguez jesuitak egin liburua "Pratique de la perfection chrétienne" itzuli zuela eskuaraz, eskuara baizik ez zakitenendako. Eta gauza hori 1782-an.

Horiek orok ez dute erran nahi Donaixtik meheximendu handirik badie-la ohoratia izaiteko.

Eta bizkitartean Donaixtik, bi egunez, ikusi duke "zazpiak-bat" obratzen. Barne batean, zazpi probintzietako gizon eta emazte zombait bizi izan zizte sujeta batez, denek zinuaten arrangura bat: eskualdun languaia, denek duzie amodio bat: Eskual Herria.

Eta, doi-doia erraiten nuen bezala, ez badakit zer izanen den Donaixtiren geroa, ez dakit ere zer izanen den Eskual Herriko geroa eta horrendako ere, beldur niz.

Beldur bat badut, funtsezko arrazoinik gabe, baina beldur bat, eskuara izan dadin bera Eskual Herri guzian. Nik, ene gustuz, ez nuke nahi gal dizten leku berezietako mintzatzeko manera liferentak. Enetako domaietake galtzea Lapurdiko "accent" serioa eta Xuberoko kantuz bezala mintzatzeko manera. Iduri zait potretetz behar balitz erakutsi languaia, Xuberotarra dantzari litakela, lapurtarra arrainkari eta baxenabartarra artzain.

Eskual languaiaren aberastasun bat ez ote da liferentzia hori?

Beldur niz ere Eskual-Herriarentzat. Iduri zait badela biziki biolentzia Eskual-Herrian. Segurrenik ere, badira biolentzia horien egiteko arrazoinak uste dutenak ukaita. Nik ez dut uste, eta ez dut sinesten deus onik izaiten ahal dela jokatik, gerlatik, elgar hiltzetik.

Horren gatik uste dut bizpahiru egun hotan izan zizuten bezala ondoko egunetan eta urtetan elgarretaratzen badira zuen nahikundeko gizon eta emazteak, biziko dela Eskual-Herria eta harekin eskualduna, bakean eta bata bestearen errespetian.

LOPEZ IDAZLEAREN OMENEZ

Donaixti-Ibarre-n, 1982, Apirilak 18

Fr. Luis Villasante

Euskaltzainburuaren hitzak

Danaixti-Ibarre-ko alkate jauna.

Euskaltzaindiko jaunak.

Euskal Dialektologi ikastaroko Irakasle eta Ikasle jaunak.

Donaixti-Ibarre-ko eta beste tokitako Jaun-Andreak:

Egun on digula Jainkoak guztioi!

Lehenik ene hitzak zuretzat izan bitez, alkate jaun horrentzat, zeuri eskerrak emateko, alegia, egin diguzun ongi etorriagatik eta hartze amultsua-gatik. Eta gero Donaixti-Ibarre-ko herriarentzat, berebat honi ere eskerrak bihurtzeko.

Bi egun, eta gaurkoaz hirugarrena, daramatza jadanik Euskaltzaindiak herri polit honetan. Be-Nafarroako eskualde hau hautatu du oraingoan Euskaltzaindiak Dialektologiako bilkurak bertan egiteko.

Eta hasteko, bilkura horiek zer asmu edo xederekin paratu ditugun esanen dut. Bilkura horiek izan dira, bada, heldu den udan herriz-herri hizkuntz ikerketak egiten ibiliko direnak aitzinetik eskolatzeko eta prestatzeko. Atzo finitu ziren bilkura horiek, eta egungo ospaketa hau hemengo mintzaira berezian izkiriatu zuen Lopez erretorearen oroitzapenetan egiten da.

* * *

Usaia du gure Euskaltzaindiak Euskal-Herriko eskualde eta toki desberdinak bisitatzea, eta, parada edo okasione batzuetaz baliaturik, beroietan euskararen aldeko besta eta ospakizunak antolatzeko.

Bainan agian galde eginen dit zenbaitek: eta zer da Euskaltzaindi hori? Euskaltzaindia da Euskararen Akademia. Zuek badakizue frantsesak baduela Académie Française delako hori, espainolak Real Academia Española duen bezala. Ez horien parekoa, noski, ttipiagoak eta errumesagoak garenaz geroz-

tik, baina euskarak ere badu bere Akademia. Eta Akademia honen xedea da gure mintzaira hau sustatzea, aitzinatzea eta lantzea. Gure mintzaira bere ahulezia eta flakeziatik ateratzea.

Mende honen hastapenean sortu zen batasun hau, eta ordudanik lanean ari da, bere ahalen arabera, euskaldunek euskara atxiki dezaten. Lan dorpea eta gaitza hartu du beregain Euskaltzaindiak: ontsa dakigu hori guztiok. Euskara bere ahuleziatik atera, gaur-eguneko premia guztietarako erreminta zalui eta trebe bihurtu, a zer lana! Lan dorpea eta gaitza, esan dut, eta euskaldunak berak hortan permatzen badira egingen dena, eta bestela ez. Anitz lan handi eta ttipi ditugu egin beharrak, xede horiek inoiz erdietsiko badira. Eta horietako bat, guztion euskara mueta bat moldatzea, euskaldun guztien artean lokarri izateko balio lezakeena, tokian tokiko mintzaira bereziari zor zaion estimu eta errespetua den gutiena ere galdu gabe.

Euskaltzaindiari maiz egotzi ohi zaio zirto hau: guztion euskara bat muntatu nahi duela, eta, bitartean, eskualdeetako euskalki eta mintzaira bereziak arbuiauto edo gutiesten dituela. Baina gauzak ez dira bat ere hola. Kristok behiala esan zuena datorkit gogora: "Bata egin behar zen eta bestea ez utzi" (Mt 23,23). Akademiak, orobat, uste du guztion euskara bilatzeak ez gaituela tokian tokiko mintzaira berezietarik gibelatu behar.

Euskaltzaindiak nahi du, bai, euskara molde bat muntatu egiazki eta benetan guztion artean lokarri izango dena, eta zenbait zereginetan, hala nola irakaskuntzan, liburuetan, administrazioko arazoetan etab. guztiok enplegatzeke gai izango dena. Eta Euskaltzaindiak nahi du guztion euskara hori, zeren, hori gabe, ez baitu beste biderik ikusten gure hizkuntza bizirik atera eta salbatzeko. Baina Euskaltzaindiak, era berean, estimu handitan ditu tokian tokiko euskal hizkera eta mintzaira bereziak, euskalkiak, etab. Nahi du, gainera, horiek ere iker daitezen eta lant daitezen. Euskaltzaindiak uste du batak ez duela bestea kentzen.

Ba ote da hemen egin ditugun bilkurak baino froga hoberik, Euskaltzaindia herriko hizkerez arranguratzen dela frogatzeko? Bai. Horiek bere buruz mintzo dira. Ezi zertarako egin ditugu bilkura horiek? Herriko euskara ikertzen ariko direnei hartako metodologia ikasgarazteko. Duela urtebete beste bilkura batzuk egin ziren Deba-n. Haien segida eta osagarri dira Donaixtiko hauek. Maisu onak entzun ditugu, arazo hauetan trebatuak direnak, hala nola, Mitxelena, Ana Mari Etxaide, Karmele Rotaetxe, J. M. Etxebarria, etab. Barneko jardunaldiak izan dira, gure artean lanean hasteko prest dauden gazteen zerbitzutan antolatutak. Eskerrak bihurtu nahi dizkiet, bai gazteei berei, bai eta horien irakasleei.

Zuek badakizute frantsesak aspaldidanik duela egina bere Atlasa. Espainolak ere badu berea. Gaskoinek eta katalanek ere burutua dute nork bere hizkuntzaren Atlas delado hori. Euskaldunek, aldiz, egin gabe dugu oraino. Iaz Deba-n eta aurrean hemen Donaixti-Ibarre-n egin diren bilkurak asmu honekintxe eginak dira, bada, hots, langileak lan horretarako prestatzeko.

Heldu den udan eginen dituzte lehenbiziko bilketak, saio edo esperimendu gisa. Uste dugu lan handia izanen dela Euskararen Atlasa burutzea. Atlas hori izanen dugun egunean, euskara, bere osotasunean eta hedadura guztian, den bezala, ezagutzeko tresna izigarri baliosa, behar-beharrekoa eta ezin utzizkoa izanen dugu.

* * *

Eta zerk ekarri gaitu presiski honera, Donaixti-Ibarre-ra, Oztibarreko eskualde eder honetara? Egia esan, eta oker ez banaiz, lehen aldiz heldu da Euskaltzaindia alderdi honetara. Baxenabarreko partean, bai, izanak gara orai baino lehen ere; baina Baxenabarren ere Oztibarre eta Amikuze guztiz bereziak dira. Be-Nafarroa gehiena Elizaz Baionako Diozesakoa zelarik, Oztibarre eta Amikuze, haatik, Akitzekoak ziren. Eta euskal literatura zaharrean badira bi autore hemengo mintzairan izkiribatu zutenak: Tartas eta Lopez, hura Amikuzekoa —mintzoz bederen— eta hau Oztibarrekoa.

Lopez hau hemengo apeza izan zen, eta, hain zuzen, urte honetan betetzen dira berrehun urte bere liburua eman zuela. Horra zerk ekarri gaituen gaur honerat. Lopez-en liburua, *Alphonsa Rodriguez* deritzona, Avignon-en inprimatu zen 1782. urtean. Beraz, aurtengo urte honetan gogoratzen eta ospatzen da gertakari horren berrehungarren urtea.

Lopez apezaz, Ibarre-ko erretore ohiaz, gauza guti dakit nik. Lafitte jaunak esaten digu langile gaitza zela, eta behartsuak laguntzeagatik, galtzerdi egiten aritzen zela, astia zuenean (*Eskualdunen Loretegia*, 1931; 109 orriald.). Dena den eta zernahi gisaz, galtzerdiez gainera, zerbait gehiago ere egin zuen, hots, liburu bat bertako mintzairan, eta horrek aparteko munta du guretzat.

Ez naiz sartuko autore honi eta haren liburuari buruz xehetasunak ematen; horretarako ditugu hemen hizlari bikainak: Aita Lafitte beneragarria, Videgain jauna eta Aita Akesolo. Uste dut horien hitzaldiekin, aski ohoratu ez bada, oroitzapen ñimiño bat bederen diogula Ibarre-ko erretor izan zenari eta hark liburu batez ohoratu zuen hemengo euskarari.

ALFONSA RODRIGUEZ JESUSEN KONPAÑAKO AITAREN

Donaixti-Ibarre, 1998-IV-18

P. Lafitte

GIRISTIÑO PERFETZIONIAREN PRATIKAREN PARTE BAT HEUSKARALA ITZULIA, HEUSKARA BEZIK EZTAKIENENDAKO

1782-an Avignon-en, Antoine Aubanel-baitan agertu zen liburu hori, ekaldeko Baxenabartarren euskalkian.

On da jakitea Frantziak 1801-ean Aita Sainduarekin egin zuen *Concordat* deitu antolamenduaren aintzineko Iparreko Euskaldunak, hiru zatitan bereziak zirela elizaz. Ziberotarrak Oloroneko apezpikuaren meneko zauden; Lapurtarrak eta mendebaleko Baxenabartarrak Baionakoari eratzikiak ziren; eta ekaldeko Baxenabartarrak Akizekoari. Hauien eskualdea deituan zen Akiztar Nafarroa, “la Navarre acquoise”. Hartan zauden Amikuze, Landibarre eta Oztibarre. Apezpikua Akizen zagon, baina Euskal Herrian bazen beti lekuko *bikario jeneral* bat eta *ofizial* bat; askotan apez berak zauzkan bi kargu horiek.

Aipatzen dugun liburuak ez du salatzen nork egina den. Baina Maurice Harriet-ek hitz hauk idatzi ditu Uztaritzen dugun ale bateko lehen orrialdean: “D’après certaines personnes qui les ont connues, les auteurs de cet Abrégé de Rodriguez furent un curé d’Ibarre, nommé Lopez et, en collaboration avec lui, l’approbateur lui-même, Philippe d’Abense, vicaire général d’Acqs”.

Nor ziren bi lankide horiek?

Les Paroisses basques pendant la période révolutionnaire izeneko liburuan, Pierre Haristoy-ek salatzen dauku Lopez hori sortzez Jutsikoa zela, Jean Etcheberri Jutsitarraren herritarra, eta hunen ganik jakina zuen Lopez Ibarreko erretor saindu bat izan zela, aizina zuelarik herriko xaharrentzat galtzerdi egiten ari zela, eta Ibarreko elizan ehortzi zutela. Ez dakigu noiz sortu zen ez eta noiz hil. Marc de Philippes d’Abense delakoaz xehetasun gehixago badugu:

Hubert Lamandek bere *Armorial*-ean Xiberoko aitoren semetzat emaiten dauku, Omize-Gañeko familia batekoa. Abense-tarrak izan ziren Sorrapürüko jaun. Lukuzeko aitorekin ere ahaide ziren, XIII. mendean Nafarroako erret-biltzarretan onetsiak.

Marc d'Abense hori ez dakigu noiz sortu zen ez baina Jutsin hil zen 1780-ko Ekainaren 24ean eta kalostrapian ehortzi zuten.

Clément Urrutibehety jaun mirikuak Oztibarre xaharrari buruz aurkitu dituen dokumentu balios batzuetarik eta Haristoy-en liburuetarik hauxe jali dugu:

1. Marc d'Abense Jutsiko erretor izan aintzin, Auch-eko diosesan zela Nogaro-ko kalonje.
2. 1766-an Amikuzeko eta Oztibarreko ofizial zela.
3. 1767-an Suarez apezpikuak Jutsin berean Ramonaldeko "prébendier" egin zuela Curutchet baten orde.
4. 1774-an Akizeko apezpikuak izendatu zuela Bikario jeneral.
5. Hil zela Erreboluzioea hasi baino lehen eta Donaixtiko Jean d'Eyherabide erretora haren ondoko izan zela, bai Jutsiko apez bezala, bai Bikario jeneral eta ofizial kondu.
6. Marc d'Abense horri zor zaizkola Jutsiko apeztegia bere inguramen ederrekin. Artetik erraiteko hemezortzigarren mendean herri horrek *Jutsia* zuen izena eta ez *Jutsi* motz-motza.

SUSTATZAILEAK

Alfonsa Rodriguez liburuan den aitzin-solasaren egileak aitortzen du maiz gutziatu duela Euskaldunentzat erdarazko obra miresgarri horren euskaralat itzultzen eta eratzikitzen du: "gure bi jaun apezpiku handiri, Suarez d'Aulan, eta Charles Auguzta Kieni (sic) uken dizit ohoria mintzatzeko gutzia hortzaz, eta biek-elga arimen Salbamendiaren dako obra balios bat zatekeela heuskarala itzultze hori segurtatu nizie, eta erran untsa eginen niela haren eitia".

Louis Marie de Suarez d'Aulan (1697-1785) Avignon-en sortua eta apeztua, *Cevennes*-tako protestanten artera misionest zenbait urte iragan-eta, bere sorterriko kalonje eta kofesor-nagusi zagon 40 urtetan, noiz-eta-ere Aki zerat apezpiku izendatu baitzuten. Diosesa hortan 36 urte iraun zuen, ongi hainitz eginez. Bere euskaldunak ez zituen ahanzten. Heientzat 1750-an amikuztarrez agertarazi zuen katixima bat, 1770-ean emendatu zuena. Geroztik ere liburu hori bietan segurik ateratu da eta 1815-ean Mgr Loison-ek berriz eman zuen argitarak ekialdeko Baxenabartarrentzat, Akizetik berexi zituztelarik. Suarez apezpikuak kargua utzi zuen 1772-an eta Avignon-en iragan zituen bere azken 13 urteak.

Haren ondokoa izan zen Le Quien de Laneufville euskalduneri biziki atxikia, haren letra batzuek erakusten duten bezala.

BI HITZ ALFONSO RODRIGUEZ JESUITAZ

Alfonso Rodriguez *Práctica de la perfección cristiana* liburuaren egilea, Valladoliden sortu zen 1526-an.

Han-hemenka irakurri dugu ez zela izan fraile xoil bat baizik, atezain arrunt bat, bainan Izpiritu Sainduak bereziki argitua. Ahantzi bide zuten kondatzaile horiek Salamankan ere ibilia zela eskolatzen eta jesuitek berek apeztu zutela. Heien lagundian hogoi urtetan sarturik, frailegai etxetik lekora, bere kideko gazteri hamabi urtez kristau moralala erakutsi zioten.

Gero Andaluziako Montilla hirirat igorri zuten, jesuitagaien maisu; bertalde, lagundiko etxe guzietan hamabortzetik bederen egin behar ziren hitzaldi izpiritualen emateko lana leporatu zioten. 30 urtez bete zituen eginbide horiek. Ez bazen ere goi-teologiako erakaspak sakonetan murgiltzen, orok ziotenaz, arimen ezagutzeko eta gidatzeko jeinu bikain bat bazuen.

1593-an lagundiak Erroman izan baitzuen bere bortzgarren biltzar nagusia, Rodriguez harat deputatu igorri zuten: hor ere erakutsi omen zuen zuhurtzia handi bat. Erromatik itzuli-eta Cordoban ezarri zuten prefet izpiritual kondu, jesuiten arimez arta hartzeko eta bere hitzaldi saindueri jarraiki-zteko.

Orduan buruzagiek gade egin zioten bil zitzan eta ordena hainbertze urtez apailatu zituen erakaspak izpiritualak, liburutan ager-arazteko.

1606-ean Sevillan aurkitu baitzen probintziako biltzar nagusiko, buruzagiek manatu zioten hiri hortan geldi zadin bere liburuaren argitarat emateko. 1609-an lan horrek izan zuen bere lehen ager-aldia.

Rodriguez-ek zaharzero nekagarri bat ukan zuen, ezindura oso batek harturik. Sainduki hil zen 1616-eko Otsailaren 24-ean.

ALFONSO RODRIGUEZ-EN LIBURU JATORRETIK ITZULPEN ETA LABURPENETARAT

Rodriguez-ek gazteleraz idatzi zuen bere lana eta ukan zituen hizkuntza hortan elementa bat ager-aldi. Laster itzulpenak jalgi ziren latinez, italiano, alemanez, anglesez, polonesez, flamanez, greko berriz, hongresez.

Zazpi itzulpen agertu ziren frantsesez: lehena Port-Royal-eko jansenistek jalgi zuten, ongi baliatu eta azkartu baitzituzten obra hortan kausi ditazken garrazkeriak. Rêgnier-Desmarais frantses akademiako idazkari jakintsuak (1675-1676) itzuli zuen *Pratica* mintzaire eder batean: nahiz ez zen bera jansenista, utzi zituen ximenki gaztelerak zauzkan pasarte bortitz eta gogorrak. Ondoko ager-aldi batzuetan apez moltxo batek eztitu eta legundu zuten Rêgnier-Desmarais horren itzulpena.

Jesuita eta bertze elizagizon zenbaitek frailentzat eginikako liburu hortarik nahi ukan zuten girixtino xehentzat on zitazken aholkuak atera eta lan arinagotan ager-arazi. Frantsesez hiruzpalau laburpen segurik argitaratu zituzten. Eskuetan erabili dugun Rodriguez-en lan osoak badauzka 1397 orrialde. Hiru zatitan berezia da. Zati bakotzak baditu 8 sail eta sail bakotxa kapitulu andana batez osatua da: laburrenean badira 7 kapitulu, luzenean 32. Orotara konda ditazke 315 kapitulu.

Euskarazko itzulpenak ez ditu 466 orrialde baizik 74 kapitulurekin.

Aitzin solasak aitortzen dauku baliatu direla Lopez eta Abense laburpen frantses batez, hunek 600 orrialde baizik ez zauzkanaz geroz. Beraz laburpen baten laburpena da. 1609-ko liburitik han-hemenka pasarte batzu hautatu dituzte eta zortzi sailetan antolatu:

- Bizi izpiritualaren estimuaz, 10 kapitulutan.
- Jainkoaren presentziaz, 7 kapitulutan.
- Otoitzaz, 17 kapitulutan.
- Komunione Sainduaz, 7 kapitulutan.
- Meza Sainduaz, 2 kapitulutan.
- Umilitateaz, 8 kapitulutan.
- Jainkoaren borondatera egoiteaz, 6 kapitulutan.
- Garbitasunaz, 11 kapitulutan.
- Jujamendu arinez, 6 kapitulutan.

LIBURUAREN FUNTSAZ

Bixtan da, hainbertze ager-aldi, agerpen, eta laburpen ukan duen Rodriguez-en liburu jatorrak funtsezkoa izan behar zuela eta hortik jin zaio bere arrakesta. Euskarazko haren aldaskak ere bildu du ipar-alde huntan bere famatxoa. Georges Lacombe zenak salatu zaukun (*Gure Herria*, 1931, p. 69) bi itzulpen ukan dituela Lopezen laburpenak, batto lapurtarrez, bertzea ziberrotarrez. Damurik ez dira nehoiz argitaratu eta ez dakigu nun dauden gorde-rik.

Seguraz ere balio handi bat atxemaiten zioten gutarteko arimen onerako eta bertuteen kulturako. Alabainan teoria soberarik gabe erakaspén sendo bat bazekarren mintzairé bakun batean; Liburu Sainduen eta Elizako Aiten erranak, konparazione errex, adibide bizi eta ixtorio sustagarriz apainduak eta arinduak zauzkan. Egia erran, egungo egunean zenbait pasarteri garratz eta mutxi aire bat kausitzen deiegu: kontseiluzko baizik ez diren aholku batzu aisegi manamendutzat damazki; ez du erakusten nola mailez-mail aintzina

daiteken ongi osoari buruz, kolpez hartara heltzen ahal balitz bezala; ipuin batzu dakarzki frango zaharkituak.

Halere, oro har, liburuak badu gogoeta sakon hainitz eta eginkizunik aski edozoin mendetako arimentzat.

HIZKUNTZARI BURUZ

Lopez eta d'Abense itzultzaileen euskalkiari buruz bi ikerlan baizik ez dira agertu orai artinokoan.

1948-an Ch. Boudak idatzi zuen: "Les formes respectueuses du verbe mixain" (*Euzko-Jakintza*, II, pp. 595-615).

1967-an A. Lizartzak: "Apuntes léxicos de la traducción bajo-navarra de Alfonso Rodríguez" (*Anuario del Seminario de Filología Vasca*, I, 98-162).

Ez noa lan horien errepikatzerara. Hasteko aditzaren irabioaz ez dut hitzik erranen Charles Videgain-ek baitauka txosten bat gai hortaz apailaturik. Ohartaraziko dut bakarrik liburu guzia *zukako* moduan idatzia dela. Eskualde hortako bertze idazlek *eztabadaka* erabili dute beren aditza. Ikus *Akizeko katixima*, Ibarlako Salaberry-ren *Ebanjelioa*, Jutsiko J. Etcheberri-ren *Almanaka* eta lau liburuak, Bertrand Erdozaincy-Etchart-en *Michel Garicoits-en bizia*.

Huna bakarrik gaingiroki zenbait pondu, xehetasun gehixago hartze luketenak:

A) Ortografia txarra da, ezinago nahasia: *u* eta *ü* ez dira ongi berexten eta ez ere *s* eta *z*; zenbait aldiz *t*-ren orde *l* aurkitzen da; behargabeko letra batzu sartzen dira han-hemenka (cerbitzchatu, mintcatzcecco); eta hitz berak orrialde batetik bertzera idazkera desberdinak jasan behar ditu.

B) Liburu hortako euskalkia (Abense jaunaren gatik ote?) Ziberoko berezitasunez emokatua da: *-tasun*-en orde *-tarzun* dakar: *xahutarzun*, *ezti-tarzun*, *baliostarzun*, *ernetarzun*, etab... *-kin*-en orde *-ki* xoilak: *arrazoin handireki*, *gar ainitzeki*, *huneki* eta *hareki*. *-tze*-ren orde *-te* infinitibo batzuetan: *erorte*, *egorte*, *ekarte*, *ezarte*, *irakurte*, *jalgite*, *ebilte*. *-ei*-en orde *-er* datibo pluralean: *anaier*, *gizoner*, *guzier*, *oroer*, *burier*, etab... *-tik*-en orde *-ti* xoilak ere kausitzen da: *zeluti*, *nunti*, *herriti*. Hitz hainitz aditz batzuen sustraietatik atera dira, *u* atzizki batez jauntzirik: *aipatzetik* jalgi dute *aipü kargatzetik* *kargü*, *hautatzetik* *hautu*, *atakatzetik* *atakü* *pagatzetik* *pagü*, *debekatzetik* *debekü*, etab.... Izen batzu ber-berak dira Xiberon eta ikertzen dugun liburuan: *eki*, *argizagi*, *korpitz*, *belar* (kopeta), *hazkurru*, *axuri*, *ühaitz*. *Jinko*, *gozaita*, *goxama*, etab... Adjetiboak ere: *xahu*, *satsu*, *ütsü*, *orhit*, *ehi*, *berhez*, *txipi*, *seint*, *seindü*, *erpil*, etab... Partizipio zenbait berdin: *üken*, *gogatü*, *ahabi*, *erramarki*, *arrerosi*, *jardiretsi*, *batü* (aurkitu), *debetatü*. Adberbio batzu

ere: *elga, ezi, eziez, belauriko, heben, bena, bezik, aldikal, jitez, llabür, aurte-mein, etab...* Noiztenka hizkuntzapen azkar batzu aurkitzen dira: *beharci behar dici*-ren orde; *beharçu, behar düzü*-ren orde.

C) Bainan Lopez eta Abense-n euskalkiak zor handiak badiozka ere Xiberoko mintzaiari, hainitz kidetasun gelditzen zaizko bai Garaziko bai Lapurdiko hizkuntzekin.

JOSKERA

Gehienez joskera bertze euskalkienarekin ados da gure liburua.

Bizkitartean hauteman daitezke han-hemenka berezitasun zenbait. Huna erakusgai gisa sei perpaus ohargarri:

- *Nahi bada* eri den jinen düzü (aunque, quoiqne).
- Salba nadin *ber*, eztizit axolarik (caso de que, pourvu que).
- Gorputzaren gazki tratatuz (genitiboa partizipioaren osagailu).
- *Nehork* uste badu bekaturik gabe dela (nehor = norbait).
- Beldur izan behar diizi *suge zaharraren* (genitiboaren iraulpena).
- Jinkoak *detsala* hautü huna egin nezan (opazko modua).

AZKEN HITZA

Barkatu otoi txosten hunen luzea. Uste dut halere erran gabe utzi dudala asko gauza. Balio luke norbaitek tesina bati lot lakion Lopez-en eta Abense-n hauziaren osoki xuritzeko.

ADITZ - IZENA LOPEZ IDAZLEAREN LIBURUAN

Donaixti-Ibarre, 1982-IV-18

Lino Akesolo

Mintzaldi hunen gaiak euskarazko gramatika-arau ttipi bat hunkitzen du, Lopez apezaren liburuan ("liburian", Lopez-en arabera) ikusi eta ikertu nahi duguna: idazle hunek aditz-izena nola sortzen eta erabilten duen.

Zertan datza diogun arazu hunen mamia edo funtsa? Lopez-en liburutik aterarik, eman ditzagun zenbait aditz: *sortu, hunkitu, eman, izan, uken, ikusi, iretsi, hautsi, maitarazi, ibilarazi*. Aditz hauetarik nulako aditz-izenak sortzen dira? *Sortzen, hunkitzen, izaiten, emaiten, ekarten, ikusten, iresten, hausten, maitarazten, ibilarazten*, eta hula edo hulatsu beste aditzetan. Baina ez beti eta euskara guzietan bardin. Euskarak ez du gramatika-gai hunetan lege bardiñik erabili beti, eta egun ere euskara guziak eztabiltza bide berezik. Aipatu ditugun aditz-izen guzietan azkenean -tzen edo -ten entzun dugu. Noiz bata eta noiz bestea erabil? Horra gakoa, eta horra ez bardintasun bat edo besteren iturria, tokiz toki eta mendez mende.

Ibarreko errot izen zenak badu puntu hunetan bere bidea, batzuetan aski ongi finkatua, beste batzuetan ez hain ongi, ez zalantzarik gabea. Aditz bat bera bi gisatara erabilten du ez gutitan. Dakusagun noiz joiten duen batera eta noiz bestera, eta noiz ikusten dugun dilindan, zalantzan, bi aldetara. Ea puntu hau laburki argitzen dugun.

1. Eta huna lehen-araua, edo bederen guk leenik aipatzen duguna: -tzen derabila azkenean -tu edo -du hartzen duten aditzekin: maitatu (maitatzen), beiratu (beiratzten), agertu (agertzen), hurrandu (hurrantzen), hartu (hartzen), luzatu (luzatzen), gazitu (gazitzen), zabaldu (zabaltzen), gogaindu (gogaintzen), apaldu (apaltzen)... Arau hau ongi finkatua dugu Lopez-en liburuan. Bizkaiko eta Erronkariko euskaratik kanpo, arau hau euskara guzian sendotuenerik ageri den araua da. Hala ere, badu bere hutsa: -tu horrek aitzinetik S edo Z duenera. Orduan eztugu -tzen entzunen, -ten baizik. Huna bost aditz: aberastu, lastu, apeztu, pitztu, hotztu. Lopez-en liburuan euskararik gehienetan bezala, lasten, apezten, pitzten, hotzten, aberastuen giten dute.

2. -Tzen derabila azkenean -E dutenekin ere, Ase, bethe, erre aditzetarik Lopez-ek asetzen, erratzen, bethatzen sortzen ditu. *Asetzen* hori, agian, ezta *ase* adizetik atera, eta bai *asetu*-tik. Baina nabarmenena beste biena da: erre ta bethetik, erratzen eta bethatzen sortzea. Nabarmena da, bainan ez harritzekoa. Ezpaitugu nabarmentasun hunetan Lopez bakarrik aurkitzen. Euskal-literatura zaharragoan ere *erratzen* eta *bethatzen* irakurten baitugu, bai Leizarraga zaharraren liburuetan, baietan berriagoko beste zenbaitenetan. Jokabide bardintsua derabila Lopez-ek beste aditz batekin. Bustitzen eman orde, bustatzen eman du. Ala ba ote da edo izan ote da *bustatu* formarik?

3. Lopez-ek -tzen formara joiten du -arazi faktitibo delakoaz moldatu aditzekin. Ezta ttipia gero faktitibo horrekin egiñik eman digun aditzzerrenda ahatzarazi, atxikarazi, handiarazi, emanarazi, maitarazi, errarazi, honiarazi, beharazi, iraunarazi, zoriarazi, ibiliarazi, igiarazi, seindiarazi, arhinarazi, finkarazi, sinetsarazi, eta abar eta abar. Abantzu guzietan *-arazitzen* eman du: ahatzarazitzen, maitarazitzen, seindiarazitzen eta hula. Arras gutitan huts egin dio lege huni. Huna hiru adibide: probetxarazi (probetxarazitzen), erranarazi (erranarazitzen), galarazi (galarazitzen). Sinetsarazi aditzarekin uken du zalantzarik handiena. Hiru gisatara eman du: siñetsarazitzen, siñetsarazitzen, eta siñestarazten. Azkenengo forma dugu, noski, egungo idazletan hedatuena.

4. Azkenean -N daramaten aditzetan, N hori kendu eta -ten derabila: jaten, edaten, jiten, egiten edo eiten, eraiten edo eragiten, sogiten (so egiten), irauten eta hula. Bainan -an, -en eta -on azkendunetan I bat agertzen da -ten horren aitzinean: eman (emaiten), erran (erraiten), jasan (jasaiten), igan (igaiten), igaran (igaraiten), ereman (eremaiten), izan (izaiten), uken (ukeiten), egon (egoiten), joan (joaiten). Bardin, *Jo* aditzarekin ere: joiten. Goian aipatu ditugun *jan* eta *edan* gelditzen dira lege hunetarik kanpo: jaten, edaten.

5. -Ten formara joiten du azkena -tsi, -si edo -zi egiten duten aditzetan (arazi faktitiboa kendurik): hasi (hasten), hazi (hazten), egosi (egosten), ihardetsi (ihardesten), utzi (uzten), egotzi (egoitzen), iretsi (iresten), jeutsi (jeusten), nahasi (nahasten), erakatsi (erakasten), ahatzi (ahazten), hautsi (hausten), eta abar. Euskara osoan arau hau hedatuena dugula esan beharrik ote da? Lopez-ek ez dio hutsik egin. Leizarraga zaharrak, adibidez, hazi-tik hartzten egi zuen, eta utzitik, utziten eta uziten. Lopez-ek, ez.

6. Azkenean -ri duten aditzetan -ten derabila gehiesnik edo abantzu beti: jarri (jarten), erori (erorten), ekarri (ekarten), erekarri (erekarten), irakurri (irakurten), eta hula. Idazle zaharrek lege arrunta zuten hau ere. Lopez-en liburuan nehoiz *irakurtzen* badugu, ez dugu ahanzi behar *irakurtu* forma ere badela, gure idazleak erabilia. Horra, beraz, forma bikoitz hunen iturria. Bainan erran dezadan, behin bederen, *erakartzten* ere eman duela.

7. -Gi eta -ki azkendunekin, zalantza ttipi bat badu, gehienetan -ten formara joiten duela: idoki (idokiten), jalgi (jalgiten), jeiki (jeikiten), iguriki (igu-

rikiten), ideki (idekiten), jarraiki (jarraikiten), atxiki (atxikiten); baina beste hauek ere bai: jarraikitzen, igurikitzen, edekitzen, iraungitzen.

8. -Li azkendunekin ere bi aldetara ari zauku, erabilten; eta erabiltzen; gehienetan -zen: ibiltzen, itzultzen, itzaltzen (agian azkeneko hau itzaldu edo itzaldu formatik sortua).

9. Azkenez, aditz bakar bat aipa dezadan: hil. Hiltzen egiten du beti, Leizarragak egiten zuen bezala.

Laburki bederen, horra egungo omenaldia egiten diogun apez idazleak aditz-izenekin erabili zuen jokabidea, puntu hunetan derabiltzan arauak. Hauetako batzuk egun ere bizirik eta zabal dirauten arauak dira. Beste batzuk mende hartan hedatuago, zabalduago zeuden, egungo egunetan baiño. Mendez mende euskarak izan dituen goiti-beheiti batzuk argitzeko jakingariak direla uste dut.

Barkatu ene lantto hunen huskeria, ez-deusa. Ibarreko ertor izan zen hunek gehiago zuen hartze, gehiago merezi zuen. Idatzi zuen liburuak badu zer ikertu, eta zer ikasi. Ni ez naiz lotsa, mende hartako euskal-idazle jatorre-netakoa dugula erraiten... Apal esten zuen bere burua. Izena ere ixilpean gorde nahi izan zigun. Baina liburuari on-iritzia ezarri zion apezpikuari sinesten badiogu, "Diozesako jaun ertor errespetagarrietarik bat" izan zela aitortu beharko dugu. Berak aitormen apal hau egin zigun: "Heuzkara aski untsa jakin gabea" zela. Hala ere, beste anitzek egiten jakin ez tutea egin du: erdal-liburua euskarara itzultzerakoan, zuhurki intseatu da, euskararen sena, jitea, "ara edo ethortza", berak dioenez, kondutan hartu eta atxikitzen.

Gero, euskaldunei zer irakurri eskeintzerakoan, bide berri bat urratu du. Eztu jo, aitzinekoek jo zuten bezala, ez *Sales-en Philoteara*, ez *Kempis-em Imitationera*. Idazle berria eta liburu berria atera du plazara: Alphonsa Rodriguez-en *Ghiristinho Perfekzionieren Pratika* delakoa, Frantzia bertan Espainian baiño gehiagotan argitaratua, zortzi lumek zortzi alditan frantsesez emana. Frantses-itzulpen hauetako bat Frantses-Akademiakoa zen idazle eta gramatikari ospetua batek egiña da: Regnier de Marais jaunak. Eztu, beraz, Lopez-ek hala-halako liburu hautatu euskaldunei euskaraz emateko.

Liburu luzea da; baina gure ertorak laburturik emango du, "liburu hedatu horren parte bat, jende komunaren hobena dena xoilki heuzkaralat itzuliz, eta besthia utziz", berak dioen bezala. "Kapitulu jende komunaren prootxosenak hautatu tizit, bai eta heendako auher zauzkidan parte zumbait utzi". Eta hau da Lopez-en ametsa: "Jaunak detsala haren gloriatako eta arimen hobetan ene hautian kausitu dudana" (Itzultzaliak irakurtzaliari, 6-7).

Hautu hortan etzuen begi txarra erabili, kausitu zuen, bai. Hala aitortuko du Akizeko Bikari Jeneralak: "Egin dien hautu hunak... bi abantaila besarkatzen tizi: bata emanez liburu net handi ezten batetan zer ere den prootxosenik herrietako populiarendako... bestia, bere laburtarzunaz jenderik

praubenen erosbidian ezarriz". (454-455). Horrela, liburu handia, laurden batera laburtua, merkeago atera da, eta jende praubeentzat erosteko errazago, "ihiago" ere bai. Laburtze hau, zati "prootxosenen" hautu hau, Lopez-ek bere kaux egin du, eta ez zabal zebiltzen xerदारazko laburpenetarik hartuz, aipatu ditugun aitorpenetarik ageri denez.

Ibarreko ertor jaunaren liburua, euskaratzailearen asmotan arimendako balio handitakoa balin bazen, ezta, ez, balio gutitakoa euskararen ikertzailleendako.

Alphonsa Rodriguez-en liburua, erdal-liburua, Espaiñiako Akademiak Gaztelako erdararen lekuko eta eredutzat jarria du. López-ek euskarara itzultzerakoan "euskal-ara" ematen entseatu denean, guk geure hizkuntzaren lekuko eta alde anitzetarik eredutako har dezakegu-erraita bidezkoa da, noski.

Ospe eta euskaldunen esker-ona Ibarreko ertor izan zen gizon jankotiar, arimazale eta euskalzaleari.

EUSKALZAINDIA OZTIBARREN (1)

1982-IV-18

Joan den apirileko egunak. Doinua: Lili bat ikusi dut

Hemeretzi ehun ta laur hogoi ta bian,
Pazko iragan eta ondoko astian,
Baginuen moimendu Donaixti herrian,
Euskalzaindia baitzen hor gure artian.

Zerk ekarri dituen oi gure xokorat,
Jakintsun handi hoiek gu denen arterat:
Nahi izan baitute jin Oztibarrerat
Gure lehengo apez baten goresterat.

Orai bi mende xuxen Lopez baitzen deitzen
Erretor izan dena orduan Ibarren,
Ez zen urrunekoa, Jutsitar seme zen,
Bere lana kartsuki eiten Oztibarren.

Fedezko liburu bat zuen izkribatu
Zoinekin arbasoak baitira argitu
D'Abens'apezak ere du hortan lagundu
Hau bikari jeneral zen Jutsin gertatu.

Estakurua ona baitzen guretako
Euskalzain horietaz zerbait ikasteko,
Beti iduri hantxet zirela urrunxko
Ez ginuen pentsatzen zirela hunako.

Euskal Akademia zoin zaikun ederra,
Euskararen zaintzeko horrek du indarra.
Jakintsun talde hori ez baita alferra,
Errespetuz beterik diogu agurra.

Oztibarre maitea dute ohoratu,
Agian berak ere ditazke gustatu.
Orai nahi ditugu erremestiatu,
Eta hoiek bezala Euskara lagundu.

Oztibartarra

(1) *Herria*, 1657.zenb, 1982-VI-24, astekaritik jasoa.

**BIZENTA ANTONIA
MOGELEN BIGARREN
MENDEURRENA**

Azkoitia, 1982-VI-13

**BIZENTA ANTONIA MOGELEN BIGARREN
MENDEURRENA**

Azkoitia, 1982, Ekainak 13

Fr. Luis Villasante

Euskaltzainburuaren hitzak

Ramon Sudupe, Azkoitiko Alkate jauna.

Rekondo, Gipuzkoako Diputadu jauna.

Juan Ignacio Uria, Herri Adiskide Elkartearen ordezkari jauna.

Azkoitiko herria.

Emakume euskaltzaleak.

Euskal Azentuari buruzko jardunetara etorri zareten jaun-andreak.

Euskaltzaindiko lagunak.

Jaun-Andreak:

Egun on denoi!

Nere lehen hitza bihoakizu zuri, Azkoitiko alkate jaun horri, bihotz-bihotzez eskerrak emateko. Eskerrak, ospakizun hau antolatzeke eman dizkiguzun erraztasun eta laguntza guztiengatik. Eta berdin Herri Adiskideen Erret Elkarteari ere, arrazoi berarengatik. Eskerrak, azkenik, Bizenta Mogelen omenaldi honetan parte hartu nahi izan duzuen guztioi!

Igaz Deban ospatu zuen Euskaltzaindiak Juan Jose Mogelen jaiotzako bigarren mendeurrena. Eta aurren Azkoitian ospatzen du Bizenta Mogelena, hemen Azkoitian jaiotzen baitzen.

Hiru euskal idazle eman ditu Mogeldarren familiak. Eta hiru horietarik bat, emakumea, Bizenta, hemen Azkoitian jaioa, nahiz eta gero, haurtzaroan umezurtz gelditu zenean, Bizkaiko Markinara joan eta han hazia izan.

Juan Jose eta Bizenta anai-errebak ziren, eta osaba apaiz Juan Antoniok hartu eta hazi zituen biak Markinan.

Gero, denborakin, biak, osaba bezala, euskal idazle izango dira. Eta hau da kontua: Juan Josek bizkaieraz idatziko du; Bizentak, aldiz, gipuzkeraz;

Ipui Onak liburua, behintzat, gipuzkeraz idatzirik dago. Osaba Juan Antoniok ere, bi euskalkietan, bai gipuzkeraz eta bai bizkaieraz, idatzi zuen.

Juan Jose Mogelen omenaldia Euskaltzaindiak ez zuen nahi omenaldi huts-soila izan zedin, eta Dialektologiako ikastaroa erantsi zion. Antzera egin du Bizenta Mogelen ospakizunaz ere. Omenaldiari Euskal Azentuari buruzko Jardunak eratziki dizkio.

Edo guztiz oker nago, edo lehen aldiz heldu dio Euskaltzaindiak euskal azentuaren auzi honi.

Horrekin ez dut esan nahi aztergai hau —euskal azentua— ez dela gaur arte bat ere aztertu, edo orokorrean edo eskualde edo toki batean. Hor daude, besteak beste, Altube, Azkue, Navarro Tomas, William Jacobsen, Dorita Lochak, Holmer, Larrasquet, Karmele Rotaetxe, N. Ormaetxea, Candido Izagirre, Mitxelena, Basterretxea, Laspiur eta abarren lanak.

Baina Euskaltzaindiak Euskaltzaindi denez eta orientabide edo gida moduko arau batzuk emateko asmoz, uste dut lehenbiziko aldiz hartu duela auzi hau aztergaitzat.

Jakina, aurtengo saioak lehen hurbilketa baizik ez dira izan, lehen abia-da, bidea urratzen haste bat. Gaia ez dago oraindik aski ondua eta heldua. Oraingoz ez da erabakirik hartu. Erabakia izango da, izatekotan ere, gaia ez dugula oraindik aski ezagutzen eta hobekiago ikertu behar dugula.

Euskal-Herria, euskara, Euskaltzaindia, halako egoera berri batean aurkitzen dira gaur. Bai. Sekula ez bezalako aukerak ditugu gaur. Eta hain zuzen, horrexegatik, sekula ez bezalako erantzunkizun larriak heldu zaizkio gaur Euskaltzaindiari burugainera. Eta Euskaltzaindia, bere ahalen neurrian, erantzunkizun horiei erantzuten ahalegintzen da.

* * *

Sortze egunetik egotzi zitzaion egitekoari erantzun nahirik, euskararentzat salbabideak bilatzen ari da Euskaltzaindia. Euskararen salbamenduko obra hau, ordea, obra handia da, zaila, korapilotsua. Euskaltzaindiak bakarrik dena egin dezakeela pentsatzea, txorakeria izango litzateke.

Haatik, Euskaltzaindiak badu sail edo barruti bat bere-berea duena, Euskal-Herriak berak hartarako jarri eta hartarako autoritatea eman ziolako, hots: hizkuntzari buruz arauak ematea. Hizkuntzan beharrezko da honelako autoritate bat, honelako arauak emateko. Eta autoritate hori Euskaltzaindia da. Horretarako Euskal-Herriak berak, bere ordezkari jatorren bidez, mandatu eman zion. Hizkuntza lantze eta erabiltze kontuan arau gidariak emateko, alegia.

Eta lan horretan ari da. Euskara eskolarako, irakaskuntzarako, administrazioarako eta idatzizko zenbait zereginetarako tresna egoki izango bada, batu antzeko itxura bat hartu behar duela ikusten du Euskaltzaindiak, eta

hori lortzeko lanean dabil. Gainera, bere Sortarauetan agintzen zaio lan hau. Badakigu sobra ere, obra hori ez dela beti ongi hartua eta konprenitua. Ekin-tza honen azpian politika dagoela, ateismoa dagoela, zer ez da esan?

Beste salakuntza bat ere egiten zaigu: Euskaltzaindia euskalkien etsai bihurtu dela, eta bere euskara batu horrekin euskalkiak hil nahi dituela.

Hor zabaldu da liburu bat: *Euskaltzaindiari Epaiketa*. Bertan esaten da nik hau argi eta garbi aitortzen dudala. Harritu nintzen hori irakurtzean. Zorionean tokiaren aipamena dator liburuan: *Aránzazu* aldizkaria, 1980ko Iraileko zenbakia. Jo dut toki hartara. Artikulu hartan esaten da Euskaltzaindiak nahi dituela tokian tokiko hizkera bereziak jaso, eta horretarako Dialektologi batzordea sortu duela; herri hizkeren bilketak egiteko, alegia. Eta esaten da lan honek presa duela eta garrantzi handia. Galdetzaileak galdetzen dit ea zergatik duen presa. Eta nik erantzuten dut: Tokiko hizkera berezia galdu egingo delako. Eta zergatik galduko da?, galdetzen dit berriro nere lagun Arenduik. Eta erantzuten dut: Edo erdera batuak edo euskera batuak irentsi-ko duelako. Eta gaineratzen dut: Gauzak hola doaz, begien bistan dago hori... (*Aránzazu* (1980), 241).

Ikusten duzuenez, hemen euskalkiak nik ez ditut aipatzen ere. Euskalkiak beste zerbait dira. Euskaraz idazteko moldatu diren arrimu edo moldadura batzuk, horretarako erabiliak izan diren "euskara batu batzuk": hori dira euskalkiak. Bizkaiera, esate baterako, Markinako euskararen oinarriturik dago, eta, hain zuzen, Mogeldarren eta beste batzuen lanaz eta eraginaz moldatu zen. Baina Bizkaian bada, Markinaz gainera, beste herririk eta Markinako euskaraz landara beste euskara motarik, alajaina! Gipuzkerari buruz ere gauza bera esan daiteke.

Bai. Badakit. Jaun hauek, jakin gabez ala jakinaren gainean, gauzak nahasten dituzte: berentzat herriko euskara eta euskalkia gauza bera dira. Baina gauza bat da herriko euskara tokian tokiko bere berezitasunekin, eta beste bat, zeharo beste bat, euskalkia, idazteko erabili ohi den gisa, edo euskara batua.

Tokian tokiko hizkera bereziak! Horiek dira, ez euskalkiak, nik aipatzen nituenak, horiek dira atzeraka doazenak; eta ez euskararen bakarrik, beste hizkuntza askotan ere bai. Eta zergatik doaz atzeraka? Bizitzearen martxak edo aldakuntzak hori berekin dakarrelako. Lehen gizona pixka bat bere txokoko zuloan sarturik bizi zen. Orduan tokiko berezitasunak bizi-bizirik gordetzen ziren. Baina gaur gizona, nekazari lana utzirik, fabrikara doa, har-emanak gero eta handiagoak ditu beste eskualdeetakoekin, komunikabideak izugarritzko eragina dute giza-bizitzean, etab. Orduan, zer gertatzen da? Gizaldi berrietako jendeak tokiko berezitasun horiek galdu egiten dituela. Eta zer gelditzen zaio? Hizkera estandarizatu bat, pobretua, berezitasun haietaz gabetua.

Hori da nik esaten nuen "erdara batua edo euskara batua". Esaldi horrekin nik hizkera arrunt bat, berezitasunez gabetua, esan nahi nuen; eta hori

berdin izan daiteke euskalkia, euskara batua edo erdara arrunta. Beraz, hizkera bat tokiko berezitasunak galdu dituena. Ez ote da hori gure artean egunoro gertatzen? Bizitzearen aldakuntzak berak berekin dakar hori.

Eta hain zuzen, bizitzeak martxa hori daramalako, garrantzi handia du tokietako hizkeren berezitasunen jasotze honek. Jasotzen diren pitxi horiek —jasotzen badira—, euskara batua eta euskalkiak berak aberasteko eta erraberritzeko ere balioko dute; bestela, berriz, betiko galduak dira. Uste dut nere ikuskera eta pentsakera hau ur garbia bezain gardena dela.

Ni bizi naizen auzoan, Arantzazun, hori egunoro ikusten ari naiz. Hango euskara bereziaren hiztegi bat, neronek argitaratu nuen, Aita Kandido Izagirrek egindako bilketekin. Zenbat hitz, eta morfologi eta fonetikazko agerbidere berezi ez dira han! Azentuari buruz ere bere berezitasuna du Arantzazuko euskarak. Baina berezitasun hauek gizaldi berrian galzorian daude. Eta hori zergatik gertatzen den asmatzeko ez da oso azkarra izan behar: gaur-egun bizitzeak ezagutu duen aldakuntzak dakar hori berekin.

Aita Izagirrek bilketa horiek egin zituenean zaharregana jotzen zuen. Bazekien orduan ere horiek gordetzen zituztela ondoen berezitasun hauek. Bazekien bizitzearen joerak berezitasun horien galera zekarrela berekin. Horregatik esaten digu berak (1956. urtean idatzitako lerroak dira hauek):

“Badakigu zein illun, egundoko illunen, agertzen dala gure izkuntzaren etorkizuna. Orain, bertatik, lan ontan asi ezean, geroago lan au egiterik ez da izango. Zenbait lekutan euskerea azken-azkenetan, ogei edo berrogei urtetik gorakoak bakarrik itz egiten dutela dago. Leku oietan bizirik utsiko dionik eztago. Baina bizirik eutsi ezin badiogu, gure erriak eundaka edo millaka urtetan izan ditun berezitasun oiek, beintzat liburuetan ta al danik osoena gordetzea ez al dute merezi?” (Ikus **Euskera** (1981), 922).

Beraz, orduan ere, euskara baturik ez zenean, tokietako hizkera bereziak eta euskara bera ere atzeraka zihoazen. Ez gaitezen, bada, gerok asmatutako aker beltz edo iratxo baten bila ibil, hari erru guztiak botatzeko eta era horretara geure burua zuritu eta lasaitzeko; eta arren, inori, ez dioena ez diezaiogun ezar.

Oraindik orain Labaien jaunak ez al du esan hemendik hamar urtera telebistak erabiliko duen euskara erabiliko duela jendeak? Horra telebista euskara modu askoren hiltzaile aitortua. Baina horregatik telebista galerazi behar al da? Ez dut uste. Bizitzeak berekin dakartzan ondorioak dira hauek. Munduaren martxa edo ibilera geldiaraztea ez dago gure eskuan. Guk egin behar duguna da galtzeko zorian dauden ondasun horiek lehen bai lehen jaso. Eta hori da nik nioena.

Euskalkiei buruz, idazteko tresna literario batzuk diren aldetik, Euskaltzaindiak behin eta berriz esan du nahi duela lant daitezen, eta berak uste du beti egongo dela toki bat horientzat (Ikus **Euskera** (1979), 101).

Eta, azkenik, bego hau garbi: Euskaltzaindiak ez duela beste politikarik euskararena baizik. Alderdiei eta ideologiei lotu gabe, euskararen alde lan egin nahi du, zeren euskara guztiona baita, herriaren ondasuna baita.

* * *

Bizenta Mogelen omenez egiten da gaurko ospaketa hau. Ez naiz hasiko haren bizitzeari eta euskal lanei buruz deus esaten, ezen gaur badugu hemen hortaz mintzatuko denik. Emakumeak euskal arloan duen zereginaz ere ez naiz mintzatuko. Atzo mahai inguru bat egon zen gai hortaz, eta mahai inguru horren ondorioez gero hitz egingo digute.

Euskaltzaindiak omenaldi hau Azkoitian egiten duenez geroz, ez da gaizki egongo, Bizenta Mogel aipatzeaz gainera, Azkoitiak eman dituen beste euskal idazleak ere aipatzea. Azkoitiarrak ziren Peñafloida Kondea, Aizkibel, eta azkoitiarrak Jose Inazio Arana, Manzisidor eta Guillermo Larrañaga jesuitak, eta azkoitiarra, guztiok dakiten bezala, oraindik orain hilberria dugun Nemesio Etxaniz apaiz jauna. Eta azkoitiar ez izanik ere, Azkoitian bizitu zen eta herriko mediku izan zen Joannes Etxeberri Sarakoa. Azkoitiarra Martin Itziar eta bizi direnen artean hor dugu Pedro Yrizar jauna, dialektologi gaietan maisu. Herri gutti izango da euskal literaturari hainbeste izen eman dionik.

Mendeurrenak eta honelako paradak baliatzen ditu Euskaltzaindiak euskararen aldeko ospakizunak antolatzeko. Horiakin gure herriaren euskal kontzientzia bultzatu eta azkartu nahi du. Euskal arloan ongi aztertu gabe dauden puntuak aztertzeko ere okasioa ematen diote gertaldi hauek; hala igaz dialektologi gaiak aztertzeko bide eman zigun Juan Jose Mogelen mendeurrenak, aurten Bizenta Mogelen mendeurrenak azentuarena aztertzeko eman digun bezala.

Euskal harrobian zerbait egin bada ere, asko eta beharbada gehiena egi-teke dugu oraindik. Nahikoa lan izango dugu euskara osasun onaren bidean ikusi nahi baldin badugu. Langile finen beharrean da euskara, eta espantuz eta oihuz dabiltzanak ez dira, gehienetan, langile fin izaten. Buruz, asmoz eta jakitez pentsatutako estrategia bat beharko da muntatu. Eta euskararen salbamenduko plan horretan emakumeak toki bat behar duela izan, hori gogoarazten digu Bizenta Moglek.

Bukatzeko, berriz ere eskerrak Azkoitiko herriari, alkate jaunari eta ospakizun honetan parte hartu duzuen guztioi.

BIZENTA ANTONIA MOGELEN BIZIAZ ETA LANAZ ZENBAIT ARGIBIDE

Azkoitia, 1982-VI-13
Xabier Altzibar

Jaun-andreak:

gure lehen emakume idazlea, euskal Ilustrazioaren fruitu izan zen.

Euskal Herrian Ilustrazioaren lehen arbola hemen, Azkoitian, landatu zen.

Bizenta Antonia Mogel Azkoitian jaio zen orain 200 urte eta Markinan hazi eta hezi, nahiz eta ezkondu eta gero Bilboko Abandon bizi hil arte.

Mogeldarrek harreman hestuak ukan zituzten Peñafloreatarrek. Bizentaren aita, osagile ogibidez, Erret Elkartean irakasle izan zitzaigun eta elkarte honetan, J. Urquijok aditzen ematen digunez, Medikuntza arloko zenbait lan aurkeztu zuen. Haren anaia Juan Antonio, eta orobat alaba Bizenta. Peñafloreda eta Munibetarrez laudorioz mintzo dira. J. Antonio, Xabier Maria de Munibek bere doluminik saminenean, seme Ramonen heriotzean alegia partaide izan zuen.

Nor zen Bizenta Mogel eta zer eta nola idatzi zuen? Galdera zailak niretzat, orain arteko ikerketa urriak kontutan harturik, zehatz eta sakon erantzuteko.

Hemen, ene solasaldi apal honetan, saiatuko naiz, zenbait paper zahar, ikusmiratu ondoren (1), gure idazlearen lana argitzeko zenbait alderdi zirriborrazten, hala nola:

1. Bizentaren bizibide eta kultur harremanak.
2. Ipui Onac: edizioak, textoa, egilea.
3. Alegia Neoklasizismo garaian. Iturriak. Norentzat eta zertarako idatzi zuen. Idaztankera.
4. 1820.eko Adierazpena: Luis de Borbon...
5. Gabon Kantak.
6. Bizenta A. Mogel berraurkezten.

¹ Bizkaiko Aldundiko Archivo del corregimiento.

1. Bizentaren bizibide eta kultur harremanak

Bizenta Antoniaren gurasoak Juan Ignacio Mogel Urkiza eta Maria Petronila Elgezabal izan ziren. Aita osagilea zuen, aitona bezala. Zaragozan egin zituen Medikuntza ikasketak eta Madrilen eman zioten titulua. 1775.ean Plazentziako osagile zela, ezkondu egin zen eta Debara aldatu. Hemen jaio ziren Bizenta Antoniaren neba-ahizpak: Maria Eustoquia (geroago Markinako Mertzedetako komentuan moja sartu zena), Felipa Catalina (gurasoek oinordeko egin zutena), eta Juan Jose, beste Mogeldar euskal idazlea. Aitama Azkoitiara aldatu ziren, eta hemen sortu zitzaigun Bizenta. Urtebete zuelarik, aita hil zitzaion Zestuan, eta ama seme alabekin Markinara itzuli zen, beste Mogeldarren babesera.

Mogeldarrak mediku eta elizgizonez osaturiko familia bat ziren, kulturaz ondo jantziak, batzuk zientzietara eta beste batzuk letretara gehiago emanak. J. Aren aitak 1767.urtetik hasita auzi bat ukan zuen, lur eremuak zirela eta, Josefa de Ibarra-rekin. Auzia irabazi eta urte batzu geroago, 1771.ean hidalgia titulua eskatu eta lortu zuen, Gernikako Juntetxeko Artxiboan ikus daitekeenez (2).

Bizentaren ahizpa Felipa Catalina, Manuel Ventura Irure Arruako seme eta Markinako medikuarekin ezkondu zen 1810.ean. Hauei eman zizkien ama alargunak testamentuz, familiaren ondasunak, beste neba-ahizpak mantentzeko aginduz. Bizenta, ezkontzen bazen, 5000 dukateko doteaz hornitu behar zuten.

Markinan biziko da Bizenta ezkondu arte. Gaztetxo zela, 8 bat urteko, ikasteko zaletasun bizia agertzen zuen. Nebarekin batera latina ikasten hasi zen, osaba J. Antonio maisu. Garai hartan emakume batek ez zuen ukaiten ahal honelako aukerarik. Dena dela, osabak ere ez zion behar bezala lagundu. Honetaz ohartu zen Vargas Ponce eta J. Antoniori idatzitako gutun batean aurpegira botatzen dio: "Tolere Vm que salude a su bien aprovechada amanuense. ¿Por qué cortar los vuelos a esa águila? Créame y dé pábulo a esa llama tan brillante. Los espíritus privilegiados no se deben conducir por donde el común y aprovéchese Vm de mi sermón. Amén" (28-8-1803) (3).

Eta hona hemen zer aitortzen duen J. Antoniok:

"He de confesar mi ierro, o acierto, en no haver fomentado más los estudios de mi sobrina. La singularidad y genio de una muger me hicieron temer alguna altanería de espíritu. Las Gergas simulistas las entendía: formulaba sus argumentos arreglados. Conocía los silogismos en sus figuras, resumía muy bien, y se conocía su mucho talento.

² F. Amador Carrandi: Catálogo de Genealogías, 1958, 534-535 orr.

³ Justo Gárate: La época de P. Astarloa y J. A. Moguel. Junta de Cultura de Vizcaya.

Paré en esto por cobardía, o por temor. Podía haverla instruido algo en Física, pero no soi mathematico. Entraba mui bien en el Francés con la instrucción de los Clérigos de dicha Nación —Mogelek bere etxean Frantziatik ihes eginiko apaiz batzu gorde zituen (4)— que estaban pasmados de lo bien que aprendió la pronunciación. Estos marcharon y creí la bastaba saber la traducción.

En cuanto a la inteligencia gramatical del Bascuence, apuesto a que en toda la Vizcaia no hai uno solo (dexo a Astarloa) que sepa mejor las inflexiones multiplicadas de los verbos...” (5).

1802.inguruan J. Antonio *Peru Abarca* eta *Alegiak* edo *Ipuinak* lantzen zebilen. *Ipui Onac* liburua argitara aurretik Bizentari landu eragin zizkion gipuzkeraz berak ordurako bizkaieraz itzulirik zituenak. Hau da nik azaldu nahi dudana hipotesia, geroxeago frogatzen saiatuko naizena.

Garai hartan Munibetarren adiskide zen, Vargas Ponceri 1805.ean igorritako gutunetan ageri denez. Jaun honen gutunen artetik Fernandez Duro-k zenbait hautatu eta S. Fernandoko Akademiak liburu bat argitaratu zuen: *Correspondencia Epistolar de D. José de Vargas Ponce en materia de arte*. Liburu honetan Bizentaren bi eskutitz datoz (1.eranskina), gure idazlearen apaltasuna eta gauzak argi eta garbi esatea gustatzen zaien horietakoa zela agerreraztan digutenak. Zenbait dato ere badakarte (Juan Joseren kulturaz; gatzeleraz, latinez eta euskalgaiztoko hitzez jositako Botanikako Alfabeto bat Madrileko Akademian aurkezteko durangar baten asmoa etab. ...).

1808.urtean Bizentaren senarra izango zenak *Peru Abarcaren* kopia eder bat egin zuen eskuz. *El Rustico y Minerva* ezarri zion izenburua, eta *P. Abarcaren* kopiaren ondoren 60 hitz lauuko Alegi edo Ipuin —galdutzat jotzen zirenak— dakartza (2.eransk.).

Eta ondoren, beste hamar bertsoz. Kopialariak berak dioenez “traducido todo al Bascuence Vizcayno por dicho Sr. Moguel, de cuyos originales papeles los he copiado con todo cuidado yo, Eleuterio de Basozabal. Año de 1808.”. Eskuizkribu hau Eduardo Unceta-rena da, eta berari eta beraren arreba M. Karmeni esker ezagutu ahal ukan dut.

Bizentak utzi ote zizkion eta zertako J. Antonioren esku izkribuak Eleuterio de Basozabal abandotar merkatariari? Argitaratzeko ote Basozabaldarren inprentan? Orduan ezagutu ote zuten elkar? Nor zen Eleuterio Basozabal?

1810.inguruan Brock, Laserre, Maingy y C.^a-ko ordezkari zen. Algodoi, burdina nahiz tabakoa garraiatzeko untziak prestatzen zituen. La Coruña

⁴ Jean Contrasty: *Le Clergé français exilé en Espagne (1792-1802)*. Toulouse. Librairie L. Sistec 1910.

⁵ J. Garate: *La época del P. Astarloa y J. A. Moguel*.

joaten zen sarri. Bizentak, ordea, kultur merkatalgoa maiteago zuela dirudi. Adibidez, Bizkaiko Diputazioan egon zegoen Rollin-en ingelesezko liburu bat *The method of teaching and studying the Belles Letres*, Edimburg 1773, harena zen.

1815.ean Eleuterio, Juan Bautista Agirrereren aurka auzi bat ukan ondoren, honen partaide Acharekin elkartzen da, Compañía Acha y Basozabal osatuz (6).

1817.urtean, Abuztuaren 8an ezkondu ziren Markinan, Erdotzako ermitan. Bizentak 34 urte zituen. Hona hemen zer nolako dotea zeraman bakoitzak.

– Eleuteriok: Ripa-ko etxea (Abandon), tresneria eta ontziteria on batez hornitua, eta beste ondasun batzu: Arrigorriagako Lambo baserria (50.000 errealetan jotzen zen haren balioa) eta Altamirako baso bat.

– Bizentak: 55.000 erreal, 15.000 errealean balioa zuten bitxi eta apaingarriak, eta senarrak erregalatu zizkion 11.000 erreal. Guztitara, 81.000 erreal.

Konparazio batetarako, ene adiskide Roman Basurto, Bilboko XVIII. gizaldiko 2.parteko merkatalgoa ikertu duenak esan didanez, aldi hartan (XVIII.mende erdi ingurutik bukaeraruntz), Bilbon etxe on batek 70.000 erreal inguru balio omen zuen, itsasuntzi nahiko handi batek (fragata bat edo) 94.000 erreal inguru. Eta 800.000 errealetatik gorako ondasunak zituztenak Bizkaian 5 familia ziren bakarrik ⁷.

Geroago Eleuterioren aita hil zelarik, bitxi eta apaingarritan beste 48.000 erreal inguru eskuratu zituzten, eta liburutan (eta sail honetan benetako diru piloa zen) 4.000 erreal inguru. Negozioak ondo joan zitzaizkien artean, hau da 1821. urte arte, ez oso aberatsak baina bai dirudunak ziren.

Jose de Basozabal, Eleuterioren aitak, inprenta bat ere bazuen. D. Jose Antonio de Jauregui agertzen da inprimatzaile⁸. Hau inprimatu zen Juan Jose Mogelen *Eguneroco lan on eta erreaguac...* 1820.urtean, Gabon Kanta zenbait etab... Basozabal eta Jauregui elkarrekin agertzen dira 1928.eko Gabon Kantak inprimatzen.

1820.ean Eleuterio Abandoko Udalean diruzain zen. Ulibarri ere kontadore-artxibatzaile garai berean, eta gero ere, 1823.etik 1826.era artean. Eleuteriok Garai fiela bota nahi zuen Udaletik edo kargutik hauzi batez. Argudioa: “que por zer cargo fallido –hau da, lur joa ondasun aldetik– no

⁶ Legajo 353, n.º 12. 1815 ‘Arch. Corregim.’.

⁷ Comercio y Burguesia mercantil de Bilbao en la 2.ª mitad del S. XVIII. Doktoradutza tesia.

⁸ Legajo 859, n.º 8, Arch. Corregim.

pueda obtener empleos honoríficos ni asistir como concejante a los Ayuntamientos”⁹.

Geroago, 1836.ean, Akesolok dioskunez¹⁰, Ulibarri atera zen, bigarren zozketaldian, fiel errejidore kargurako, Eleuterio Basozabal eta Antonio Uribe lagun, baina urrietaz Udal konstituzionala ezarri zen.

1821.ean Acha eta Basozabalen merkatal elkarteak porrot egin zuen. Auziak ugari ukan zituzten hartzedunekin. Azkenean konpondu ziren zorrak ordaintzeko moduaz, baina hemendik aurrera ez ziren segur aski hain eroso bizi izan.

Senitartekoekin ez bide ziren ondo konpontzen, eta Bizentari senarra hil zitzaionean, seme alabarik ez zutenez gero, koinata baten semearen eskuetara joan ziren Eleuterioren ondasunak. Halabaina, hil baino bi urte aurretik, Bizentak koinatuei auzi bat irabazi zien. Legeak emakumeari onartzen zion eskubideaz baliatuz, berak ezkontzara eraman zuen dotea eta senarrak emana. (81000 erreal guztira) berreskuratu zuen.

Abandon hil zen, 1854.eko Irailaren 29an, 71 urte zituela. Testamentari: Bernabe Diaz de Mendibil jauna, azken auzietan Bizentaren ordezkari zena. Abandoko S. Vicenteko hilerrian izan zen ehortzia (3.eransk.).

2. Ipui onac: edizioak. Textoa. Egilea

Ipui Onac, ceintzuetan arquiteco dituzten euskaldun necazari, ta gazte guciac eracaste ederrac beren vicitza zucentzeco. Ematen ditu Euscaráz arguitará ume eta necazariantzat D.ª Vicenta Antonia Moguel ta Elguezabalec. Donostian: Antonio Undiano liburuguillearen echean. 1804garren urtean. Bear becela (4.eransk.).

114 orrialde ditu, laurden tamainuko liburuxka honek. Bi hitzaurreak baino lehen Ciceronen texto bat dakar.

“Etenim haec conficta arbitror ... ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamque imaginem vitae quotidianae videremus. Cicero”. Pro Sexto Rosc. Amer. 16.

Ondoren bi hitzaurre: lehena, “D. Victor Munibe ta Aranguren-gori, osasuna, paquea, ta urte luceac” izenburuaz; bigarrena: “Iracurle Euscaldunari”. Gero, 50 ipuin hitz lauz, eta hauek bukatzean “Ipuiac itz neurtu, edo verso euscarazcoan. Adigarria” (hitzaurretxo bat, non esaten bait du ipuinok ez direla bere burukoak, osabarenak baizik). Bertsozko ipuin hauek 8 dira eta 4.aren eta 5.aren artean orrialde batetako azalpen bat dator, gazteleraz, alegien narrazioaz eta metroez.

⁹ Legajo 486, n.º 21. Arch. Corregim.

¹⁰ Axmutil: Yose Paulo Ulibarri, euskal esnale ta idazle. *Olerti* 1962 I eta II.

Ipui Onac-en Bizentaren eskuizkribua Gipuzkoako Aldundiko Julio de Urquijo bibliotekan egon zegoen, baina zoritxarrez han ez da orain ageri.

1880.ean *Beti Bat* aldizkariak zatika argitara eman zuen. Gero, Azkuek *Euskalzale*-n 13 bat ipuin gutxienez (batzu gaztelerazko itzulpenez) eta bere ortografia berrian, komak aldatuz, azentua kenduz, zenbait aldaketa sartuz (cembat > Azk. zeinbat, enzun > Azk. entzun; baña > Azk. baiña; baño > Azk. baiño, etab...). *Euskal-Erria* aldizkarian ere bat edo beste agertu zen.

1912.ean *Euskal Esnalea* aldizkariak, berrargitaratu zuen Txomin Agireren hitzaurrearekin, eta aparte ere liburu bat osatuz, Martin, Mena y C.^a-renean.

Azkenez, Auspoak, J. San Martinek prestaturik. Lehen argitalpeneko testoa errespetatzen du (inprenta hustxo batzu edo zatitxoren bat edo beste ahazten duen arren), azentua kenduz, grafiak modernizatuz eta puntuazioa 1912.eko argitalpenaren arauera ezarriz.

Eleuterio Basozabalen *P. Abarca*-ren kopia eta Ipuinak ikusi ondoren, berehala konturatu nintzen *Ipui Onac* liburukoak eta hauek berdinak direla, ordena eta guzti, bat izan ezik. J. Antonio-renak 60 dira eta hauetako 51 lehenengoei dagozkie (bat ezik) Bizentaren 50 ipuiak. Bertsoz eginiko ipuietara bagoaz, Juan Antoniorenak hauek, Bizentak berak dioenez, Basozabalen kopiak 10 dakartza eta Bizentak dakartzan 8tik 7 aipatutako kopian daude, bat ezik (7.a). Azken hau ez dakar kopiak, agian tokirik gelditzen ez zaiolako. Baina J. Antoniok bertsozko ipuin pilo bat zuen eginik, Bizentak liburua argitara aurretik eta ipuinak landu aurretik segur aski. Honela bait dio Adigarran:

“Esan nuen len verso ipuizco oiec ez dirala neure burucoac. Pillo andi bat dauca eguinda nere Osaba Jaunac; ta pillotic artuac dira emen ecusico diran guchi batzuec. Saiagarri bat da au, ta ez gueiago.” Eta izan ere, J. Antoniok “Ensayo de la Poesía Bascongada en algunas de las Fábulas” izenburua ezarri zien. Beraz, Bizentak J. Antonioren bertsozko ipuinetatik aukera bat egin zuen, eta badirudi Basozabalek denak kopiatzeko lekuri ukan ez zuela. Mateo Zabala, Uriarte (*Poesía Bascongada. Dialecto Bizcaino*) eta bestek ere kopiatu zituzten J. Antoniok bertsozko alegiak, gutxi baina zenbait aldatuz. Izan ere, J. Antoniok berak ipuin bera (esate baterako “Otsua eta Anchumia”), bi aldiz datorrena, batetik bestera aldatzen badu, errazago da kopiatzaileek aldatzea, laburtzea nahiz luzatzea. Honela, jakina, zail da J. Antonioren bertsozko ipuinen testoa finkatzea, orijinala osorik agertzen ez den bitartean, baina, dena dela, Basozabalena da kopiarik hoberena. Bertsozko alegiak Jon Kortazarrek argitara zituen¹¹, nahiz eta bat behintzat (Basantza, eta Ydijac), Basozabalen kopiako lehena, ez dakarren.

¹¹ F.L.V. 1980. 35-36.

Bagenekien, V. Ponceri idatzitako gutun batetan agertzen denez ¹² (24-5-1802) J. Antoniok bazituela pila bat ipuin, ez bakarrik bertsoz, hitz lauz ere bai:

“Yo, además de los Diálogos que le cité a Vm (*P. Abarca*-z ari da) he trabajado a versión vascongada, ya en prosa, ya en verso vario, no pocas fábulas de Esopo y Fedro...” Baina, esan dugunez, galdutzat jotzen ziren.

Beste gutun batetan (Marq. 7-9-1803) ¹³, hauxe dio J. Antonio:

“Las Fábulas en la parte de la prosa salen en su nombre. La hice trabajar, y hallaba yo poco o nada que corregir”. Nola ulertu behar da hau?

Basozabalen kopiako J. Antonioren Ipuin guztiak bizkaieraz datoz. Eta Bizentak dakartzanak, denak gipuzkeraz. Konparatzen baditugu oso antzerakoak dira, egitura ta guzti: ipuía, esan nahiaren azalpena (“ipuion onec esangura dau...”) edo antzerakoak eta azkenik errefrau tankerako esaera bat edo bertso pareatuak gehienbat. Azken hau ez da itzulpena, Renteriak eta bezala egileak asmatua baizik.

Gehienetan oso antzerakoak dira J.A.-renak eta Bizentarenak, eta askotan berdin berdinak. Esate baterako 11.,13., 15aren hasiera eta erditik behera, 16, 17, 20aren bukaera, 23.aren buk., 25.aren hasiera eta buk., 26.aren buk., 31, 32, 34, 35, 37, 40 buk. Batez ere azpimarratutako ipuinak (ikus 5. eransk. 17. ipuina).

Hau zehatzago frogatzeko, zati batzu ezarriko ditugu, batarenak eta bestearenak (kontuan euki behar da *J. Antonioren textoa Eleuterioren kopiakoa dela* eta huts batzu egon litezkeela).

a) *Ipuí Onac* liburuan gaztelerazko zati bi daude (zenbait hitzen esan nahiaz aparte) eta biak erdi kopiaturik. Bata, 14.ipuinaren bukaeran, J. Antoniorenetik hartuta dago. Eta bestea, bertsozko 4. eta 5. ipuinen bitartekoa, Samaniegoren Alegien hitz aurretik. Biak ezarriko ditugu Alegiez mintzatzean.

b) Zenbait erakusburu, 26. Ipuinetik (Zaldia eta Astoa) hartuak: deskribapenak:

J.A. “zaldi eder bat, dana apainduba, cate cidarrezcoz, jarlecu ugal, ta anca- estalquiz urrez bichituz...”

B “zaldi eder bat, gucia apaindua, catea cillarrezcoz, jarlecu, ugal, ta anca estalquiz bichitua...”

J.A. “nire uliac argui eguiten dau: beguira cein mardó, guizen ta mamintsuba nagan...”

¹² Cartas y Disertaciones de D. Juan Antonio Moguel sobre la Lengua Bascongada.

¹³ Justo Gárate: La época de Pablo astarloa y J. A. Moguel, 92 orr.

B “nere illeac argui eguin beardu. Beguira bada, cein mardo, guizen, ta mamitsua nagoan...”

J.A. “...dazau anchina bere (sic) aguiraca ito gura izan eban Zaldija, dana argalduric, adore ta aguinte guichigaz, lepuan ecazala zorro esquergaac, buruz beera...”

B “ezagutzen du lengo Zaldi bere aguiracari arroa, trallatic ceramala Errotari charrac, gucia argaldua, aguinte ta indar gabea, bizcarrean zituela zorro andi bi, buruz beera...”

Esakerak: J.A. “etorquizunai... beguiratu baga...”

B “etorquizunai beguiratu gabe...”

J.A. “pisubaren pisuz” “necatubaren necatuz”

B “pisuaren pisu...” “necatuaren necatuz”

Eta “moraleja” ere: J.A. “zapalduten badozu beeratuba, artuco dozu bere lecuba”

B “zapaltzen duenac beetua artuco du bere lecua”

27. ipuineko zenbait esaera:

J.A. “ez batzubeac, ez bestiac...”

B “ez batzuec ez besteac”

J.A. “alde, edo bandora”

B “bando edo aldera”

30. ipuinetik:

J.A. “¿Ceren bildur zarà? ¿Nire?”

B “¿Noren beldur cera? ¿Nere?”

31.etik: J.A. “ecin beragaz bururic eguin eban”

B “ecin bururic eguin zuen berarequin”

35.etik: J.A. “bestela ecinda”

B “Bestela ecinda”

15.etik: J.A. “ezta lapur oguiric igaroco neure eztarriti”

B “ez da nere eztarritic lapur oguiric igaroco”

28.etik: J.A. “goguango doc niri bazcarijá ucatuba”

B “gogoango didac niri, cer jan ematea, ucatua”

d) 6.ipuina: Guizona, ta suguea

J.A. “Ez dau onec esangura, cristinaubac dongaro eguingo dabela on eguitiaz ...”

B “Ez du onec esan nai Chistauac gaizqui eguingo duela on eguitiaz ...”

Edo beste ipuin batetako: “jarri gaitean Jangoicoaren escuetan.”

(Hau ez dator Esoporen ez Fedroren itzulpenetan). Beraz, bata bestetik hartuta daudela uste dut. Zein nondik, ordea? Ene iritziz, badaude arrazoi batzu pentsatzeko Bizentak J. Antonioren ipuinak gipuzkeraz landu zituela, orraztaldi eder bat emanez, edo bien artean landu zituztela, baina bizkaierazko testoa aurrean zutelarik. Ez da, ene ustez, latinetik zuzenean eginiko itzulpen bat, bizkaieratik gipuzkeratze bat baizik, edo bestela, J. Antonioren maisugoaren pean aldi berean erdal testoaren (zentzu zabalean) bizkaieratze eta gipuzkeratzea. Itzulpen kontuan Murgak Humboldt-i oharterazten zionez ¹⁴ J. Antoniok ez zuen (eta dizipuluak bai ote?) zehatz eta hertsiki itzultzeko ohi-turirik. Zein diren ene ustearen (Bizentak bizkaieratik gipuzkeratu egin zituela ipuinak, alegia) oinarriak?

a) 1802.eko Maiatzerako J. Antoniok Ipuin batzu landurik zeuzkan. Gipuzkeraz izan balira, Bizentak ez zukeen lanik.

b) J. A-ren 18. ipuina Bizentak ez du itzultzen. Beste guztiek Juan Antonioren ordena bera jarraitzen dute eta azken honek Esoporena.

d) Bizentak (edo hobeki esan osaba-ilobek osabaren gidaritzapean), J. A-ren testoaren orrazketa lan bat egin zuen, huts batzu zuzenduz, hala nola:

Morfologian: J.A. “icasi biar da ebatera”

B. “icasi bear da ...ebaquitzen auciac” (I.0.3)

J.A. “eguacaz goijetan dabilzanan artian”

B. “egoz dabilzanan artean” (I.0.27)

J.A. “eta ce atseguña daucadan zu etortia ona biar orduban”

B. “ceimbat gozatzen naizan ... agertziat”.

J.A. “urratuco ecin ditugunean”

B. “urratu ecin ditugunean” (I.0.14)

J.A. “daruanac gaztetati buztarrija, izango da...”

B. “daramana... izango da...” (I.0.31)

J.A. “zaartu, adore bagatu ta astundu zan chacur gaisuac”

B. “zaartu, astundu ta ortzabetu zan chacur gaissoa”.

¹⁴ Justo Gárate: Cinco Cartas Inéditas de Guillermo de Humboldt. *RIEV* XXV.

Sintaxian: J.A. "ecin dabenian besteric egon baño"

B. "egon baño besteric ecin duenean" (I.O.16)

J.A. "Erri batera, non ...

B. "Feria andi bat cegoan errira" (I.O.33)

J.A. "cañabera ta sare zacuan ecazac"

B. "zacuan cecartzen sareac" (I.O.39)

Ondoko esaldi honetan begira zein ederki zuzendua den osabaren textoa:

J.A. "lapur andi bati sinisteric emoten ez jaco legue zucenetan"

B. "legue zucenetan ez zaio sinisteric ematen lapur jaquiñari" (I.O.21)

"Edo" kentzen du Bizentak:

J.A. "opicijo edo biarguintzaren bat"

B. "biarguintzaren bat" (I.O.32)

Inkoherentziak ezabatzen ditu:

J.A. "chacurrac" (hasieran), "Chacurrari" (gero)

B. "chacurrac" (beti, bi bait dira) (I.O.30)

J.A. "eizarijarena, "dacus eizari bat", baiña: "eizarijacaz batera".

B. "eizaria" (bat, beti) (I.O.29).

Dena dela, orrazketa hau ez da beti ongi burutzen:

J.A. "eracusten deutse guizonai, ez inos inoren gachaz poztuten"

B. "eracasten dioe guizonai ez iñoiz pocic artzeco iñoren gachaz".

XIX, ipuina: Eulia eta Mandoa. Zabalak ¹⁵ Bizentari hitanoa gehiago erabili behar zukeela leporatzen dio. Elkarrizketa batzutan, ez beti ez eta osaba-iloben ipuin beretan beti ere, hika mintzo dira fabulako pertsonaiak (abereen artean edo gizonak abereei - alderantziz berorika - zuzentzen zaielarik, batzutan). Baina badago kasu harrigarri bat 19. ipuinean: mandoa euliari Bizentaren aldaeran toka mintzatzen zaio eta J.A.-renean noka.

Zuzenketa lan hau normala zen: Honela diotsa J. Antoniok Vargasi, segur aski *P. Abarca-z* ari delarik ¹⁶.

¹⁵ El Verbo Regular Vascongado del Dialecto Vizcaino.

¹⁶ Cartas y disertaciones de D. Juan Antonio de Moguel, sobre la lengua vascongada. Memorial Histórico-Español, t. VII, 1854.

“Confieso que mis cartapacios están trabajados como en borrón, que hay repeticiones y otros defectos; que por lo común cuando uno trabaja la vez primera se descuida en varias cosas y son precisas correcciones para que pueda publicar” (30-3-1802).

Hala ere, geroxeago beste honako hau esango digu: “No es mi ánimo darlos a luz (*P. Abarca*-ko elkarrizketez ari da, ia seguru). Mi estudio principal ha sido el aprender el idioma para hablarlo con pureza original y facilidad, así para presentarme en el púlpito como para trabajar obras religiosas” (Vargas Ponce-ri, Marq. 24-5-1802¹⁷).

e) Zenbait xehetasunengatik pentsa liteke Bizentak, zenbait aldiz, ez duela ondo ulertu osabaren textoa, beste batzutan trakets itzuli duela, edo bizkaierazko textoak influentziatu duela:

I. 8. “Guizona eta Suguea” J. A. “Jarqui jacon”

B. “jaiqui zan”.

I. 19. “Eulia eta Mandoa” J.A. “eztencada chacharrac gaiti”

B. “ire ezten chaarrac ateratzen bacidac”.

I. 37. “Otsoa ta Achurlaria” J.A. “gogoango eutseela... eutsenai”

B. “gogoango didate... vicitza quendu nairic ebilli ciranac”

3. Alegia neoklasizismo garaian. Iturriak, norentzat eta zertarako idatzi zuen. Idaztankera

Fabula edo Alegia ez zen berezko literatur generotzat jotzen, tresna erretorikotzat baizik. Geroztik La Fontaine eta XVIII mendeko aleman teori-koek (Lessing, Herder, geroago Grimm) funtzio sozial bat ematen diote.

Neoklasizismo garaian Alegiak gorakada egin zuen, alde batetik Esopo, Fedro eta abarren berralgitalpenak ugaldtu ziren eta bestetik alegilari ainitz sortu zen bazterretan.

Esoporen alegiak sinpleak dira baina geroztikako itzulari eta egokitzaileek beren moduz berkiatzen eta luzatzen dituzte.

Mogeldarrek bai Esoporen bai Fedroren bai Samaniego eta Renteriarren alegiak ezagutzen zituzten. Honela dio Bizentak hitzaurrean:

“¿Nola nic siniserazoco diet ascori, eusqueratu ditudala erdaldun jaquitunac arguiratu dituzten Ipuiaç?”

Eta beherago: “Orretaraco bear litzaque jaquitea Eusquera, Gaztelania, eta Latinezco iru izcuntzac ...”

¹⁷ Cartas y disertaciones de D. Juan Antonio de Moguel, sobre la Lengua Vascongada. Memorial Histórico-Español, t. VII, 1854.

J. Antonioren bizkaierazko alegi gehienak eta Bizentarenak Esoporen alegitza jotzen zirenen itzulpena da eta ez denena. Badaude Fedroren bi ere (J. A-ren 52.a eta 53.a, berariaz seinaturik. Eta Ibañez de la Renteria-ren zenbait (jaun honek bere alegien lehen tomoa 1789.ean argitara eman zuen, eta 1797.ean bigarrena), hala nola:

I. O. 3.a = Rent. 48.a (lehen tomoa)

I. O. 5.a = Rent. 3.a

I. O. 6.a = Rent. 50.a (bigarren tomoa)

J. A. Mogel 9.a = Rent. 45.a

J. Antonioren bat, Azerija ta Eperra, egileak berak asmatua dela (“de nueva invención”) oharterazten digu.

Baina eta Esoporenak eta, zein textotatik itzuli zituen J. Antoniok? Latinetik ala gazteleratik? Hau argitzea komeni den puntu bat da, J.A. Mogelen itzulpenak nolakoak diren jakiteko. Esoporen gaztelerazko zenbait itzulpen (Janer, 1489.ekotik etab.) laburragoak dira Mogelenak baino. J. Antoniok narrazioa eta batez ere fabularen moralitate edo aplikapenean luzatzea maite du, elkar hizketa zuzenak ezartzen ditu, erretoriko izan nahi du. Horregatik, itzulpen zehatza ez denaren susmoa dut.

Nortzu izan ziren J.A. eta Bizentaren eredu alegigintzan? Esopo eta Fedroz aparte, Samaniego eta Renteria, biak aipatuak, eta are gehiago, aurrean eduki zituzten ereduak. Esate baterako, metrikaz hona hemen zer dioen Samaniegok:

Samaniego: “con la variedad de metros he procurado huir de aquel monotonismo que adormece los sentidos y se opone a la varia armonía, que tanto deleita el ánimo y aviva la atención...”

... Se hallará en mis versos gran copia de endecasílabos pareados con la alternativa de pies quebrados o de siete sílabas...” Eta Bizentak, laburtuz eta euskaraz itzultzeko lanik hartu gabe:

Bizenta: “Para no incurrir en el gran vicio del monotonismo, que adormece los sentidos, y hace enfadosa la oración mas eloqüente, quando, por el contrario, la varia armonía deleyta el ánimo, y aviva la atención, se ha procurado la variedad de metros, sin echar en olvido nuestro comun zortzico. Pero es preciso confesar, que los versos endecasílabos pareados con la alternativa de pies quebrados, o de siete sílabas, tienen no se que mayor y mas agradable armonía”.

(Hemen ikusten ahal dugu, bidenabar, zer nolako metroak erabiltzen zituzten.)

Literatura xede praktikoko baten zerbitzuean zegoen Neoklasizismo garaian. Hezkuntza zuen helburu. Samaniegok dioenez “basa en que estriva

la felicidad pública” da hezkuntza. Eta gazteria da hau zuzenean hartzen duena, baina garai hartan, gazteria eskolatua eta honen elitea, hau da, handiki semeak. Esate baterako, Euskal Herrian, Bergarako Mintegiko ikasleak. Hautzat idazten du Samaniegok eta Peñafloidako kondeari dedikatzen dizkio bere Alegiak. Bizenta ere gaztetxoei zuzentzen zaie, eta gaztetxo handiki bati eskainia dago liburua: Victor Munibe eta Arangureni. (Bestalde, Ibañez de la Renteriak ere umeei dedikatzen die bere obra).

Zertarako literatur mota hau? Gaztetxoei ideiak errazago eta goxoago sar dakizkien, ulertzen duten hizkuntzan, ikasketak latinez egiten hasi baino lehen. Horregatik, honetaz oharturik behar bada, eta Samaniegoren alderantziz, euskaraz landu ta argitaratu zituen Bizentak ipuin hauek. Jakina, Ipuin hauek ez dute edozein herri ipuin bezalakoak izan behar, “Ipui Onac” baizik, edo Samaniegok dioen bezala “cuento moral”.

Bizentak, euskararen balioaren kontzientziatzat aparte, badu kezka sozial bat ere. Orduko baserritarrak, gehienbat erretereroak zirenez gero, nagusi-maizterren arteko harremanek arduratzen dute gure idazlea, zenbait ipuinen esan nahia azaltzen duenean nabari denez.

Hona hemen zer dioen, 14. ipuinaren bukaeran:

“Hasta aquí se han sacado las fábulas más acomodadas para la Instrucción del Pueblo Bizcaino, del primer libro de Ysopo.”

Bizentak, honela aldatzen du:

“Hasta aquí se han sacado las Fábulas más acomodadas a la capacidad y genio de los niños, y vulgo labrador, del primer libro de Esopo.”

Bestalde, J. Antoniok, *P. Abarca*-n bezala, helburu apologetiko bat ere bilatzen du. Euskararen garbitasunak kezkatzen du 1802. Maiatzaren 24an Vargasi idatzitako gutunean, zera dio:

“Yo, además de los Diálogos que cité a Vm., he trabajado a versión vascongada, ya en prosa, ya en verso vario, no pocas fábulas de Esopo y Fedro, sin que el castellano más hábil, leyendo nombre por nombre, me halle un vocablo no vascongado ...”

Jakina, hau ez da beti egia gertatzen, eta orduan “edo” nekagarri baten bitartez asmatzen dabilkio erdaratiko hitzari euskal baliokideren bat.

Ezarritako helburuak betetzeko (ipaina bera eta honen esan nahia ongi entelegatzeko) egitura sinplekoa, argia, arina eta bizia behar du izan ipuinak. Horregatik, J. Antonioren alegiak ipuinak askotan konstruzio formal, konplexu eta aski trakets gertatzen bide zirenez gero, Bizentak (edo bien artean) orraztu egin zituen (edo zituzten), J. Antonioren mendeko perpausa zenbait (erlatibo, kausal etab.) eta aditz trinkoen forma ez hain erabiliak, perpausa

bakun eta aditz forma erabiliagoz aldatuz. Nahiz eta inoiz, Bizenta gehiegi luzatzen den azalpenetan, hobeki ulertua izan dadin ipuinaren esan nahia, seguraski.

Bizentaren idaztankera arinaren adibide batzu ezarriko ditugu, J. Antonioren ber textoekin alderatuz:

J.A. “barriz basocua, ecanduta ez eguan leguez arerijoric icustera, ta besteti, ez jaquiñic celan ta nora igues eguin, igon eban nequez orma bateti gora, ta guichiarren artu ta ill ez eban Guiltzeriac”.

B. “Basotarra icaraturic cegoan, cer eguin ez cequiala: artzen du igues videa, jarraitzen dio catuac, icutzen dio cerbait atzaparraquin, baña zorionez ez zuen arrapatu” (I.O. 7.a)

J.A. “zaartu, adore bagatu ta astundu zan chacur gaisuac (sic), gueratu bere bai oi utsacaz, aguiñac jausi jacozalaco”

B. “zaartu, astundu ta ortzgabetu zan chacur gaissoa” (I.O. 16)

J.A. “imincituban albo ta inguru guztian chimino asco bacochari egocan toquian, celanguazan bacocharen cereguiña”

B. “ipiñi cituen albo bietatic beste chimo guciac, ematen ciola bacoitzari cegoquion toquia” (I.O. 40).

Ipui Onac-en idazkera eta joskera trakets samarra da askotan, nahiz eta zati landuagoak ere ukan. Ezaguna da Zabalaren erizpidea, J. Antonioren *Confesio eta Comunioco Sacramentuen gañean eracasteac* epaitzean: “deben perdonarse algunos defectos que incurre en el dialecto”. Eta *Ipui Onac* liburuaren egileaz hau dio: “Al bascuence de la Sobrina cuadra la calificación que al del tío, excepto que su colocación es menos airosa que la del de este”¹⁸. Beharbada Bizentak Zabalaren erizpidea ezagutuko zuen, eta dena dela, 1820.eko *Adierazpenean*, hau ere itzulpen den arren, joskera eta idazkera jatorrago bat darabil.

4. 1920.eko adierazpena: Luis de Borbon ...

Jakina denez, Bilbon, 1820.urtean, Pedro Antonio de Apraiz-en inprimategian, 11 orrialdetako Adierazpen bat argitara eman zen, gaztelaniaz eta euskaraz (ikus lehen eta 11.orrialdeak, 6.eransk.)

Adierazpen hau, elizgizonei zuzendua, bikoitza dela esan genezake: alde batetik, Luis de Borbon Toledoko Arzapezpikuaren sarrera moduko bat dator eta ondoren zuzenean Erregeren adierazpena.

¹⁸ Noticia de las obras vascongadas que han salido a la luz después de las que cuenta el P. Larram.

Bizentaren itzulpena J. Antonioren markinar literatur ereduan izkiribatua da.

Besterik itzuli ote zuen?

Uriartek Bonaparteri hau diotsa: “Remito a Vd. la adjunta traducción de D. V. Moguel.”¹⁹ 1820.ekoa ote da?

P. Garmendiaren *Indice por orden alfabético de escritores vizcainos antiguos y modernos-en*²⁰ Bizentaz hau irakurtzen da:

“Autora de varios opúsculos, traductora de los documentos oficiales que en su época le encomendaba la Diputación.”

Egia ote? Merezi luke arazo honek aztertzea.

Hemen Bizentak itzulpen honetan darabilen hizkeraz ihardungo dugu bakarrik.

Itzulpena, oso librea da. Adibidez:

“exenta de frivolidades, de los sarcasmos y de las injurias”

“aldenduric umequerija, asmo oquer eta inoren gacha”

“la vigilancia sobre los funcionarios que entiendan en su desempeño”

“vitarteco cargu oneec darabilezanac ciur dabiltzan ala ez”

Zentzu jeneralari atxikitzen zaio. Zenbait zati oso (zailenak, gaztelaniazko textoan), gaingiroki edo bat ere itzuli gabe daude.

Trinkoa da, baina ez zehatza. Hizkera juridiko-politikoa oraindik euskaraz landu gabe zegoen. Zenbait aldiz erdararen kalko gertatzen da. Adibidez:

“apenas pisé el suelo patrio...”

“ez nintzan ondo eldu neure Jaiot lurrian ...”

Hiru alderdi aztertuko ditugu: lexikoa, morfologian pluraleko 2. pertsonako aditz forma (indikativoko orainaldian) eta grafiak.

a) Lexikoa

Bizenta garbizalea da, baina erabiltzen diren zenbait erdaratik hitz baztertzeko adina ez. Adibidez: Sacerdote, Religioso, Apostolubena, Compijanzia, Nacinoe, obligacinoco, esleidutia, amodijuaren, carta, escribiuta ...

Hitz berririk ainitz erabiltzen du, maiz “edo” batez baliatuz. Parentesiarte ezarriko dut erdal hitza, textoan datorren modura:

¹⁹ RUIZ de Larrinaga: *Cartas del P. Uriarte al Principe Bonaparte* (ASFVJV, I, 1954).

²⁰ P. Garmendia. *Correo Español-El Pueblo Vasco*, Bilbao 1944-45. Ikus Javier de Ibarra *La obra de Pedro Garmendia*, Bilbao 1956, 107-128 orrialdeak.

“Lelencarija”, Elexa lelencari (Primado, Iglesia primada)

“Aozdar edo Vocale” Larramendirenak dira hitz batzu, hala nola hau eta ondokoa.

Baquida edo general

Ciricari edo Fiscalei, Arimazain edo Curei, Arzobispauco barrutar (diocesano), Siniste edo Fediagaz, guda edo pelia, languintza edo oficiuetan, one-rechi edo caridadian, Alderrijan (en la aldea), zuzengarri edo Constitucinoe, legue edo zuzengarri —hemen ikusten da garbizale bai, baina zehatza ez dela batere—, Bacaronda edo Monarquija, Batzaar betico eta banacacuetan... (Cortes generales y estraordinarias), Aguintaritzza edo Gobernuba, pagau biar edo Contribucinoiac, autute edo elecinoe, locabe edo libertadiaren Carta, guizonac gara locabe edo libriac, carta locabe edo libertadecua, moldizqui edo inprentaco...

Inoiz, etimologiako zentzuaren arauera itzultzen du:

“discusiones políticas” = “eztabaida uritadacuac”

“relig. católica” = “erleginoe guztientzaco edo Catoliquia.”

b) Pluraleko 2. pertsonari (zuek) dagokion aditz forma (indik. orain). Morfologiari dagokionez, puntu honetaz ohartu naiz batez ere.

Jakina denez, bizkaiera zaharrean, orain zu-ri dagokion forma erabiltzen zen. Bizentak eurrez erabiltzen ditu aditz forma zahar hauek. 31.aldiz bai, hau da, gehienetan. Gaurko formak gutxiago agertzen dira (10-15 aldiz gehienez ere) Hona hemen 31 formak:

“eguija au guztioe *daquizu* ez dana ...”

(baina: “iracurri eguizuz bada...”, “billatu biar dozubez ceubec...”

“icusi eguizubé ...”, ez badozubez ...”, “ez deijozubela.”

“eguin detsubezan...” (zuei), “emon biar dozubeez”, “zabaldu eguizube”, “izan zaitezeen hurrian...”, “ez zaitecé aztu cetaraco...”, “erregututen detsubet”).

“agertu *deustazu* ceuben borondatia dana barriztetia...” (me habéis hecho entender ...)

“guda edo pelia gogorren artian *cembiltzarian*...”

“atseren *eguizu* bada ceuben erregue... verba eguiten *deutsunagan* (confiad en vuestro rey, que os habla...)”)

“Aldendu *zaitte* ...” (evitad...)

“obato zubeo etsi *daguizun*” (fijar más la atención en el convencimiento de la importancia de vuestra sumisión)

“ceubec icentauc *dituzula*, “ceubec icentau *daiqueuz*”, “nic orain barriztetan *deutsu*”, “aguinduten *deutsu*”, “elduten jatzunian”, “uste *dozuna*”, ceuben vicitza guztian gomutau *zaitiala*”, “cerren ceubec eracarrri *daiquezu*”, “neure ardurara *zagozan* arima maitiac, *daucazu* ceuben... ceuben erreguec sillaturic viurtu *detsuna*, ceuben...” “contu, celan aituten *dozun*...”, “aldendu *zaitte*, bada...” (guardaos...) “zubec batezbere autu *zaitudazanoc*...”, “ez zaitecé aztu cetaraco emon *neutsuzan* (vosotros a quienes he tenido el santo placer de admitir en mi diócesis a la recepción de los ordenes sagrados...)”

“aguertu *zaitte* eurén aurrian (presentadles con exactitud los ejemplos de pureza de vosotros mismos)

Begira nola darabilen punturik gabeko esaldi luze hauetan:

“Zubei neure ardurara *zagozan* arima guztiei *deutsudan* amodijo andi, eta Jesucristoren errai samurrac gaiti erregututen detsubet, vici *zaitiala* beti Evangelijuaren zucentasunian, izan *zaitiala* centzun onecuac ceuben eguitadétan, garbijac olgantzetan, cintzo eta azcorrac umien acieran, beguiratubac, leijal, eta ciurrac ceuben cargu eta opicijuetan; euei *daizula* Jaungoicozco prestutasun andibat eguitada guztietan, eruapena etorquizun, eta munduco gora bereetan, ez izatia laarreguijac gurarijetan, ez *daizula* iñoren alde juzguric eguin, artu *daizula* beti guizon oneen erechija, ecarri *deijuezula* obedentzija Aguntari...”

Beste puntutxo bat: erdaratiko hitzak-i-ón bukaera duenean, artikulua gabe euskaraz -oe bilakatzen da. Adibidez: constitucinoe, nacinoe, veguitancinoe. Baina artikulua hartzean, -ia: Constitucinoia, Nacinoia- etab.

d) Grafiak.

Hemen zenbait fenomenuren agerpenaz oharreraziko dugu irakurlea.

– bokale luzeak:

1. hitz bukaeran, kasuaren hizkiarekin elkartzean:
Christinaubeen, leuneen, oneen, chiquijeen, ditubeenac, gomuteetan, verbaac (hiru aldiz), eguillaac, legueguillaac, gachguillaac, acieraan, ezagueraan, eguitadaac.
2. hitz barnean: chaar (4 aldiz = charrei), miin (3 aldiz), naaste, aastu, guraarijac, gora bereetan (sic), laarreguijac eguijaz (2 aldiz), luurrian (3 aldiz).

– ∫ / fonema idazteko, bizentak s (isiltasuna, isildu, ios, inos, gueistuac, gueistocuac, gueistaquerijac, nas, nasala... eta X (elxa) erabiltzen ditu.

– Nola idazten du i-ren ondoren 1,n datozenean?

1. dipt. + n = bustiduraz: ceñec, ceñetan, baña, baño, erreñuico (≠ erreinuco, 2 aldiz), engañuzko, arimazaiñac, usaiña.
 2. in + vok. = bustidura gabe gehienak: imini (7 aldiz), premia, nacinoe, obligacino, elecinoe, burutacinoezco, veguitancinoe, murmuracinoia, erleginoe, contribucinoiac, bedeincacinoia, Christinaubeen, jaquinac, jaquinenac, eguinic (≠ eguiña) sinistu, aleguinez, aleguinagaz, inor etab. (3 aldiz ≠ iñor, iñoc... 7 aldiz) grina, bardinac (≠ bardiñac, 9 aldiz), dinuan ...
 3. -in = bustidura gabe, beti: arimazain, ecin, cein, duin, eguin, aleguin, jaquin...
 4. Dipt. + 1 = bustiduraz (baina adibide gutxi dago) laguntzalliac...
 5. il + vok: bustiduraz gehien bat: illundu, illunac, sillaturic, billatu, eguillia. Baina: darabilezanac.
- Azentua: aditz formetan: dá (2 aldiz), dirá, ditubè, balitubè, jatsubè, zaitecè (2 aldiz), eguijozubè, deutecè.
- Genitibo eta inesibo pluralean: beguijèn, eguitadèn, eutsazanèn, errijèn, jarraitzalèn, douguèn, Christinaubèn, gaucètan, egitadètan.
- Bukaera eufoniko deituetan, zer esanik ez: -oa > Bizentak-ua; -ea > Bizentak -ia; -ia > Bizentak-ija; -ua > Bizentak-uba.

Ortografia, Bizentak osabaren eskolan ikasi zuen.

5. Gabon kantak

Ezaguna denez, Bilboko Santiago elizan eta Abandoko S. Frantzisko komentuan Eguberriz kanta paperak ateratzen ziren Bizenta hor inguruan bizi zen garaian eta aurretik ere. 1814, 1816, 1817 eta 1829.eko Gabon Kantak aipatuak dira Sorarrain eta Vinsonen bibliografietan. 1814, 1816, 1820, 1825, 1826 eta 1828.ekoak, Apraiz, Basozabal eta Jauregui kargitaratuak ditugu. 1819.ekoa C.A. F. Mahn-ek dakartza ²¹ eta ia segur Bizentarenak dira. 1820 (Aita J. I. Aranak dakartzan zatiak, ikus geroago), 1824, 1825, 1826, 1828, 1829, 1831 eta 1832.ekoak ere ezagutzen dira ²². Gabon Kanta hauek (1926.ekoak ezik, Ulibarrirenak hauek), Bizentarenak direla esango nuke. Ideia tradizional beretsuak errepikatzen dira behin eta berriz, eta grafia, hizkera, lexiko eta metrikaz berdintsuak dira.

²¹ Denkmaller der baskischen sprache ... Berlin 1857.

²² J. Urquijo liburutegia. Gipuzkoako Diputazioa.

1819.eko Gabon Kanten textuak izenburu hau du: Gaboneco Cantia vizcaitar guztientzat, euscaldun emacume batec ateria 1819.garren urtian Abandoco elexatian.

Zortziko txikian (7/6 “Lelua” eta “Gabon Zortzicua” deitzen du kanta hau) moldatutako bertso hauetan egileak bere mendeko herritarren ohituren nasaitasuna eta fedearen galtzapena salatzen du, aintzinako euskaldunak goraiapatuz eta eredutzat ezarriz (Leloren Kantaren oihartzuna nabari da Gabon Kanta honetan. Jakina denez, osaba J. Antoniok ezagutarazi zion Humboldt-i eta honek Europa guztiari).

Ikus dezagun “Ubi sunt”-topikoaren aldaera hau:

18. Nun dogu Vizcaitarrac
 orduco fedia?
 Nun gueure garbitasun
 eta sinistia?
 Orain argaldu dira
 alaco vijotzac,
 guizonac emeturic
 dirudije motzac”¹.

Azken bertsoa, orduko ardura nagusi baten adierazgarri gertatzen da

28. Gure Erregue onac
 Ta emazte cinzuac
 laztanduco ditube
 Vizcaico auzuac.
 Eurac izango dira
 gueure Gurasuac
 ta zainduco descubez (sic)
 osoro Forubac.

J. Urkijok, RIEV-en (I, III) argitaratu zituen Mateo Zabalarenak ziren alegietan nabaria da Bizentaren eragina. “Berba aurrecoa”-n bertan, azken ipuina (“Peru Achurlari alferragaz Yoane necazale cintzoaren arteco berbai-cuntzea) D.ª Vicenta Antonia Mogelena dela esan ondoren, honek *Ipui Onac* liburuaren sarreran ipuinez eman zituen eritzi berdintsuak errepikatzen ditu hark:

Bizenta: “Umeago nintzanean berriz enzun oi nituen, zoro zororic, ta pozez erotuta atso ipuiac. Sinisten nituen eguia andi batzuec becela, Peru, ta Mariaren ipui farragarri, ta sustraigabeak”.

¹Kontura gaitezen, bide batez, nolako gauzak esaten dizkien gure emazte omenduak gizonen. Honelakoak hamaikatxo aldiz ogertzen dira Gabon Kantetan. Bestalde, Sabino Aranak baditu aitzindariak “bere elexatian” (ez ideologia mailan bakarrik, idazkeran era bai) eta Ulibarri aurrerengo.

Zabala: "Badakit nic gueure euscaldunac ipuinzaleac direala. Gogoan dot oraindo celan umetan entzun geroazan aoa zabalac eta adurra erigula, Peru ta Mariaren ipuin sustraibaacoac. Oraingo oneec dira sustrai andicoac, mamiñ ederrecoac, eta on eta onura zabalecoac".

Eta geroxeago: "iracurri eguizuz ta eguikezuz ipuin on oneec" eta 35 ipuinei "Ipuin Onac" izenburua die ezarten.

Ipuin hauek baino aitzin, sarrerako bertso batzu datoz eta ondoren 'Anchinaco euscaldunen Alabantzac' izenburupean bertso saldo bat. Hauek idatzi zituenak, gehien bat 1819.urteko Gabon Kantetako bertso osoak kopiaitu zituen. Gai eta ideia beretsukoak dira. Hona hemen alderaturik zenbait bertso:

1819.eko GABON KANTA

(B. Mogel?)

4. Alperric gura eban
Anibal andijac
ecer ezetan euqui
Vizcaico mendijac.
Beste Gaztelu baga
gueure basuetan
coldarturic lotu zan
ta ondo benetan
5. Bere gente arrotza
noc daique sinistu,
euscaldunac ebeéla
aimbeste lotsatu?
Izanic escubete
Vizcaico gentia
bildurrez bete eben

Erroma guztia.

3. Augusto Erromaco
Emperadoriac
nai cituban mempetu
Vizcaico gentiac:
baña euren indarrac
ondo ezaguturic
igues eraguin eutsén
Vizcaico lurretic
12. Cesar Agustoc eban
ondo ezagutu
Vizcaitarren asmua
eta eban autu,

FABULAS EN DIAL.

VIZCAINO

(Zabala)

- Alperric gura eban
Anibal andiac
ecer-ez-etan euki
gueure euscaldunac.
Beste gaztelu baga
euren basoetan
coldarturic lotu zan
ta ondo benetan
- baya dóás iguesi
ondo lotsaturic,
escu-bete guizonec
arpegui emonic
- Augusto Erromaco
Enperadoreac
nai evazan menpetu
euskaldun zagaiac;
baya onêc galtzarrai
erruz eraguinic
igues erazo eutsen
euren muguêtatic
- Octavianoc bada
ondo ezagutú
guere azkartasuna
eta evan autu

<p>baquia esquintia
bazter chiqui oni
beragaz izateco
adisquide beti</p>	<p>bakea eskintzea
baster chiki oni,
beragaz izateco
adiskide beti</p>
<p>7. Erroma izugarri
Fede bagacuac
nai euscuzan ecarri
Jangoico falsuac
Ezarri buztarrija
gueure idunetan.
sartuteco Vizcaija
Legue barrijetan</p>	<p>Erroma bildurgarri
fede bagacoac
nai euscuzan ecarri
guzur Jaungoikoak
ezarri buztarria
gueure idunetan
euskera ta legueac
galdu bas artêtan.</p>
<p>8. Gure Aasaba onac
au ezaguturic,
iños macurtu ez eben
iñori bururic.
Alcar ondo arturic
dinue, lenago
il senar ta emazte
azpiratu baño.</p>	<p>Gueure asaba onac
gauzac igarriric
iñosh bêtu ez eutsen
besteri bururic
Alcar ondo arturic
diñoë: "Lenagó ondatu
tal il danoc
azpiratu baño.</p>
<p>22. Vizcaico ezaugarrija
len zan <i>Lamburuba</i> (sic)
orain esaten jaco
Curutze Santuba.
Izurten zan odola
au ez galtziarren
orain salduten dabe
sarri trago baten.</p>	<p>Gueure ezaugarria,
lentzan lauburuá
orain esaten yaco
Curutze Santuá
Ishurtzen zan odola
au ez galtzearrén:
au yagonic, cirean
guztiac gordeten.</p>
<p>18. Nun dogu Vizcaitarrac
orduco fedia?
Nun gueure garbitasun
eta sinistia?
Orain argaldu dira
alaco vijotzac,
guizonac emeturic
dirudije motzac</p>	<p>¿Eztogu, euscaldunac,
lengoen fedea
Aen euskera laúa
et 'aren leguea?
¿Cer: emetu aldira
gutarren biotzac?
Baita ascoc berbetan
¿dirudie motzac?</p>
<p>25. Gure Asaba zarrac
viztu al baleitez,
semetzat ezagutu
naico ez guinducez.
Lotsaz ez leuque naico
autu gu umetzat
ez badoguz jarraitzen
euren lengo oñatzac</p>	<p>Gure asaba zarrac
biztu al baleitez
semetzat ezagutu
naico ezguinducez:
ez lotsaz artu naico
guinducez umetzat
ez badoguz jarraitzen
guc euren oñotzac.</p>

26. Ya bada Euscaldunac esnatu gaitian gabizan beti zuzen ta sendo fedian Gueure vizi moduba zucendu bagaric ez dogu icusico iñoz gauza onic	Ea bâ euscaldunac azcortu gaitean gabiltzan beti zucen ta sendo fedean Gueure vicieroa arteztu bagari ez dogu icusico iñosh egun onic.
---	---

1819.eko Gabon Kanten eta Pariseko eskuizkribuko zati hauen artean alde handia dago. Zabalaren horietan agertzen diren zenbait gauza berri aipa ditzagun, hala nola:

grafian: k, y, sh

bukaera eufonikoetan: oa, ea, ia, ua

aditz formetan: evazan, dauco etab.

hitzetan: baya, ganean, bâcoa.

Ikus daitekeenez, markinar literatur tradizioa hausten ari da, eta beste bizkaiera nabarrago bat nagusitzen. Bizkai mendebalaren pisua sentitzen A. Mateo Zabala eta Ulibarriren eraginez.

Nola nahi ere, ene ustez, 1819.eko bertsoak askozaz gihartsuagoak dira, Pariseko eskuizkribukoak baino.

Peru Achurlari alperragaz Yoane necazale cintzoaren arteco berbaicuntzea-ko bertsoak 1832.eko Gabonetakoak dira eta izen gabe argitaratu ziren. Zabalaren ipuinetan agertzen dira eta bi tokitan dio Pariseko eskuizkribuak Bizentarenak direla.

Gabon Kanten ondoren datoz eta izenpetu gabe dauden arren, Pariseko eskrizkribuak ere bi aldiz dioenez, Bizentarenak dirateke. Baina Zabelak edo dena delakoak, lehen aipatu bertsoetan bezala, hemen ere bizkaiera moda berriko horretan ipini "evazan".

1820.urteko Gabon Kantak ere Bizentarenak dira, behar bada. Aita J. Ignazio Aranak, S. J., *Arte Metrica Bascongada* eskuizkribu argitaragabearen lehen partean, Bizentarenak bertso ongi moldatuen erakusburutzat jotzen ditu. Hona hemen hiru ahapaldi (besterik ez dator). Jakina, ortografia anarkiko horiez da Bizentarena, eta gainera, honek hobeki daki s/z eta ts/tz be-reitzen.

Dieresiaren adibideak honako bertso honetan dakartza:

“Laiño illunen batzuc
Aguertzen badira
Ceruco eguskişas
Aldenduco dira
Ezagutu esquero
Gueure uts-eguiñac

Jarichico ditugu
 Betico atseguinac”
 (D.ª Vicenta Moguel 1820).

Geroago: “como ejemplos de versos cadenciosos:

“Maitetzen badituguz
 Munduco ondasunac
 Bicitza argal eta
 Bere atzeguiñac
 Jaungoicuz gañetic,
 ¡Zori gaiztociuac!
 Ciur-ciurrac dogus
 Su-gar beticiuac...”
 (V. Moguel D.)

Geroxeago: “ejemplo de sílabas y dicciones suaves, ligeras y dulces”

“soñu eder artian
 dansugu cantia
 Gloria Ceruetan,
 Lurrian bakia,
 Borondate oneco
 Guisonen artian
 Ez-da -bai -da guciac
 Amaitu sirian”
 (D.ª Vicenta Moguel 1820)

Bertso hauek, eta beste idazle eta bertsolarien zenbait J.I. Aranak “como ejemplos de cumplimiento de reglas y buen gusto en la versificación” dakartza.

Bizenta ez zen izan Gabon Kanten moldatzaile bakarra. Hor zen Uliberrri bera ere. Honek bere gutun batzuen (Erro-ri etab.) zuzenketa Bizentaren eskuetan utzi zuen²³.

Bestek aspaldi esana esanen dut nik ere: komeniko litzatekeela kanta hauek oro bil eta argitaratzea, hots. Baita ahal delarik, finkatzea zein norena den ere.

6. Bizenta A. Mogel berraurkezten

Emakume ilustratu, kulturaz jantzia baina ber tenorez apala. Etxe oneko alaba, merkatari dirudun eta euskalzale batekin ezkondua, etxekoandre

²³ Akesolo. *Ulibarriren Gutunliburuaren hitzaurrean.*

honek euskal giroa sustatu zuen Bilbon, erdara gure hizkuntza zokoratzen ari zen garaian. Foruak, euskara eta erlijioa elkarren osagarri eta bereiz ezinezko ziren harentzat. Gazterik jabetu zen euskararen balioaz, baina ez zuen mihi az edo erdal lumaz handipuztu, euskal hegats apalez landu baizik. Gure hizkuntza deus ez edo gutxi jorratutako soroetara (texto juridiko-politikoak, ipuinen kontaketa) eraman zuen, bertsoak ere trebeki jartzen zituelarik.

Euskal literaturaren historian ez apaiz ez mediku ez gizonezko ez den “burjes” lore bitxi honek merezi du gure begiramena. Hark egin zuen bere lana. Besteok gutxienez zor dugu haren lanaren ezagutza, haren izkribuen argitalpena bederen.

LEHEN ERANSKINA

XXXVI

VICENTA MOGUEL Á SU FAVORECEDOR EL SAPIENTÍSIMO
VARGAS

Salud y felicidad

Marquina y Marzo 24 de 1805.

Quisiera ser tan prompta en descifrar las dicciones que V. md. ha fiado á mi corto entendimiento, como soi obediente en contestar á la apreciable de V. md. con que me ha favorecido.

Desde antes de aier, que la recibí, mis meditaciones se han reducido al corto término de once letras, y nada saco hasta ahora en limpio. Miraré mejor; volveré á meditar; pero me temo mucho que no salga cosa de provecho, y no quiero io salir del apuro con un fingido embrollo, sino confesar la verdad como es en sí, desnuda.

Por Dios suplico á V. md. que mis bachillerias estén más ocultas; no las esponga V. md. á la vergüenza. Me sobrecojo de acordarme que mi miserable carta se presentó en la Academia delante de los doctos: ¡Pobre de mí! y

cómo se murmuraría de su autora, que sin saver manejar su pluma se mete á censora. Daría, en fin, que reír, y eso no es tan malo, pues el viejo Isopo, para distraerse de su continuo estudio, jugaba nueces con los muchachos, y V. mds., para alivio de las continuas tareas á que están sujetos, tienen mis cartas por entremés, que con sus ridiculeces divierten sus estudiosos ánimos; buen provecho les haga, que io les perdono quanto digan, pues á mi pluma deven el más sazonado plato (que es el murmurar), segun un adagio, y harto dichosa soi en eso.

No dudo que sabrá V. md. ia, mas no puedo pasar en silencio, la voda de nuestra Xavierita con su primo D. Xavier Maria Argaiç. ¡Qué dichoso! ¡qué feliz será este buen caballerito por su esposa! que si el amor no me engaña, es la más digna criatura de todas las felicidades, que se las deseo muy completas. Quiera el cielo que sea ella tan feliz en la eleccion de su esposo, como lo será él en su posesion.

Los señores Marquineses, con los Ansoateguis, Navarretes..... devuelven á V. md. sus finos recuerdos, y ofrece su inútil, si buena voluntad, la que se profesa su más obligada servidora. (Rúbrica.)

(Original ológrafo.)

150

XXXVII

A SU FAVORECEDOR Y CORRESPONSAL EL SR. VARGAS
LA MÁS AGRADECIDÁ VIZCAINA

S. y C.

Marquina y Maio de 1805.

Haviendo meditado en quanto mi corto talento alcanza sobre la inscripcion que se sirvió V. md. comunicarme por Marzo de este presente año, saco por legítima consecuencia que nada quiere decir en vascuenze. Solamente la última dición ERT ó EURT es una especie mui común entre nuestros caseros para decir á un buei ó toro *detente*; dicen *ert* ó *eurt*, con la particularidad de que con ningun otro animal ó bestia se usa de esta expresion, sino con el ganado vacuno.

Las otras dos dicciones no tienen ningun sentido de fundamento ó io no comprendo. Puede ser que algo sacase el Apologista si viese la inscripcion; pero no daré io crédito como no se me promueve con mucha claridad. Esta es mi sencilla confesion, y haga V. md. de ella el uso que más guste.

Aseguran que se han dado á la prensa los *Discursos filosóficos. Credere vel non credere periculorum.*

Tengo entre manos un mamotreto con título *Alfabeto Botánico de tres lenguas: Castellano, Vascuenze y Latin.*

151

compuesto por un Botánico de Durango, quien me ha enviado para que io lo corrija, y luego deve pasar á manos de Astarloa para la última correccion, y segun me dice el autor, quiere presentarlo á la Academia. La fiesta es que si empiezo á correjirlo me va á costar el hacer un nuevo Alfabeto, porque está descalabradísimo. Se ha metido á poner nuevos nombres á las plantas que no se han conocido en este país hasta estos modernos tiempos, y con eso ha echado todo á perder, pues es un malísimo vascongado que apenas sabe hablar su lengua. Pienso decirle con claridad mi modo de pensar, y allá se componga.

Permítame V. md. que tome el atrevimiento de pedirle un consejo.

Tengo un hermanito canonista y quiere traer alguna Historia Eccl. buena, moderna, y para esto desea saver si la que ha escrito el Sr. D. Félix Amat, canónigo magistral de Zaragoza, ó la de M. el Abate de Berault-Bercastel, ó cuál otra tiene más aceptacion entre los savios. Me ha parecido que ninguno mejor que V. md. podrá decidirle, ia que está dudando cuál ha de elegir, y quisiera que tubiese la aprobacion de V. md.

Espero que me dispensará V. md. de esta incomodidad.

En todo este mes tendremos aquí á los Sres. Condes, y será regular que se celebre en Munive el desposamiento de nuestro Xavieracho.

Páselo V. md. bien, y disponga de su más reconocida servidora q. s. m. b.—*Vicenta Moguel.*

(Original ológrafo.)

2. ERANSKINA

EL DOCTOR PERU ABARCA

CATEDRÁTICO DE LA LENGUA BASCONGADA

EN LA UNIVERSIDAD DE BASRTE,

*Dialogos entre un Peustico solitario bascongado, y
un Barbero callejero llamado Masu Juan*

Compuestos por

D. JUAN ANTONIO DE MOGUEL

Y URQUIZA

Cura de la Villa de Marquina en Vizcaya

*Ademas, contiene este Libro, traducciones selectas de las Oraciones
de Ciceron; Alessandro, &c. y Fabulas
traducidas todo al Basconco Vizcaino por D. J. M.
Moguel, de cuyos originales papeles he copiado
con todo cuidado yo Eleuterio de Pasorabál*

AÑO DE 1808.

3. ERANSKINA

La venida y muerte de Iago en sus últimos días, en circunstancias afortunadas, al ser
 en su honor un día de su vida. De la vida en el logro del mal en la tragedia. Un día
 de la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha. De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha.
 De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha. De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha.
 De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha. De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha.
 De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha. De la vida y muerte de Don Quixote de la Mancha.

D. Ricardo de la Cruz

4. ERANSKINA

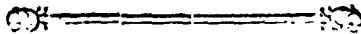
IPUI ONAC,
CEINTZUETAN ARQUITU-
CO DITUZTEN EUSCALDUN NE-
CAZARI, TA GAZTE GUCIAC ERA-
CASTE EDERRAC BEREN VI-
CITZA ZUCENTZECO.

Ematen ditu Euscaráz arguitará umc
eta necazarientzat

D.ª VICENTA ANTONIA MOGUEL
ta Elguezabalce.

R. 1804

DONOSTIAN:

Antonio Undiano liburuguillearen echean.
1804 garren urtean.

Beaz becela.

5. ERANSKINA

16.
 Euzua; uate arcaue zaaruu nabee, hie duacaron leguer
 conin laga nago. Nor bait, neure uote onetan biaz equin
 neutran erbi uero illoragutten, ta oideban ona nin tram
 areo cura eutan, ta dixu guichigaiti radduco ez nonduban.
 Ete onin exungo deust aquisaca, ta euan gauza ez nava
 la ecetaco, icusian ecin dotala queijago. Gomitau
 bebi nire garteranuco equitadacuan; exaugui izian
 nague, ta ez onembete robaa zapaldu.

Ypsum onec excurstondare arguio gante
 eynetan biaz quina zandorari, ex fawta exacuta
 biaz muouentur, onic zaatidan ecin daboniam bestie
 egn bono. Ugarrbac ad tubiar ditubela ondo ta onue
 quie otein, edo oguituco zaatidantien tejalac, ta biaz
 quinae izan dixianac, ex bota campora atene, ete
 oguifa billatutena; ete enuazoe queijago gax amiac biaz
 deustelba lotria gode, anpegue ona exacuti, ta tartan
 izan Guero zan biazac ecin dabena.

Ypsum 17.
 Eubi, ta Ugarraciprencia.
 Equin ebon bein Eubijac. Batuan bat ta jigara
 cituben euren antian roba onec. Corda quie jacten
 jacuna? Egun on bat ez daucaqui; bote uici gora quera
 gonorian; gagoz anerifoz inguiatuzic; Chacuaac, ta
 Guizon ac quie atrian dabitz alan baruetan, celin Han
 xeton: ondo quie beditaqui buxubac. Oritra, onis atz uole
 ta biazic erulu onetan, er uelulen naitu de Chacuaac
 Oritretate. Jacten boga ue, ac uictaria, ecin Jan dogu
 eca bildux boga. Garaz darraicua baxo-chacua daban
 ja. Ceimbac querae lagun jauridixa chacua, ta Hae
 xipen uictetan? Ceimbac deinguan illic querau
 Oit anoi, a, Nuba, ta quia, equitron dabon uiaz ta

berdiniaz, eguineko ezarritakoz? Tu ezdu ziri ezatit
 espada bati ezatituzen abarmitariten ibiltiaz. Oho. Bihaze
 bati guazuz buruboc. Hui babilaz, ite uritien, ta quenda boteio
 guzca, ta scaxia. Guabeyri eben aben equitiaz, ta tran-
 cian. Hui babilen equi, ite ondore. Oho. nun ducoren
 celan. Guaxarijo. Segui, ite eli bat buxeti boteiten buruboc
 errezaca bilduziazic eruz icurita. Oho. eben, denuc eran
 ebala kabin astio baloc; Segui qu buxarac bilduziazic
 ducuruz guazuz iguer equiten qu bane bilduziazic
 boteue. Uhanian ducun oneruzicaca: etorico gucuz.
 biaz bada egun obago hitzuc; ez dicit beticuz gachac. Duce
 joneac on anozic ecaxi oi ditu. Guaran biaz buxarac
 geldu bago etariziazicam videti.

Uzun onec ducuzuten ditu, guaron ta anozic
 izitit, ezegui, ta ekapan bago, euren buxarac gachac
 sec armuetan debiltuzicac. Ta dicit egun guziazic baxiazic;
 bati igun bati guaz, ta guiti, jauri bera. Longa guziazic
 jurguziazicam erubetan. Uza etari cida guziazicam ondoren.

Uzun 12.
 Oho, eta Anchumiazic?

Huitz bati eucan cottaen berazac anchume bat,
 ta ama water biaz eben. taaz, ta berora guticuz bil-
 hitezoa. Uiten bane berazac dicitra anchumiazic;
 beguiza, anchiga maualti, gupez, ta aric jagun bat
 daucaque, cein dan Oho. Etorri oi da echi ondoret
 ra, ta topetan bada nundi. nute cottaen, exuan dazuc
 ez guibezijac. Eban bada, ni baruen naran eritien
 cottaen iron, danc dala, ez egezi atezic; ainsa guzic
 ta errotacuz Oho, ceinda. dicitu exuzien cu ruz dicit
 ra, neu nabala. Uiten eben. Uhanian. guzic baxiazic. me-
 nic. Hui tanten jaurian Oho. dicitu eban etiazic,
 ta iudin exuzien baxiazic. Ama Huitzaren illeta,
 ite baxiazic. Guzicuz jaurion Anchumiazic Guzicam on-
 zen.

5. ERANSKINA

30°
 eracutsi bear muquertasunic, gueróra zar
 tzan: egon. baño besteric ecin duenean.
 Echeco buruac artu bear dituztela ondo
 ta erruquiz morroi, ta mirabé, zaartu ar
 tean bearguiñac izan diranac, ez: bot
 campora ateric: afe: oguia billatzera. Er
 arrazoi gueiagorequin umeac bear diotel
 lotsea gorde, amorioz itz: eguin, arpegu
 oná eracutsi, ta laztantasunez beguirat
 guraso zaar bearric ecin dutenai. *Zaar necatpei ondo beguiradu?*
Bear eguiñac ondo saristatu.

IPUB. XVII

Erbid? ta Iguelao.

E Guinzuten bein Erbiac beren artea
 batzar, edo bilcuia, ta igaró citur
 ten itz oec: ? Cer da guri guertatzen za
 guna? Egun on bat ez daucagu: beti i
 guera quezca pogorrean etsaiz inguraturic
 Chacur: ta guizonac gure: billa dabilza
 ala basoetan, nola soró, ta ibarrétan.
 Gorde naiagatic buruac otatza; guisast
 ta toquiric ezcutuenetan, arquitzen gar
 tuzt.

31°
 tuzte: chacurrac onatzetatic. Jesten ba
 guera garitzetara, ecin jan degu ceer: bel
 dar gabe. Gaveraco ere baditugu baso
 chacurrac, Aiceriac, ta oec dirá Eizaritio
 guiztoenac. ? Cembat gure lagun erori dif
 ra Chacur, ta Aicerien ortzetan? ? Cem
 bat beingon itzen dituzte guizonac erre
 mienta suguiñequin? Au ez da vici izatea,
 bat: jcan beti icaraz erioztaren atzaparre
 on ibiltzea. Obe ditugu bota gueren bu
 ruc: ibai batera, itó uretan, ta quendu
 betico. Jarritasunac. Erabaqui zuten ala
 guitea, ta joan eiran ibai bateco egui,
 edo ondora. Dacuste usté gabe, nola an
 arquitzen zan igueltegui bat, gucia icara
 re, banatu, ta bota cituzten beren bu
 ruc: uretara. Orduan esan eioen beste la
 guri. Erbe batec. Ez guera bacarric: gu
 beldurrean: vici gueranac. Badira bai go
 baño ere beldurtiagoc. Ona nola gu ecui
 ta beste gabe igues eguin, ta bota di
 tzen buruac ibaira Iguel: chacur. Ez de
 gu: erregatu bear: etorrico aldía egun
 guetac: guietzat; gaitac dituzte
 beren: muac, ta aldíac. Goacen bada
 tuzte: leuetara, ta vici guitean nola al
 egun

egun obeagoen zai. Ala eguin zuten.

Ipui onec arguitzen ditu Guizon, ta Andra ernegari, irritu, ta paque guchi-coac, ta beren buru, ta vicitzaco atseca-beai gaitziritzirie, erioitza billa dabilzina. Ez dirá egun guciac berdiñac; gaur lecu beetuan dagoana, egon diteque egun guchiren barruan; goraturic: ta negu gogorrac ecarri oi du udaberrí.ederra. Jarri gaitean. Jangoicoaren. escuetan.

*Aurpegi eman bear: diogu gaitzari,
Beguiratuta etorríco dan onari.*

IPUI XVIII.

Orsoa, ta Irudia:

CEbillela. Orsoa basoan, arquitu zue Irudi, ichura uts; edo imajina bat Aru, ta egonzan goi ta be' beguirá, ta dioe esan zuela. O cein.edesra.cerán! bñá ez dezu.cenzú; ez garuñic.

Ipui onec lotsatu bearditu.edertasun. utean biotza ipiniric daucatenac. Ede adingabeco; ta argui laburrecoa da cenzunic ez duen Irudi uts baten guisacoa.

*Edertasuna da egun laburrecoa:
Jaquituria vicitza guciracoa.*

IPUI

IPUI XIX.

Eulia, eta Mandoa.

MAndo batec ceramala Burdia Jarritzaion burtolean Euli gogaitgarria, ta diotsa: Mando zatar ta astuna, abill arinago; bestela nere eztenarequin odoldu ta pizcortuco aut. Aserratu citzai-on Mandoari Euli cital batec ain arro itz eguin bearraz. Eranzun cion bada: ; ó piztia cital, quiratstu, ta gogaitgarria! Ecin gaitzie eguingo diat: ala ere, ez cidac ardua andiric ematen ire ezten charrac ateratzen bacidac odol apur bat. Nere gañean dijoan Mundazai onen zigorrac beldurrago eguiten naitziac. Onen cigorrada, ta ugal orapillotuac ematen diztan zartadac, atera oidizquite zambro andiac. Au bai dala beldurgarria.

Ipuiac eracasten dióe Andiquiai, badutela cer beldur izan nondic edo andic.

*Cbiquiac dira noiz bait arrotzen:
Ta Andiac dute ernegatzen.*

C

IPUI

✠

L U I S D E B O R B O N

por la divina Misericordia Presbítero Cardenal de la santa Iglesia Romana, del título de santa María de Scala, Arzobispo de Toledo, Primado de las Españas, &c. &c. á mi muy amado é Ilustrísimo Cabildo de mi santa Iglesia primada: al Presidente y Vocales de la Gobernacion de mi Arzobispado; á mis Vicarios generales y demas Jueces eclesiásticos y Fiscales; á mis Visitadores de parroquias; á los Curas párrocos de todas mis feligresías; á todos los Sacerdotes de mi venerable Clero Secular y Regular; á todos mis diocesanos y habitantes en el territorio de este mi Arzobispado: Salud en nuestro Señor Jesucristo, y mi amorosa y pastoral bendicion con las siguientes palabras de mi cordial afecto.

✠

L U I S D E B O R B O N,

Jaungoicuaren onerechiz Erromaco Elexa Santuco Cardenal, Santa Maria Scalaren icenecura, eta Arzobispo Toledocua, Españaco Lelencarija &c. &c. neure Elexa lelercari onetaco Cabildu gustiz maitiari; Arzobispau onetaco Aguintaritziazen Nagusi, eta Aozdar edo Vocalei: neure Vicarijo baquida edo general, eta ostiango Elexaco Aguintari, eta Ciricari edo Fiscalei: neure Elexa-icuslei, eta Arimazain edo Curei: Sacerdote Abade, eta Erligioso veneragarri guztiei: gure Arzobispauco barrutar, eta an vici oran guztiei: Osasuna Jesucristo gure Jaunagan, eta gurasosco amodijuaen bedeincacinoia, viotz cintzuaeren verba oneccaz.

Entre los cargos de mi delicado é importante ministerio Pastoral ha ocupado siempre el debido lugar en mi corazon procurar inspirar en todas las almas, fiadas á mi cuidado el espíritu de caridad y union fraternal, propia de los engendrados en nuestro Señor Jesucristo por el santo Bautismo y por la fe del Evangelio, que produce la unidad en toda la Iglesia, por la cual, los que se glorian en pertenecer á ella, se miran y tienen reciprocamente como miembros de un mismo cuerpo, no solamente en cuanto dice relacion á la eterna bienaventuranza, si tambien por lo correspondiente al órden civil, para contribuir á la prosperidad comun y á la personal, que no puede mas fácil y directamente lograrse por otro medio, que por el de la caridad del Evangelio. Así pues, amados Sacerdotes, cooperadores de mi ministerio, y diocesanos míos, siendo yo deudor á todos vosotros, y aun mas á la Iglesia Católica, Apostólica, Romana, que abraza el estado todo de la Nacion entera, me ha parecido necesario hablaros en unos tiempos y circunstancias en que el silencio de los prelados no tendria fácil escusa. No puedo ciertamente menos de desahogar los afectos de mi paternal corazon, y

Neure Arzaintzaco lan, eta eguin biarren artian gurien tiratu dabena beti nire viotza gan da, neure ardurara dagozan arima guzien goguan sartutia alcarreganaco amodijun, anaetasuna, eta bat eguitia sortu diran Jesucristoren Bautismo Santuban, Evangelimaren Siniste edo Fediagaz, cenece eguiteu daben Elexiaren batasuna, ceñetan gozatu ten diran berari daocazanac, eta beguiratuten deusec alcarri gorputz baten zatije leguez; ez bacarrie betico zorientasunari daocazan gauzetan, baita bere Errico zucebidetan, lagundubaz alcarri guztien, eta bacocharen aurrerapenetan, cein jaristeco, ez dago vide uretagoric Evangelijuaren onerechi edo Caridadia baño. Alan bada Sacerdote neur lanetaco laguntzalliac, eta neure artaldece arima guztiae, izanic ni zorquide zubu, eta arabere gueijago Erromaco Apostolubere Elexia Santa guztientzacuari, ceñetan bat eguiten diran Jajoterri edo Naciuec guztiae, ustetizan dot zubei verba eguin biarra, denpora onetan, ceñetan cein achaguijane cuqileijan Buru nausijece isiltasunac. Eguin cein gorde nei neure gurasozco viotzan samurtasuna, zuceulu haga zubece gana. Az zainarecu verbia, iguitu eraguiteco bacochac

(11)

tud en el entendimiento, consultando siempre á los sabios de buena fé; subordinacion al Gobierno; sumision á los que rigen sus ministerios; amor á la *Religion*, á la *Nacion* y al *Rey*; constante adhesion á sus máximas y á la *Constitucion* política que ha jurado, y de la que nos dice será siempre su mas firme apoyo. Haya en todos reflexion para pensar, consejo para obrar, confianza recíproca entre todas las clases y personas, como medios los mas conducentes para conseguir la felicidad espiritual y temporal, que deseo y pido á Dios para tod :

Dada en Madrid á 15 dias del mes de Marzo de 1820.

*L. de Borbon Cardenal de Scala,
Arzobispo de Toledo.*

Por mandado de S. Ema.

Lic. don Manuel José de Gallego.

amodijua Erliginoe, Jaioterri, eta ERREGUE-
RI; eraaspen sendua gueure ERREGUEC
juramentuz autu daben *Constitucinoiari* ce-
negaitic dirauscun bera izango dala abe
arriric senduena. Izan bada veguiratubac,
eta artu oneen erechi edo *Consejuba*, eu-
qui alcarreganaco compijantzia, andi ta
chiquijeen artian, cerren oneec dirian bide-
ric ciurrénac jaristeco arimaco eta luurreco
zoriontasuna, cein opadetsubedan, eta esca-
tuten deutsadan Jaungoicuari guztientzat.

Emon zan Madriden Martijaren 15 eta
1820 garren urtian.

*L. Borbon Cardenal Escalacua,
Arzobispo Tolcedocua.*

Bere And.^{en} aguinduz.

Lic. don Munuel José de Gallego.

TRADUCIDA DEL ROMANCE AL BASCUENCE, POR DOÑA VICENTA DE MOCUEL.

EN BILBAO: POR D. PEDRO ANTONIO DE APRAIZ. AÑO DE 1820.

AZKOITIKO UDALETXEAN, 1982.EKO EKAINAREN 13AN IRAKURRITAKO MAHAINGURUAREN LABURPENA

Azkoitiko Udaletxean Bizenta Mogelen 2. mendeurrena ospatuz emakumeari buruz egindako mahai inguruaren berri.

Azkoitiko Udaletxean 1982. Ekainaren 13an.

Atzo Bizenta Mogelen 2. mendeurrena ospatuz "Emakumea Kultur-gintzan" mahai ingurua izan zen. Bertan parte hartu eta erabili zituzten gaiak hauek dira:

Juli Berrojalbiz	Mahaiburu
Miren Azkarate	Emakumea Euskalari
Izaskun Barriola	Emakumea Irratian
Karmele Esnal	Emakumea Irakasle
Arantxa Urretavizcaya	Emakumea Idazle
P. Arregi	Moderadore
M. P. Lasarte	Idazkari
Cristina Mardaras	Bertsolaria
Reme Larrañaga	Azkoitiko Kultur Elkartekoa

Juli Berrojalbizek sarrerako hitzetan ekintza honen helburuak aipatu zituen eta ondoren Arantxa Urretavizcayak bere txostena irakurri.

Arantxa Urretavizcayak, emakumea literaturan, egin zuen. Emakume idazleaz mintzatu zen eta beraren esperientzi pertsonala abiapundu hartuz, bertatik sortutako kezka garbitzeko egindako erreflexioaz aritu zen.

Emakumeak literatur historian lotsati ageri direla dio, beraien izena izkutatuz edo agian Bizenta Mogelek egin zuena, barkazioa eskatuz.

Lotsa eta gutzi euskal munduan azaldu dira batzuk, baina gutxi.

Bi puntutan bil genitzake Arantxak esandakoak:

1. Emakume idazle gutxi eta arruntak.
2. Hau honela izanik, gertaera honen arrazoiak.

Badirudi, zioen, Euskal Herrian emakumezkoak inguruko kulturatan baino garrantzi handiagoa izan duela, bai baina etxe barruan. Eta horrexegatik, gutxiago sentitu duela gizarte osoan pertsona heldu baten eskubideak erreibindikatzeko premia.

Europa gehiengan emakume idazleak gizartearen goi mailetatik atera direla eta, Euskal Herriko gizarte maila gorenak, ez direla Euskal zaletasunaz nabarmendu eta Euskal Herriko industrializazio motak ez dioela emakumeari oso berandu arte lanik eskaini.

Virginia Woolfek esaten omen zuen “emakumeok gela bat eta bizitzeko haina diru lortzen ez dugun bitartean, ez dira idazle asko sortuko”.

Hau honela izanik, andereñoak emakumeak dira soldata bat jasotzen dute baina idazle gutxi dago. Arrazoia nahiko sinplea da: ikastolen kondizioek jaten dizkietela ahalmen eta denbora guztiak, baita ere etxean lan egin beharrak.

Halaz ere, Bixenta orain dela 200 urte ausartu bazen, guk ez dugu barbaziorik eta eragozpen guztien artean aurrera jarraituko dugu.

Gero, Miren Azkaratek, Emakumea Euskalaritzan txostena agertu zuen.

Emakumea Euskalaritzan Unibertsitatearen haritik iritsi dela, zioen eta nahiz gizon, nahiz emakume bi baldintza bete behar dituztela: “filologia mailan prestakuntza egokia eta, euskarari dagokionez, ondo jantzia izatea”.

Lanerako dei berezi bat egin zuen eta non lan egin zitekeen aipatu:

Euskaltzaindiaren barnean:

- a) Euskaltzaindiaren barruan “Gramatika Batzordea”.
- b) “Dialektologi Batzordea”, euskararen Atlas.
- c) Fonetikaren alor osoan.
- d) Hitz berrien sorketari dagokionez.
- e) Lexikoaren mailan, hitzen familiak, sinonimoak, antonimoak.
- f) Herrietako euskara motak ere azter daitezke.

Eta honela bukatu zuen:

“Prestakuntza egokia behar dugula filologia arazoetan murgiltzeko, baina euskara ongi menderatzearen beharra ere. Bi alorretan maila egokira iristen ahaleginduz, bietan etengabe aurrera jotzen saiatuz.”

**BIZENTA MOGELEN 2. MENDEURRENA
OSPATUZ, EMAKUMEARI BURUZ
EGINDAKO MAHAINGURUAREN
TXOSTENAK**

Azkoitia, 1982-VI-12

EMAKUMEA IRAKASLE

K. Esnal

Irakasleek urte gogorrek pasa dituztela, zioen. Gipuzkoan, Elvira Zipiari aipamen berezia egin behar zitzaioela eta, Bizkaian, Juli Berrojalbizi.

Andereñoen artean idazle gutxi dagoela aipatzen da, zioen baina, andereñoek denbora gehiago pasa izan dutela ikastolako gaiak prestatzen eta eskuz idazten baino, eta orain berriz nahiz eta textu liburu gehiago izan eta hori lagungarri gerta, goitik behera ezarritako programekin itota dabiltzala.

Nahiz eta andeñeroek idatzi ez, ikasleengan idatz zaletasuna sortzen saiatu direla eta haurren artean ipuin idazle politak badituztela, zioen eta andereñoen baitan dagoela hori landu eta aurrera eramatea.

EMAKUMEA IRRATIGINTZAN

Izaskun Barriola

Radio San Sebastianen lan egiten du, oraindik nahiko hasi berria, profesionaltasunik ez eta kondizio txarretan dabiltzala, zioen; gertuan, irakasle-maisu-maistrak falta omen dituzte eta, askotan, norberaren intuizioaren aginduz lan egin behar.

Informatiboak euskaraz ematen dira, baina askotan besterik ez eta horiek nahiko hotzak gertatzen dira. Eguneroko bibentziak, sentipenak ez dira irratira eramaten, baina honen atzetik dabilta.

Umeez ikastolan zatiketaz euskaraz egiten dituzte, baina bereaien sentipenak erdaraz esan, eta ikastolan umeez idazten dituzten kontu politak ba omen daude, eta horiek dramatizatu eta irratira eraman daitezke, zioen.

Aurretik lan egin dutenen aipamena egin zuen:

M. Dolores Agirre.

Loiolako irratian dauden bi Itziarrena.

Txaro Arteaga eta, beste zenbait.

Bixenta Moglek 22 urterekin lehenbiziko liburua idatzi zuela, jakin zue-nean inbiri sentitu zuela, zioen; baina hizkuntza hitzeginak zer garrantzi duen garbi daukala eta aurrera jarraitzeko asmotan, oraingoz behintzat.

Emakume bertsolari baten aurkezpena egin zigun:

Cristina Mardaras, Iurretan jaioa, eta Zornotzako eskola aurrean irakasle dena. Durango aldeko bertsolari eskolan hasi zen ikasten, baina txikitandik bertsozale amorratua: Enbeita, Lopategi, Azpillaga eta beste batzuren entzule amorratua; eta Izaskunek egindako elkar-hizketa txiki baten ondoren, bat bateko hiru bertso kantatu zizkigun, berak zeukan bildurra agertuz. Baina zeukan apurra emateko asmoz, eta beti sukaldea eta ezkaratzea izan dela emakumeen baratz, zioen; baina oraingoan, berak eta beste batzuk beste baratzak ere badituztela, erakutsi digute.

Ondoren, Reme Larrañagak Azkoitiko Kultur Elkartekoak, Bizenta Mogel ipuin lehiaketaren berri eman zigun, eta berak egindako olerki batzu irakurri zituen:

- Baserriko atari bati.
- Bidasoko lurrari.
- Izarraitzi.

Eta, elkarrizketa luze bat egin ondoren, bukatu zen mahaingurua.

EMAKUMEA IDAZLE

Arantxa Urretavizcaya

Izenburu batean emakume hitzaren atzetik kultur izen bat jartzen den bakoitzean, zerbait errebisatu nahi dela adierazi nahi da, disziplina bat beste ikuspuntu batetik aztertu nahi dela. Emakumea eta historia, emakumea eta antropologia, emakumea eta literatura. Emakumeok duela hamar edo bost urte sortu izan bagina bezala.

Eta gizartearen maila batean horrela da: gure gizartean oraintsu hasiak gara emakumeok pertsona heldu izateko dugun eskubidea erreibindikatzeko. Eta oraindik oraintsuago praktikatzeko.

Bistan da, gauza bat dela literaturaren historia (eszepzio eta guzti, gizonen egindako literaturaren historia) eta beste bat, literatura eta emakumea, gaur lantzen tokatu zaidan gaia.

Eta txosten honen helburua mugatzeko, gauza pare bat esan beharra dago, alde aurretik. Bat, tentazioa haundia bada ere, ez naiz ahozko literaturaz mintzatuko, ezta emakumeok (zenbaitek behintzat) musa inspiratzaile bezala izan dugun paperaz. Emakume idazleaz mintzatuko naiz, bakarrik. Eta bi, txosten honen egilea ez da ikertzaile ez historiadore; gehienez jota ere, idazle. Eta neure esperientzia pertsonala dut abiapuntuz; esperientzia eta bertatik sortutako kezka garbitzeko egindako erreflexio apala eta sukartsua.

Beraz, eskasiaren eskasiaz egindako txosten baten aurrean zaudete. Eta eremu mingarri honetan aurrera egin baino lehen, Bizenta Mogel aipatu nahi dut. Gaur idazle honen bigarren mendeurrena ospatzen ari garela eta *Ipuin Onak* deritzan liburuan egileak berak jartzen duen hitzaurreak gaur ikutzen ari garen gaia ondo argitzen duelako.

Ipuin liburu hau argitaratu zen momentuan, hemeretzigarren mendearen hasieran, jaio ziren Ingalaterran emakume nobelari famatuak, Bronte ahizpak, apaiz baten alabak. Beraz, Bizenta bera bezala, elizaren itzalean ikasiak.

Ohiturak ematen zion Bizentari gertakari eskandaloso hau suabizatzen irtenbide bat: liburua gizon baten izenaz argitaratu. Ingalaterran bertan, Emily Brontek berrogei urte beranduago horrela argitaratu zuen lehen nobela. Frantzia eta Espainian ez dira ere mota honetako adibideak falta.

Bizentak ez du ordea izena ezkututzen. Hori bai, lehen lerroetan barkazioa eskatzen du ausardiarengatik. Harrez gero, ia bi mende pasa dira eta gauzak ez daude zeuden lekuan. Aldatu egin da egoera, baina ez behintzat, nik nahi bezain arin.

Lehen aldiz idazle-bileretara azaltzen nintzenean (hamar urte baino gehiago pasa dira) ez nuen barkaziorik eskatu behar bertako emakume bakarra izateagatik. Baina ez dut sekula hainbeste gizonezko ospetsuren kuttuna izateko susmoak ematen zidan hotzikara superatu. Obsesio bat da, konforme, baina ez nirea bakarrik. Itxura desberdinez, George Sand-ek, Bronte ahizpek eta Bizentak arrisku berdina zuten: beraien lana ez zen sekula balore literario hutsen arauera irakurriko. Emakumeak gara; beraz —literaturaren barruan beste zenbait alorretan bezala— ez gara pertsona normalak.

Noski, kuttun izate honek baditu alde tentagarriak: lekurik hobereanean esertzeko ahalmena duzu eta orain bertan, inolaz ere mezpretxatzen ez dudan moda baten eraginaz, agian edozein gizonezko baino eragozpen gutxiagorekin argitaratu dugu emakumeok eta merezimendu eskasekin Euskaltzaindiak hitzaldi bat emateko aukera eskainiko dizu.

Bizenta ez da, noski, euskal letretako emakume bakarra. Badago beste izen aipagarriak: Tene Mujika, Julene Azpeitia, Minaberri, Amaya Lasa. Eta zahia nahiko zabal egiten bada, beste dozenatxo bat. Kontu batean behintzat badugu euskal literaturan ari garen emakumeok Europako idazleekin paretasunik. Emakume gutxi izatez aparte, ez dago gure artean Detxepareren, Lizardiren, Arestiren edo Saizarbitoriaren maila betetzen duenik. Noski, gainerantzeko idazleek, idazle normal diren gizonezkoek betetzen ez duten bezala. Arrarotasun mingarri honek ez digu kalidadez gehitzen.

Baina gure inguruko literatura guztietan emakume gutxi baldin badago, gurean are proportzio eskasagoan aurkitzen dugu. Edozein irakurle setatsuk estadistikarik gabe ikus dezake hori.

Puntu honen azterketak merezi du ni baino ikertzaile sakonagorik. Baina esplikazio oso eta bete bat ezik, kezka honek eman dizkidan pentsagaien harian topatu dut arrazoi zintzo pare bat.

Batetik, eta hitz ponposoegiak erabili gabe, badirudi Euskal Herrian emakumezkoak inguruko kulturatan baino garrantzi haundiago izan duela. Bale, baina etxe barruan. Eta agian horrexegatik gutxiago sentitu du gizarte osoan pertsona heldu baten eskubideak erreibindikatzeko premia.

Bestalde, Europa gehienean emakume idazleak gizartearen goi mailetatik atera dira, gizonezkoak baino gehiago. Eta Euskal Herriko gizarte maila gorenak ez dira euskaltzaitasunaz destakatu.

Eta mende honen hasieraz ari baldin bagara, idazle gehienen giro hiritarrak mintzatzen bagara, aipatu beharra dago Euskal Herriko industrializazio motak ez diola emakumeari oso berandu arte lanik eskaini. Sinplifikazio

gehiegizko batez esanda, textilgintzak edo ehungintzak burdingintzak baino lan gehiago eman dio emakumeari. Eta soldata bat irabaztea ez da anekdota bat. Virginia Woolfek esan zuen bezala, emakumeok gela bat eta bizitzeko haina diru lortzen ez dugun bitartean, ez dira idazle asko sortuko.

Gaurko egunak, berriz azaltzen du mantxo arakatu behar den fenomeno bat: andereñoak. Emakumeak dira, soldata bat jasotzen dute eta euskara menderatzen dute. Zergatik, bada, ez da andereño idazle gehiago azaltzen? Amaya Lasa eta Asun Landa bi adibide dira. Baina ez goiko galdera hori baztertzeko haina arrazoi. Gaur nire mahaikide den Karmele Esnalek esaten duenez, arrazoi nahiko sinplea da: andereñoek ez dute literaturarako denborarik, ikastolen kondizioek jaten dizkiete ahalmen guztiak.

Esplikazioa baliagarri da, baina pedagogiaren premiaz aparte, badago denbora jaten digun beste zerbait, andereño izan ala ez: gaur egun etxetik kanpo lan egiten dugun emakumeok ez dugu horregatik etxeko lanak gutxitzerik lortu eta egunak hogeitalau ordu ditu.

Dudarik gabe, denbora da andereñoei eta andereño ez garenoi falta zaigun zerbait. Nola lortu ahal du emakume batek idazteko denbora lortzen lagunduko dion gizonik?

Baina, halaz ere, zerbait falta zaio esplikazio honi. Denboraz aparte, beste zerbait falta zaigu gaur egunean idazteko sena sentitzen dugun emakumezko: ausardia, ambizioa, konfiantza. Ez da aski gela bat eta soldata bat. Beste independentzi sakonago eta zailago bat falta zaigu.

Hainbeste mendez esan zaiguna nola-hala sinetsi egin dugu eta ez gara debekatu izan zaigun zenbait alor jorratzera ausartzen. Ez dugu gure buruarekiko konfidantzarik. Ez duzue balio, esan zaigu. Eta emakumea kontzeptu orokor bat bezala kontsideratzen dugunean, ez dugu gaur ezgaitasun hori onartzen. Baina bakoitzak bere buruarekiko bai. Hor dago koska inportante bat.

Hala ere, Bizenta orain dela 200 urte ausartu bazen, guk ez dugu barkaziorik. Eta gure handicap guztiak kontuan izanda ere, geroak beldur honen kontua eskatuko digu idazteko sena dugun emakumeoi. Kalidatea behar dugu, emakume idazle onak nahi ditugu. Baina kalidatea ez da zerutik erortzen.

Txomin Agirrek Bizenta Mogelen *Ipuin Onak* liburuari hogeigarren mendearen hasieran egindako hitzaurrean frase hau idatzi zuen: "Asi, Euskal Herriko alabak; ekin lanean, saiatu euskararen alde, lagundu guri". Villasantek, berak, 1975-ean, frase horrekin bukatzen du "Emakumea euskal literaturan" artikulua.

Hasi gara, ekiten diogu lanari eta euskararen alde saiatzen gara. Hori bai, ez dut uste propio gisonezkoei laguntzeko asmoz.

EMAKUMEA EUSKALARITZAN

Miren Azkarate

Euskalaritzaren barruan emakumearen lanaz hitz egiterakoan uste dut berezitasun bat aipatu behar dela eta zera da, emakumea euskalaritzara Unibertsitatearen haritik iritsi dela, alegia.

Euskalaritzan iharduteko edozeinek, nahiz gizon nahiz emakume, bi baldintza bete behar ditu nire eritziz: filologia mailan prestakuntza egokia eta euskarari dagokionez ondo jantzia izatea. Duela hainbat urte, batez ere apaizak ziren horretara iritsi zitezkeenak —salbuespenak izanik ere—. Gauza jakina zen familia arruntetako semeei ikasketak emateko aukera bakarra Seminarioa izaten zela gure artean. Eta mutil euskaldun haiei beren hizkuntza lantzen eta aberasten erakusteko prest zegoenik ere aurkitzen zuten ikastegietan. Diodanaren frogarik argiena euskal kulturaren askotan aipatu izan den apaizgaien lehentasun eta nagusitasuna da. (Eta Euskaltzain osoen zerrenda bera ere adierazgarri samarra delakoan nago).

Baina laikoek edozein hizkuntzatan filologia mailako ikasketa eta ikerketak egiteko behar den prestakuntza berezia Unibertsitatean lortzen dute. Hala gertatu da gure herrian ere: Unibertsitateak sortu eta indartu diren heinean azaldu dira laikoak euskalaritza, emakumeak ere tartean direlarik.

Noski, Unibertsitateak ez dira azken 20 urte hauetan sortuak, lehen ere baziren, baina garaiko seme-alaba izan ohi garenez, eta emakumea goi mailako ikasketetara, albuespenak albuespen, azken urteetan iritsi denez, euskal emakumearen presentzia azken urteetan nabarmendu da filologia arloan.

Hala ere, Unibertsitatea bera besterik gabe ez da aski. Goi mailako prestakuntzarekin batera euskaraz trebatzea eta euskararekiko ardura eta konpromisoa ere beharrezko dira. Alde honetatik uste dut Unibertsitateak izatea alferrikakoa zatekeela, 1955 inguruan lotsati

antzer, gero indar handiagoz, euskarak berbizkunde bat ezagutu izan ez balu: bai literatura mailako berbizkundera, bai ikastolen mugimendua posible egin zuena, bai geroxeago Euskalduntze eta Alfabetatze kanpainak. Mugimendu honek nire eritziz, jendeari bere ama hizkuntzan gaitzeko aukera emateaz gainera, zenbait lagun hizkuntzaz beraz kezkatzer, eta hizkuntza bera landu eta aztertzer, bultzatu zituen. Alor honetan ere, lehen esan bezala, ordurarte apaizen inguruan, Apaizgaitegi edo Seminarioetan egiten zen euskara mailan egin zitekeen lanik handiena. 1960 inguruan euskarari buruzko kezka hiritartu eta hein batean laiko bihurtu zela esango nuke.

Konturatzen naiz orain arte esandakoen arauera ez dudala emakumearen egoera bereziki aztertu, baina nire eritziz euskalaritza lanean zaila da gizonarengandik bereizten. Arazoa zera litzateke, duela gutxi arte ez duela Unibertsitaterako bidea zabalik aurkitu. Baina gaur egun ikaslegoari begiratzen badiogu behintzat, berdintsu aurkituko ditugu neska eta mutil Filologiako fakultateetan. Dena den, datu honek besterik gabe ez du aparteko esanahirik: ikasketak bukatu ondoren lanean jarraitzeak, hobeto esan, hasi eta jarraitzeak du garrantzia aututan darabilkigun gai honetan. Eta alde honetatik bai, dei berezi bat egin nahi nieke bai gaurko, bai atzoko ikasleei euskararen munduan beren apurtxo eman dezaten. Agian egunen batean izango dugu jende aski ditugun behar guztiak betetzeko. Bitartean guztiok dakigu zenbat lan eta ikerketaren premiatan gauden, normalki lanorduetatik kanpo egin beharrezkoak.

Baliteke norbaitek zein lan egin daitekeen jakin nahi izatea ere. Ba omen dira lan egin nahi duten taldeak eta ez jakin zertaz. Filologia mailari dagokionez:

a) Hor dugu alde batetik Euskaltzaindiaren barruan "Gramatika Batzordea", momentu honetan izen sintagmaren azterketaz arduraturik. Geroago perpaus elkartu eta subordinatuez ere izango da zer esanik.

b) Hor dugu bestalde, "Dialektologi Batzordea", euskararen Atlas batetarako lehen bilketak egiten hasi nahirik aurtengo udan.

c) Fonetikaren alor osoa, egun hauetan aztertzen aritu diren azentuaren arazoa barne delarik.

d) Hitz berrien sorketari dagokionez, bada hitz konposatu eta eratorriei buruzko azterketen beharrik.

e) Lexikoaren mailan, hitzen familiak, sinonimoen, antonimoen eta abarren mundua nork arakatu zain dago.

f) Bestalde, herrietako euskara motak ere azter daitezke. Bakoi-tzak bere inguruko euskara zintatan jaso. Horretarako teknika egokiez jabetu ondoren, noski. Eta gero korpus hori aurrean dugularik, fonetika, morfologia, sintaxi, lexiko... mailan aztertu.

g) Edota aipatutako batzordeetan sartzeko uzkur dabilenak, baina lantxoren bat edo beste egiteko prest dagoenak, puntu ugari ditu astinaldi on baten zain. Neuri dagokidanez ez nuke inolako problema-rik izango morfosintaxi mailako zerbait aipatzeko.

Espero dut honenbestez inork filologiaren hazkurea badarama zertaz aritu ez jakiteak ez duela atzeratuko. Eta laguntza edo gidaritzza bila norabait jo nahi baduzue, seguru naiz euskara mailan ari gare-nok ez dizuegula muzin egingo.

Zer esanik ez neska eta mutil, andre eta gizon gonbidatzen dituda-la lanera, nahiz eta dei berezia egin emakumeei, lotsaz edo justifikazio-rik gabeko konpleren batez beren buruak bazter ez ditzaten.

Baina ez nuke utzi nahi txosten labur hau azken puntu bat aipatu gabe. Egia da hasieran esan dudanez, prestakuntza egokia behar dugu-la filologia arazoetan murgiltzeko. Baina euskara ongi menderatzearen beharra ere aipatu dugu euskalaritzarako. Eta beldur naiz gaur egun Unibertsitateko titulu eta agiriekin liluraturik ez ote dugun geure hizkun-tza piska bat baztertzeko eta euskarazko huts egite eta anka sartzeko errazegi barkatzen. Badakit aurkako egoera salatzen dutenak ere badi-rela —euskararen izenean kalitatea galtzea, alegia—. Ez genuke ez batean eta ez bestean erori behar, bi alorretan maila egokira iristen ahaleginduz, bietan etengabe aurrera jotzen saiatuz.

EMAKUMEA IRAKASLE

Karmele Esnal

Euskal Irakaskuntzan murgildurik bizitu diren irakasleak egia esan ez dira idazle izan Julen Azpeitia salbuespenderik.

Irakasleak ez du betarik hartzen liberatur munduan abiatzeko, egunoroko lanak itotzen gaitu; horrek ez du esan nahi ahaleginak egin ez dugunik, ikasleei idazteko zaletasuna sortzen saiatzen ez geranik; alderantziz hori da gure bizi guztiko lana. Itxaron dugu urte haue-tako emaitzak aurrerantzean ikusterik eta hasiak direla, uste dut, idazle gaztetxoak plazaratzen.

Euskal irakasleak urte gogorrek jasan ditu beraien gaiak prestatzen. Libururik bakarra *Xabiertxo* izan genuen eta gogor jorratu genuen Euskal Herriaren jakintza ipuin, abesti, olerki eta abar ikasleei euskara irakatsi nahi bagenien.

Benetan aipatu eta goraldtu behar dugun euskal irakaslea Elbira Zipitria dugu; guda aurretik Muñoa jaunaren ikastetxean lana egin zuena, eta eta guda ondoren, 1940gn urtean, herbestetik itzultzera-koan, gelatxo batean berriro lanean hasi zen, urte zailak eta arrisku handikoak. Berari esker ditugu gaur ikastolak, berari zor diogu Donos-tian 1952gn urtean beste bi ikastola sortzea.

Eta Bizkaitik ere 1958gn urtean gure mahai buruan daukagun Julia Berrojalbiz ere Donostiara inguratu eta Elbiraren Pedagogi laguntzaz Bilbon ikastola zabaltzean Historia luze bat egin behar genu-ke horietaz, baina horretarako idazle izan behar.

Irakaskuntzan, urte haietan, emakumea mugitu zen, agian gizo-nezko batzuk bultzaturik izan ginen.

Euskal irakaslea aurrerakoia izan da pedagogia gaietan nahiz eta libururik ez izan nahiko irudimena azaldu du beraren lanerako eran. Ezin gintezke geldi ikasi ditugun asignatura batzuri heldurik, euskal kulturari sartu behar du, batipat.

Programek estutzen gaituzte, ez dugu lan sakonik azaltzen elkarrekin landuz; horregatik sarritan goitik behera ezartzen dizkigute helburuak, edukinak, textoak eta abar.

Gaur eskakizun berezi bat egin nahi nuke: bil ditzagun ikasleek idatzitako ipuin, bertso eta abar.

Galderak nahiago nituzke, bestela nire toxten hau irakasleen lanegokia azaltzeko propaganda bat izan daitekeela, uste dut.

EMAKUMEA IRRATIAN

Izaskun Barriola

Hauek esan dutenaz gain ez dut nik gauza haundirik komentatzeko.

Izan ere norberak bere kultur jabetasuna anka-motz ikusten duenean, ausardia handia behar du zerbait ozenki esaten hasteko, lotsa publikoa gainditzeko. Baina tira, begi bakarrak batzutan, lo dagoenak baino gehiago ikusten du eta, banoa aurrera.

Bixenta Mogel esistitu zela jakiteak eta beraren bizitzaz zerbait jabetzeak, niri behintzat, horrelako poz bat eman dit. Kulturgintza honetan nire aportetxo mikroskopikoa egiten jarraitzeko horrelako ilusio izpi bat, ezin, duda eta atzera bueltatzeko tentazioen aurrean, argi izpi bat.

Inbiria ere bai, inbiria ere sentitzen da; sentitu dut Bixenta Mogel-ek 22 urterekin lehenbiziko liburua idatzi zuela, jakin dudanean. Gu, 30etik aurrera erori gara astotik.

Emakumea irratigintzan edo horrelako zerbait da niri egokitu zaidana.

Horretaz hitzegiteko, hemendik dozena erdi bat urtetara elkartzea askoz ere hobe litzateke, zeren... ofizio honetan hasia besterik ez bainaiz ni.

Nire aurretik hor ibili dira M. Dolores Agirre, Txaro Arteaga, Loiolako Ixiar pareak.

Nik esan diezazuekeedana, oso gauza laburra da. Hilabete batzue besterik ez daramatzat ofizio honetan. Euskaraz hasi berriak diren irratsaioetan gabiltza-nabil. Askotan, gehiegitan, nora-ezean.

Kondizio txarretan.

Profesionaltasunik ez.

Gertuan irakasle-maixu-maistrak falta.

Norberaren intuizioaren aginduz.

Hala ere, euskara berpizteko ez baina salbatzeko hizkuntza hitze-
ginak zer garrantzi duen garbi daukat, eta aurrera egiteko asmotan,
oraingoz behintzat.

GAI LABURRAK

CONSIDERACIONES ACERCA DEL VERBO VASCO APUNTES METODOLOGICOS

Budapest, 1982-II-10

Károly Morvay

Universidad Eötvös Lorand
Departamento de Estudios
Budapest
H-1364 PF 107

La introducción del euskera en el sistema educativo del País Vasco planteará tareas tan urgentes como difíciles a los estudiosos y profesores de este idioma. La descripción —y la creación al mismo tiempo— del *euskera batua*, de la lengua vasca unificada, su introducción en la enseñanza exigirá una lucha larga y tenaz. En este trabajo habrá que encontrar soluciones para muchos problemas no resueltos hasta ahora. Será importante también utilizar estos resultados para mejorar los métodos de enseñanza del vascuence.

En este artículo quisiera proponer un método de descripción de las formas verbales vascas. Como ejemplo utilizo el verbo auxiliar *izan*, y puesto que en este artículo se trata más bien de una propuesta metodológica, me sirvo de formas que considero, por la lógica de su composición, más adecuadas para entrar en el vasco unificado.

Los métodos que emplean para la descripción de las formas verbales los manuales de vascuence a mi alcance (1) son muy diversos y no del todo satisfactorios. Propongo aquí una solución que puede servir también —como veremos más adelante— para la sistematización de los conocimientos obtenidos en el proceso de aprendizaje.

Dejando de lado las llamadas formas directas de la conjugación intransitiva —flexión de tipo NOR—, el verbo vasco puede tener 28 formas —sin las

(1) *Método gradual para aprender el euskera*. Bilbao, 1918; C. de Arrigaray: *Gramática vasca*. San Sebastián, ²1971. (Primera edición: 1919) José Estornes Lasa: *¿Cómo aprender el vasco fácilmente?* San Sebastián, ³1972 (1.ª ed.: 1960); Pierre Lafitte: *Grammaire basque*. Bayonne, 1962; Isaac López Mendizábal: *Manual de conversación castellano-euskera*. San Sebastián, 1962; "Umandi": *Gramática vasca I-II*. Tolosa, ³1976; Cursos Polyglophone: *Vascuence. Centro de Cultura por Correspondencia*. San Sebastián, 197?; Patrik Urkizu: *Lengua y literatura vasca*. San Sebastián, 1978; J. Allières: *Manuel pratique de basque*. Paris, 1979.

del tratamiento familiar— en los tiempos de cada una de las siguientes flexiones: a) verbos intransitivos: NOR-NORI; b) verbos transitivos: NOR-NORK, NOR-NORI-NORK (2).

Por ejemplo:

Cuadro 1.

NOR \ NORK	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	—			—		
2.		—			—	
3.						
4.	—			—		
5.		—			—	
6.						

Observaciones: 4 = 1ª pl. etc.
En el imperativo propiamente dicho, en las flexiones tipo NOR, NOR-NORI, NOR-NORI-NORK hay sólo 20 formas.

En la descripción de las formas verbales vascas utilizo el cuadro precedente con las modificaciones siguientes: sustituyo las cifras de la columna vertical por los pronombres personales en sus formas respectivas NORI o NORK y horizontalmente hago figurar los morfemas NORI o NORK que en la constitución de las formas concretas se añaden al esquema que hago constar en la segunda columna. En el artículo no cito formas de la flexión de tipo NOR-NORI que se usan muy poco en la lengua viva. Sin embargo las incluyo, según la tradición gramatical, en los cuadros del Apéndice. Allí mismo hago figurar también las formas del tratamiento *hika* (tratamiento familiar) que sólo aparecen en el cuadro n.º 4 del artículo, siendo que traté de exponer un método simple de la descripción del verbo vasco. Veamos pues los cuadros de la conjugación del verbo *izan* en el presente de indicativo en las flexiones de tipo NOR-NORK y NOR-NORI-NORK.

Para ilustrar el tratamiento familiar, completemos con las formas correspondientes las del cuadro n.º 2. (De aquí en adelante no voy a repetir en los cuadros las formas de los pronombres).

La utilidad de esta descripción es doble. Por un lado hace evidente que hay dos posibilidades de presentar estas flexiones. Por ejemplo, en el presente

(2) Véase: P. Altuna: *El verbo vasco*, San Sebastián, 1971. Lo cito según el libro de Patrik Urkizu: op. cit., 25-26 pp.

Cuadro 2.

Presente de indicativo del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORK.

/Pronombre personal/	NORK		-T	-ZU	-∅	-GU	-ZUE	-/z/TE; /-E/
	NOR							
/nik/	NAU-		–	nauzu	nau	–	nauzue	naute
/zuk/	ZAITU-		zaitut	–	zaitu	zaitugu	–	zaituzte
/hark/	DU-		dut	duzu	du	dugu	duzue	dute
/guk/	GAITU-		–	gaituzu	gaitu	–	gaituzue	gaituzte
/zuek/	ZAITUZTE-		zaituztet	–	zaituzte	zaituztegu	–	zaituztee
/haiek/	DITU-		ditut	dituzu	ditu	ditugu	dituzue	dituzte

Observaciones: el morfema NORK de la 6.ª persona tiene tres variantes: *-te*, *-zte*, *-e*.

Aparece sincretismo en el caso de ZAITUzte - ZAITUZTE.

En la lengua hablada son frecuentes las formas: *det*, *dek*, *den*, *degu*, *dezu*, *dezue* y *nazu*, *nazue*.

Cuadro 3.

Presente de indicativo del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORI-NORK.

/Pronombre personal/	NORK	-T	-ZU	∅	-GU	-ZUE	-TE
	NOR-NOR _t						
/neri/	DIDA-	—	didazu	dit	—	didazue	didate
/zuri/	DIZU-	dizut	—	dizu	dizugu	—	dizute
/hari/	DIO-	diot	diozu	dio	diogu	diozue	diote
/guri/	DIGU-	—	diguzu	digu	—	diguzue	digute
/zuei/	DIZUE-	dizuet	—	dizue	dizuegu	—	dizute
/haiei/	DIE-	diet	diezu	die	diegu	diezue	diete

Observaciones: el morfema NORI de la 1.ª persona tiene la variante *-t* en combinación con el de la 3.ª de NORK: *dit*. Se puede pluralizar el objeto /NOR/ZER/ con la ayuda del morfema *-zki-*. Por ej.: *didazu* - *dizkidazu*.

Cuadro 4.

Presente de indicativo del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORK con las formas del tratamiento *hika* /tratamiento familiar/.

	NORK NOR	-T	-K/-N	-∅	-GU	-ZU	-ZUE	-/z/TE, /-E/
1.	NAU-	—	nauk naun	nau	—	nauzu	nauzue	naute
2.	HAU-	haut	—	hau	haugu	—	—	haute
3.	DU-	dut	duk dun	du	dugu	duzu	duzue	dute
4.	GAITU-	—	gaituk gaitun	gaitu	—	gaituzu	gaituzue	gaituzte
5a.	ZAITU-	zaitut	—	zaitu	zaitugu	—	—	zaituzte
5b.	ZAITUZTE-	zaituztet	—	zaituzte	zaituztegu	—	—	zaituztee
6.	DITU-	ditut	dituk ditun	ditu	ditugu	dituzu	dituzue	dituzte

Observaciones: en la lengua hablada son frecuentes las formas: *det, dek, den, degu, dezu, dezue* y *nazu, nazue*.

Sobre las variantes del morfema NORK de la 6.ª persona véase el cuadro n.º 2.

El morfema NORK de la 2.ª persona es *-k* cuando el ergativo se refiere a hombre y es *-n* cuando se trata de mujer.

de indicativo en la flexión de tipo NOR-NORK desde el punto de vista de NOR tenemos las formas: *nau, zaitu, du, gaitu, zaituzte, ditu*, mientras que desde el de NORK resultan: *dut, duzu, du, dugu, duzue, dute*. Esta observación es importante para la descripción en la que no se puede confundir y mezclar los dos enfoques. Para ilustración de lo dicho reproduzco ahora la conjugación del verbo auxiliar *izan* en el presente de indicativo, en la flexión de tipo NOR-NORK, según la segunda posibilidad de enfoque.

Otra utilidad que ofrece esta descripción reside en que puede facilitar la sistematización de los conocimientos obtenidos en el proceso de aprendizaje. Podemos dar a los alumnos los cuadros anteriores haciendo constar sólo las casillas vacías con las formas adecuadas, basándose en el esquema (columna vertical) y los morfemas a añadir (primera línea horizontal). Ilustramos este ejercicio con el cuadro —incompleto— de la conjugación del verbo auxiliar *izan* en el condicional presente, flexión de tipo NOR-NORI-NORK (apódosis).

Se puede realizar el mismo ejercicio sin los esquemas y los morfemas a añadir. En este caso los alumnos tendrán que deducir primero éstos, partiendo de las once formas que aparecen en el cuadro.

Károly Morvay

(Deia, 1982-VIII-8)

Cuadro 5.

Presente de indicativo del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORK /II/.

NOR NORK	NAU-	ZAITU-	DU-	GAITU-	ZAITUZTE-	DITU-
-T	—	zaitut	dut	—	zaituztet	ditut
-ZU	nauzu	—	duzu	gaituzu	—	dituzu
∅	nau	zaitu	du	gaitu	zaituzte	ditu
-GU	—	zaitugu	dugu	—	zaituztegu	ditugu
-ZUE	nauzue	—	duzue	gaituzue	—	dituzue
-/Z/TE/-E/	naute	zaituzte	dute	gaituzte	zaituztee	dituzte

Observaciones: véanse las observaciones del cuadro n.º 2.

Cuadro 6.

Condicional presente del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORI-NORK /Apódosis/.

NORI \ NORK	-DA-	-ZU-	-O-	-GU-	-ZUE- ,	-E-
NI...KE	—		nioke	—		
ZENI...KE		—	zenioke		—	
LI...KE	lidake	lizuke	lioke	liguke	lizueke	lieke
GENI...KE	—		genioke	—		
ZENI...KETE		—	zeniokete		—	
LI...KETE			liokete			

Observaciones: en este caso se trata de una flexión tipo NORK-/NOR/-NORI. NOR tiene morfema independiente sólo en las formas pluralizadas con la ayuda del pluralizador del objeto /NOR/ZER/-zki-. Por ej.: *lidake* - *lizkidake*.

Para completar este ejercicio se puede llamar también la atención sobre la posibilidad de segmentación morfológica de las formas verbales. Por ejemplo: /neri/ D-I-ZKI-DA-ZU, donde D- representa el morfema NOR /ZER/ (objeto o complemento directo); -I- al radical del verbo; -ZKI- el pluralizador del objeto /NOR/ZER/; -DA- el morfema NORI (complemento indirecto o dativo); -ZU el morfema NORK (ergativo).

No podemos olvidar que hay dos tiempos (pretérito imperfecto de indicativo y el condicional presente) que en la flexión de tipo NOR-NORK presentan unas irregularidades que nos obligan a introducir algunas modificaciones en los cuadros. Como ejemplo veamos el cuadro —incompleto— correspondiente a la conjugación del verbo auxiliar *izan* en el condicional presente, en la flexión de tipo NOR-NORK (prótesis).

Este último ejemplo muestra también que el vasco, a pesar de su proverbial lógica interna, no es mecánico, como no puede serlo ninguna lengua natural. Por esto a veces en la descripción de sus formas verbales hay que hacer notas, observaciones para llamar la atención a ciertas variantes o irregularidades.

* * *

Ha sido, sin duda alguna, gran atrevimiento de mi parte escribir sobre este tema con escasos conocimientos prácticos de euskera (3). Me decidí a hacerlo considerando que en la realización de las tareas poco comunes que esperan a los estudiosos del vascuence todas las propuestas pueden ser válidas, inspirando —tal vez— soluciones mejores.

(3) Quisiera agradecer aquí al Sr. Endrike Knörr, miembro de la Real Academia de la Lengua Vasca —Euskaltzaindia—, el haber leído el manuscrito de este artículo y haber hecho valiosas sugerencias.

Cuadro 7.

Condicional presente del verbo *izan* en la flexión de tipo NOR-NORK /Prótasis/.

NORK \ NOR	-T	-ZU	∅	-GU	-ZUE	-/z/TE, /-E/
BA-NINDU-	—			—	ba-ninduzue	
BA-ZINDU-		—		ba-zindugu	—	
BA-/irreg./-U-	ba-nu	ba-zenu	ba-lu	ba-genu	ba-zenute	ba-lute
BA-GINDU-	—	ba-ginduzu		—		
BA-ZINDUZTE-	ba-zinduztet	—			—	
BA-/irreg./-ITU-						ba-lituzte

Observaciones: el morfema NORK en la 6.ª persona tiene las siguientes variantes: *-e* en combinación con la 5.ª y *-zte* con la 6.ª del NOR.

La forma irregular 5.ª NORK - 6.ª NOR tiene un pluralizador *-z-*: *ba-zenituzte*, lo mismo que *ba-lituzte*.

Las formas que aparecen en la primera columna vertical tienen las siguientes variantes: *banintu-/ba-niñu-*; *bazintu-/ba-ziñu-*; *bagintu-/ba-giñu-*; *bazintu(z)te-/ba-ziñute-*.

APENDICE: La conjugación del verbo IZAN

Presente de indicativo del verbo *izan*.

Persona	NOR	NOR-NORI	NOR-NORK	NOR-NORI-NORK
1.	NAIZ	NATZAI-	NAU-	DI ^{da-} _t
2.	HAIZ	HATZAI-	HAU-	DI ^{k-} _{n-}
3.	DA	ZAI-	DU-	DIo-
4.	G ^a _e RA	GATZAIZKI-	GAITU-	DIgu-
5a.	Z ^a _e RA	ZATZAIZKI-	ZAITU-	DIzu-
5b.	Z ^a _e R ^e _a TE	ZATZAIZKI...TE	ZAITUZTE-	DIzue
6.	DIRA	ZAIZKI-	DITU-	DIe-

Observaciones:

Los correspondientes
pronombres personales:

NOR NORK NORI

1. = ni, nik, niri
2. = hi, hik, hiri
3. = hura, hark, hari
4. = gu, guk, guri
- 5a. = zu, zuk, zuri
- 5b. = zuek, zuek, zuei
6. = haiek, haiek, haiei

Morfemas NORI:

1. -t, -da-
2. -k/-n
3. -o
4. -gu
- 5a. -zu
- 5b. -zue
6. -e

* El morfema -da- puede aparecer también por motivos morfo-sintácticos: *Egun asko da etzaitudala ikusi*.

Morfemas NORK:

1. -t, /-da/*
2. -k/-n
3. Ø
4. -gu
- 5a. -zu
- 5b. -zue
6. -/z/te, -e

Morfemas NORK:

1. -da, -t
2. -k/-n
4. Ø
4. -gu
- 5a. -zu
- 5b. -zue
6. -te, -e

Pluralizador de NOR(ZER):
-zki. diot -dizkiot.

Pretérito imperfecto del verbo *izan*.

Persona	NOR	NOR-NORI	NOR-NORK	NOR-NORI-NORK
1.	NINTZ _e ^a N	NINTZAI...N	NI _{nd} ^ñ U.../ _e ^a /N	NI...N
2.	HINTZ _e ^a N	HINTZAI...N	HI _{nd} ^ñ U.../ _e ^a /N	HI...N
3.	Z _e ^a N	ZITZAI...N	/irreg./-U/ _e ^a /N	ZI...N
4.	GIN _e ^a N	GINTZAIZKI...N	GI _{nd} ^ñ U/z/.../ _e ^a /N	GENI...N
5a.	ZIN _e ^a N	ZINTZAIZKI...N	ZI _{nd} ^ñ U/z/.../ _e ^a /N	ZENI...N
5b.	ZIN _e ^a TEN	ZINTZAIZKI...TEN	ZI _{nd} ^ñ U/z/TE.../ _e ^a /N	ZENI...TEN
6.	ZIR _e ^a N	ZITZAIZKI...N	/irreg./-ITU/ _e ^a /N	ZI...TEN
Observaciones:		<p>Morfemas NORI:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. -da- 2. -k/-n- 3. -o- 4. -gu- 5a. -zu- 5b. -zue- 6. -e- 	<p>Morfemas NORK:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. -da- 2. -k/-n- 3. -∅- 4. -gu- 5a. -zu- 5b. -zue- 6. -te-, -e- 	<p>Morfemas NORI:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. -da- 2. -k/-n- 3. -o- 4. -gu- 5a. -zu- 5b. -zue- 6. -e

Pretérito imperfecto del verbo *izan*.

<p>Observaciones: (continuación)</p>	<p>NOR-NORK Las formas irregulares:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. NU/_e^a/N 2. HU/_e^a/N 3. ZU/_e^a/N 4. GEN/d/U/_e^a/N 5a. ZEN/d/U/_e^a/N 5b. ZEN/d/UTEN 6. ZUTEN <p>Las formas irregulares de la 6.ª se obtienen con el pluralizador -IT-: <i>nuen</i> - <i>ni-tuen</i>, etc. Las formas pluralizadas de <i>zenuten</i> y <i>zuten</i> son: <i>zenituzten</i>, <i>zituzten</i>.</p>	<p>NOR-NORI-NÖRK Pluralizador de NOR/ZER/:</p> <p>-zki-: <i>zidan</i> - <i>zizkidan</i>.</p>
--------------------------------------	---	--

Persona	NOR	NOR-NORI	NOR-NORK	NOR-NORI-NORK
1.	NINTZAKE	NINTZAI...KE	NINDU...KE NINDUKE-	NI...KE
2.	HINTZAKE	HINTZAI...KE	HINDU...KE HINDUKE-	HI...KE
3.	LITZAKE	LITZAI...KE	/irreg./-UKE	LI...KE
4.	GINAKE	GINTZAIZKI...KE	GINDU...KE GINDUKE-	GENI...KE
5a.	ZINAKE	ZINTZAIZKI...KE	ZINDU...KE ZINDUKE-	ZENI...KE
5b.	ZINATEKE	ZINTZAIZKI...TEKE KETE	ZINDUZTE...KE ZINDUZTEKE-	ZENI...TEKE KETE
6.	LIRAKE	LITZAIZKI...KE	/irreg./-ITUKE	LI...TEKE KETE
<p>Observaciones: Las formas irregulares son deducibles de las correspondientes formas del pret. imp. del ind. Habrá que recordar sólo que las personas 3, 6 comienzan por L-: <i>lukete - lituzkete</i>. Existen también formas con una <i>-te-</i>: <i>nintzateke</i>.</p>		<p>Morfemas NORI:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>-da-</i> 2. <i>-k-/ -n-</i> 3. <i>-o-</i> 4. <i>-gu-</i> 5a. <i>-zu-</i> 5b. <i>-zue-</i> 6. <i>-e-</i> 	<p>Morfemas NORK:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>-da-, -t</i> 2. <i>-k-/ -n-</i> 3. \emptyset 4. <i>-gu-</i> 5a. <i>-zu-</i> 5b. <i>-zue-</i> 6. <i>-te-, -e-</i> 	<p>Morfemas NORI:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>-da-</i> 2. <i>-k-/ -n-</i> 3. <i>-o-</i> 4. <i>-gu-</i> 5a. <i>-zu-</i> 5b. <i>-zue-</i> 6. <i>-e-</i> <p>Pluralizador de NOR(ZER): <i>-zki-; nioke - nizkioke.</i></p>

Imperativo del verbo *izan*.

Persona	NOR	NOR-NORI	NOR-NORK	NOR-NORI-NORK
1.	—	—	NAZA-	—
2.	HADI	HAKI-	—	IEZA...k/n
3.	BEDI	BEKI-	(B)EZA-	BIEZA...∅
4.	—	—	GAITZA-	—
5a.	ZAITEZ	ZATZAKI-*	— A-	IEZA...zu
5b.	ZAITEZTE	ZATZAKIZKI-*	—	IEZA...zue
6.	BITEZ	BEKIZKI	(B)ITZA-	BIEZA...te
Observaciones: * Las formas de las personas 3, 6: <i>ezak/itzak</i> <i>ezan/itzan</i> <i>beza/bitza</i> <i>ezazu/itzazu</i> <i>ezazue/itzazue</i> <i>bezate/bitzate</i>		Morfemas NORI: 1. <i>-t</i> 2. <i>-k/-n</i> 3. <i>-o</i> 4. <i>-gu</i> 5a. <i>-zu</i> 6. <i>-e</i>	Morfemas NORK: 1. — 2. <i>-k/-n</i> 3. ∅ 4. — 5a. <i>-zue</i> 6. <i>-te, -e</i>	Morfemas NORI: 1. <i>-da, -t</i> 2. <i>-k/-n</i> 3. <i>-o</i> 4. <i>-gu</i> 5a. <i>-zue</i> 6. <i>-e</i> Pluralizador de NOR(ZER): <i>-zki-</i> : <i>bezait - bezaizkit</i> .

ACOTACION AL SULETINO ELGE 'CAMPO ARADO'

Patxi Oroz Arizkuren

1. En el *Diccionario vasco-español-francés* de Resurrección M.ª de Azkue encontramos bajo *elge* cuatro acepciones difícilmente reducibles a una base común: 1.º 'campo cultivado'; 2.º 'verde' (hablando de frutas); 3.º 'de poco talento', en francés 'borné'; 4.º 'llano', en francés 'plat; uni'.

1.1. La última acepción parece, no obstante las correspondencias en francés, la menos determinada, y la que más campo abierto deja a las conjeturas. Sigue a esa acepción un ejemplo: *Etšelgerik ez, emüts etšea*: "sin terreno adherente, la casa privada de posesiones".

1.2. La acepción 'llano; plat, uni' ha sido objeto de crítica por parte de Schuchardt, quien en carta a Leo Spitzer comenta que "Azkue hätte wohl unter 4. keine neue Bedeutung für das Wort ansetzen sollen" ya que *etšelge* es un sustantivo que se analiza como *etše* 'casa' + *elge* 'campo', viniendo a significar pues 'Grundstück am Haus' (1). Respecto a la traducción de *emüts* comenta ese crítico que no la entiende, y que no concuerda con el valor de 'jornalero, asalariado, proletario' que tiene esa palabra en el mismo diccionario.

1.3. No obstante esas reservas, queda claro el sentido de la frase que, traducida literalmente sería: "Sin terreno junto a casa, la casa proletaria", o sea, "carente de bienes", acepción ésta corriente de *proletario*, que más comúnmente se traduce por medio de *beartsun* 'necesitado, pobre'.

2. El caso es que 'plat, uni' figura igualmente en el *Dictionnaire basque-français* del Padre Pierre de Lhande. Claro que podríamos suponer que este autor toma de Azkue simplemente ese significado, según hace en muchos otros casos, sin cerciorarse de la existencia de esa acepción. En Löpelmann, *Etymologisches Wörterbuch* volvemos a encontrar ese significado.

Vamos a detenernos un momento en esta cuestión marginal. En primer lugar, creemos que Azkue, con el ejemplo que cita bajo *elge*, no pretende

(1) Para las referencias cf. *Nota bibliográfica* al final de este artículo.

documentar el significado de 'llano', sino sencillamente el de 'campo', o sea, el de la primera acepción. *Etšelge* testimonia ese significado, mostrando además que *elge* se usa en un compuesto con *etše*.

2.1. Queda con todo la duda sobre la acepción 'llano, plat, uni'. Sea dicho de paso que, como han observado otros críticos, las correspondencias más fiables en el *Diccionario* de Azkue son las castellanas, y no tanto las francesas.

2.1.1. Partiendo de 'llano' se nos presenta una pista aunque no muy lisa ni expedita, para explicar esa acepción. La primera labor es la de determinar si se referirá a 'llano' adjetivo o a 'llano' sustantivo sinónimo de 'llanura'; en este contexto la traducción francesa si nos viene al encuentro, dispensándonos de hacer conjeturas sobre el posible vínculo semántico entre 'campo' y 'llanura, campo llano' que se presentaría si admitiésemos que se trata del sustantivo. 'Plat, uni' muestran claramente que 'llano' es adjetivo. Aún así y todo se ofrece en principio más de un punto de referencia. Comenzamos por la explicación menos probable, a nuestro juicio. *Llano* sería una especie de sinónimo, una ampliación del significado anterior, y se acercaría a través de 'sencillo' al matiz de 'simple', que no distaría mucho de 'mediocre', referido a la inteligencia, o sea 'tonto'. En tal suponer, *elge* en la tercera y en la cuarta acepción correspondería a *elger*, del que parece inseparable, y que significa 'tonto, loco'. La traducción 'uni' nos invitaría a mencionar si no convendría traer a colación *elgar* que significa 'mutuamente' y *elgarrekitsu* 'casi juntos' y comparar *elkar* 'mutuamente', etc.

2.1.2. Antes de decidirnos, examinemos otra explicación, algo más alejada, y que implicaría la suposición de que se ha infiltrado un error al componer esa voz del diccionario. ¿Se refiere el significado de 'llano, plat, uni' realmente a *elge*, o es más bien una explicación de *emüts* que habrá pasado más tarde a figurar bajo *elge*?

2.1.2.1. Partamos de *emüts* 'proletario' que nos, da Azkue. Como es sabido, esa palabra castellana tiene numerosas acepciones, con matices que desde cierta postura son más o menos peyorativos. Uno de ellos es el de 'pobre', otro el de 'plebeyo', con amplias matizaciones. Ahora bien: *llano* tiene entre otras la acepción de 'pechero', sinónimo de *plebeyo*, que une intrincadamente esas palabras que parecían tan separadas. En efecto, en el diccionario de Múgica encontramos bajo *proletario* '*gizon xee, xume*', que aparecen casi idénticamente bajo *llano* '*... xume, txee*'. Nos inclinamos por ello a creer que la acepción 'llano' de *elge* no ha de ser necesariamente exacta ni ha de estar relacionada con 'tonto, loco' ni con *elgar* 'mutuamente', sino que ha debido de infiltrarse en esa entrada.

No es improbable que Azkue, al reseñar *etšelgerik ez, emüts etšea*, haya escrito una llamada para glosar la única palabra poco corriente de esa frase, *emüts*, y que más tarde esa glosa, acaso por asociación con *elgar* y *elge* haya acabado por ser glosa de esta última palabra.

2.2. Por de pronto, hasta prueba de lo contrario, suponemos que *elge* 'llano, plat, uni' es una de esas acepciones fantasmas a que hace referencia Michelena en su *Estudio sobre las fuentes del Diccionario de Azkue*, pp. 18-19, y que tanto abundan en los diccionarios vascos.

2.3. En cuanto a *elge* 'verde' cabría en teoría la posibilidad de reducir esa acepción al mismo denominador semántico que 'campo', pasando por una fase de 'campo sembrado', > 'campo verde', de donde la reducción a 'verde'. Este camino que, aunque imaginable, no sería probable, tiene en contra el hecho de que 'verde' no se refiere al color sino —como dice expresamente para evitar malentendidos el lexicógrafo— a la falta de madurez de una fruta. Este dato nos induce a pensar que la explicación ha de ser diferente.

2.3.1. Se tratará más bien de dos voces de origen diverso que han coincidido en cuanto a la forma por más que no tuvieran relación semántica alguna. *Elge* 'no maduro' hay que ponerlo en relación con el sinónimo *elgaitz*. De esta última palabra podemos aislar en seguida el elemento final *-gaitz*, que aparece como unidad léxica en vasco con el significado primordial de 'malo, difícil'. Además encontramos *-gaitz* o la variante *-gaiz* como "sufijo que indica dificultad y aún imposibilidad moral", como dice Azkue, o no moral, según demuestran muchas palabras que ostentan ese componente. Para *el-gaitz* podemos admitir pues el significado de 'difícil de ...' y una calidad que se expresa en *el*. *El* es el indeterminado de *eldu* o *heldu* cuyos significados más importantes son 'venir' y 'madurar', y que aparece en numerosos compuestos cual *helduarin* 'no bien maduro', *eldu-bako* o *eldu-gabe* 'no maduro, verde', etc. Para *el-gaitz* 'verde' tenemos que partir, no de *heldu* + *gaitz* del que esperaríamos el compuesto con gutural sorda *-kaitz*, (que efectivamente está documentado en *helkaitz*, de *heldu* 'venir' y *gaitz* 'malo', con el sentido de 'infortunio, calamidad') sino de *el*, que entra como componente en otras palabras cual *elbide* 'recurso', de *el* 'llegar' + *bide* 'camino, medio'.

2.3.2. En *elge* hemos de tener el mismo componente inicial *el* 'maduro', y *-ge* cuyo significado habrá que determinar. Una forma *-ge* no me es conocida, ni como unidad léxica independiente ni como sufijo de composición. Es común en cambio el sufijo *-ga* que indica privación y que, si bien hoy en día no es fecundo, figura todavía en numerosos compuestos, demostrando la vitalidad de antaño: *gozaga* 'desabrido', *indarga* 'sin fuerzas, débil', *kolorga* 'descolorido', *ulega* 'sin pelo, calvo' y otros más, de composición diáfana: *goza*, *indar*, etc. + *-ga*. También la variante con consonante sorda *-ka* está bien documentada, sin que siempre se deba la preferencia por la forma con sonoridad o sin ella al contorno fonético.

2.3.3. *-ga* (y *-ka*) son inseparables de *baga* 'sin, falto de...' que presenta numerosas variantes. Entre ellas nos interesa una sobre todo, *bage* 'sin', 'desprovisto de'. Ya estará claro que tenemos intención de establecer la relación *baga* : *bage* :: *-ga* : X, de donde se espera el resultado que nos sirve, *-ge*. Por más que esta operación nos baste, de paso quisiéramos indicar que tal vez sea más exacto del punto de vista diacrónico partir de *gabe* 'sin' (cf. *diru-gabe*

'pobre', *nai gabe* 'sin querer', etc.), de donde han podido resultar las formas *-gai*, *-ga*, *-gei*, *-ge*. Como argumento más en favor de estas consideraciones recordamos las variantes en *-gai* y *-gei* que tenemos en *ezkongai* 'aspirante al matrimonio', y *ezkongei* 'idem', que se explican por medio de 'sin casar', como parece aconsejar la existencia de *gai* 'soltero', 'soltera', que tantos homónimos tiene en vasco, comenzando por *gai* 'noche' y continuando por *gai* 'cosa', por 'capaz', 'alegre', etc.

Nos parece que está claro pues que *elge* 'verde' se compone de *el* 'madurar' y *-ge* 'sin', significando por tanto 'sin madurar'. Si ahora tenemos presente que *heldu* significa junto a 'maduro' traslaticiamente 'persona madura' y recordamos que *el* es el indeterminado de *heldu*, podremos admitir que *elge* será susceptible del significado de 'persona no madura', lo que es una base semántica adecuada para llegar a significar 'de poco talento'.

Esta digresión nos parecía necesaria para arrojar algo de luz sobre la confusión de significados de *elge* que quedaría reducido de esta forma:

1.º *Elge* 'campo cultivado'. 2.º *elge* : 1. 'sin madurar, verde'; 2. 'de poco talento'. El significado de 'llano' lo consideramos espurio.

3. Pasemos ahora, tras haber desbrozado algo el campo, al análisis de *elge* 'campo cultivado'. En el *Etymologisches Wörterbuch* de Löpeltmann, que sigue a P. Lhande, encontramos bajo *elge* los significados de bebautes Feld, Acker, Ebene, Flur; adj. flach, eben, einförmig. Además se registran los compuestos *elgesolta* y *elgezain*. La etimología propuesta es el castellano *huelga* "Ruhe, die man dem Acker gibt, Brache, Ruhe von der Arbeit, Streik" que a su vez deriva del verbo *holgar* "ausruhen < lat. *follicare* sich wie ein Blasebalg bewegen, schnaufen".

3.1. La propuesta etimológica de Löpeltmann no es nueva. En RIEB había insinuado ya Meyer-Lübke la posibilidad de que *elge* y *huelga* estuvieran relacionados, aunque advirtiendo que la geografía y algún detalle fonético "machen eine verbinding fraglich" (15, p. 221). Lo que no ha tenido presente Löpeltmann es que esa *huelga* no tiene que ver con *huelga* 'Ruhe, Brache, Streik', a no ser muy marginalmente y debido a interferencias semánticas nacidas de la coincidencia o semejanza formal. La opinión más acreditada entre los romanistas, y creemos que la única acertada, es que en castellano han existido dos *huelgas* completamente diferentes en el origen, una con el significado básico de 'campo, huerta', otra con el de 'tiempo de reposo, de descanso'; una pues relacionada con el tiempo, otra con el lugar.

4. *Huelga* 'campo' deriva de la palabra céltica *olca* 'campo de tierra fértil, huerta'. Es el étimo que propone el REW 6050, y que a más de un crítico ha pasado desapercibido o no convence (cf. nuestro artículo *Reyes, monjas*).

4.1. No estará de más recordar algunos hitos de esta palabra céltica para que finalmente se le conceda el lugar que le pertenece, diferenciándola de la raíz *follicare* que en castellano habría de llegar a través de *holgar* al mismo

resultado formal de *huelga*. Gregorio de Tours nos indica expresamente que *olca* significa ‘campus foecundus’: *Erat autem haud procul a basilica campus tellure foecundus, tales enim incolas olcas vocant* (FEW s. *olca*). La documentación de esa palabra es durante la Edad Media corriente, en contextos que determinan el significado, afin al de la definición del historiador de Clermont-Ferrand recién mencionado: *Paginulam terrae, quae vulgo olca vocatur, o olcam terrae ubi seminantur quinque minae frumenti, o olca de Viridario in qua seminari possunt quatuor sextercia hibernae annonae, o nemus quoddam et olquam unam ... dedit ad sui memoriam faciendam, o duas alias portiones terrae, quas rustice olchas appellare consueverunt, o finalmente, in vineis cultis et incultis, in terris et olchis*.

4.1.1. De entre las “variantes” no meramente gráficas mencionamos *osca*, *oska*, por haber sido puesta en relación con algún topónimo de lo que fue País Vasco en la Antigüedad y por tener correspondencia, homónima por lo menos, en euskera: *Et circa eandem ecclesiam tres oscas terrae, ubi seminantur duo modii frumenti, o scilicet apud Mansum oscam unam ... ad Longam quercum oscam aliam, o pro una oska extra villam unum caponem*, etc. (Véase Du Cange, s. *Olca*, 40-41; Jud, *Vox romanica* 4, 240-242; FEW s. *olca*, 340-341).

4.1.2. Para sacar algo en limpio sobre la posible relación genética entre *olca* y *osca*, cuyo significado es por lo menos afin, convendrá compulsar pacientemente toda la documentación de estas dos voces, para ver si hay alguna diferenciación semántica que pudiera permitirnos suponer origen diverso. La exacta distribución geográfica de esas voces sería importante antes de aventurar cualquier explicación no demasiado arbitraria.

Para pensar en un origen común con un posible desdoblamiento de un grupo consonántico *-lsk-* hacia *-lk-* por un lado y *-sk-* por otro habría que remontar muy atrás. Tengo la impresión de que abunda más el material para la segunda que para la primera evolución, comenzando por el nombre antiguo de Huesca.

4.2. A juzgar por el material que aduce el FEW s. *olca*, esta palabra debió de ser muy corriente durante siglos en gran parte de la Galia, donde se han conocido o conocen formas cual *ouche* ‘terre labourable’, *ousche*, *oke*, *heuche*, *osche*, *houche*, *oche*, *huche*, *olcha*, etc. y sintagmas cual *ouche des morts*, *ouche à musard* ‘cementerio’, *ouche des mottes*, y expresiones cual *c’est dans mes ouches*, ‘c’est à ma portée’. La toponimia ha conservado *Ouche*, *Ouches*, demostrando que esa raíz se conoció antes en regiones que más tarde la perdieron, y que llegan hasta la región del Mosela.

4.3. En la Península Ibérica conservan el apelativo *huelga*, o sin diptongación, *olga*, algunos dialectos, mientras que el castellano no conoce esa palabra. En textos medievales aparece *uelga*, *olga*, en textos romances, o en textos latinos influidos por el romance. Dejando a parte alguna acepción especial propia del léxico técnico, cual *huelga* ‘arte de pesca empleado en el Cantábrico

co', *huelga* tiene significados que no se distancian mayormente del de 'terreno fecundo', generalmente junto a casa o junto al río. De la toponimia de la Península mencionamos *Las Huelgas*, de orillas del Arlanzón, que es un testimonio de esta *huelga* y no de *huelga* 'reposo', 'retiro', como se viene repitiendo hasta nuestros días en algunas obras de consulta. Esta última relación no es más que una etimología popular, que hemos encontrado en Löpelmann también.

4.3.1. *Follicar* dio *folgar*, de donde se pasó a *holgar*, y que conservó la pronunciación de la consonante inicial hasta mucho después de que esté documentado *Olga*, *Huelga* como nombre de lugar; *folgar* significó predominantemente 'descansar, estar ocioso' en castellano antiguo, aunque se encuentre ya entonces el de 'divertirse, alegrarse' que adquiría a veces una clara connotación sexual. El sustantivo *huelga* con la acepción dominante hoy en día en economía y derecho parte de la primera acepción de *holgar* y está documentado ya en el siglo XVI; en cambio, la variante de origen andaluz *juerga* se acerca a la de 'divertirse', al igual que el vizcaino *olgeta* 'diversión, broma'. *Holgao* está documentado con referencia al campo con el significado de 'sin sembrar' en alguna región del norte de la Península, pero esa acepción no puede considerarse como la originaria sino como una ampliación del sentido más general de 'descansar, reposar', sin que justifique la opinión de que *huelga*, *olga* 'campo, terreno' podrían remontarse a ese origen.

4.4. No queremos silenciar que la etimología *olca* > *huelga*, *olga*, etc. 'campo, huerta', presenta un pequeño problema fonético, en cuanto se esperarían formas con *-lc-*, y no con *-lg-*, ya que generalmente el grupo *-lc-*, lo mismo que *-rc-*, no sufre sonorización alguna, según vemos en *halcón* < *falconem*, *calcar* < *calcare*, *balcón* < *balcone* < *balko*, *horca* < *furca*, *arco* < *arcus*, *puerca* < *porcà*. El problema existe, pero no por ello puede renunciarse a ver en *olca* o una variante la etimología, que encuentra apoyo no solamente en el significado de *huelga* en dialectos y en la toponimia sino también en el léxico y en nombres de lugar franceses y occitanos.

4.4.1. Han sido propuestas varias soluciones a ese problema. Hubschmid piensa en influencia del sustrato prerromano que habría originado el cambio de *-lc-* > *-lg-* al igual que habría favorecido la sonorización de *-rk-* > *-rg-*. (*Boletim de filologia* 14, 17-19.) Corominas pone reparos a esta explicación, argumentando que al menos en suletino se esperaría en tal caso una forma con *-lk-*, ya que ese dialecto conserva sin sonorizar el grupo *-lk-*, mientras que ahí encontramos precisamente *elge*. Ese etimólogo aduce para cimentar sus dudas la forma *Olca* que aparece en *Octavi-olca* en la Antigüedad, y que Tovar ha puesto en relación igualmente con *Ip-olca* de la Bética, hoy *Porcuna*, y con *Olka-irun* de una moneda en caracteres ibéricos de la región de los Vascos. Cree en vista de ello Corominas que "debe admitirse como tanto o más verosímil una etimología popular, harto natural, que relacionara el nombre de este campo fértil con el verbo *holgar* 'alegrarse', comp. lat. *laetus* 'alegre' y 'fértil'. Finalmente cabría también explicar esta *-g-* partiendo de la

variante OLICA, documentada tres veces en la época merovingia y en los SS. X-XI" (DCELC 2, p. 376).

4.4.2. Desde el punto de vista puramente fonético satisfaría la variante *olica* para las formas de la Península Ibérica plenamente. La fonética es un aspecto —importante, pero no el único— que hay que tener presente en las etimologías. Habría que preguntarse, de partir de esa variante, por qué motivo perviviría en los romances hispánicos, faltando en los de la otra parte de los Pirineos. *Olica* está documentado en algún texto latino de la Galia únicamente, pero no se encuentra en el latín hispánico, donde *Olca* es antiquísimo. Parece por tanto sensato atribuir la rara variante *olica* a falsa relatinización según el modelo de *dominica* > *domenche*, como opina Jud, loc. cit., atribuyéndole pues una existencia quimérica.

4.4.3. La sonorización de *-lc-* se constata sólo en las voces hispánicas, por lo que habrá que buscar una causa que tenga en cuenta esa circunstancia. El cruce con *holgar* correspondería a esa exigencia desde el punto de la geografía, en cuanto la extensión de ese verbo cubre la de *huelga* 'campo'. Hay con todo un reparo, esencial a nuestro juicio, a la relación semántica establecida entre 'alegre' y 'fértil'. La referencia al latín *laetus* 'alegre' y 'fértil' no es convincente pues mientras que 'alegre' pertenece al lenguaje corriente, 'fértil' es una acepción de *laetus* preponderantemente de un estrato cultural específico. De un campo 'alegre' hablaría más un poeta que un labrador, con lo que el vínculo semántico entre 'alegre' y 'fértil' sería muy poco consistente, resultando una relación todo lo más marginal que difícilmente influiría en la forma de una palabra del campo. Además, en el verbo *holgar* la acepción de 'alegrarse' es más bien tardía, mientras que *Olga* ostenta sonorización ya en el siglo IX, de modo que faltaría una condición previa básica para favorecer la interferencia, la prioridad cronológica de *huelga* 'alegría'.

4.4.4. De no abandonar la idea nada deseable de que la sonorización del grupo *-lc-* se deberá a influjo de otra palabra, deberíamos buscar la causa de la perturbación fonética en algún término típico de la vida rural, a la que pertenece principalmente *huelga* 'campo, huerta'. Como punto de comparación se ofrece *amelga*, que ha sido puesta en relación etimológica con el céltico **ambelica*. De las numerosas formas dialectales esparcidas por gran parte de la Península recordamos *melga*, *belga*, *embelga*, *chamelga*, *embuelga*, *amelga*, *mielca*, *emberca*, *amelgar*, *amelcar*, *chemelgar*. De la afinidad semántica entre *huelga* y *amelga* da razón el significado de 'faja de terreno que el labrador señala en una haza para esparcir la simiente con igualdad', 'tira de tierra larga y estrecha a labrado', 'pedaço de terra estreito e alongado, às vezes situado entre duas rochas' y afines de *amelga* y variantes, frente a 'huerta a la orilla del río', 'terreno labrantío y regadío', 'porção de terra lavrandia, rota e capaz de dar fruto, cercada de sebes, ou valados...', 'planície entre oteiros', etc. de *huelga*, *holga* y variantes (cf. Corominas, DCLEC s. *amelga*; Hubschmid, *Boletim*, 14, 18-19; Iribarren, *Diccionario y Adiciones*). No cabe duda de que *amelga* y su familia, cualquiera que sea la etimología, es

por su forma y por su significado una palabra que bien pudiera haber favorecido la interferencia con *huelga*, influyendo en la sonorización de *-lc-*. Las variantes navarras con consonantes sorda, *mielca*, *emberca*, *amelcar* pudieran revelar la presencia en otros tiempos de alguna palabra afin con *-lc-*, que no tenemos por qué excluir que haya sido *olca*.

4.4.5. Esta explicación de la sonorización de *-lc-* en *huelga* por medio de *amelga* y variantes no deja de ser una hipótesis, indemostrable como la mayoría de los cruces de palabras, pero acaso no improbable. Lo que podemos aceptar como probabilísimo es que, a despecho de la anomalía fonética, *huelga* ‘campo, huerta’ proviene de *olca* y no tiene que ver con *huelga* de *hologar* en su origen absolutamente nada, por más que no debamos excluir una posible influencia posterior por relación pseudo-etimológica que podría tener como punto de partida semántico el significado de ‘descanso’ > ‘descanso (de la tierra)’, > ‘barbecho’, > ‘tierra de barbecho’, > ‘terreno’. Pero repetimos que esa implicación que podría incluso haber jugado un papel en la victoria fonética del grupo consonántico *-lg-* sería meramente marginal.

4.5. Consecuentemente el suletino *elge* no tiene que ver desde el punto de vista de la etimología en absoluto con *huelga* ‘descanso’. La cuestión es si está derivado de *olca*, según insinuó Meyer-Lübke y han repetido otros con reservas.

4.5.1. En *Apellidos vascos* de Michelena, 203, encontramos varios nombres de lugar compuestos con *elge*, y que a juzgar por la documentación medieval presuponen en parte la base **elke*: *Helkeguren*, en Alava, en 1025, *Elguea*, *Elgueta*, escritos a la castellana, y quizá *Elcano*, *Elcarte* y *Elcorri* que pudiera ser *elke* + *gorri* según ese autor.

4.5.2. El escollo principal está en que, como suele suceder con muchos nombres propios, ignoramos el significado de éstos, pudiendo estar relacionados con alguna otra palabra. Michelena mismo, op. cit. 204, menciona como posible étimo para otros nombres de lugar *elk(h)i* ‘salido’, ‘sacado’, palabra que prefiere para *Zubielqui* y *Urricelqui*, por más que no creemos que sería una base semántica impropia para un nombre de lugar *zubi* + *elge* que recordaría *Zubi* + *mendi* ‘monte’, ni tampoco *Urritz* + *elge* ‘campo de avellanos’, cf. *Urrizmendi* (Michelena, *Apellidos*, 589). Confesamos que, desde el punto de vista semántico, preferimos esta explicación, que satisface plenamente en *Arrieltkia* “peñasal de Jaurrieta”, y que tampoco vemos reparos fonéticos de importancia. No sabemos si podrán entrañar el mismo elemento algunos topónimos menores cual *Elkoitz*, *Elkaun*, *Elkondoizkia*, etc. De andar por la senda justa, nos inclinamos a admitir que la variante con consonante sorda, que hoy no parece existir en el léxico, o sea *elke*, fue corriente antes más. Acaso se pueda descubrir ese mismo elemento en *elkar* ‘tierra estéril, costanera’, sinónimo de *elkor* (que, sea dicho de paso, también significa ‘verde’ que derivará de *eldu* ‘madurar’ que ya conocemos y *-gor* ‘difícil’ (‘duro’), cf. § 2.3 y Arbelaz, *Etimologías*, s. *elkor*) que por el significado y por la afinidad for-

mal nos gustaría poder reducir, al menos parcialmente, a la misma base (cf. más arriba 4.5.1.) aunque por otro lado podrían asociárseles *malkar* ‘terreno muy costanero e infructífero’ y *malkor* ‘estéril’. Son muchas formas que componen una intrincada red fonética y semántica que exige mucha meticulosidad.

Por lo demás, sabido es que no son extrañas sino todo lo contrario, formas dobles es vasco, con *-lk-* o con *-lg-*, cual *zalke - zalge* ‘veza’ y las variantes de igual significado *zalka - zalga*, o *mielga - mielka* ‘pez marino’, o, para terminar, *alkar - algar* ‘mutuamente’.

4.5.3. Tendríamos con este material un eslabón fonético que acercaría *olca* a *elge*, lo que no quiere decir que nos ayude a superar los problemas de detalle que sigue encerrando la etimología por la diferencia vocálica inicial especialmente.

4.5.4. Lo que en vista de las formas con *-lk-* en la toponimia nos parece menos probable es que *elge* o la variante con sorda deriven directamente de *huelga*. Sería desde luego concebible una etimología **uelca > elke*, para la que podrían aducirse casos como *leku* frente al romance *luego*, si es que esta relación es sostenible; pero deberíamos además suponer otra fase de influencia, que explicara las formas con *-lg-*, y esto complicaría el asunto. No hay duda de que “*elge* passt dem Sinn nach trefflich zu *olca*”, según palabras de Schuchardt (Spitzer, loc. cit.), pero “*lautgesetzlich lässt es sich freilich nicht beweisen*” (ibidem).

4.6. Si el material de *elge*, o su vitalidad fuera mayor y no estuviera limitada a una pequeña región, osaríamos pensar en una posible continuación de *pełk-*, raíz indoeuropea que junto con *polk-* se supone como origen de una abundante familia de palabras relacionadas con *olca*, con el inglés *fallow*, alemán dialectal *Felge* ‘barbecho’ (*ne nos inducas*), ruso *polosá* ‘surco’, etc. (IEW p. 807 y Adiciones, p. 850). Lo que sucede es que entonces sólo habríamos conseguido relegar el problema a épocas anteriores admitiendo una duplicidad *Olca - *(p)elka* cuya explicación no sería más sencilla con el escaso material disponible.

4.6.1. Tendremos que contentarnos con la constatación de que de estos zarandeos etimológicos no sale el grano deseado. Nos queda el pobre consuelo de que la incertidumbre que nos envuelve la encontramos igualmente en relación con otros términos mejor documentados del mismo sector semántico, algunos de ellos posiblemente relacionados con *olca*, cual *oca*, *occa*, *occlata*, *oglatá*, etc.

4.7. Tal vez valdría la pena enfrentarse con esas palabras, siguiendo el camino trazado por Zipfel, *Die Bezeichnungen für den Garten*, pero no vemos de momento cómo encuadrarlas dentro de estas consideraciones sin producir más confusión que claridad, por lo que renunciamos a esa tarea,

aunque no sin citar un testimonio de *ogkata*, por resultar un claro sinónimo de *olca*, y por recordar además esa palabra el vasco *elgata* que acaso haya sido declarado demasiado precipitadamente como *elevatum*: *In curiis, in domibus, in oglatis, in vineis, in campis, in terris cultis et incultis* (cf. Du Cange, s. *Oglata*, ib. s. *Occlata*; compárese lo que dice Spitzer, *Wortgeschichtliches*, p. 255 sobre su posible relación con *olca*).

5. Para conseguir desbrozar el material, también en vasco, convendría tomar en consideración la posible y probable confluencia de más de una palabra, tanto desde el punto de vista fonético cuanto semántico. Se me ocurren tres familias de palabra estrechamente entrelazadas semánticamente, dos que ya hemos visto, la de *amelga* y la de *huelga*, y la tercera, que al menos queremos mencionar, la que representa el latín *porca* 'surco', homónimo de *porca* 'cerda', con el que ciertamente habrá colidido en algunos casos, pero que convive en algunas lenguas pacíficamente con el suino (REW 6657). El peligro de interferencia en zonas en que hayan conservado dos o más voces de esas es evidente y complicará el análisis.

5.1. Para el vasco *elge*, si no hubiera existido ni *olca* ni *elke*, nos habríamos inclinado hacia una filiación junto con la familia de *amelga*, *belga*, etc. Como caso análogo recordáramos *ostegun*, si es que deriva de **borts-egun* 'día quinto', según propone Michelena (Arbelaz, *Etimologías* s. v.) y que encontraría correspondencia semántica en el latín eclesiástico, en portugués, y en algún dialecto. Acaso también *ezpara* - *uespa*, aunque en este caso haya podido influir el fenómeno de la disimilación; o *buccela* > *ok(h)eia* 'trozo', o, aunque quede más lejos, mencionamos el latín *ficus* que evocará numerosas asociaciones en vasco.

5.1.1. Pero *olca* está demasiado bien documentado a ambos lados de los Pirineos como para que podamos sin más desentendernos de él, quedando como concurrente para explicar *elge* - *elke* aunque a la espera del apoyo de formas cual *ezpal* - *ozpal* 'astila'.

5.2. El orónimo *Elke*, destacada elevación pirenaica, diríamos que reclama casi inexorablemente una base semántica diferente de 'campo de labor', o sea de *olca* y de *elge*, y que pudiera tener correspondencia con el mencionado *elgata*.

5.3. El monte *Elke* sirve, con otras dos cumbres, de divisoria fluvial de los ríos Urrobi e Irati, según leemos en la *Gran Enciclopedia Vasca*. Esta indicación me hace recordar un texto del Fuero leonés de Ledesma, del siglo XIII, que contiene la primera documentación de una palabra que nos persigue, *embelga*:

"Los montes e los terminos non los defenda nullo omne con *enbelgas*. Quien heredade defendir, defëndala con reya junta, e áyala. Et quien quadriellas demandar o con *enbelgas* tierras anprar, peche X morauedis e nonlle preste" (Corominas, DCLEC, 240-241).

5.3.1. Corominas cree que el sentido primero de *embelga* ha debido de ser el de ‘foso que delimitaba un terreno rodeándolo’. Nos preguntamos si no cabría pensar igualmente en una delimitación por medio de una valla o empalizada o pared, del material que sea, y que es corriente hasta nuevos días en esa región, y que nos abriría la puerta hacia otras consideraciones o especulaciones etimológicas.

5.3.1.1. La primera asociación que evoca en mí la palabra *melga* o el verbo *amelgar* que me es corriente desde mi niñez es la de ‘marca, señal’, o ‘marcar’ el campo para que el sembrador reparta bien la semilla. Las *melgas* las hacíamos de paja, o de cañas, o con tormos o tormones; a veces clavando en el suelo algún palo que llevaba en la punta un girón de tela blanco o de otro color. Recuerdo que, aun conociendo *melga*, nos era más familiar la palabra *zuin*, poner *zuines* (cf. Iribarren, Azkue), que diría que es la tradicional en Ea Cuenca.

5.3.2. Si hubiera sido o fuera ‘señal, marca’ la acepción primera de la familia de *amelgar* no habría que excluir en este contexto una palabra germánica, en la que más de uno habrá pensado ya, *merken* ‘marken’ (REW 5533) y relacionada con *marka* (REW 5364, Michelena, *Apellidos*, 432), ambas voces muy fecundas en la Romania. Las variantes de *amelgar* con *-rk-* cual *almercar*, *almerquiar* (Iribarren) habría que tener en consideración entonces. Más lejos en cuanto a la forma queda *margin* ‘límite’, documentado también en algún dialecto de zonas cercanas a la vasca, para el que se ha pensado en el latín *margo*, *marginis* ‘margen’.

Si recordamos estas palabras, no es con intención de enmarañar más la cuestión, sino para demostrar lo enmarañada que es, ya que *margin* también significa ‘cuadro o porción determinada de un campo labrado’, al igual que *marginxta*, y a *markin* ‘cuadro de huerta y de jardín’, viniendo por tanto a ser sinónimos de *amelga* y de *elge*, al igual que de algunos derivados de *olca* entre los que está muy extendido el significado de ‘terreno rodeado de setos’, ‘champs labourés’, ‘enclos’, ‘petit verger entouré de haies ou de fossés’.

5.4. No nos ha sido posible llegar a resultados claros sobre la etimología de *elge* ‘campo arado’. Tal vez sea con todo positiva la labor que hemos realizado, de señalar las im- y complicaciones que encierra ese término, debido por un lado a la escasa documentación directa, y por otro a la diferencia fonética frente a varios topónimos que pudieran encerrar la misma palabra.

5.4.1. Aun limitándonos al ámbito vasco, hemos preferido soslayar otras asociaciones que aflorarán a la mente de quién recuerde e.g. las variantes euskéricas para expresar la idea de ‘cada + día’, o semana, o mes, etc. que no son difíciles de reducir a la misma base; o a quien recorra, aunque no sea más que en el mapa, la región donde nace el río Robo, en la que encontramos un nombre de lugar que por su forma no puede a menos de evocarnos *olca*.

5.4.2. Ampliando el horizonte podrían hacerse consideraciones sobre la posibilidad de vincular semánticamente las familias de *olca* y de *amelga*, acer-

cándolas a la idea inicial de 'separar, marcar, repartir', de donde se habrían bi- o plurifurcado las aceptaciones que hoy parecen irreconciliables.

5.4.3. Nos parece con todo más probable pensar en varias familias de palabras, de forma y de significado afines, que se prestan a interferencias y que nos obligarán a distinguir y separar, empezando por el IEW, si queremos llegar a una solución. Claro que correremos el riesgo de no conseguir imperar por mucho que dividamos.

5.5. A fin de cuentas, que la etimología de *elge* 'campo arado' es para el filólogo un terreno escabroso cuyo fruto, por abundante que prometa ser, sigue sin llegar a sazón, *elge da*.

* * *

ACOTACION AL SULETINO ELGE 'CAMPO ARADO, OUCHE' (Résumé)

A propos du mot français *ouche* 'terre labourable' et du castillan ancien *huelga* 'champ', de nombreux romanistes tels que Spitzer, Meyer-Lübke, Schuchardt se sont occupés du mot *elge* qui a, entre autres, la signification de 'champ cultivé'. Quelques critiques n'ont pas tenu compte du fait que *huelga* a en castillan deux étymologies différentes, selon lesquelles il peut signifier soit 'champ' soit 'grève'. L'absence de cette distinction a engendré la confusion et entraîné une explication équivoque que l'on retrouve encore aujourd'hui dans les dictionnaires et dans les encyclopédies. En ce qui concerne *huelga* 'champ', de la même manière que pour le mot français *ouche*, occitan ancien *olcha*, il convient de partir du mot celtique *olca*, attesté dans quelques textes latins de la Gaule, et qui correspond à une racine indo-européenne qui a donné l'allemand dialectal *Felge*, l'anglais *fallow*, etc. Pour ce qui est de *huelga* 'grève', il faut partir du verbe *holgar*, qui provient du latin *follicare*, dérivé de *follis* 'follicule'. Le mot souletin *elge* a plusieurs significations: 'champ', 'vert', 'borné'. L'acception 'plat, uni' que l'on trouve dans les dictionnaires est erronée, est une signification fantôme. *Elge* 'vert' et 'borné' sont des significations qui peuvent être ramenées à la même base sémantique et phonétique, *el* 'mûre' + *gabe* 'sans'. *Elge* 'champ', par contre, qui apparaît dans la toponymie sous la forme de *elke*, est inséparable de *olca*, bien que l'on doive admettre un croisement avec des mots d'une autre racine, tels que par exemple *amelga*, *belga*, 'champ' qui remontent probablement au mot celtique **ambelica*.

NOTA BIBLIOGRAFICA

- Azkue, R. M.^a de, Diccionario vasco-español-francés, Bilbao 1969.
- Corominas, J. Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana, 2.^a Ed., 1981.
- Du Cange, s. *olca*.
- FEW s. *olca*.
- Grosser, H., Die Herkunft der französischen Gewinnfluren, Berlin 1932.
- Hubschmid, J., Hispano-Baskisches, en: Boletim de Filologia, 14, 1-26 cf. idem en: ZfRPh 65, 493-495 (reseña del libro de Zipfel citado más abajo).
- Jud, J., Vox Románica 9, 240-242 (reseña del libro de Zipfel).
- Lhande, P., Dictionnaire basque-français, Paris 1926.
- Löpelmann, M., Etymologisches Wörterbuch der baskischen Sprache, Berlin 1968.
- Meyer-Lübke, W., RIEV 15, 221.
- Michelena, L., Apellidos vascos, 3.^a Ed., San Sebastián 1973.
- Michelena, L., Estudio sobre las fuentes del Diccionario de Azkue, Centro de estudios históricos de Vizcaya, 1970.
- Oroz, F. J., Reyes, monjas y ovejas en Las Huelgas: una etimología popular, en: Hispanorama 32, 1982.
- REW s. *olca*.
- Spitzer, L., Wortgeschichtliches (Franz. *ouche*), en: ZFSL 44, 251-255.
- Tovar, A., Zephyrus 3, 219-221.
- Zipfel, Die Bezeichnungen der Gartens im Galloromanischen, Leipzig 1943.

**EUSKALTZAINDIAREN
AGIRIAK**

MERKATALGO IZENDEGIA, KARGU ETA BILERA-LEKUENA

HITZAURREA

Xabier Kintana

Euskal Herriaren hizkuntza ofiziala bilakatu denetik Euskarak bere erabiltze-eremua etengabe hedatuz darama. Hori dela eta, oraintsu arte inoiz erabiltzen ez zen arloetan ere agertu behar izanik, Euskaltzaindiari askotan, eta merkatal mundutik bereziki, eskabideak egiten zaizkio, erdarazko halako eta holako hitzak euskaraz nola esan beharko liratekeen galdetuz.

Gure gizaratearen premiei erantzun eta laguntasuna eman nahi izan die beti Euskaltzaindiak eta bide horretatik dator hain zuzen, *Merkatalgo izendegia, kargu eta bilera-lekuena* berri hau. Izan ere, 1974.ean argitaratu zen *Merkatalgo Izendegi* hura osatu eta hitz gehiagoz aberasturik azaltzen da orain, ordutik hona Akademiak ortografi eta morfologi arloan emandako arauak kontutan izanik.

Izenok erabiltzeko moduez

Hemen ageri diren izen guztiok karteletan mugaturik erabili behar izaten dira eta horrexegatik, gure aspaldi honetako lexiko eta hiztegien usuario berria nonbait gaizki ulertuz, hor han hemenka lagun askok egiten dituzten okerrak kontutan izanik (1) edizio honetako hitz guztiak —*Aquarium, Bar, Boutique, Camping* eta *Klub*-en salbuespenaz— nominatibozko era mugatuan jartzea erabaki dugu. Hala eta guztiz ere, azken *a* hori organikoa denean izenari izartxo bat (*) ezarri zaio, deklinabidean ezin kenduzkoa dela adierazteko. Bestelako berba guztietan azken *-a* hori artikulutzat hartu beharra dago eta ken daiteke beraz, hitza zenbait kasutan deklinatzean.

(1) Horretara, gisa honetakoak maiz irakur daitezke Euskal Herriko bazterretan:

Harategi Begoña
Arrandegi Txomin
Bisitari-Txartel
Aparcaleku.

Aurreko edizioan azaldu genuen bezala, euskaraz denden izen arruntak izen propioen atzean jartzen direla berriz ere gogorarazi nahi genuke:

PATXI Harategia	JOANA Ileapaindegia
MIKEL Ardandegia	POLITENA Jantzigintza
MERKE Jostundegia	MARI ERRAUSKIN Zapategia
GAZTERIA Klub	ONENA Burdindegia
GERNIKARRA Jatetxea	BIKAINA Optika.

Izena euskaraz eta erdaraz ipintzekotan, gainera, erabilera honek ba du bestelako abantaila, hots, erdiko hitza hizkuntza bietarako ongi gelditzea:

Hostal IBARRONDO Ostatua
 Restaurant LILI Jatetxea
 Pescaderia ANTON Arrandegia
 Boucherie GOIHENETXE Harategia
 Libreria AXULAR Liburudenda
 Parfumerie MANEX Lurrindegia
 Optica DISTIRA Optika.

Edonola ere, dudarik balego, onena Euskaltzaindiaren bulegoetara zuzentzea litzateke, bertan zertifikatu ofiziala jasotzeko.

Ortografi eta morfologi oharrak

Bergarako bileraz gero, 1979.ean, Euskaltzaindiak *h* letrari buruzko arau berriak eman zituen eta horren kariaz oraingo edizioan hitz batzu (arma, aroztegia, auzo, auzitegia...), ortografiaz aldatuak izan dira.

Kontutan eduki beharra dago, gainera, Euskaltzaindiak ez duela oraindik inolako erabakirik hartu erdaratik hitz batzuren bukaeraz (*titulu/o, institutu/o, sindikato/u, ekonomato/u...*) eta, horregatik, oraingo zerrendan kasu horretan agertzen direnak geroagoko erabaki orokorraren pean gelditzen direla.

Hitz guztiotan, bestetik, idazkera finkatzen ahalegindu da Euskaltzaindia, baina ez da hortik atera behar, kasu, zenbait kontsonante talde, etimologiaz gorderik, horrelaxe irakurri eta esan behar direnik. Hortaz, *psikiatra* eta *pneumatikoa*, esaterako, *sikiatra* eta *neumatikoa* gisa irakurtzea litzateke ohizkoena.

NOMENCLATOR COMERCIAL, DE CARGOS Y DE LUGARES PUBLICOS

PROLOGO

Xabier Kintana

Desde que se ha convertido en lengua oficial de Euskal Herria, el euskara goza de un uso cada vez más amplio. Por ello, su utilización en campos hasta hace poco tiempo vedados hace que lleguen a la Real Academia de la Lengua Vasca-Euskaltzaindia, numerosas consultas sobre la traducción o adaptación al euskara de tales o cuales términos castellanos, siendo más frecuentes las relacionadas con el mundo del comercio.

Euskaltzaindia siempre se ha esforzado en responder y ayudar a las necesidades de nuestra sociedad, y a esto viene, precisamente, el actual *Nomenclátor Comercial, de cargos y de lugares públicos*. En realidad, la presente edición no es otra cosa que la continuación de aquel *Nomenclátor Comercial* de 1974, aunque notablemente aumentado y puesto al día.

Sobre la forma de utilizar estos nombres

Todos los nombres que aquí se indican deben ser utilizados en rótulos y carteles en su forma determinada, es decir, con una *-a* final en singular y la terminación *-ak* en plural. Por esto, y dado que todavía bastantes personas interpretan mal el uso indeterminado que de las palabras vascas en general hacen los léxicos y diccionarios modernos, y las utilizan de ese modo en letreros y avisos (1), la Academia ha decidido publicar todos los términos de esta lista en su forma determinada y en nominativo, es decir, tal como deben ser escritas en los carteles, con las excepciones —lógicas por otra parte— de *Aquarium, Bar, Boutique, Camping* y *Klub*. Para evitar confusiones, además, todas las palabras que terminan en *-a* orgánica aparecen con un asterisco (*), indicándose así que dicha *a* final no debe suprimirse en la declinación. En

1) Pueden verse a lo largo de nuestra geografía, por citar algunos ejemplos, numerosos letreros y avisos incorrectos, como:

Harategi Begoña en lugar de BEGONA Harategia
Arrandegi Txomin en lugar de TXOMIN Arrandegia
Bisitari-Txartel en lugar de Bisitari-txartela

todos los demás términos la *-a* final corresponde al artículo y por tanto puede quitarse al declinar la palabra en ciertos casos.

Como se indicaba en la edición precedente, queremos recordar que en lengua vasca los nombres comunes de los establecimientos se colocan detrás de los nombres propios de los mismos:

PATXI Harategia	JOANA Ileapaindegia
MIKEL Ardandegia	POLITENA Jantzigintza
MERKE Jostundegia	MARI ERRAUSKIN Zapategia
GAZTERIA Klub	ONENA Burdindegia
GERNIKARRA Jatetxea	BIKAINA Optika

Este uso, por otro lado, tiene la ventaja de que, al escribir letreros bilingües, el nombre propio queda en lugar central:

Hostal IBARRONDO Ostatua
 Restaurante LILI Jatetxea
 Pescadería ANTON Arrandegia
 Carnicería GOIHENETXE Harategia
 Librería AXULAR Liburudenda
 Perfumería MANEX Lurrindegia
 Óptica DISTIRA Optika.

En todo caso, de existir dudas convendría dirigirse a la Academia de la Lengua Vasca-Euskaltzaindia para obtener allí el certificado oficial correspondiente.

Observaciones sobre ortografía y morfología

Tras el Congreso de Bergara, Euskaltzaindia dio en 1979 nuevas normas sobre el uso de la letra *h* y por ello en la edición presente algunas palabras afectadas por la reforma (*arma*, *aroztegia*, *auzoa*, *auzitegia*...) aparecen escritas de acuerdo a esas disposiciones.

Conviene tener en cuenta que todavía la Academia no ha tomado una decisión definitiva sobre las terminaciones de algunas palabras vascas de origen greco-latino (*titulu/o*, *institutu/o*, *sindikatu/o* *ekonomatu/o*...) y que por eso las que en la lista actual se encuentran en tal situación quedan sometidas a las posteriores disposiciones que Euskaltzaindia pueda tomar.

En todas las palabras la Academia se ha esforzado en unificar la forma gráfica de los términos, pero no por ello debe pensarse que algunos grupos consonánticos, conservados por razones etimológicas, deben ser pronunciados como tales. Así, la pronunciación más correcta de palabras como *psikiatra* o *pneumatikoa* sería *sikiatra* y *neumatikoa*.

MERKATALGO IZENDEGIA, KARGU ETA BILERA-LEKUENA

Abad: Abadea

Abastecimiento de Aguas: Ur-hornikuntza *

Abogado: Abokatua

Abonos: Ongarriak

Academia: 1. Akademia *. 2. Ikastegia, Eskola *

A. de automovilismo: Automobilismo-ikastegia, Autoeskola *

A. de baile: Dantza-eskola *, Dantza-ikastegia

A. de belleza: Edertze-eskola *

A. de ciencias: Zientzi akademia *

A. por correspondencia: Postazko ikastegia

A. de corte y confección: Jantzigintz eskola *. Jostundegi-eskola *

A. de dibujo y pintura: Irudigintza-pintura eskola *

A. de historia: Histori akademia *

A. de idiomas: Hizkuntz eskola *, Hizkuntz ikastegia

A. de judo: Judo-eskola *, Judo-ikastegia.

A. mercantil: Merkatal ikastegia, Merkatal eskola *

A. de peluquería: Ileapaintze-eskola *

A. radio y televisión: Irrati-telebista eskola *

A. de taquimecanografía: Takimekanografi eskola *

Accesorios: Aldagailuak

Aceites: Olioak

Aceros: Altzairuak

A. especiales: Altzairu bereziak

Acondicionamiento de aire: Aire girotzea

Acuarios: 1. Aquarium. 2. Arrainontziak (= peceras)

Acuchilladores de pisos: Zoru-leuntzaileak

Achicorias: Txikoriak *

Adhesivos: Eranskailuak

Administradores de fincas: Etxalde-administratzaileak

Aeropuerto: Aireportua

Agencia: Agentzia *

A. de Aduanas: Aduana-agentzia *

A. matrimonial: Ezkontz agentzia *

Agente: Agentea
 Agente de aduanas: Aduana-agentea
 Agente de cambio y bolsa: Truke eta burtsa-agentea
 Agente comercial: Merkatal agentea
 Agente de negocios: Negozio-agentea
 Agente de propiedad industrial: Industri jabegoaren agentea
 Agente de la propiedad inmobiliaria: Etxalde jabegoaren agentea
 Agente de publicidad: Publizitate-agentea
 Agente de seguros: Aseguro-agentea
 Agricultura: Nekazaritza *
 Aire acondicionado: Aire girotua
 Aislamientos: Isolamenduak
 Aislantes: Isolagailuak
 Alambres: Alanbreak. Burdin-hariak
 Alarmas: Alarmak *
 Albañil: Igeltsaria
 Albañileria: Igeltsaritza *
 Alcalde: Alkatea
 Alfarería: Eltzegintza *. Potogintza *
 Alfarero: Eltzegilea. Potogilea
 Alfombras: Tapizak
 Algodón: Kotoia
 Alimentación (tienda de): Janaridenda *
 Alimentación de régimen: Dieta-janariak. Dietetika *
 Alimentos: Jangaiak, Jatekoak
 Almacén: Biltegia. Gaitegia
 Almacenes (grandes): Erosetxe haundiak
 Alpargatas: Espartinak
 Alquiler de autocares: Autokarren akura *
 Alquiler de automóviles: Automobilen akura
 Alumbrado: Argigintza *
 Aluminio: Aluminioa
 Ambulancia: Eriautoa
 Amiantos: Amiantoak
 Amo (= dueño): Ugazaba *. Nagusia
 Amortiguadores: Motelgarriak
 Análisis clínicos: Análisi klinikoak
 Angulas: Txitxardinak
 Animales (tienda de): Animali denda *
 Antenas: Antenak *
 Anticuario: Aintzinatekaria
 Antigüedades: Aintzinatekoak
 Anuncios: Iragarkiak
 Anuncios luminosos: Argizko iragarkiak
 Aparato digestivo: Digestiobidea

Aparato respiratorio: Arnasbidea
Aparato urinario: Gernubidea
Aparatos Eléctricos: Elektra Tresnak *
Aparcamiento: Aparkalekua
Aparejadores: Paratzaileak
Apartamentos: Apartamentuak. Bizitegiak
Aperos de labranza: Baserrirako tresneria *
Apicultor: Erlazaina
Apicultura: Erlazantza *
Apuestas: Apostuak. Posturak *. Trabesak
Apuestas mutuas: Elkarrekiko apostuak
Arboricultura: Arbolazantza * (Frutales). Zuhaitzantza * (General)
Arcas de caudales: Diru-kutxak *
Armadores: Untzijabeak
Armeria (fabricación): Armagintza *
Armeria (establecimiento): Armadenda *
Armeria (almacén): Armategia
Armero: 1. Armagina. 2. Armasaltzailea
Arquitecto: Arkitektoa
Arquitectura: Arkitektura *
Arte: 1. Sala de: Arte-aretoa
2. Objetos de: Artelanak, artegaiak
Arte y decoración: Arte-Apaingarriak
Artesanía: Eskulangintza
Productos de: Eskulanak
Artes gráficas: Grafikagintza *
Artículos deportivos: Kirol gaiak
Asadores de pollos: Oilasko-erretokia
Ascensores: Igongailuak
Aseos: Komunak
Aserrería: Zerratokia
Asesoría: Aholkugintza *
Aspiradores: Irensgailuak
Autobuses: Autobusak
Autobuses urbanos: Hiri-autobusak
Autobuses interurbanos: Hiriarteko autobusak
Autocares: Autokarrak
Autoescuela: Autoeskola *
Automóviles: Automobilak
Autoservicio: Autozerbitzua
Aves (tienda de): Hegaztidenda *
Aves y caza: Hegazti-ehiziak
Avicultor: Hegaztizaina
Avicultura: Hegaztizantza *
Ayuntamiento: Udala

- Bacalao: Makailaoa
 Ballestas: Baleztak *
 Balneario: Bainuetxea
 Banco: Bankua
 Empleado de: Bankaria
 Propietario, banquero: Bankujabea
 Director: Bankuburua
 Bar: Taberna*. Bar
 Barbería: Bizartegia
 Barbero: Bizargina. Bizargilea
 Basilica: Basilika *
 Bazar: Bazarea
 Bebidas: Edariak
 Biblioteca: Biblioteka*. Liburutegia
 Bibliotecario: Bibliotekaria. Liburuzaina
 Bicicletas: Bizikletak *
 Bisutería: Bisutegia
 Bodega (Cava): Upelategia. Sotoa
 Bodegón (bar): Ardandegia. Ardangela *
 Boinas: Txapelak
 Bolera: Bolatokia
 Bolsas: Boltsak *
 B. de papel: Paperezko boltsak *
 Bombas: Uhagak *
 Bombonería: Gozotegia
 Bordados: Brodatuak
 Boticario: Botikaria
 Boutique: Boutique. Botiga *
 Buques: Untziak
 Butano: Butanoa
 (Almacén de): Butanotegia
 (Repartidor): Butano-banatzaillea, saltzailea
 Buzones: Postontziak
 Buzos: 1. Lohihartzekoak (=bombachos)
 2. Itsaspekariak. Urpekariak (= subacuáticos)
- Cables: Kableak
 Acero: Altzairuzko kableak
 Eléctricos: Elektra kableak
 Cacharrería: Ontzitegia. Poteria *
 Café (establecimiento): Kafetxea
 Cafés: Kafeak
 Establecimiento de venta: Kafedenda *
 Cafetería: Kafetegia

- Caja: 1. (lugar): Kutxa *
2. (cargo): Diruzantza *. Diruzaingoa
- Caja de Ahorros: Aurrezki Kutxa *
Cajas de caudales: Diru-kutxak *
Cajero: Diruzaina
Cajero automático: Kutxazain automatikoa
Calculadoras: Kalkulagailuak. Kalkulamakinak
Calefacción: Berogintza *
Berogailuak (aparatos de calefacción)
- Calzados: Oinetakoak
Cámara de Comercio, Industria y Navegación: Merkatalgo, Industri eta
Itsasketa Ganbara *
- Camarero,-a: Zerbitzaria
Cambio de moneda: Diru-trukea
Camiones: Kamioiak
Camisería: Alkondarategia
Camping: Camping
Campo de Deportes: Kirol Zelaia. Kiroldegia
Cantera: Harrobia
Cantería: Hargintza *
Cantero: Hargina
Caramelos: Karameluak
Caravanas: Karabanak *
Carbón: Ikatza.
(de madera): egurrikatza.
(de piedra): harrikatza
- Carbonería: Ikaztegia
Cardiología: Kardiologia *
Carnicería: Harategia
Carnicero: Harakina
Carpintería: Zurgindegia. Aroztegia
C. metálica: Metal aroztegia
- Carpintero: Zurgina
Carrocería: Karrozategia
Carrocero: Karrozaria. Txapista
Carteleros: Karteldegia
Carteles: Kartelak
Cartero: Postaria
Casa Consistorial: Udaletxea. Herriko Etxea
Casa de la Cultura: Kultur Etxea
Casino: Kasinoa
Catedral: Katedralea
Caucho: Kautxua
Cava: Sotoa

- Caza (artículos para): Ehizarakoak
 Ehiza(rako) gaiak
- Caza y Pesca (artículos de): Ehiza-Arrantza(rako) gaiak
- Cementos: Zementuak. Porlanak
- Centro de cálculo: Kalkulu-zentroa
- Centro de enseñanza: Ikastegia
- Centro sanitario: Eritegia. Osasundegia. Sendategia
- Cerámica: Keramika *. Eltzegintza *. Buztingintza *
- Ceramista: Keramikaria. Eltzegilea
- Cerillas: Pospoluak. Supiztekoak
- Cerraduras: Zerrailak *
- Cerrajería: Zerraildegia
- Cerrajero: Zerrailgina. Zerrailaria
- Cervecería: Garagardotegia
- Cervezas: Garagardoak
 Garagardogintza * (fábrica de cervezas)
- Cestería: Saskigintza *. Otzaragintza *. Zumagintza *
- Cestero: Saskigilea. Otzaragilea. Zumagilea
- Cine (sala de): Zinetokia
- Cinematografía: Zinematografía *
- Círculo cultural: Kultur elkarteak
- Círculo recreativo: Jolas elkarteak. Jolastegia
- Cirugía Cardiovascular: Kirurgia kardiobaskularra
- Cirugía general: Kirurgia orokorra
- Cirugía plástica: Kirurgia plastikoa
- Clínica: Klinika *
- Club: Klub. Elkartea
- Club deportivo: Kiroldegia. Kirol klub
- Cocinas: Sukaldeak, eskaratzak
 C. eléctricas: sutegi elektrikoak
 C. de butano: butano sutegiak
 C. de carbón: ikatz sutegiak
- Coche-grúa: Garabiauetoa
- Coches: 1. automobilak
 2. de niño: haurrentzako kotxeak
- Colchonería: Koltxoidenda, koltxoitegia
- Colchones: Koltxoia
- Colegio: 1. profesional: kolegioa
 2. de enseñanza: ikastetxea
- Colocaciones (agencia de): Lanbide-agentzia *
- Comerciante: Merkataria
- Comercio: 1. Merkatalgoa
 2. (tienda) denda *
- Comestibles (tienda): Janaridenda *

Comidas: 1. Janariak. Bazkariak
2. Jatetxea

Comidas preparadas: Janari prestatuak
Compra-venta: Salerosketak *
Comunicaciones: Komunikabideak
Concesionarios: Kontzesionariak
Confecciones: Jantzigintza *
Confitería: Gozodenda *
Conserje: Atezaina
Conserjería: Atezaindegia
Consultorio: Galdelekua. Itauñlekua
Consignatario: Kontsignataria
Construcción: 1. (de viviendas): Etxagintza *
2. (en general): Eraikuntza *. -gintza *
Constructor: Etxegilea, eraikitzailea, -gilea
Cónsul: Kotsula
Consulado: Kotsuletxea
Contramaestre: Kontramaisua
Contratas: Kontratak *
Contratistas: Kontratistak *
Convento: Komentua
Cooperativa: Lankidegoa
Copistería: Kopiagintza *
Corbatas: Gorbatak *
Corcho: Kortxoa
Cordelería: Kordeldegia. Sokagintza *
Cordelero: Sokagilea. Kordelgilea
Cortinas: Gortinak *
Corsetería: Kortsetegia (gerruntzedenda) *
Corsetero: Kortsegilea, -saltzailea
Correos: Posta *
Casa de: Postetxea
Cosmética: Kosmetika *
Costura: Joskintza *
Alta c.: Goi Joskintza *

Criaderos: Hazlekuak
Cristalería (cristal de calidad): Kristaldegia
Cristalero: Kristalaria
Cromados: Kromaketak *. Kromatuak
Cuadros: Laukiak
Cuchillería: Ganibetegia
Curtidor: Larruontzailea
Curtidos: Larrukitegia

Chapa y pintura: Txapa* eta pintura*
 Chapista: Txapista *
 Chapistería: Txapistegia
 Charcutería: Urdaitegia
 Chatarrería: Txatartegia
 Chatarrero: Txatarraria
 Chocolatería: Txokolategia
 Chocolates: Txokolateak
 Churrería: Txurrodenda *
 Churrero: Txurrogilea

Decoración: Apaindegia
 Decorador: Apaintzailea
 Degustación: Dastalekua
 Delegación: Ordezkaritza *
 Delegado: Ordezkaría
 Dentista: Haginlaria
 Departamento: Saila
 Deportes: Kirolak *
 (Objetos de): Kirol gaiak
 Deportista: Kirolaria
 Depuración de aguas: Ur-garbikuntza *
 Despacho: 1. Langela *. Bulegoa (de oficina)
 2. Saltokia (de mercado)
 Detective privado: Detektibe pribatua
 Dibujo: Irudigintza *
 Dibujantes: Irudigileak
 Dietética: Dietetika *
 Dirección: 1. (cargo) Zuzendaritza *
 2. (señas) Helbidea
 Director: Zuzendaría
 Disecador: Taxidermista *
 Discos: Diskoak
 (Casa de): Diskodenda *. Diskoetxea
 Discoteca: Diskoteka*. Diskategia
 Dispensario: Sorostegia
 Diversiones: Jolasak. Jolastokia
 Domicilio: Bizilekua
 Drogueria: Botika *

Ebanistería: Zurgindegia
 Economato: Ekonomatoa
 Editor: Argitarazlea

Editorial: Argitaratzailea
 Efectos navales: Untzi-gaiak
 Electricidad: Elektrizitatea. Elekrika *
 Electricista: Elektrikaria (Argiketaria)
 Elektrodomésticos: Etxetresnak *. Etxerako tresnak *
 Embarcaciones deportivas: Kiroluntziak
 Empleado: Enplegatua
 Encargado (= capataz): Arduraduna
 Encuadernaciones: Koadernaketak *. Azaleztapenak
 Enfermería: 1. Erizantza* (oficio)
 2. Erizaindegia (lugar)
 Enfermero, -a: Erizaina
 Entrada: Sarrera *. Sarbidea. Sarlekua
 Entradas: (= localidades) Sarrerak*. Txartelak
 Equipos sonoros: Soinu-ekipoak
 Escuela: Eskola *
 Escaleras: Eskailerak *
 Espectáculos: Ikuskizunak
 Espejos: Ispiluak. Ispiludenda *
 Estación: Geltokia
 E. de servicio: Hornitegia
 Excavaciones: Azterkuntzak *
 Excavadoras: Aztermakinak *
 Excursiones: Ibilaldiak
 Exposición(es): Erakusketa(k) *
 Exposición de arte: Arte-erakusketa *

Fábrica: Fabrika *. Lantegia. Ola * (= ferrería)
 Fabricante: Fabrikatzailea
 Farmacia: Farmazia *. Botika *
 Feria de muestras: Erakustazoka *
 Ferrería: Ola *
 Ferretería: Burdindegia
 Ferrocarriles: Trenbideak.
 (encargado de): Trenzaina
 Fertilizantes (químicos): Ongarri kimikoak
 Fibras sintéticas: Zuntz sintetikoak
 Filatelia: Filatelia *
 Filmes: Filmeak
 Fincas: Etxaldeak. Orubeak
 Flores: Loreak
 F. naturales: Lore naturalak
 F. artificiales: Lore artifizialak
 Floricultura: Lorazantza *
 Florista: Loresaltzailea

- Floristería: Loradenda *
 Fonda: Ostatua
 Fontanería: Iturgintza *
 Fontanero: Iturgina
 Fósforos: Pospoluak
 Fotocomposición: Fotokonposaketa *
 Fotocopistería: Fotokopiagintza *
 Fotografía: 1. (el arte): Fotografía *
 2. (imagen): Argazkia. Foto(grafía) *
 (tienda de): Argazki-denda *. Fotografi denda *
 Fotógrafo: Argazkilaria. Fotografoa
 Freiduría: Frijitegia
 Frigoríficos: Hozkailuak
 Frontón: Pilotalekua. Frontoia
 Frutería: Fruitategia (Fruitadenda) *
 Frutero: Fruitaria (fruitusaltzailea)
 Frutas: Fruituak
 Frutos: Fruituak
 (secos): Fruitu idorrek
 Fuel-oil: Fuelolia
 Fumadores (artículos para): Erretzaileentzako gaiak
 Funeraria: Ehorztarazoak. Ehorzketak *
- Gabardinas: Gabardinak *
 Gabarras: Gabarrak *
 Galería de Arte: Arte-Aretoa
 Garaje: Garajea
 Gas: Gasa
 Gaseosa: Gasduna
 Gas-oil: Gasolia
 Gasolinera: Gasolindegia. Hornitegia
 Géneros de Punto: Artile-gaiak
 Gestoría: Gestoretxea. Gestoretza *
 Gimnasio: Gimnasilekua
 Grandes Almacenes: Errostetxe Haundiak
 Granja: Basetxea
 Grúa: Garabia
 Guantes: Eskularruak
 Guardería infantil: Haurtzaindegia
- Habitaciones: Gelak *
 Harina: Irina
 de carne: Okelirina
 de pescado: Arrainirina
 fábrica de: Irin-fabrika *. Iringintza *

Heladeria: Izozkitegia (izozkidenda *)
 Heladero: Izozkigilea, -saltzailea
 Helados: Izozkiak
 Herbolario: Belardenda *
 Herramientas: Erremintak *
 Herrería: Errementaldegia
 Herrero: Errementaria
 Hielo (fábrica de): Izoztegia, Izotz-fabrika *
 Hierros: Burdinak *
 H. forjado: Burdinlanduak
 Hojalata: Latorria
 Hospedería: Arroztegia. Ostatua
 Hospedero: Arrotzaina. Ostararia
 Hospital: Ospitalea
 Hostal: Ostatua
 Hostelero: Ostalaria
 Hotel: Hotela
 Huesos y Articulaciones: Hezur-artikulazioak
 Huevería: Arraultzadenda *
 Huevero: Arraultzaria. Arraultze-saltzailea
 Huevos: Arraultzeak. (arraultze-salketa) *

Iglesia: Eliza *
 Ikastola: Ikastola *
 Imprenta: Moldiztegia
 Impresor: Moldizgina. Inprimatzailea
 Informática: Informatika *
 Ingeniería: Ingeniaritza *
 Ingeniero: Ingeniaria
 Instituto: Institutua
 Instrumentos musicales: Musikatresnak *
 Investigaciones privadas: Ikerkuntza pribatuak; agindupeko azterketak *

Jabones: Xaboiak
 Jardín: Lorategia
 Jardín de infancia: Haurtzaindegia
 Jardinería: Lorazantza *
 Jardinero: Lorazaina
 Joyería: Bitxitegia. (bitxidenda) *
 Joyero: Bitxigilea, -saltzailea
 Juegos: 1. Jokoak.
 2. Jolasak (= diversiones)
 Sala de juegos: Jolastaretoa

Jugueteria: Jostailudenda *
 Juguetes: Jostailuak
 Jurista: Legegizona
 Juzgado: Auzitegia

Kiosko: Kioskoa

Laboratorio: Laborategia
 L. farmacéutico: Farmazi laborategia
 L. quimico: Kimika-laborategia
 L. veterinario: Albaitari-laborategia
 Material de Lab.: Laborategi-gaiak

Ladrillos: Adreiluak

Lámparas: Lanparak *

Lanas: Artileak

Lavado y engrase: Garbiketa * eta koipeztaketa *

Lavandería: Ikuztegia

Lechería: Esnetegia. Esnedenda *

Lechero: Esneketaria. Esnesaltzailea

Lencería: 1. Mihisedenda * (= tienda)

2. Mihiseria * (= telas)

Librería: 1. Liburudenda *

2. (= biblioteca) Liburutegia

Librero: Liburusaltzailea

Libros: Liburuak

(distribuidores de): Liburu-banatzailleak

Limpieza (productos de): Garbiketa-gaiak

Limpiezas: Garbiketak *. Garbi-ikuziak

Línea de autobuses: Autobus-línea *

Líneas aéreas: Airelineak *

Líneas marítimas: Itsaslineak *

Linotipia: Linotipia *

Localidades: Sarrerak *. Txartelak

Lotería: Loteria *

Luminosos: Argizkoak

Llaves: Giltzak *

Maestra: Maistra * (andereñoa)

Maestro: Maisua

Maletas: Maletak *

Mantequería: (Tienda) Gurindegia

(Fábrica): Guringintza *

- Máquinas:** Makinak *
 de calcular: Kalkulagailuak, kalkulamakinak *
 contabilidad: Kontabilitate-makinak *
 coser: Josteko makinak *
 electrónicas: Makina elektronikoak
 escribir: Idazteko makinak *. Idazmakinak *
 Máquina-herramienta: Makina-erreminta *
 de oficina: Bulegorako Makinak *
- Maquinaria:** Makinaria *
 Maquinaria Agrícola: Nekazaritzarako makinaria *
 Maquinaria industrial: Industri makinaria *
- Marcos:** Marakoak
- Mariscos:** Itsaskiak
- Marisquería:** Itsaskitegia
 Vivero de M.: Itsaski hazlekua
 Itsaski gordelekua
- Mármoles:** Marmolak
- Marmolería:** Marmolgintza *. Marmol-lanak
- Marmolistas:** Marmolariak
- Marroquinería:** Larrukitegia
 Larrukidenda *
- Marroquín:** Larruki-saltzailea
- Masajes:** Masaiak *
- Masajistas:** Masajistak *
- Matadero:** Hiltegia. Mataderia *
- Matadero industrial:** Industri hiltegia
 M. Municipal: Udal-hiltegia
- Matarife:** Abere-hiltzailea
- Material de Construcción:** Etxagintzarako gaiak, eraikuntzarako materialak
- Material eléctrico:** Elektra gaiak
- Material escolar:** Eskolarako gaiak
- Mecánica:** Mekanika *
 (establecimiento de obj. mecánicos): Mekanikategia
- Mecánico:** (sust.) Mekanikaria
- Medicina general:** Medikuntza orokorra
- Medicina interna:** Barne-medikuntza *
- Médico:** Medikua
- Mensajería:** Mezularitza *. Mandatalkoa
- Mensajero:** Mezularia. Mandataria
- Mercería:** Jostekoak. Kinkiladenda *
- Merendero:** Askaldegia
- Metales:** Metalak
- Microbuses:** Mikrobusak
- Mimbres:** Zumeak. Zumagintza *. Zumategia (tienda de)
- Modas y novedades:** Modak * eta berrikuntzak *

- Modista: Joscilea
 Molduras: Moldurak *
 Molino: Errota *. Eihera *
 M. industriales: Industri errotak *
 Monaguillo: Elizmutila
 Monasterio: Monasterioa. Monastegia
 Moquetas: Mocketak *
 (tienda de): Mocketegia
 Motocicletas: Motozikletak *
 Motores: Motoreak
 M. Diesel: Diesel motoreak
 M. Eléctricos: Motore elektrikoak
 M. Marinos: Itsas motoreak
 Mudanzas: Aldaketak *, etxe-aldaketak *
 Muebles: Altzariak
 Muebles de oficina: Bulegorako altzariak
 Muebleria: Altzaridenda *
 Mueblista: Altzarigilea. Altzari-saltzailea
 Museo: Museoa (erakustetxea)
 Música: Musika *
- Neumáticos: Pneumatikoak. Txirringak *
 Notaria: Notaritza *. Eskribautza *
 Notario: Notaria. Eskribaua
 Numismática: Numismatika *
- Obispo: Apezpikua
 Objetos de Arte: Artegaiak, Artelanak
 Objetos litúrgicos: Liturgi gaiak
 Obras públicas: Herri lanak
 Obrero: Langilea
 Oficina: Bulegoa
 Material de O.: Bulegorako gaiak
 Muebles de O.: Bulegorako altzariak
 Máquinas de O.: Bulegorako makinak *
 Oficinista: Bulegogizona. Bulegaria
 Óptica: Optika *
 Óptico: (sust.) Optikaria
 Orfebre: Zilargina. Bitxigilea (= joyero)
 Orferrería: Zilargintza *. Bitxigintza * (= joyeria)
 Ornamentos de Iglesia: Eliz gaiak. Eliz apaindurak
 Orquesta: Orkestra *
 Ortopedia: Ortopedia *

Pajareria: Txoridenda *
 Pajarero: Txorisaltzailea. Txorizaina
 Palas mecánicas: Para mekanikoak
 Panaderia: Okindegia
 Panadero: Okina
 Pañeria: Oihaldegia
 Papelera (fábrica): Paperfabrika *. Papergintza *
 Papeleria: Paperdenda *
 Papeles: Paperak
 (almacén de): Papertegia
 Papeles pintados: Paper pintatuak
 Paraguas: Euritakoak
 Paragüeria: Euritakodenda *
 Paragüero 1. Euritakogilea
 2. Euritako-konpontzailea. -saltzailea
 3. Euritakontzia
 Parque: Parkea
 Parque de atracciones: Jolasparkea
 Parque zoológico: Zooparkea
 Parroquia: Parrokia *
 Pasaje: Pasaia *
 Paso subterráneo: Azpibidea
 Pasteleria: Gozotegia. Gozodenda *
 Pastelero: Gozogilea. Gozosaltzailea
 Patatas (almacén de): Patata-biltegia
 Patrono: Ugazaba *
 Pavimentos: Zoruak
 Peceras: Arrainontziak
 Peleteria: Larrutegia. Larrudenda *
 Peletero: Larruontzailea. Larrusaltzailea
 Peliculas: Filmeak
 Pelucas y postizos: Ileordeak eta itsatsiak
 Peluqueria: 1. (de señoras): Ileapaindegia
 2. (de caballeros): Bizartegia
 Peluquero -a: 1. (de señoras): Ileapaintzailea
 2. (de caballeros): Bizargilea
 Pensión: Ostatua
 Perforaciones: Zulaketak *
 Perforadoras: Zulagailuak
 Perfumeria: Lurrindegia
 Periódicos y revistas: Egunkari-aldizkariak
 Persianas: Pertsianak *
 Pesca: Arrantza *
 Articulos de: Arrantza(rako) gaiak
 Pescaderia: Arrandegia

Pescadero: Arrainsaltzailea
 Pescador: Arrantzalea
 Pianos: Pianoak
 Piele: Larruak
 Piensos: Pentsuak
 Fábrica de: Pentsugintza *
 Pentsu-fabrika *
 Almacén de: Pentsu-biltegia
 Pintores: Pintatzaileak
 Pinturas: Pinturak *
 Piscina: Igerilekua
 Planos: Planoak
 Plantas: Landareak
 Vivero de: Mintegia. Txirpia
 Plásticos: Plastikoak
 Plátanos: Bananak *
 Almacén de: Banana-biltegia
 Platería: Zilargindegia (zilardenda) *
 Platero: Zilargina
 Podólogo: Oinlaria. Podologoa
 Polideportivo: Kiroldegia
 Pollería: Oilaskodenda *. Hegaztidenda *
 Pollero: Oilaskosaltzailea. Hegaztisaltzailea
 Pompas fúnebres: Ehorztaizoak
 Porcelanas: Portzelanak *
 Portería: Ateantza *. Atezaindegia
 Portero, -a: Atezaina
 Portero automático: Atezain automatikoa
 Pozos: Putzuak
 Practicantes: Praktikariak
 Prefabricados: Aurreprestatuak. Aurrefabrikatuak
 Prensa: Prentsa *
 Agencia de: Prentsententzia *
 Corresponsal: Prentsa-ordezkaria
 Distribuidor de: Prentsa-banatzalea
 Prensas: (de frutas): Dolareak
 (de papel): Zapalgailuak. Prentsak *
 Productos lácteos: Esnekiak
 Productos de limpieza: Garbiketariak
 Productos químicos: Kimikariak
 Profesor, -a: Irakaslea
 Propano: Propanoa
 Almacén de: Propanotegia
 Distribuidor: Propano-banatzalea, -saltzailea
 Propietario: Jabea

Proyeetos: Projektuak
 Psiquiatra: Psikiatra *
 Psiquiatria: Psikiatria *
 Publicidad: Publizitatea
 Agencia de P.: Publizitate-agentzia *
 Puericultor, -a: Haurtzaina
 Puericultura y pediatria: Haurtzantza * eta pediatria *
 Puertas: Ateak
 de madera: Zurezko ateak
 de seguridad: Segurantzazko ateak
 metálicas: Metalezko ateak
 Puesto de venta: Saltokia
 Pulmón y corazón: Birika-bihotzak

Queseria: Gaztandegia
 Quesero: Gaztangina. Gaztasaltzailea
 Quesos: Gaztak *
 Química: Kimika *
 Quinielas: Kinielak *

Radiadores: Berogailuak
 Radio: Irratia
 Radio y televisión: Irrati-telebistak *
 Recadería: Mandatalgoa
 Recadista: Mandataria
 Recambios: Aldagailuak
 Refrescos: Freskagarriak
 Refugio: Aterpea
 Regalos: Opariak
 Relojería: Erlojütegia
 Relojero: Erlojaria. Erloju-konpontzailea
 Remolcadores: Atoiuntziak
 Remolques: Atoiak
 Reparaciones: Konponketak *
 Residencia: Egotetxea. Egoitza *
 Restaurante: Jatetxea
 Retratos: 1. Erretratuak
 2. Argazkiak
 3. (Establecimiento de retratos): Fotografi Etxea
 Argazki-Etxea
 Retretes: Komunak
 (de caballeros): gizonezkoak
 (de señoras): emakumezkoak
 Revistas: Aldizkariak

Sacerdote: Apeza. Apaiza
 Sacristán: Sakristaua
 Sala de Arte: Arte-aretoa
 Sala climatizada: Areto girotua
 Sala de exposiciones: Erakustaretoa
 Sala de Fiestas: Dantzatokia. Dantzalekua
 Salchicheria: Saltxitxategia
 Salida: Irteera *. Irtenbidea. Irtenlekua
 Salón de actos: Hitzaldi-aretoa
 Salón de Belleza: Edertze-aretoa
 Salón recreativo: Jolastaretoa
 Sanatorio: Osasun egoitza *. Osasundegia. Sendategia
 Saneamiento: Saneamendua
 Santuario: Saindutegia. Komentua
 Sastre: Jostuna
 Sastrería: Jostundegia
 Sauna: Sauna *
 Sección: Atala
 Secretaria: Idazkaritza *
 Secretario, -a: Idazkaria
 Seguros: Aseguroak
 Sellos de caucho: Kautxuzko zigiluak
 Semillas: Haziak
 Semilleros: Mintegiak
 Servicios: Zerbitzuak
 Servicios (aseos): Komunak
 Sillas: Aulkiak
 Sindicato: Sindikatoa
 Sistemas de Seguridad: Segurantzarako sistemak *
 Sociedades: Elkartekak
 S. benéfica: Ongile elkarteak
 S. deportiva: Kirol elkarteak
 S. recreativa: Jolas elkarteak
 S. cultural: Kultur elkarteak
 S. gastronómica: Gastronomi elkarteak. Txokoa
 Sombrerería: Kapelategia
 Suministros: Hornikuntzak *
 Suministros industriales: Industri hornikuntza *
 Supermercado: Supermerkatua
 Surtidor: Hornitegia

Tabacos: Tabakoak
 (tienda de): Tabakodenda *
 Taberna: Taberna *

- Tabernero: Tabernaria
 Taller: Lantegia
 Tapiceria: Tapiztegia
 Tapizados: Tapizaketa *
 Taquilla: Txarteldegia
 Taxidermia: Taxidermia *
 Taxidermista: Taxidermista *
 Taxis: Taxiak
 Parada de: Taxi-geltokia
 Libre: Hargai, gai
 Ocupado: Hartua
 Taxista: Taxista *
 Teatro: Teatroy. Antzokia
 Tejidos: Ehunak
 Algodón: Kotoizko ehunak
 Lana: Artilezko ehunak
 Seda: Zetazko ehunak
 Pana: Panazko ehunak
 Fábrica de: Ehungintza *. Ehun-fabrika *
 Almacén de: Ehun-biltegia
 Teléfono: Telefonoa
 (central de): Telefonetxea
 Telefonista: Telefonaria
 Telégrafo: Telegrafoa
 (oficina de): Telegrafetxea
 Televisión: Telebista *
 Antenas: Telebistantenak *
 Aparatos: Telebistaparatuak
 Reparaciones: Telebista-konponketak *
 Tendero: Dendaria. Merkataria
 Tienda: Denda *
 Tintorería: Tindategia
 Tintorero: Tindalaria
 Tocabiscos: Diskojogailuak
 Tocinería: Urdaitegia
 Toldos: Olanak *
 Tonelería: Upelgintza *
 Tonelero: Upelgilea
 Tornillos: Torlojuak
 Trabajos comunitarios: Auzo lanak
 Traducciones: Itzulpenak
 Traductores: Itzultzaileak
 Transporte: Garraioa
 Aéreo: Aire-garraioa
 Marítimo: Itsas garraioa

Terrestre: Lehor-garraioa
 Internacionales: Nazioarteko garraioak
 Urbanos de Mercancias: Merkantzien hiri-garraioak
 Especiales: Garraio bereziak

Transportista: Garraiolaria
 Trapería: Piltzartegia
 Trapero: Piltzarkaria
 Trenes: Trenak
 Tuberías: Hodieriak *
 Tubos: Hodiak
 Turismo: Turismoa
 (oficina de): Turismo-bulegoa

Ultramarinos (tienda): Janaridenda *
 Universidad: Unibertsitatea
 Universitario: Unibertsitaria

Vendedor: Saltzailea
 Vendedores ambulantes: Saltzaile ibiltariak
 Ventanilla: Leihatila *
 Verdulería: Barazkidenda *
 Vestidos: Jantziak
 Vestuarios: Aldagelak *
 Viajante de comercio: Merkatal bidaiaria
 Viajes: Bidaiak *
 Agencia: Bidai agentzia *
 Aéreos: Aire-bidaiak *
 Terrestres: Lehor-bidaiak *
 Marítimos: Itsas bidaiak *
 Artículos de: Bidai gaiak
 Vidriería: 1. Objetos de vidrio: Beirategia
 2. Vidrios de ventana: Beirinategia
 Vidriero: Beirinalaria
 Viveros: Hazlekuak
 de plantas: Txirpiak. Mintegiak

Whiskeria: Whiskitegia

Zapateria: Zapategia
 Zapatero: 1. (remendón): Zapataria
 2. (vendedor): Zapatasaltzailea
 3. (fabricante): Zapatagina
 Zapatos: Oinetakoak. Zapatak *
 Zapatillas: Abarketak *

VOCABULAIRE DU COMMERCE ET DES SERVICES

PREFACE

Depuis qu'elle est devenue langue officielle de la Communauté Autonome Basque la langue basque développe constamment son aire d'utilisation. Voilà pourquoi de divers côtés, où jusqu'ici l'euskara n'avait pas accès, l'Académie de la Langue Basque-Euskaltzaindia, est sollicitée, par le monde des affaires en particulier, pour qu'elle dise comment doit se traduire en basque tel mot ou telle expression.

L'Académie Basque, Euskaltzaindia, a toujours voulu répondre aux besoins de son milieu. C'est ce qui explique la publication de ce nouveau *Vocabulaire du Commerce et des Services*. Il s'agit, à vrai dire, de la *Liste de Termes Commerciaux*, paru en 1974, que l'on a complété et enrichi de nombreux termes, tout en tenant compte des nombreuses décisions orthographiques et morphologiques prises par l'Académie, depuis cette date.

De la manière d'utiliser ces termes

Tous les termes que l'on trouve dans ce vocabulaire seront utilisés dans des panneaux sous leur forme définie. Pour éviter les erreurs commises par suite d'une mauvaise interprétation de l'usage qui s'est répandu de présenter dans tous les lexiques et les dictionnaires les mots basques sous leur forme indéfinie (1), nous avons donné tous les mots de ce vocabulaire au nominatif défini —sauf les termes *Aquarium*, *Bar*, *Boutique*, *Camping* et *Klub*.— . Toutefois, lorsque le *a* final est un *a* organique, on a mis un astérisque (*), pour rappeler qu'on ne doit point ôter cet *a*. Dans tous les autres cas le *-a* final correspond à l'article et peut être supprimé.

(1) C'est ainsi que l'on trouve en divers points du Pays Basque:
Harategi Begoña, au lieu de Begoña Harategia
Arrandegi Txomin, au lieu de Txomin Arrandegia
Bisitari-txartel, au lieu de Bisitari-txartela
Aparkaleku, au lieu de Aparkalekua

Comme dans la précédente édition nous voudrions encore rappeler qu'en basque, les noms communs des magasins doivent se placer après les noms propres:

PATXI Harategia
 MIKEL Ardandegia
 MERKE Jostundegia
 GAZTERIA Klub
 GERNIKARRA Jatetxea
 JOANA Ileapaindegia
 POLITENA Jantzigintza
 MARI ERRAUSKIN Zapategia
 ONENA Burdindegia
 BIKAINA Optika

L'avantage de cette disposition est que dans les annonces bilingues, le terme du milieu convient aux deux langues

Hôtel IBARRONDO Ostatua
 Restaurant LILI Jatetxea
 Poissonnerie ANTON Arrandegia
 Boucherie GOIHENETXE Harategia
 Librairie AXULAR Liburudenda
 Parfumerie MANEX Lurrindegia
 Opticien DISTIRA Optika.

Quoi qu'il en soit, s'il y avait hésitation, on pourrait recourir aux bureaux de l'Euskaltzaindia, pour obtenir une formule officielle.

Remarques orthographiques et morphologiques

Au Congrès de Bergara, en 1978, l'Euskaltzaindia avait fixé certaines normes relatives à la lettre *h*. Cela explique que quelques termes de ce vocabulaire, *arma*, *aroztegia*, *auzo*, *auzitegia*... aient subi une modification orthographique.

On devra noter en outre, que l'Euskaltzaindia n'a pris jusqu'ici aucune décision en ce qui concerne certains mots d'emprunt et leur terminaison, *titulu/o*, *institutu/o*, *sindikato/u*, *ekonomato/u*: Les termes de ce genre qui se trouvent dans ce vocabulaire ne présentent donc qu'une forme provisoire.

En tous cas, si l'Euskaltzaindia s'est attaché à fixer l'orthographe, il ne s'ensuit pas que la prononciation doive toujours se faire selon l'orthographe maintenue pour des raisons d'étymologie. Ainsi *psikiatra* et *pneumatiko* peuvent se prononcer, selon la coutume, comme *sikiatra* et *neumatiko*.

VOCABULAIRE DU COMMERCE ET DES SERVICES

- Abattoir: Hiltegia. Mataderia *
(industriel): Industri Hiltegia
(municipal): Udal-Hiltegia
- Abbé: Abadea
- Académie: Akademia *
(d'Histoire): Histori Akademia *
(des Sciences): Zientzi Akademia *
- Accessoires: Aldagailuak
- Achats et Ventes: Salerosketak *
- Aciers: Altzairuak
(spéciaux): Altzairu bereziak
- Adjudicataires: Kontratistak *
- Adjudication: Kontratak *
- Administrateur de Biens: Etxalde-Administratzailea. Ondasun-administratzailea
- Aéroport: Aireportua
- Affiches: Kartelak
- Agence: Agentzia *
- Agent: Agentea
(d'assurances): Aseguro-agentea
(d'affaires): Negozio-agentea
- Agriculture: Nekazaritza *. Laborantza *
- Air conditionné: Aire girotua. Aire girotzea
- Alarme (Signaux d'): Alarmak *
- Alimentation: Jatekoak. Janariak, Janaridenda *
- Aliments composés: Pentsuak
(Fabrique d'): Pentsugintza *
(Commerce d'): Pentsu-Biltegia
- Allumettes: Pospoluak. Supiztekoak
- Aluminium: Aluminioa
- Ambulance: Eriautoa
- Ameublement: Altzaridenda *
- Amiante (Materiaux d'): Amiantoak

- Amortisseurs: Motelgarriak
 Animaux: Animali denda *
 Annonces: Iragarkiak
 (lumineuses): Argizko iragarkiak
 Antennes: Antenak *
 Antiquaire: Aintzinatekaria
 Antiquités: Aintzinatekoak
 Apiculteur: Erlazaina
 Apiculture: Erlazantza *
 Apothicaire: Botikaria
 Appareil digestif: Digestiobidea
 respiratoire: Arnasbidea
 urinaire: Gernubidea
 Appartements: Apartamentuak. Bizitegiak
 Aquarium: 1. Aquarium (= exposition). 2. Arrainontziak
 Arboriculture: 1. Arbolazantza * (= fruitiers). 2. Zuhaitzantza * (= générale)
 Architecte: Arkitektoa
 Architecture: Arkitektura *
 Argenterie: Zilargindegia
 Argentier: Zilargina
 Armateur: Untzijabea
 Armes: Armak *
 (Fabrique d'): Armagintza *
 (Magasin d'): Armadenda *
 Armurerie: Armategia
 Armurier: 1. Armagina. 2. Armasaltzailea (= vendeur)
 Art et Décoration: Arte-Apaingarriak
 Articles de chasse: Ehizarakoak. Ehiza(rako) gaiak
 Artisanat: Eskulangintza *
 Arts graphiques: Grafikagintza *
 Ascenseurs: Igongailuak
 Aspirateurs: Irensgailuak
 Assurances: Aseguroak
 Atelier: Lantegia
 Auberge: Ostatua
 Auberge espagnole: Askaldegia
 Aubergiste: Tabernaria. Ostalaria
 Autobus: Autobusa(k)
 (interurbains): Hiriarteko autobusak
 (urbains): Hiri-autobusak
 Autocars: Autokarrak
 Autocollants: Eranskailuak
 Auto-école: Autoeskola *. Automobilismo-ikastegia
 Automobiles: Automobilak
 Aviculteur: Hegatizaina

Aviculture: Hegaztizantza *

Avocat: Abokatua

Bâches: Olanak *

Balnéaire (Station): Bainuetxea

Bananes: Bananak *

(Dépôt de): Banana-Biltegia

Banque: Bankua

(Directeur de): Bankuburua

(Employé de): Bankaria

Banquier: Bankujabea

Bar: Bar. Taberna *

Basilique: Basilika *

Bateaux: Untziak

Bazar: Bazarea

Beauté (Institut de): Edertze-Eskola *

Beignets de riz: Txurrodenda *

(Fabricant de): Txurrogilea

Bérets: Txapelak

Beurre: Gurina

(Fabrique de): Guringintza *

Beurrerie: Gurindegia

Bibeloterie: Bisutegia

Bibliothécaire: Bibliotekaria. Liburuzaina

Bibliothèque: Biblioteka *. Liburutegia

Bières: Garagardoak

Bijouterie: Bitxitegia. (Bitxidenda *)

Bijoutier: 1. (= orfèvre) bitxigilea. 2. (= vendeur) bitxisaltzailea

Blanchisserie: Ikuztegia. Garbi-ikuziak

Bois et Charbon: Ikaztegia. Egur-Ikatzak

Boissons: Edariak

Boîte aux Lettres: Postontzia

Bonneterie: Artile-gaiak

Boucher: Harakina

(d'abattoir): Abere-hiltzailea

Boucherie: Harategia

Bouchons: Kortxoak

Boulangier: Okina

Boulangerie: Okindegia

Boulons: Torlojuak

Bourses: Boltsak *

Boutique: Boutique. Botiga *

Brasserie: 1. (= fabrique) Garagardogintza *. 2. Garagardotegia

Briques: Adreiluak

Broderie: Brodatuak

- Bureau: Bulegoa. Langela *
 (Articles de): Bulegorako gaiak
 (Employé de): Bulegaria. Bulegogizona
 (Machines de): Bulegorako makinak *
 (Meubles de): Bulegorako altzariak
- Butane: Butanoa
 (Magasin de): Butanotegia
 (Marchand de): Butano-banatzaila, saltzaila
- Cables: Kableak
 (D'acier): Altzairuzko kableak
 (électriques): Elektra kableak
- Cadeaux: Opariak
- Cadres: (= encadrements) Markoak
- Café: Kafea
 (Etablissement de): Kafetxea
 (Magasin de): Kafedenda *. Kafeak
- Cafeteria: Kafetegia
- Caisse: 1. (= lieu) Kutxa *. 2. (= profession) Diruzantza *. Diruzaingoa
 Caisse d'Épargne: Aurrezki Kutxa *
- Caissier: Diruzaina
 (automatique): Diruzain automatikoa
- Camions: Kamioiak
- Camping: Camping
- Canalisations: Hodieriak *
- Cautchouc: Kautxua
- Caramels: Karameluak
- Caravanes: Karabanak *
- Cardiologie: Kardiologia *
- Cardio-Pulmonaire (Service, Médecine): Birika-Bihotzak
- Carrosserie: Karrozategia. Txapistegia.
- Carrossier: Karrozaria. Txapista *
- Casino: Kasinoa
- Cathedrale: Katedralea
- Cave: Upelategia. Sotoa
- Cellier: Sotoa. Upelategia
- Centre (calcul): Kalkulu-zentroa
 (d'enseignement): Ikastegia
 (Récréatif): Jolastokia. Jolastegia. Jolas Elkarte. Jolasak
 (d'élève): Hazlekua
- Céramique: Keramika *. Eltzegintza *. Buztingintza *
- Céramiste: Keramikaria. Eltzegilea
- Cercle culturel: Kultur Elkarte
- Chai: Sotoa. Upelategia

- Chambre de Commerce, d'Industrie et de Navigation: Merkatalgo, Industri eta Itsasketa Ganbara *
- Chambres: Gelak *
- Change: Diru-trukea
- Change et de Bourse (Agent de): Truke eta Burtsa-agentea
- Chantier: Harrobia
- Chapellerie: Kapelategia
- Charbon: Ikatza
 (lieu de vente): Ikaztegia
 (de bois): Egurrikatza
 (Minerai de, houille): Harrikatza
- Charcuterie: Urdaitegia
 (Boudins-saucisses-andouilles-hot-dogs): Saltxitxategia
- Charpente: Zurgindegia. Aroztegia
- Charpentes métalliques: Metal Aroztegia
- Charpentier: Zurgina
- Chasse et Pêche (Articles de): Ehiza-Arrantza(rako) gaiak.
- Chauffage: Berogintza *
 (Appareils de): Berogailuak
- Chaussants (Articles): Oinetakoak. Abarketak *
- Chaussures: Oinetakoak. Zapategia. Zapatak
 (Marchand de): Zapatasaltzailea
 (Fabricant de): Zapatagina
- Chemins-de-Fer: Trenbideak
- Chemiserie: Alkondarategia. Atorra-Mantarrak
- Chicorées: Txikoriak *
- Chiffonnier: Piltzarkaria
- Chiffons: Piltzartegia
- Chimie: Kimika *
- Chirurgie: Kirurgia *
 (cardio-vasculaire): Kirurgia kardiobaskularra
 (générale): Kirurgia orokorra
 (plastique): Kirurgia plastikoa
- Chocolaterie: Txokolategia
- Chocolats: Txokolateak
- Chromages: Krõmaketak *
- Chromes: Kromatuak
- Ciment: Zementuak. Porlanak
- Cinéma (Salle de): Zinetokia
- Cinematographie: Zinematografia *
- Clés: Giltzak *
- Clinique: Klinika *
- Club: Klub
 (sportif): Kirol Klub
- Coffreforts: Diru-kutzak *

- Coiffeur: 1. (messieurs) Bizargilea. Bizargina. 2. (dames) Ileapaintzailea
 (Boutique du): 1. (messieurs) Bizartegia. 2. (dames) Ileapaindegia
 Coiffeuse: Ileapaintzailea
 Coiffure (Ecole de): Ileapaintze-Eskola *
 Coiffures et Perruques: Ileordeak eta itsatsiak
 Collège d'Enseignement: Ikastetxea. Ikastegia
 (professionnel): Kolegioa
 Combinaisons (pour hommes): Lohihartzekoak
 Commerçant: Merkataria. Dendaria
 Commerce: 1. (général) Merkatalgoa. 2. (lieu de vente) Denda *. Saltokia
 (Ecole de): Merkatal Eskola *. Merkatal Ikastegia
 Commercial (Agent): Merkatal agentea
 Commission: Mandatalgoa
 Commissionnaire: Mandataria
 Communications (Moyens de): Komunikabideak
 Concierge: Atezaina
 Conciergerie: Atezentza *. Atezaindegia
 Confection: Jantzigintza *
 Confiserie: Gozodenda *. Gozotegia
 Consignataire: Kontsignataria
 Conseil-Assesseur: Aholkugintza *
 Contremaître: Kontramaisua. Arduraduna
 Constructeur: Etxegilea. Eraikitzailea
 Construction: Etxagintza *. Eraikuntza *. -gintza *
 (Expert en): Paratzailea
 Consul: Kotsula
 Consulat: Kotsuletzea
 Consultation: Aholkugintza *
 (Cabinet de): Galdelekua
 Coopérative: Lankidegoa
 Copies: Kopiagintza *. Kopiak *
 Coquetier: Arraultzaria. Arraultze-saltzailea
 Coquillages: Txirlak *. Itsaskiak. Itsaskitegia
 Cordages: Kordeldegia
 Cordonnerie: Zapategia
 Cordonnier: Zapataria
 Corsets: Kortsetegia
 Cosmétiques: Kosmetika *
 Cotonnades: Kotoia
 Cours de Coupe et couture: Jostundegi-Eskola *. Jantzigintz Eskola *
 Cours par correspondance: Postazko Ikastegia
 Coutellerie: Ganibetegia
 Couture: Joskintza *
 (Haute): Goi Joskintza *
 (Maison de): Jostundegia

- Couvent: Komentua
 Cravates: Gorbatak *
 Crèche: Haurtzaindegia
 Cristallerie: Kristaldegia
 Cuirs et peaux: Larruak
 Cuisines: Sukaldeak
 (au charbon): Ikatz-sutegiak
 (à gaz): Gas-sutegiak
 (électriques) : Sutegi elektrikoak
 Cycles: Bizikletak *
 (Motos): Motozikletak
- Danse (Académie de): Dantza-Eskola *. Dantza-ikastegia
 (Salle de): Dantzatokia. Dantzalekua
 Débit (de boissons, de tabac...): Saltokia
 Décorateur: Apaintzailea
 Décoration: Apaindegia
 Dégustation: Dastalekua
 Délégation: Ordezkaritza *
 Délégué: Ordezkaria
 Déménagements: Etxe-aldaketak *. Aldaketak *. Aldairak *
 Dentiste: Haginlaria
 Département: Saila
 Dessin: Irudigintza *
 (Académie de Dessin et de Peinture): Irudigintza-pintura Eskola *
 Dessinateurs: Irudigileak
 Détective Privé: Detektibe pribatua
 (Agence de): Ikerkuntza Pribatuak. Agindupeko Azterketak *
 Diététique: Dieta-Janariak. Dietetika *
 Directeur: Zuzendaria
 Direction: Zuzendaritza *
 Discothèque: Diskoteka *. Diskategia
 Dispensaire: Sorostegia
 Disques: Diskoak
 (Magasin de): Diskoetxea. Diskodenda *
 Domicile: Bizilekua
 Douane: Aduana *
 (Agence des): Aduana-Agentzia *
 (Agent des): Aduana-agentea
 Draperie: Oihaldegia. Mihisedenda *
 Droguerie: Botika *
 Duplication: Kopiagintza *
- Eau gazeuse: Ur gasduna
 Ecclésiastique: Apeza

- Eclairage: Argigintza *
 Ecole: Eskola *
 (de Radio-Télévision): Irrati-Telebista Eskola *
 Economat: Ekonomatoa
 Editeur: Argitarazlea. Argitaratzailea
 Edition (Maison d'): Argitaratzailea
 Eglise: Eliza *
 (Employé d'): Sakristaua
 Electricien: Elektrikaria. (Argiketaria)
 Electricité: Elekrika *. Elektrizitatea
 Electricques (Appareils): Elektratresnak *
 Electro-ménager: Etxetresnak *. Etxerako tresnak *
 Embarcations de Sport: Kiroluntziak
 Empaillage: Taxidermia *
 Empailleur: Taxidermista *
 Employé: Enplegatua
 Encadrements: Markoak
 Enfant de Choeur: Elizmutila
 Engrais: Ongarriak
 (Chimiques): Ongarri Kimikoak
 Entrée: Sarrera *. Sarbidea. Sarlekua
 (= places): Sarrerak *. Txartelak
 Epicerie: Janaridenda *
 Epuration des eaux: Ur-garbikuntza *
 Escaliers: Eskailerak *
 Espadrilles: Espartinak
 Essence (Poste d'): Hornitegia. Gasolindegia
 Etablissement: Denda *. Saltokia
 Evêque: Apezpikua
 Excavatrices: Aztermakinak *
 Excursions: Ibilaldiak
 Exposition: Erakusketa *
 (d'Art): Arte-Erakusketa *
 (Salle d'): Erakustaretoa
- Fabricant: Fabrikatzailea
 Fabrique: Fabrika *
 Facteur: Postaria
 Farine: Irina
 (Fabrique de): Iringintza *. Irin-fabrika *
 Ferblanterie: Latorriak
 Ferme: Basetxea. Etxaldea
 Ferraille: Txatarra
 Ferrallerie: Txatartegia
 Ferrailleur: Txatarraria

- Ferronnerie: Errementaldegia. Burdinak *
 Ferronnier: Errementaria
 Fers: Burdinak *
 (Fers, fontes, aciers): Burdindegia
 (forgés): Burdinlanduak
 Fêtes (Salle de): Dantzatokia. Dantzalekua
 Feuille (Métaux en): Latorriak
 Fibres synthétiques: Zuntz sintetikoak
 Films: Filmeak
 Fils-de-fer: Alambreak. Burdin-hariak
 Fleurs: Loreak
 (naturelles): Lore naturalak
 (artificielles): Lore artifizialak
 (Magasin de): Loradenda *
 Fleuriste: Loresaltzailea
 Floriculture: Lorazantza *
 Floriculteur: Lorazaina
 Foire-Exposition: Erakustazoka *
 Forge: Ola *. Errementaldegia. Burdinlanduak
 Forgeron: Errementaria
 Fouilles: Azterkuntzak *
 Fourniture: Hornikuntza *
 (d'eau): Ur-hornikuntza *
 (industrielles): Industri hornikuntzak
 Frigorifiques: Hozkailuak
 Friterie: Frijitegia
 Fromager: 1. Gaztangina. 2. Gaztasaltzailea
 Fromagerie: Gaztandegia
 Fronton: Pilotalekua. Frontoia. Pilotaplaza *
 Fruits: Fruituak
 (Magasin de): Fruitategia
 (Marchand de): Fruitusaltzailea
 (de mer): Itsaskiak
 (secs): Fruitu idorrek
 Fuel-Oil: Fuelolioa
 Fumeurs (articles pour): Erretzaileentzako gaiak. Erretzaileentzakoak
 Funérailles: Ehorztarazoak. Ehorzketak *
- Gabardines: Gabardinak *
 Gabarres: Gabarrak *
 Galerie d'art: Arte-aretoa
 Ganterie: Eskularru-denda *
 Gants: Eskularruak
 Garage: Garajea

Garçon: Zerbitzaria
 Garderie: Hautzaindegia
 Gare: Geltokia
 Gaz: Gasa
 Gaz propane: Propanoa
 (Magasin de): Propanotegia
 (Marchand de): Propano-saltzailea
 Gazole: Gasolioa
 Gérance: Gestoretza *. Gestoretxea
 Gibier et volaille: Hegazti-ehizak
 Glaces: Izoziak
 (Fabrique de): Izozkitegia. (Izozkidenda *)
 Glacier: Izozkigilea. Izozki-saltzailea
 Grue: Garabia
 Guichet: Txarteldegia. Leihatila *
 Gymnase: Gimnasilekua. Kiroldegia

Habillement: Jantziak
 Herboristerie: Belardenda *
 Hôtel: Hotela. Ostatua. Arroztetgia
 Hôtel-Restaurant: Ostatua
 Hôtelier: Ostalaria
 Hôtel de Ville: Udaletxea. Herriko Etxea
 Horloger: Erlojaria
 Horlogerie: Erlojutegia
 Horticulteur: Baratzaina. Lorazaina
 Horticulture: Baratzantza *. Lorazantza *
 Hospitalier (Centre): Osasundegia. Eritegia
 Houille: Harrikatza
 Huiles: Olioak

Ikastola: Ikastola *
 Imprimerie: Moldiztegia
 Imprimeur: Moldizgina. Inprimatzailea
 Infirmerie: Erizaindegia
 Infirmier, -ère: Erizaina
 (Profession d'): Erizantza *
 Informatique: Informatika *
 Ingénierie: Ingeniaritza *
 Ingénieurs: Ingeniariak
 Institut: Institutua
 Isolants: Isolagailuak
 Isolation: Isolamendua(k)

Jardinier: Lorazaina. Baratzaina
 Jeu de paume: Pilotalekua. Pilotaplaza *. Frontoia
 Jeu des pronostics: Kinielak *
 Jeux: 1. Jokoak (d'argent)
 2. Jolasak (d'amusement)
 (Salle de): Jolastaretoa
 Jouets: Jostailuak
 (Magasin de): Jostailudenda *
 Journaux et Revues: Egunkari-Aldizkariak
 Judo (Cours de): Judo-Eskola
 Juriste: Legegizona

Kiosque: Kioskoa

Laboratoire: Laborategia
 (Chimique): Kimika-Laborategia
 (Pharmaceutique): Farmazi Laborategia
 (Vétérinaire): Albaitari-Laborategia
 (d'Analyses): Analisi-Laborategia. Analisisiak
 (Articles de, Matériel de): Laborategi-gaiak
 Laines: Artileak
 Laiterie: Esnetegia. Esnedenda *
 Laitier: Esneketaria
 Lampes: Lanparak *
 Langues (Ecole de): Hizkuntz Eskola *. Hizkuntz Ikastegia
 Lavage et graissage: Garbiketa * eta Koipeztaketa *
 Laverie: Ikuztegia. Garbi-ikuziak
 Légumes: Barazkidenda *. Barazkiak
 Libraire: Liburusaltzailea
 Librairie: 1. Liburudenda *. 2. (= bibliothèque) Liburutegia
 Lignes: Lineak *
 (aériennes): Airelineak *
 (d'autobus): Autobus-lineak *
 (maritimes): Itsaslineak *
 Lingerie: Mihisedenda *. Oihaldegia. Oihaldenda *
 Linotypie: Linotipia *
 Literie: Koltxoidenda *. Koltxoitegia
 Livres: Liburuak
 (Distributeurs de): Liburu-banatzaileak
 Location d'autocars: Autokarren akura *
 (de voitures): Automobilen akura *
 Loterie: Loteria *
 Lumineuses (Annonces): Argizkoak. Argizko iragarkiak

- Machines: Makinak ***
 (à calculer): Kalkulagailuak. Kalkulamakinak *
 (à coudre): Josteko makinak *
 (à écrire): Idazteko makinak *. Idazmakinak *
 (comptables): Kontabilitate-makinak *
 (de bureau): Bulegorako makinak *
 (électroniques): Makina elektronikoak *
 (outils): Makina-Erremintak *
- Machinerie: Makineria ***
 (agricole): Nekazaritzarako makineria *
 (industriel): Industri makineria *
- Machinisme: Makineria *. Makinak ***
- Machiniste: Mekanikaria**
- Maçon: Hargina. Igeltsaria**
- Maçonnerie: Hargintza *. Igeltsaritza ***
- Maître: Maisua**
- Maîtresse: Maistra * (andereñoa)**
- Magasin: Biltegia. Gaitegia. Saltegia**
 (Grands): Erostetxe Haundiak
- Maire: Alkatea (Auzapeza)**
- Mairie: Udala. Udaletxea**
- Marbrerie: Marmolgitza *. Marmol-lanak. Marmolak**
- Marbrier: Marmolaria**
- Marchand: Merkataria. Dendaria**
- Marroquinerie: Larrukitegia. Larrukidenda ***
- Marroquinier: Larruki-saltzailea**
- Massages: Masaiak ***
- Massagiste: Masajistak**
- Mass-media: Komunikabidak**
- Matelas: Koltxoiak**
- Matériaux de construction: Etxagintzarako gaiak**
 (industriels): Industri hornikuntzak *
- Matériel: Gaiak. Materialak**
 (électrique): Elektra gaiak
 (naval): Untzi-gaiak
 (scolaire): Eskolarako gaiak
- Matrimoniale (Agence): Ezkontz agentzia ***
- Mécanicien: Mekanikaria**
- Médecin: Medikua**
- Médecine: Medikuntza ***
 (générale): Medikuntza orokorra
 (interne): Barne-medikuntza *
- Mégisserie: Larrukitegia**
- Menuiserie: Zurgindegia**
- Menuisier: Zurgina**

- Mercerie: Jostekoak. Kinkiladenda *
 Messenger: Mezularia. Mandataria
 Messagerie: Mezularitza *. Mandatalkoa
 Métaux: Metalak
 (en feuille): Latorriak
 Meubles: Altzariak. Altzaridenda *
 (Marchand de): Altzari-saltzailea
 (Fabricant de): Altzarigilea
 (de bureau): Bulegorako altzariak
 Microbus: Mikrobusak
 Minoterie: Iringintza *. Irin-fabrika *
 Miroiterie: Ispiluak. Ispiludenda *. Mirailak
 Modes et Nouveautés: Modak * eta berrikuntzak *
 Modiste: Jostekilea
 Monastère: Monasterioa. Monastegia
 Moquettes: Mocketak *. Mocketegia
 Morue: Makailaoa
 Moteurs: Motoreak
 (Diesel): Diesel motoreak
 (de marine): Itsas motoreak
 (électriques): Motore elektrikoak
 Moulin: Errota *. Eihera *
 Moulins industriels: Industri errotak *
 Moulures: Moldurak *
 Musée: Museoa (Erakustetxea)
 Musique: Musika *
 (Instruments de): Musikatresnak *
- Nettoyage: Garbiketa *. Garbi-ikuziak
 (Produits de): Garbiketa-gaiak
 Notaire: Notaria
 Notariat: Notaritza *
 Numismatique: Numismatika *
- Objets d'art: Artelanak. Artegaiak
 (liturgiques): Liturgi gaiak
 Oeufs: Arraultzeak. Arraultzadenda *
 (marchand d'): Arraultzaria. Arraultze-saltzailea
 Oiseleur: Txorizaina. Txorisaltzailea
 Oisellerie: Txoridenda *
 Opticien: Optikaria
 Optique: Optika *
 Orchestre: Orkestra *
 Orfèvre: Bitxigilea. Zilargina

- Orfèverrie: Zilargintza *. Bitxigintza *
- Ornements d'église: Eliz gaiak. Eliz apaindurak *
- Orthopédie: Ortopedia *
- Outils: Erremintak *. Tresnak *. Tresneria *
(agricole): Baserrirako tresneria *. Laborantzarako tresneria *
- Ouvrier: Langilea
- Panneaux d'affichage: Karteldegia
- Papèterie: Papertegia. Paperdenda *
- Papiers: Paperak
(peints): Paper pintatuak
(Usine de): Papergintza *. Paperfabrika *
- Parapluies: Euritakoak
(Magasin de) Euritakodenda *
(Marchand de): Euritako-saltzailea
(Réparateur de): Euritako-konpontzailea
- Parc: Parkea
(d'attractions): Jolasparkea
(zoologique): Zooparkea
- Pari mutuel: Elkarrekiko apostuak
- Paris: Apostuak. Trabesak. (Parioak)
- Parking: Aparkalekua
- Paroisse: Parrokia *
- Passage: Pasaia *
(souterrain): Azpibidea
- Pâtisserie: Gozotegia. Gozodenda *
- Pâtissier: Gozogilea. Gozosaltzailea
- Patron: Ugazaba *. Nagusia. Jabea
- Pavés: Zoruak
- Peausserie: Larrutegia. Larrudenda *
- Peaussier: Larruntzailea. Larrusaltzailea
- Pêche: Arrantza *
(Articles de): Arrantza(rako) gaiak. Arrantzarakoak
- Pédicure: Oinlaria. Podologia
- Peintre: Pintatzailea
- Peintures: Pinturak *
- Pelles mécaniques: Para mekanikoak
- Pension de famille: Ostatua
- Pépinières: Mintegiak. Txirpiak
- Perforations: Zulaketak *
- Perforeuses: Zulagailuak
- Persiennes: Pertsianak *
- Pharmacie: Farmazia *. Botika *
- Philatélie: Filatelia *
- Photo-Composition: Fotokonposaketa *

- Photocopie: Fotokopiagintza *
 Photographe: Argazkilaria. Fotografoa
 Photos: Argazkiak. Fotoak
 Photographie: Fotografia *. Argazki-denda *. Fotografi denda *
 Pianos: Pianoak
 Piballes: Txitxardinak *
 Pièces de rechange: Aldagailuak
 Piscine: Igerilekua
 Placement (Agence de): Lanbide-agentzia *
 Plans: Planoak
 Plantes: Landareak
 Plastiques (Articles): Plastikokoak
 Plâtrerie: Igeltsaritzia *
 Plâtrier: Igeltsaria
 Plats cuisinés: Janari prestatuak
 Plomberie: Iturgintza *
 Plombier: Iturgina
 Pneumatiques: Pneumatikoak. Txirringak *
 Poches de papier: Paperezko boltsak *
 Podologue: Oinlaria. Podologoa
 Pommes-de-terre: Patatak * (Lursagarrak)
 Pompes: Uhagak *
 (funébres): Ehorztarazoak. Ehorzketak *
 Ponceurs de parquets: Zoru-leuntzaileak
 Porcelaine: Portzelana *
 Portes: Ateak
 (de bois): Zurezko atek
 (de sécurité): Segurantzazko atek
 (métalliques): Metalezko atek
 Portier: Atezaina
 (automatique): Atezain automatikoa
 Portraits: Erretratuak (Portretak)
 Poste: Posta *
 (Bureau de): Postetxea
 (de vente): Saltokia
 Poterie: Ontziteria *. Poteria *
 Poulets cuits: Oilasko-erretokia
 Praticien: Praktikaria
 Préfabriqués: Aurreprestatuak. Aurrefabrikatuak
 Presse: Prentsa *
 (Agence de): Prentsa-Agentzia *
 (Agence de distribution): Prentsa-banatzailea
 (Correspondant de): Prentsa-ordezkaría
 Presses: Prentsak *. Zapalgailuak
 Pressoirs: Dolareak

- Prestations: Auzo lanak
 Prêtre: Apeza
 Produits (d'entretien): Garbiketa-gaiak
 (chimiques): Kimika-gaiak
 (laitiers): Esnekiak
 Professeur: Irakaslea
 Projets: Projektuak
 Propriétaire: Jabea
 Propriétés: Etxaldeak. Orubeak. Jabegoa
 (Agent de P. industrielle): Industri Jabegoaren Agentea
 Psychiatre: Psikiatra *
 Psychiatrie: Psikiatria *
 P.T.T.: Posta *. Postetxea
 Propane: Propanoa
 (Magasin de): Butanotegia
 (Marchand de): Butano-banatzaila, saltzaila
 Publicité: Publizitate
 (Agence de): Publizitate-Agentzia *
 (Agent de): Publizitate-agentea
 Puériculture et pédiatrie: Haurtzantza * eta Pediatria *
 Puéricultrice: Haurtzaina
 Puits: Putzuak

 Radiateurs: Berogailuak
 Radio: Irratia
 Radio - Télévision: Irrati-Telebista *
 (Ecole de): Irrati-Telebista Eskola *
 Rafraîchissements: Freskagarriak
 Rebouteux: Hezur-artikulazioak
 Refuge: Aterpea
 Reliure: Koadernaketak *. Azaleztapenak
 Remorques: Atoiak
 Remorqueurs: Atoiuntziak
 Réparations: Konponketak *
 Résidence: Egoitza *. Egotetxea
 Restaurant: Jatetxea
 Revues: Aldizkariak
 Rideaux: Gortinak *

 Sacristain: Sakristaua
 Salle: Aretoa
 (climatisée): Areto girotua
 (de danse): Dantzatokia. Dantzalekua. Whiskitegia
 (de fêtes): Dantzatokia. Dantzalekua
 (de conférences): Hitzaldi-Aretoa
 (de spectacles): Jolastaretoa

- Salon d'art: Arte-aretoa
 Sanatorium: Osasundegia. Sendategia
 Sanctuaire: Saindutegia. Komentua
 Sanitaire: Saneamendua
 Sauna: Sauna *
 Savonnerie: Xaboidenda *
 Savons: Xaboiak
 Scaphandriers: Itsaspekariak. Urpekariak
 Scierie: Zerratokia
 Secrétaire: Idazkaria
 Secrétariat: Idazkaritza *
 Section: Atala
 Self-Service: Autozerbitzua. Self-service
 Semences: Haziak
 Serrures: Zerrailak *
 Serrurerie: Zerraildegia
 Serrurier: Zerrailgina. Zerrailaria
 Serveuse: Zerbitzaria
 Services: Zerbitzuak
 Sièges: Aulkiak
 Société(s): Elkartea(k)
 (de bienfaisance): Ongile-Elkartea
 (culturelle): Kultur Elkartea
 (gastronomique): Gastronomi Elkartea. Txokoa
 (récréative): Jolas Elkartea
 (sportive): Kirol Elkartea
 Sonorisation: Soinu-ekipoak
 Sortie: Irteera. Irtenbidea
 Spectacles: Ikuskizunak
 Sports: Kirolak *
 (Articles de): Kirol gaiak
 Sportif: Kirolaria
 Station-Service: Hornitegia. Gasolindegia
 Steno-dactylographie (Cours de): Esteno-Daktilografi Eskola *
 Supermarché: Supermerkatua
 Suspension: Balezta *
 Syndicat: Sindikatoa
 Systèmes de sécurité: Segurantzarako sistemak *
- Tabacs: Tabakoak
 (Bureau de): Tabakodenda *
 Tableaux: Laukiak
 Tailleur: Jostuna. Jostundegia
 Tampons encreurs: Kautxuzko zigiluak
 Tanneur: Larruontzailea

- Tannerie: Larrutegia
 Tapis: Tapizak
 Tapisserie: Tapiztegia
 Taverne: Ardandegia. Taberna *. Ardangela *
 Tavernier: Tabernaria
 Taxidermiste: Taxidermista *
 Taxis: Taxiak
 (libre): Hargai. Gai
 (occupé): Hartua
 (Station de): Taxi-geltokia
 Teinturerie: Tindategia
 Teinturier: Tindalaria
 Télégraphe: Telegrafoa
 Télégraphique (Central): Telegrafetxea
 Téléphone: Telefonoa
 Téléphonique (Central): Telefonetxea
 Téléphoniste: Telefonaria
 Télévision: Telebista *
 (Appareils de): Telebistaparatuak
 (Antennes de): Telebistantenak *
 (Réparations de): Telebista-konponketak *
 Théâtre: Teatroa. Antzokia
 Tissage: Ehungintza *. Ehun-fabrika *
 Tissus: Ehunak
 (de coton): Kotoizko ehunak
 (de laine): Artilezko ehunak
 (de soie): Zetazko ehunak
 (de velours): Panazko ehunak
 Toilettes: Komunak
 (Dames): Emakumezkoak
 (Messieurs): Gizonezkoak
 Tôlerie: Txapistegia
 (et peinture): Txapa * eta pintura *
 Tôlier: Txapista *
 Tonnellerie: Upelgintza *
 Tonnelier: Upelgilea
 Tourisme: Turismoa
 (Office de): Turismo-bulegoa
 Tourne-disques: Diskojogailuak
 Traducteur: Itzultzailea
 Traductions: Itzulpenak
 Trains: Trenak
 Transport(s): Garraioa(k)
 (Aériens: Aire-garraioak)
 (Maritimes: Itsas-garraioak)

(Terrestres: Lehor-garraioak)
 (Urbains: Hiri-garraioak)
 (Internationaux: Nazioarteko garraioak)
 (Spéciaux: Garraio bereziak)

Transporteur: Garraiolaria

Travailleur: Langilea

Travaux: Lanak

(Communautaires: Auzo-lanak)

(Publics: Herri-lanak)

(d'artisanat: Eskulanak. Eskulangintza *)

(de Génie Civil): Azterkuntzak *

Treillis: Lohihartzekoak

Tribunal: Auzitegia

Tubes: Hodiak

Tuyaux: Hodiak. Hodieriak *

Université: Unibertsitatea

Universitaire: Unibertsitaria

Usine: Fabrika *. Lantegia

Vannerie: Saskigintza *. Otzaragintza *. Zumagintza *

Vannier: Saskigilea. Otzaragilea. Zumagilea

Vis: Torlojuak

Vitrierie: Beirinategia

Vitrier: Beirinalaria

Viviers: Hazlekuak

Voiture-Grue: Garabiautoa

Voitures: Automobilak

(pour enfants): Haurrentzako kotxeak

Volaille: Hegaztidenda *

(Marchand de): Hegazti-saltzailea

Voyages: Bidaiak *

(Aériens): Aire-bidaiak *

(Terrestres): Lehor-bidaiak *

(Maritimes): Itsas bidaiak *

(Agence de): Bidai Agentzia *

(Articles de): Bidai gaiak

Voyageur de commerce: Merkatal bidaiaria

Whisky: Whiskia. Whiskitegia

Traduction et adaptation française/

Frantseserako itzulpen eta egokitzapena: Pierre Xarriton-ek.

**EUSKALTZAINDIAREN
BATZAR-AGIRIAK**

Iruñean, Nafarroako Museo aretoan, 1982.eko Urtarrilaren 29an ospatu du arratsaldeko lauetan Euskaltzaindiak hileroko bere batzarra. Bildu dira: L. Villasante buru, J. Haritschelhar buruordea, P. Altuna, A. Irigoyen, E. Knörr, P. Lafitte, E. Larre, P. Ondarra, J. San Martin, J. M. Satrustegi eta A. Zavala, euskaltzain jaunak. L. Akesolo, J. Apecechea, J. A. Arana, J. M. Azpiroz, J. Basterretxea, P. Charritton, P. Diez de Ulzurrun, M. Garde, J. L. Lizundia eta J. J. Zearreta, euskaltzain urgazleak, J. M. Satrustegi idazkari dela.

J. L. Davant, X. Diharce eta P. Larzabal jaunek ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Aurreko agirian X. Diharce jaunaren izena falta dela esaten duen oharra jaso da. Hain zuzen, arratsaldeko batzarrerera etortzerik izan ez bazuen ere, goizeko eta bezperako euskaltzain osoen bileretan egon zen.

Eta besterik gabe onartu da agiria.

Euskaltzainburuak N. Etxaniz ohorezko euskaltzainaren hil berria jakinerazi du. Bezperan, bildu ondoan jakin genuenez berria, beste batzar batean egingen da goratarrezko aipamena. Goian bego.

L. Villasante Oviedon izan da, J. San Martin bidelagun duela, Asturiasko Hizkuntz Akademiaren ohorezko izendamina jasotzen. Oso harrera ona izan dute eta bertan bildutako guzietan ezagupen baliagarriak egin ere.

Pertsona Izendegiari buruz egindako txostenaren ondotik oharrak bidaltzeko eman zen bi hilabeteko epea gaur bete da. Lau euskaltzainen izkribuak jaso dira. Datorren batzarrean emango da horien berri.

Eusko Jaurtaritzako Hezkuntz Kontseilari jaunak egindako eskari bati erantzunez, Euskararen Aholku-batzorderako partaide Euskaltzaindiaren izenean J. Haritschelhar, buruordea, proposatzen da.

A. Zubikaray eta beste zenbait legunek izenpeturiko gutuna jaso da, bizkaiera-
ren egoera txarra dela eta kezka larria eskari batzukin agertuz. Aztertu ondoan erantzungo zaie.

Batzordeen berri

1. EUSKERA. R. Badiolak adierazi duenez, 1982.urteko lehen alea, bildumako XXVII. alea, inprimatzeko prest dago. Lan guzien banaketa egin da.
2. LEKUKOAK. Txomin Peillen jaunak, Josef Egiategi xuberotarraren *Filosofo Hüskaldünaren Ekheia* izeneko liburua gertatu du bilduma honetarako. Lino Akesolok, beste alde, Gasteluçarren "*Eguia Catholicac*" izenekoa dakar.
3. OINARRIZKO EUSKARA. Imanol Berriatuak utzitako hutsunea bete beharra zegoen eta Euskaltzaindiak, eritzi guziak entzunik, bidean diren lanak burutzen joateko babesa ematen dio batzordeari. J. San Martin jaunak eman du goizeko bilkuran esandakoen berri.

Txostenak

Euskaltzaindiak dituen eginkizunen sailkapenaz mintzatu da J. M. Satrustegi idazkaria. Zenbait batzorde desagerturik, Dialektologia, Gramatika eta Hiztegiak izango dira, besteak beste, ekintza nagusiak. Liburu Gordailua ere garrantzi handiko ekintza gertatu da eta langile bat horretaz arduratuko da. Azkue Bibliotekan ere bada lan.

F. Ondarra euskaltzainak Garesko euskararen bereiztasun zenbait aipatu ditu bere txostenean eta elkarriketa bizia sortu du entzunleen artean.

J. M. Azpiroz euskaltzain urgazleak euskal hiztegiaren gehigarriak jaso ditu Nafarroan, eta hirugarren atala aurkeztu du gaur, Leitza eta Lesakan bildutakoekin.

Eta besterik gabe amaitu da batzarra.

Euskaltzainburua
Fr. Luis Villasante

Idazkaria
Jose M.ª Satrustegi

Donostiako Diputazio Jauregian, 1982.eko Otsailaren 26an, arratsaldeko 4etan hasi du Euskaltzaindiak hileroko batzarra. Bildu dira: L. Villasante buru, J. Haritschelhar buruordea, P. Altuna, J. L. Davant, J. Hiriart-Urruty, A. Irigoyen, E. Knörr, F. Krutwig, E. Larre, F. Ondarra, J. San Martin eta J. M. Satrustegi euskaltzainak. L. Akesolo, J. A. Arana, J. M. Aranalde, J. Etxaide, J. Fdez. Setien, X. Garmendia, J. Goikoetxea Maiza, J. L. Lizundia, J. A. Loidi, A. Zatarain eta J. J. Zearreta euskaltzain urgazleak, J. M. Satrustegi idazkari dela.

X. Diharce, P. Lafitte eta P. Larzabal jaunek ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Urtarrilean aipatutako Oinarrizko Euskararen batzordea jaun hauek osatzen dute: J. San Martin buru, P. Uribarren, Gotzon Aurrekoetxea, Juan Luis Goikoetxea eta Norberto Agirre. Ohar honen eskariarekin onartu da aurreko agiria.

Nemesio Etxaniz ohorezko euskaltzain zenaren hil berria bere bizi eta lanen aipamena eginez gogoratu du J. San Martin jaunak. Gerra ondoan merezimendu haundiko ekintzak izan zirela On Nemesioren kantu berrien euskaratzea, idazlanak, antzerkiak eta agintariei egindako gutun irekiak esan du Jagon Sailburuak.

Euskararen Aholku Kontseilurako oraintxe izendatuak izan diren euskaltzainei zorionak eman dizkie Villasantek.

Goizeko bilkuren berri

Pertsona Izendegia. Argitalpen berriaren txostenari egindako oharrak kontuan izanik. Euskaltzaindiaren aginduz egindako lan hau bere argitalpen ofiziala dela erabaki da. Euskarazko hitzen itzulpenik ez da emango eta, horren ordez, erdal izenak dituzten itzulpenekin beste zerrenda bat ezarriko da itsaskintzat jendearen lagungarri. Frantziako legeak eta Elizaren erabakiak ere sartuko dira hitzaurrean.

Hiztegigintza. Euskaltzainen goizeko bileran martxoaren 15ean Gasteizen Zuzendaritzak egindako batzarren berri eman da. Hiztegigintzako batzordea sortzeko asmoz bide urratze bat besterik ez bada ere, batzorde horren helburuak eta mugak hala nola bertan parte hartuko duten lankideen gaitasuna aipatu ziren. Zenbait jaun-andereen izenak ere aurkeztu ziren. Beste batez jarraitzeko utzi zen arazoa.

Literatura. Batzorde honetako buru den F. Krutwig jaunak Donostiako Diputazioetik hartutako gutun baten berri eman zuen, atzerriko zenbait idazleen lanak euskarara itzultzeko asmoa agertuz. Bertan aipatzen diren lanak ez direla lehen mailakoak uste du berak eta Diputazioko batzordekoekin harremanetan jartzea eskatu zaio. "Euskal Idazleen Elkargoa" sortu nahiz dabilen idazle multzo batek bilera egin duela-ko aipamena ere egin du denbora berean.

Egutegia. 1982.eko Egutegia aipatu du J. L. Lizundiak. Zenbait bilera eta ospeakizun zehaztasunak erabaki dira.

Batzordeen berri ematea

Dialektologia. Dialektologiako bilketa lana Atlaserako ere baliagarri izateko eran egin nahi bada, langile liberatuak beharko direla esan du idazkariak. Donaixtiko bileran erabakitzeke utzi da. Itaunketarako tresnen berri eman da beste alde, eta zerrenda osatu.

Euskararen lekukoak. Urtean zenbat ale atera ditzakegun eta lanak zertan diren ikusi du batzordeak. Igazkoetan sartzen da Lapeire. Mendiburu, Egiategi eta Belapeire datoz gero. Esku artean dira hauen ondatik, Gasteluçar, Elissanburu, Charlemagne pastoralara, Diego de Goitia eta Mogelen dotrina bat.

Gramatika. Rebuski-k bere tesia euskal gai bati buruz egin duela aditzera eman da.

Txostenak

"Kultur hitzen ortografiaz" mintzatu da F. Krutwig, gaztelera eredutzat harturik gauzak egiten ari garela salatuz. Beste hizkuntza nagusietan grekoen "orthographia" onartua izan dela azpimarratu du, hau euskararentzat proposatuz.

Juan San Martinek eskuratu berri dituen Diego de Goitiaren euskarazko esaldien bildumaz hitzegin du Euskararen-Lekukoetan argitaratzeko asmoz.

Eta besterik gabe amaitu da batzarra.

Euskaltzainburua

Fr. Luis Villasante

Idazkaria

Jose M.ª Satrustegi

Gasteizen, Bizente Goikoetxea kaleko ordezkari batzaria berriaren lehen aldiz 1982.eko Martxoaren 26an, egin du arratsaldeko laurten, Euskaltzaindiak bere hileroko batzaria: Bildu dira: L. Villasante buru, J. Haritschelhar buruordea, X. Diharce, A. Irigoyen, E. Knörr, P. Lafitte, F. Ondarra, J. San Martin eta J. M.ª Satrustegi euskaltzain jauna; G. Lopez de Gereñu euskaltzain ohorezkoa; J. A. Arana, I. Baztarrika, P. Charrington, P. Etcheandey, P. Goenaga, J. Goikoetxea Maiza, J. A. Letamendia, J. L. Lizundia, J. A. Mujika, P. Martin Latorre, K. Rotaetxe, M. M.ª Ruiz Urrestarazu, P. Sancristoval eta J. J. Zearreta euskaltzain urgazleak; J. M.ª Satrustegi idazkari delakoa.

J. L. Davant, J. Hiriart-Urruty, E. Larre eta P. Larzabal jaunek ezin etorria adierazi dute.

Azken batzarreko agiria onartu da.

Goizeko bilkuren berri

a) *Irakaslegoa*. Datorren Ekainean eta udazken aldera, Nafarroan jaio edo bizi direnentzat Iruñean azterketak egitea erabaki da. Bigarren arazo bat "B" mailako agiriena da. Ez zaio gerorako etorkizun gehiegirik ikusten eta bertan moztea komeni dela esan da. Une honetan horretarako ikastaroak eginik edo egiten dihardutenentzat behin-behineko etsaminak antola ditzan eskatuko zaio Jaurlearitzako Hezkuntza Sailari.

b) *Udako Euskal Unibertsitatea*. Elkargo honetako idazkaritzatik jasotako gutunari erantzunez, erakunde bion arteko bilera bat egitea erabaki da.

c) *Hiztegigintza*. Hondarribiko adierazpenari jarraipena emateko hiztegigintza-ko lanak honela banatu dira. Hiztegi orokorra Mitxelena bizkor egiteko era izan dezan, Gasteizko ordezkari batzaria izango du behar den tokia, hala nola fitxak betetzeko esku-laguntza eta tresnak. Ibon Sarasola hartu du, beste alde, zuzendaritzarako lagun: *Hiztegi hiritartua* lantzen hasteko batzorde ttipi bat izendatu da: E. Knörr, L. Akasolo, Mujika Plazido eta Luis Mari, M. Izeta eta X. Kintana. Hauen lehenengo eginkizuna buru bat izendatu eta idazkari eragile eta trebe bat bilatzea izango da. Hiztegi honen helburuak eta mugak aztertu beharko dituzte gero eta Euskaltzaindiari aurkeztu. Aipaturiko batzorde bien harremanak estuak izan beharko dute, noski, eta Ibon Sarasola izan daiteke batzuen eta besteen lokarri.

d) *Azentua*. Ekainean Bizenta Mogelen mendeurrenako jardunetan azentuaren azterketa egingo denez, zenbait izen aipatu dira lan horretarako, hala nola: J. Basterretxea, Gabriel Lertxundi, Karmele Rotaetxe, Imanol Laspiur, P. Altuna eta Koldo Mitxelena bera. Herri hizkuntzaren eredu hizlari jatorren baten magnetofoi entzundiren bat ematea ere komenigarri ikusten da. Bi egun t'ardi azentuaren jardunei emanez, larunbat arratsaldean egingo da Bizenta Mogel zenaren mendeurren ospakizuna, ahal bada, emakume urgazleek parte hartuz.

Batzordeen berri

1. *Dialektologia*. Donaixtin Bazko Zaharrez egitekoa den batzarraren antolaketazun lanez mintzatu da J. Haritschelhar. Bertan erabiliko diren Dialektologia gaiak aipatu ditu gero J. A. Letamendiak. Praktikotasunaz kezkatutik, udan egingo den itaunketa dute begien aurrean: tresnen arazo teknikoak, galde-erantzunen egokitasuna, transkribapenak eta abar. Kanpoko irakasle beharrik ez dute ikusten.

2. *Bertsolaritza*. Txapelketa plangintzaren aurkezpena Donostian egin berri dutela adierazi du J. San Martinek, Giro ona sumatzen omen da. Apirilaren hamarrenoko epea eman dute, bertan parte hartu nahi dutenek izena eman dezaten.

3. *Literatura*. Batzorde idazkari izendatu berri den Velez Mendizabal mintzatu da, Gipuzkoako Diputazioarekin izan dituzten harremanen berri emateko. Helburu nagusiak agertu dizkiete. Batzorde honen gastuak eta aldizkaria argitaratzeko behar dena ordaintzeko eskaintza jaso dute agintariengandik. Barne erregela eta araudiak prestatzen hasiak dira.

4. *Gramatika*. Batzordea atzo bildu zela Bilbon, esan du Patxi Goenagak. Bakoitza bere alde lanean ari dela eta nolabaiteko taldelana egiten hasteko, denak lan berari lotzea erabaki dute. Bakoitzak autore bat ikertuz, esate baterako, Miren Azkarate eta Patxi Goenagaren lanak aurkeztu ziren. Iruñeko Kongresoa gogoan dutela badoaz urratsak ematen. Izen sintagmaren azterketa daramate esku artean.

Iparraldeko elkarte guztiak baturik Parisko agintariei egin dieten aurkezpenaz mintzatu da gero J. Haritschelhar. Beren asmoak jakinerazi dituzte behintzat.

Txostenak

P. Lafitte jaunak *La Vieuxville* eta *bere kateximaren* berri eman du P. Charriton jaunak irakurri dion txostenean.

Patxi Goenagak euskal nominalizazioari buruz oharrak egin ditu bere txosten mamitsuan. Hainbat eta hainbat adibidez horniturik ekarri ditu iritzi guztiak. Egun honetako estutasunak gerta ez balira elkarrizketa luzea sortuko zuen gaiak.

Eguneko gaietatik landa, P. Sancristoval jaunak Gasteizko euskaldun baten lekukotasuna adierazten duen idazki bat agertu du. San Migel parrokiako eliz-zerga batean *bascongado* hitza dator XIII. mendean.

Eta besterik gabe amaitu da batzarra.

Euskaltzainburua

Fr. Luis Villasante

Idazkaria

Jose M.ª Satrustegi

Donaixti-Ibarren, Nafarroa Beherean, 1982.eko Apirilaren 18an goizeko hamaiakak eta erdian egin du Euskaltzaindiak hileroko batzarra bertako Gazteen Etxean. L. Villasante euskaltzainburua, Pierre Uhart Donaixtiko alkatea, J. Harischelhar buruordea eta J. M.ª Satrustegi idazkaria eseri dira mahai buruan. Etorri dira, beste alde, J. L. Davant, J. Hiriart-Urruty, A. Irigoyen, E. Knörr, P. Lafitte, E. Larre, F. Ondarra, eta J. San Martin euskaltzain osoak, L. Akesolo, P. Andiazabal, J. A. Arana, R. Canblong, P. Charriton, M. Erdozaincy-Etxart, D. Landart, J. L. Lizundia, P. Uribarren, T. Uthurry eta J. J. Zearreta euskaltzain urgazleak.

L. Mitxelena eta A. Zavala jaunek ezin etorria adierazi dute.

Pierre Uhart, herriko jaun merak, egin du lehen agurra. Ohoretzat hartu du herriarentzat Euskaltzaindia han biltzea. Azken urte hauetan beherakada handia egin duen herria dela esan du berak. Etorkizun beltzaren kontraesan pozgarriztat jo du, azkenik, euskararen alde egiten den lan handia eta eskualde guzietako euskaltzaleak han bildurik ikustea.

Euskaltzainburuak dihardu ondotik eskerrak emateko alkateari. Egun hauetan Euskaltzaindia han egotearen arrazoi nagusiak agertu ditu, esku artean dituen lanen berri emanez.

Dialektologi jardunen berri

Aurreko bi egunetan Briseteia ostatuan Dialektologia batzordearekin lanean ari tu da Euskaltzaindia. Ostiralean 16, arratsaldeko bostak eta erdian J. Harischelhar jaunak eman dio hasiera, etortzerik izan ez duen J. Allières jaunaren ordez Dialektologiako bilketa honen asmo eta helburuak aurkeztuz.

L. Mitxelenak bidalitako txostena irakurri du gero L. Villasantek. Bereizkuntza fonetiko eta fonologikoaz ohar jakingarriak eman ditu, hala nola kontuan eduki behar diren beste zenbait ohar.

Larunbatean 17, goizeko 9etan, A. M.ª Etxaide irakasleak Nafarroan egina duen lanaren berri eman ondoan, lexiko bilketaren burutzeko argigarri diren zehaztasunak eman ditu.

Hamaiketan, K. Rotaetxe andereak "Hizkuntz inkesta baten zehatzak" izeneko txostena irakurri du.

Arratsaldeko hiruetan, J. M. Etxeberriak, hizkuntz inkestei dagozkien Sever Pop-en irakasgaiak azaldu ditu, hemengo arazoei buruz ohar praktikoak emanez. Eta bostetan, azkenekoz, udako lexiko bilketa nork, nun eta nola egingo den, zehatz-mehatz mugatu da. 17 lankidek eman dute izena eta 34 herri aukeratu dituzte. Giza gorputzaren inkesta izango da lehenbiziko hau.

Txostenak

P. Lafitte jaunaren txostena Lopezen bizitza eta lanari buruz, P. Charrittonek irakurri du. Alfonsa Rodrigezen liburua ere aipatu du predikugai baliagarrienak itzuli zituela esateko. Ikasgaiak itzultzeaz beste alde, galtza egiten omen zuen Lopezek behartsuak laguntzeko.

Charles Videgaineek Lopezengan alokutiboa nola agertzen den adierazi du bere lan ederrean.

Eta amaitzeko, L. Akesolok, Aditz-izenak idazleak nola sartzen dituen aztertu du bere txostenean.

Besterik gabe bukatu da batzarra.

Euskaltzainburuak

Fr. Luis Villasante

Idazkaria

Jose M.ª Satrustegi

Donostian, Diputazio jauregian, 1982.eko Maiatzaren 28an egin du Euskaltzaindiak arratsaldeko lauetan bere hileroko batzarra. Bildu dira: L. Villasante buru, J. Haritschelhar buruordea, P. Altuna, X. Diharce, A. Irigoyen, E. Knörr, F. Krutwig, P. Lafitte, E. Larre, F. Ondarra, J. San Martin, J. M.ª Satrustegi eta A. Zavala, euskaltzain osoak. J. A. Arana, J. Etxaide, X. Garmendia, J. I. Goikoetxea "Gaztelu", I. Laspiur, J. A. Letamendia, J. L. Lizundia, J. A. Loidi, eta J. J. Zearreta euskaltzain urgazleak, J. M.ª Satrustegi idazkari dela.

J. L. Davant, J. Hiriart-Urruty eta P. Larzabal jaunek ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Aurreko agiri biak onartu dira.

P. Lafitte euskaltzainari Euskal Herriko Unibersitateak atzo egin zion Ohorezko Doktoradutza izendamenagatik zorionak eman dizkio Villasante jaunak, denon poza denbora berean adieraziz.

J. Juan Bautista Merino Urrutia euskaltzain ohorezkoa zenaren hil berriaren kontu eman du gero euskaltzainburuak, eta J. A. Arana Martijak irakurri du haren goratzarre txostena. E. Knörr jaunaren eskariz, omenarriren bat Errioxan noizbait ezartzeko gogoia ikusi da.

Goizeko bilkuraren berri

Bizenta Mogelen mendeurrena ospatzeko egingo diren lanen berri eman da. Euskaltzaindiko emakumeek hartuko dute beren gain igandeko festaren erantzunkizun nagusia. Antolakizun batzordeak, beste alde, Azkoitin izan dituen harremanen azalpena egin du. Gorputz Kristi ondoko zubia baliatuz ekainaren 11an eta 12an egingo den azentuari buruzko saioa Insausti jauregian izango da.

Barrutiaren mendeurrena dela bide aurtengo udan eta eguberriak arte zenbait herritan emango diren antzerki ariketak aipatu dira gero.

J. Caro Barojari gaur Madrilen egiten dioten omenaldirako gomita berandu iritsi da, eta telegrama bidali zaio Euskaltzaindiaren izenean zorionak emanez.

Batzordeen berriak

Argitalpenak. Hiru puntu nagusi aipatu dira: EUSKERA-ren azken alea laster ateratzekoa dela esan du R. Badiolak. Gerra aurreko ale agortuen birrargitalpena ere aurrera doa. Lehen bost aleak ia prest daude. Gero etorriko diren urteetako batzar agiriak ez ziren argitaratu eta dagokien eran sartzea erabaki da. Azkenekoz, IKER 2 libururako lanen bidaltzeko epea ekainaren azken egunean amaitzen dela oroitaraztea komenigarri ikusi da.

Bertsolariak. Inoiz plaza saiorik egin gabeko bertsolari berrien aurkezpena aurrera doa. "A" taldea deitu diote eta azkeneko leihaketa Azkoitin izango da. Itxura oneko bertsolari gazteak omen datoz.

Txostenak

J. A. Letamendiak Donaixti-Ibarren lexiko bilketaz egindako jardunaldien berri zehatz eman du. Galderen zerrendari epez kanpo egindako oharrek eztabaida bizia sortu dute. Batzordeak du azken hitza.

Miren Azkarate mintzatu da gero, zehar galdera eta -BA denborazko perpaus txertatuen adibide zenbaiti buruz. Aita Pedro Antonio Añibarroren haritik oso ondo-re jakingarriak atera ditu.

Eta besterik gabe amaitu da batzarra.

Euskaltzainburua
Fr. Luis Villasante

Idazkaria
J. M.^o Satrustegi

AZKOITIKO BATZAR IREKIA

(Bizenta Mogelen II. mendeurrena ospatuz)

1982-VI-13

Bizenta Antonia Mogel Elgezabalen II. mendeurrena ospatuz, bi egunez Insaus-ti jauregian bilera bereziak egin ondoren, Ekainaren 13an, eguerdiko 12etan, Uda-letxean izan da batzar irekia. Euskaltzainditik bildu dira: L. Villasante, P. Altuna, A. Irigoyen, F. Ondarra eta J. San Martin euskaltzain jaunak; J. A. Arana, P. Arregi, M. Atxaga, J. Basterretxea, I. Laspiur, J. L. Lizundia, P. Uribarren eta J. J. Zearreta euskaltzain urgazle jaunak.

Roman Sudupe alkate jaunaren eta Fr. L. Villasante Euskaltzainburuaren agu-rrezko hitzekin hasi da batzarra. Euskaltzainburuak, Nikolas Alzola urgazlearen hil berria eman du, bere bizitza ta lanei buruzkoan Jose Luis Lizundiari hitza emanaz. Honek, Nikolas Alzola Gerediaga (Anaia Balentin Berriotxoa) zenaren nortasuna zehatz mehatz agertu du, sei liburutan eta hainbeste kultur aldizkaritan eman dituen lan ugari bezain onak aipatuz.

Juan Ignazio Uria Euskal Herriko Adiskideen Erret Elkartearen Gipuzkoako zuzendari jauna, Mogeldarrak eta Erret Elkartearekiko harremanaz mintzatu da.

Xabier Altzibar jauna, Getxoko Institutoan Euskal Katedra duenak Bizenta Antonia Mogelen bizitza eta lanei buruzko zenbait argibide eman ditu.

Juan San Martin jaunak, bi egunez Insaustiko jauregian euskaltzainek euskaraz-ko azentuari buruzko azterketa lanaren berri eman du, irakaskintzarako eta komuni-kabideetarako premiazkotzat joaz. Bilkuretan aurkeztu ziren txostenlari eta txoste-nen izenak aipatuz: Mitxelenak, "Zenbait euskalkitako azentuaren funtsezko oina-rria"; K. Rotaetxek, "Azentua eta entonazioa. Oinarri teorikoak eta euskarari aplika-zioak"; J. Basterretxeak, "Gernikako hizkeraren arabera, euskal entonazioari buruz ikerketak"; G. Lertxundiren txostenaren arabera, "Hitzak nola kantuan josi nota azkarrerri, gaurko nafar-lapurtar euskara azento gabea" J. A. Arana Martijak labur-pena agertuz. Eta, J. I. Goikoetxea "Gaztelu" k ez zuen izan bertara agertzetik.

M.ª Pilar Lasarte andereñoak "Emakumea kulturgintzan" mahainguruaren berri eman zuen. Bertan irakurri zituen txostenak: Arantza Urretavicayak, Emaku-mea idazkaritzan; Karmele Esnalek, Emakumea irakaslegoan; Miren Azkaratek, Emakumea euskalari; eta Izaskun Barriolak, Emakumea komunikabideetan. Bakoi-tzak, orain arte egin dena, egiten ari direna eta aurrerako bideak nola ikusten dituzten agertuz.

Larunbatez izan zen 1982.eko Bertsolari Txapelketaren lehen fasearen bukaera, puntuaziozko eliminatoriak Hernanin, Markinan, Tolosan, Lesakan, Hendaian eta

Aramaion jokatzuz eta azkenik, aurrera pasatu ziren hogetalarekin, Zornotzan eta Azkoitin. Bertatik, Jagon Sailburuak aditzera eman duenez, honako hauek pasatzen dira bigarren fasean A taldekoekin jokatzeko: Jose Mari Altuna, Sebastian Lizaso, Mendizabal, Iñaki Otaño, Peñagarikano eta Telleria.

Bukatzeko, Remi Larrañaga, Azkoitiko Kultur Elkartekoak, bere olerki batzuk irakurri ditu eta alkate jaunak bukatutzat eman du batzarra.

Euskaltzainburua

Fr. Luis Villasante

Idazkaria-ordea

J. L. Lizundia

BATZAR TXOSTENAK

LITERATUR SAILA

DIEGO GOITIAREN EUSKARAZKO ESALDI BILDUMAK

Donostia, 1982-II-26

Juan San Martin

Diego Goitia aulestiarraren euskarazko lanak aipamenez baizik ez genituen ezagutzen. 1903. urtean Labayruk *Historia General del Señorío de Vizcaya*-ren VI. tomoko XII. kapituluaren azkenean aipatzen zuenaz ere ez dakit inor ohartu zen. Labayruren obra 1969an birargitaratzean jabetu nintzen hortaz eta *Egan* aldizkarian ohar batzu egin ere bai, lanok galduak ote ziren galdezka (ikus, *Egan*, II Epoca, Vol. XXIX, Uztaila-Abendua, 1969. 4-6 zenb. 99 orr.).

Diego Goitia aulestiarra, XVIII. mendean bota zituzten jesuitarikoa zen eta garaiagatik eta orduko beste zenbait jesuitak egin zituzten euskarazko lan bikainetatik bere lana garrantzitsua izan zitekeala iduritu zitzaidan.

Geroztik Aita Jose Ramon Egillor Loiolako artxibaria ezagutu nuen, gordailu hartako paperak antolatzen ari zena. *Egan*-en argitaratu nuenaren berri eman nion, Goitia zenaren paperetatik arreta har zezan. Duela zenbait hilabete aditzera eman zidan Egillor jaunak Goitiak bi anaia zirela eta paper guziak bildurik zeuzkala eta nahi nuenean joateko bertara.

Hil honen zortzian, Bertsolari txapelketa eratzeko Azkoitian izan genuen bilera eguna aprobetxatuz, arratsaldez joan nintzen Loiolara eta han Goitiatarren esku-izkribuak ikertu. Eta, latinez, italeraz eta gazteleraz idatzitako lanen artean Labayruk aipatzen zituen euskarazko *Ejercicios de басcuence* direlakoak aurkitu nituen. Ariketa eta hitz zerrenda guti batzu eta anitz esaldiz hornitzen diren hiru liburuxka guziz. Baina, *San Borjaren bizia-ri amardunde...* deritzanik ez nuen aurkitu.

Hiru liburuxkak, esku-izkribuz, esaldi bildumak dira. Beren garrantzia dute, idatzi ziren garaiagatik ez ezik, euskarazko lehen fraseologia bildumak direnezkerok. Bertan, egileak, esaera jatorrak biltzen ditu, gramatikazko arieketa batzuren inguruan ikasteko eran.

Hara hemen hiru liburuxken xehetasunak:

I. *Siglo 18.º Ejercicios del euskara en dialecto central o guipuzcoano*

(Hori du izenburutzat, baina ezta egilearen eskuz idatzia. Kartulina azalez kuaderno gisa jarria da.)

21 × 15,5 zm.; 80 orrialde.

II. *Siglo 18.º Ejercicios de bascuence en dialecto central o guipuzcoano*

(Pergamino larruz enkuadernatutako liburuxka. Hemen ere, izenburuak eztu egilearen letra.)

15 × 10,5 zm.; 78 orrialde.

III. *Izenbururik gabeko liburuxka, baina besteak bezala, fraseologiaz da*

(Pergamino larruz enkuadernatua.)

14,5 × 10 zm.; 68 orrialde.

Hiru liburuxkok, Aita Jose Ramon Egillor jaunari esker, Euskaltzaindiko Azkue Bibliotekan serokopiatzeko aukera izan dugu. Eta, horiekin batean, laugarren liburuxka bat ere bai, gazteleraz idatzia, bere azalean *Diario y viajes del P. Diego de Goitia, S. J.* deritzana (12 × 9,5 zm. neurriz, 12 orrialde dituen), egilearen bizitzaz ematen dituen agiriegatik.

Lana irakurtzeaz, ez dago zalantzarik Aita Larramendiren gramatika eta hiztegia erabili zituela, baina ez beti. Inoiz agertzen dira Larramendik jaso gabeko hitzak ere eta, egileak berak igarri gabe, bizkaiko aditz formak ere sartzen ditu. Larramendiri jaramon egin zion adibideak lehen liburuxkan bertan aurkituko ditugu. Adibidez, hara zer dion 16. orrialdean: “Aita Cardaverazec dio: Larramendiaren Artea escuetan iñoiz ere artcen ezdet (ta pascotan artcen, ta iracurten det, ta gueiago, ta obeto, albanu, nai nuque) miretsi, ta Jaincoa alabatu gabe”. 72tik 75. orrialdera bitartean euskarari buruzko zenbait eritzi ematen ditu eta bertan egiten duen aipamen batean honako hau aitortzen du: “Ezinac ta nequeac lazqui garaitu cituen Aita Larramendic, ta ori bere Artean, eta Iztegian Maisua bezala eman dizquigu”.

Larramendiri beti jarraituko ez dion adibidea ordea, lehen liburuxka beraren 9. orrialdean agertuko digu: “Gauzaren batzuetan bearbada obeto itzqueraren legueac gordetcen dituzte Señorioan: Acaso en algunas cosas guardan mejor las leyes del hablar en el Señorío”. Eta, 74. orrialdea eritzi bera berriz agertuko du.

Liburuxka horien helburua zer zen ere argi azaltzen du bere esaldi batean: “A los bascongados, que no saben leer, alguno, que lo sepa, y esso

para hacer más fácilmente, quiero mostrarlo el camino: iracurten ez daquien euscaldunai, daquien batec iracurri, ta errazago eguiteco, nic bidea ernari nai diet”.

Hitzak eta esaldiak metatzen ditu bere lehen orrietan. Batzutan euskara hutsean eta urrengo (gehienetan) gaztelerazko itzulpenez. Gaztelerazko itzulpena bera ere, batzutan aurretik eta bestetan atzetik doa. Aurretik doana, badirudi, lehen pentsatua dela eta ondotik doana itzulpena. Pundu hau ondo kontutan hartu beharrezkoa deritzat, zein den jatorra eta zein itzulpena ezagutu ahal izateko.

Guti batzutan, hitz eta esaldi batzuk berriz errepikatuak aurkitzen dira.

Esaldietan erabiltzen dituen gairik gehienak Biblia edo erlijio ingurukoak dira, baina ez beti. Euskarak bere baitan dituen ahalmen bereziak ere markatu nahi ditu, hizkuntza logikoaren aldetik. Horregatik esango digu: “El basquense tiene grandes privilegios en comparación de otros, y no tiene los enredos de los otros: Eusquerac besteen aldean privilegio andiac ditu; eta naspilla, edo iscambillaric ez” (12 orr.).

Honetan, euskarak gramatikaz dituen alde onak erakutsi nahi ditu. Adibidez: “Substantivo berequico icenac eransi, ta elcarrequin batean esatea, eusqueraren privilegioa da: ta ala zaldibidea, gurdibidea, onbidea esaten da: cristabide, cristaufede, cristaulegue, cristaudotrina, ta cristabizitza” (75 orr.).

Hitz bitxiak ere jasotzen ditu. Adibidez: *Ezconzarimea; legitimo, lotecumea, natural; eortzumea, póstumo*, eta abar. Baina, gehienbat esaldietara lotzen da eta hara hemen lehen liburuxkaren azkenaldiko adibide bat: “Noiz-nai: Cada qual en su turno: cein bere chandan, aldian. Cada cosa de por sí: bacoitza bereci. A cada passo: pausoro. Con el tiempo: demboraren buruan. Empezo a llorar: negarri eman cion. Orduan campotic datorren. Tullido: elbarritua. Ea fede osoaz belaunicatu ta Jaunari esca diozagun, gure semea biciric digula...” (78 orr.).

Esaldien barna, santuak aipatzen dituenean, beren ofizioak ere zerrendan datoz, era jatorrez emanak. Lehen liburuxka honen azken orrialdean, 80.ean, latinetik zein gazteleratik euskarara itzulpenak egiteko beharrezko iduritzen zitzaizkion legeen berri ematen du. Horregatik, bere esaldien itzulpenei buruzko aburu zuzenaren berri aurki dezakegu.

Bestalde, esan beharra dago, lehen liburuxka hori 40 plana edo foliotan lau atal edo idazki zerrendatan dagoela, erditik josirik. Beraz, 1-2 orrialdeen jarraipena liburuxkaren azken aldean aurkitu behar da, han bai daude 3-4 orrialdeak, eta era hortara dago guzia, azken orrialdeak, 77-78 eta 79-80 liburuxkaren erdi erdian bukatzen direla. Baina, Azkue Bibliotekan serokopiatua 1etik 80ra ordena normalean jarri dugu.

Bigarren liburuxkan ordea, beste eragozpen bat izan behar dugu kontutan. Bere lehen 41 orrialdeak, lehendabizi idatzitako lerrounen tartean, hutsune zuria berriz idatziz aprobetxatua dago. Paper faltaz hori egina nonbait.

Lehenengo liburuxka hitzekin bezala, bigarrena aditzen denborak adieraziz hasten da: “Eguin dit, eguiten dit, eguin zat,...”; eta atzizkien adibideak jarriaz: “Clarua, modua, puntua...” Gainerakoan, bestean bezala jarraitzen du esaldiak metatuz, batzutan itzulpenez eta beste batzutan euskara hutsean.

Euskararen jatorriaz ere arduratzen da eta zenbait eritzi eman ere bai esaldietara bideraturik: “El origen del bascuence debemos averiguar de alguna manera de los Discursos: eusqueraren berri beste Itzquetetic nolabait zera (sic) bear degu” (32 orr.).

Aurreraxeago Kardaberazen ideetan kutsaturik zegoela nabari du: “Eusquera Jaincoac nai ta menditarte oietan beti nasgabe beti garbi, beti seguru beregan gorde izan da... Chanchetan esan oi da edo esan oi dute, Jaincoac Adani esan ciola eusqueraz: Adan non cera? Baña gauza ciertoa da, Paradisuan izqueta hebreoz izan zala” (33 orr.). Euskara zahartzat jotzen du, baina ez du sinesten euskara Paradisuan mintzatu zenik.

Bigarren liburuxka honek, azkenaldeko gehiena eliz gaiez du, eta lehen liburuxkako 21. orrialdean bezala, San Isidoren mirakuluz ari da.

Hirugarren liburuxka, izenbururik gabea, hiruretan tipiena da eta era berean jarraitzen du. 5. orrialdean Aita gurea os-osorik dakar, testu barnean sartua. Bibliako pasarteak, beste bietan baino gehiago dakartza, proportzioz. 22tik 27. orrialdera gramatikazko ariketa hutsez dator, esaldi bakoitzari forma singularra eta plurala emanez. Adibidez:

“Aquél me lo come: jaten dit: p. didate.
 Aquél me lo comía: jaten cidan: p. cidaten.
 Cómamelo aquél: jan biezat: p. biezatet.
 El melo coma: jan diezadan: p. diezadaten.
 El melo comiera: jango liquet: p. lidaquete.
 Me lo comiesse: jan ciezan: p. ciezedan.
 Si él me lo comiere: jan badiezat: p. badiezadate.
 Me los come: jaten dizquit: p. dizquidate.
 Me los comía: jaten cizquidan: p. cizquidaten.
 Cómamelos él: jaten bitzaizquit: p. bitzaizquida.
 El melos coma: jan dietzaizquidan: p. dietzaizquidaten.
 Me los comiera: jango lizquíquet: p. lizquidateke.
 Me los comiesse: jan cietzaizquidan: p. cietzaizquidaten.
 Si melos comiere: jan badietzaizquit: p. badietzaizquidate.
 Aquél te lo coma: jaten dic: p. ditec. Adoragarria.
 Te lo comía aquél: jaten cien: p. jaten cieten.
 Aquél te lo coma: jan diezaan: p. diezatean.
 Aquél te lo comiera: jango liquec: p. liquetec.
 El te la comiesse: jan ciezaan: p. ciezaaten.
 Si él te lo comiere: jan badiezac: p. badiezatec.” (23 orr.).

Beraz, hiru liburuxkok, hitzez eta aditez aberats datoz. Gainera, tarte-ka, esaldiak ez ezik esaerak ere sartzen ditu. Denak, aldez aurretik pentsatuak eta hautatuak direnez, aberatsa da benetan bertako ekarria. Horregatik, nere ustez, merezi luke Euskararen Lekukoak sailerako edizio bat prestatzea, dagoen dagoenean grafia bera ere errespetatuaz eta atzean hiztegi eta adiztegi zerrendak bakoitza agertzen den orrialdea eta lerroa zenbakiz jarriaz, hitz edo aditz bakoitzaren kontestu edo ingurua laster aurkitzeko eran. Egileak berak emana bait da hitzen eta aditzen ingurunea.

Egilearen berri jakiteko, *Diario de viajes del P. Diego de Goitia, S. J.* izenburuz gazteleraz idatzitako liburuxka ere serokopiatu genuen. Hor, euskarazko lanen berririk ematen ez badigu ere, hil baino sei urte lehenagora arteko ibilera eta beste zenbait zertzelada eman zituen.

Azalean bertan datorren ohar batean dio: “Los PP. José y Diego de Goitia eran hermanos y naturales de Aulestia en Vizcaya”. Beste norbaitek idatzitako oharra da. Baina, barnekoa, esaldiak idatzi dituenaren letra ber bera da.

Diego Goitia Loiolan hil zen, 1829.eko Urriaren 3an, laurogetahamar urte betetzeko zorian zegoela. Bidaien liburuxka hau jaiotza eta bataioa aipatuz hasten da. 1739ko azaroaren 27an sortu zen Aulestin. Hala dakar liburuxkak, egunaren ondotik eguneko santu izenak emanez, egunkari guzian jarri zuen bezala: “Nacimiento 27 noviembre de 1739: V. Santiago Interciso Martyr. Bautismo 27 noviembre de 1739: Santiago de la Marca Confessor. S. San Esteban Anacoreta y Martyr”.

Konfirmazio eguna ere jartzen du. Portugaleten 1753an Burgosko Artzapezpikuagandik. Hemeretzi urtekin hartu zuen apeztzarako bidea eta hogeita batekin egin zituen botoak (1760ko irailaren 20an). Ez du jartzen non. Baina egun batzu barru Santiago de Compostela-ra joan zen eta han urte bete egin ondorean Salamanca-ra (1763). Mezak eta erligio ospakizunak aipatzen ditu eta beraren bidaietan non bazkaldu edo non afaldu zuen. Handik lau urtetara, 1767an, Jesulaguna zenez, Italiara desterratua izan zen. Urte horretako Apirilaren 4ean irten zen Salamanca-tik 10ean Santanderrera heltzeko. Maiatzaren 7an hartu zuen itsasuntzia, Italiara eramango zuena. Beste hamar egunen buruan han zen Italian. Lazareton lurra hartu zuen Urriaren 10ean, Genova-tik pasa ondoren, eta Florencia-tik Bolonia-ra, 1768.eko Azaroaren 29rako. Han jarraitu zuen 1773an Jesusen Lagundia abolitu ondorean ere. 1781.eko Irailean gaixotu zen. Eztu esaten zer izan zuenik, baina bi urtez iraun zuen geixorik. 1785.eko Maiatzaren 8an berriz ere eri aurkitu zen, sei hilabetez. Ondoko urteetan inguru hartan mugitu zen, eta 1793an berriz ere osasunez gaizki jarri zen, eta urte horretako Maiatzaren 27an elizakoak eraman ere bai, Ekainaren 2an ordea, gantzadura edo oliodura hartu ere bai.

1798. urteko Maiatzaren 24ean Boloniatik Aulestira bidean abiatu zen. Bidaia nondik nora egin zuen eta otorduak non egin zituen jartzen du. Ekainaren 2an irten zen Genova-tik itsasontziz eta handik bost egunetara ingelesak

preso hartu, biharamunean San Marinon libre uzteko. Handik lau egunen buruan heldu zen Palamos-era, eta handik Barcelona-ra. Barcelonatik lehorrez Bilbora eta 1798.eko Uztailaren 14an heldu zen Aulestira.

Sorterrian etzuen luzaro iraun, 1801.eko Apirilaren lehenean berriz ere desterratua ikusi zuen bere burua. Apirilaren 9an Aulestitik irten beharra izan zuen, Ziortzatik Durangora joaz eta hantik Gasteiz, Haro, Logroño, Zaragoza eta Leridatik Barcelona-ra. Maiatzaren 14an hartu zuen itsasontzia Civitavecchia-ra 28an heltzeko. Ekainaren 5ean heldu zen Erromara. Han jarraituko zuen sei urten, gero Napoles-era joateko. 1806.eko Maiatzaren 26an berriz botoak egin beharra izan zuen. Ekainaren 2an, Pentekoste egunez erori omen zen Jesusen Lagundia eta biharamunean Erromara desterratua izan zen. Handik berriz ere Boloniar (1810ean), non egingo zuen Profezioa 1814. eko Urriaren 10ean. Eta handik urte betera irtengo zen Boloniatik Espainiara. Florenziatik Liorna-ra joaz eta itsasoz Ibiza-ra eta hemendik Valencia-ra. Valencia-tik lehorrez Madrid-era eta hemendik Loiolara, 1816.eko Irailaren 23an heltzeko. Orduandanik hil arte Loiolan bertan jarraitu zuen. Bidaian liburuxkako azken oharra 1823.eko Uztailaren 22koa da.

Ageri denez, bere bizitzako azken hamairu urteak Loiolak igaro zituen. Eztu ezer adierazten esaldiei buruzkorik. Behar bada azken urte horietan idatziak dira. Dena dela, lan jakingarria iduritzen zaigu.

OHARRA: Joan Goikoetxea Maiza jaunak, batzarrean adierazi zuenez, Diego de Goitaren lanek beren garrantzia dute historiaren aldetik, deserritu aurretiko jesuita euskaltzaleekin eta restaurazioan partaide izan eta ondorenekoekin izan zuen loturagatik. Gainera, Loiolako ikastetxearen hasieran bera izan omen zen bertako zuzendaria.

PIERRE-GUILLAUME DE LA VIEUXVILLE (1682-1734)

P. Lafitte

P.-G. de La Vieuxville aitonen semetarik zen. Arbasoetan izan zituen Markes, Duke eta Pareak Frantziako erregeen aholkatzale eta zerbitzari. Bera ez zen batere ohoregose. Elizari osoki emana zen, Aita Sainduaren osoki meneko.

Fleury Kardinale minixtroak Baionako apezpikutzat hautatu zuelarik, La Vieuxville jauna Nantes-ko kalonjeen buru zagon, 1728.eko Martxoan. Parisen sagaratu zuten ondoko Aboztuaren hogoian. Ez zen Baionarat etorri 1729.eko Ekainean baizik.

Anartean bilatu zituen tokatzen zitzazkon diosesako berriak. Ez ziren hoberenetarik.

Druilhet apezpiku zenak hogoi urte iragan zituen Baionako elizaren buru. Gizon bihotz onekoa zen, otoitzekoa, fede sainduz betea, baina janse- nisten izurriak kotsatua zuen eta ez zuen gemenik aski, ez bere buruaren xuxentzeko, ez bere meneko apezzen bide onean gidatzeko. Gisa hortan bazi- ren bai hirian bai eskualdean bereziki kalonje, fraile eta erretor zaharretan apez moltzo bat Alesandro zazpigarrenaren sineste-araua ez onhartu nahiz, Eliz-Biltzar nagusi bati hel egiten ziotenak eta *Unigenitus* buldari beren izena eman nahi ez zutenak.

Baionara gabe, apezpiku berriak, arartekoz, entseatu nahi ukan zuen bere apez guzien bide onerat biltzerat. Gehienak jarraiki zitzaizkon, bereziki apez xehe eta errentadun xumeak. Kalonje eta kargudunetan hainitzek eza erran gabe gerorat luzatu zuten beren ihardespena.

Apezpikua diosesan sartu bezain sarri, ibili zen herriz-herri apezte- giz apeztegi, berak bere begiz gauzen eta jendeen berri biltzeko. Ohartu zen ar- askoren ez jakinaz eta Katixima eskasaz. Gai ez zireneri debekatu zeie- satzea, predikatzea eta haurren eskolatzeta.

Buru gogor batzu gutun zigilatuz (lettes de cachel) urrun-arazi zituen Euskal-herritik. Ordutik gogoan hartu zuen bi Katixima berri ager-araziko zituela, bata girixtino argituentzat, bertzea arruntentzat, bai frantsesez, bai euskaraz.

1733-an argitarat eman zen euskaraz *Baionaco Diocesaco Bigarren Catichima* = 467 orrialde; 1) Apezpikuaren manamendua; 2) Erakasleeri zenbait ohar; 4) 28 kapitulu; 5) letaniak; 6) meza laguntzeko modua.

Nork itzuli ote du Katixima hori frantsesetik euskarala?

Bere Bibliografian Ion Bilbaok aipatzen du Gratien de Haroztegy (Vol. IV, 213). Ez du haatik erraiten nundik jakin duen berri hori.

Dubarat eta Daranatz-en *Recherches sur la Ville et sur l'Eglise de Bayonne*, tome II, Bayonne-Pau 1924, izen hori aurkitzen da lau aldiz (590, 591, 617 eta 618 orrialdeetan, Sarako apezek Axular-en egunetarik haste, Baionako kalonjekin ukan zituzten diru-auzien karietara.

Hor agertzen zaiku Gratien de Haroztegy Sarako erretor bat, "docteur en théologie" tituluarekin: La Vieuxville eta biak baketiartzat emanak zaizku eta ez batere soskarizat. Onez onean nahi dituzte gauzak antolatu. Bainan ez du liburu hortan katiximarik aipu.

Aldiz, Pierre Haristoy-en *Les Paroisses du Pays Basque pendant la période révolutionnaire* (tome I, p. 239) gehixago argitzen gaituzte. Sarako erre-toren zerrendan, hauxe irakur daiteke, frantsesez:

"1729-1752, Gratien de Harosteguy, né vers 1695, gradué, nommé curé de Sare en Mars 1729, très estimé de son Evêque. On croit qu'il est le traducteur du Grand Catéchisme de La Vieuxville, rendu en très beau basque de Sare."

Haristoy-ek ez du erraiten hola dela, bainan hala uste dutela baizik. Ez du lekukorik aipatzen.

Jakingarri liteke ea Ion Bilbaok bertze iturbururik aurkitu duen.

Ez dugu zilatatu ahal izan ea Gratien de Haroztegui hori Jean Haroztegui Axular-en enaiaren ahaidegotik zenetz, ez eta sortzen Saratarrak zirenetz.

Badela oraino ikasteko hainiz.

* * *

Zer nahi den, César Duvoisin apezak dion bezala (Vie de M. Daguerre, 1861, p. 108: "ce double catéchisme manquait dans le pays, et il a rendu un fort grand service pendant près d'un siècle entier". Hots, Lapurdi bi katixima horien beharretan zen eta laguntza handia egin dute kasik mende oso batez.

1814-ean edo 1815-ean, Akizeko Katixima sartu zen euskar iz Baionako diosesa berrian.

Eta Mgr. d'Astros-ena, 1823-an.

GRAMATIKA SAILA

EUSKAL NOMINALIZAZIOARI BURUZ ZENBAIT OHAR: “ZAIL DA”, “ERRAZ DA” PREDIKATUEN ERREJIMENA

Gasteiz, 1982-III-26

Patxi Goenaga

1. Sarrera

Nominalizazio hitza aipatzen dugunean literatura dextente sortarazi duen fenomeno bat aipau ohi dugu. Hau dela eta, jakina denez, bi teoria dabilta hor zehar: batetik nominalizazio delako hori transformazio berezi bat dela diotenak. Hauentzat *zu garaiz etortzea atsegin dut* perpausoko perpaus txertatuak perpaus ‘status’a duen bezala, *zure etorrera atsegin dut* perpauscan agertzen zaigun *zure etorrera* izen sintagma ere sakoneko perpaus batetik eratorria izango litzateke. Sakonean izango litzatekeen perpausa, gutxi gora behera, honelako zerbait izango litzateke: *zu etorri zara*. Perpaus honen eta *zure etorrera* izen sintagmaren artean dugun erlazioa transformazio erregela baten bidez emango genuke aditzera. Transformazio hori da, hain zuzen, *nominalizazio*, edo agian hobeto *izenketa*, deitzen duguna. Baina bada beste hipotesi bat *zure etorrera* bezalako sintagmen sorrerari buruz. Hipotesi honek ez du inolako *izenketa* transformaziorik eskatzen: *etorrera* beste edozein izen bezalakoxea izango litzateke, funtsean. Eta *etorri* aditzaren eta *etorrera* izenaren artean dagokeen erlazioa —hain bistakoa dena berau— lexi-koian emango litzateke aditzera, erredundantzi erregela aiposaren bidez. Erregela horrek esango liguke *etorri* eta *etorrera*-ren artean zer nolako erlazioa dagoen, ez bakarrik esanahiaren aldetik, baita sintaxiari dagozkion arazoei buruz ere. Lehenbiziko hipotesiari ‘transformazionalista’ deitzen diote. Bigarrenari, ‘lexikalista’¹.

Gu, jakina, gaurko honetan ez gara arazo hauetan sartuko. Ez dugu *etorrera* bezalako izenki eratorriei buruz hitzegingo, euskaraz aditz-izenaz baliatuz lortzen ditugun perpaus txertatuei buruz baizik. Aditz mugagabea duten perpausen arteko zenbaiti buruz mintzatuko gara. Eta gaia oraindik piska bat

¹ Ik. N. CHOMSKY, “Observaciones sobre la Nominalización”, in V. SANCHEZ DE ZAVALA, *Semántica y Sintaxis en la Lingüística Transformatoria*, Alianza, Madrid, 1974, 133-187 orr. Ikus daiteke, baita ere, R. JACKENDOFF, “Regularidades morfológicas y semánticas en el léxico”, in *La teoría estandar extendida*, Cátedra, Madrid, 1979.

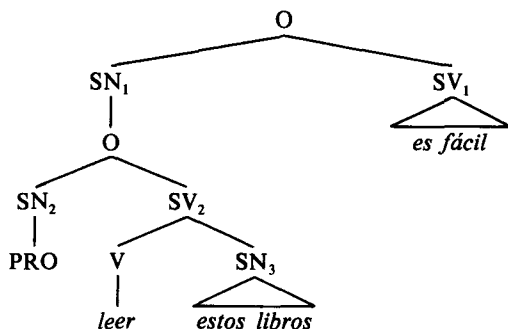
gehiago mugatzeko, *-TZEN* formako aditza duten perpaus txertatuei buruz arituko gara. Jakina denez, *-TZEN* formako aditza duten perpaus txertatuak eskatzen dituzten aditz nagusiak era askotakoak dira: ‘sumaketa aditzak’ (*ikusi, entzun, sumatu, sentitu, nabaritu...*), ‘ezagutza aditzak’ (*jakin, ikasi, irakatsi, ahaztu, asmatu...*), ‘aspektu kutsuko zenbait aditz’ (*ari, hasi, jarraitu...*) eta, baita *zail da* eta *erraz da* predikatuek ere. Eta, hain zuzen, gairik mugatuena berau izango delakoan, honi heldu diot. Aitortzen dut, hala ere, gairik mugatuena bada ere (luze-laburrez izango da mugatua, ez bestela) aski korapilatsua gertatzen dela, ez hainbeste euskararen beraren aldetik, teoriaren aldetik baizik. Gaur, horregatik, ez dugu agian irtenbide distiratsurik aurkituko. Arazoak begien aurrean jartzen asmatzen badugu, ez litzateke gutxi izango. Behar bada, denon artean argi pittin bat izango dugu.

2. Arazoa

Esan dugun bezala, *-TZEN* forma eskatzen duten predikatuen artean sartu behar ditugu *zail* eta *erraz*. Baina, bai *-TZEA* eta bai *-TZEN*, biak ager daitezkeenez, ba al da diferentziarik bien artean?

Predikatu hauen beste hizkuntzetako ordainek zer-esan handiak eman dituzte hizkuntzalarien artean. RAISING (‘igoera’) delako transformazioa, edo TOUGH MOVEMENT izenekoa denon gogoetan baitaude². Hemen gaudenontzat inglesa baino hurbilago daukagunez, gaztelania hartuko dugu adibidetzat. Gaztelaniaz, D’Introno-k dioenez³. (1) bezalako perpaus bat (2) egituratik sortua izango litzateke:

(1) *Estos libros son fáciles de leer*

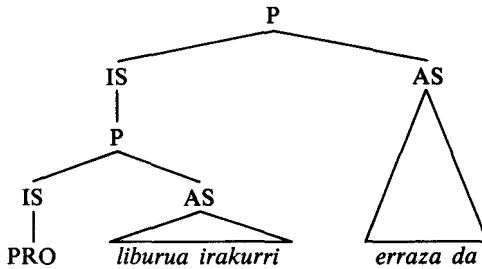
² Lanen bat aipatzekotan, POSTAL-en *On Raising* (1974) aipatuko genuke, baina gai honetaz oso ugaria da literatura.

³ F. D'INTRONO, *Sintaxis transformacional del español*, Cátedra, Madrid, 1979, 135-140 orr. Ikus daiteke, baita ere, N. RUWET, *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Éditions du Seuil, Paris, 1972, 58 eta hurr. orr. Bestalde, Chomskyren *Lectures on Government and Binding* liburu berrian beste bide bat eskaintzen da. Baina azken honetan ez gara hemen sartuko.

(2)-tik (1) sortzeko, D'Intronok 'ELEVACION DEL OBJETO' deitzen duen transformazioa beharko dugu.

Euskaraz ere, era berean (3) perpausak (4) bezalako egitura izan deza-keela pentsa liteke:

(3) *Liburu hau irakurtzen erraza da*

D'Intronok deribazio hauen alde ematen dituen arrazoiak honako hauek dira:

1) Lehenbizikoa, azaleko sujetoaren eta aditz txertatuaren arteko aukera-restrizioak izango lirateke. Honela esplikatu litzateke (5) eta (6)-ren arteko diferentzia gramatikaltasunaren aldetik:

(5) **Ardo hau zaila da irakurtzen*

(6) *Ardo hau zaila da edaten*

Hau oso ondo esplikatu daiteke (4) bezalako egitura bat onartzen bada sakonean perpaus hauentzat. Sakoneko egitura honetan *ardo hau* izen sintagma *edan*-en edo *irakurri*-ren objektoa izango litzateke. Beraz, (5)-en ez-gramatikaltasunaren arrazoiak (7)-ren ez-gramatikaltasunarena bera izango litzateke:

(7) **PRO-k ardoa irakurri du*

2) Bigarren argumentua antzekoa da: (1) bezalako perpausetan ager daitezkeen aditzak ezin omen daitezke iragangaitzak izan. Honela:

(8) **Este libro es fácil de caer*

(9) **Este niño es fácil de dormir*⁴

Izan ere, objektoa baldin bada 'igoarazten' duguna, nekez igoko dugu ezer, ez baldin badago zer igorik.

⁴ Noski, *dormir* aditza ±trantsitibo (edo ±iragankor) izan daiteke. Aditz hori iragankorra denean, (9) perpausa gramatikala izango da. Hortaz, ez-gramatikaltzat eman badugu, iragangaitzat hartu dugulako da.

3) Beste argumentu bat (10) bezalako perpausen ez-gramatikaltasuna litzateke:

(10) **Este libro es difícil de leer estas notas*

Eta euskaraz ere berdin:

(10') **Liburu hau gaitz da ohar hauek irakurtzen*

Aditz batek objeto bakarra izan dezake. Beraz, (10)-en ez-gramatikaltasuna (11)-ren ez-gramatikaltasunetik letorke:

(11) * $\left[\begin{array}{c} \text{PRO-k } \textit{liburu hau ohar hauek irakurri} \\ \text{IS} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \textit{gaitz da} \\ \text{AS} \end{array} \right]$

Irakurri aditzak bi objeto izango lituzke. Beraz, ez-gramatikalki litzateke.

4) Azken argumentua semantikari dagokio:

(12) *Liburu hauek errazak dira irakurtzen*

eta (13) *Erraza da liburu hauek irakurtzea*

perpausek funtsean esanahi bera izango lukete. Eta baliokidetasun horren berri emateko biderik egokiena bientzat sakoneko egitura bera proposatzea izango litzateke: (4) bezalako bat, alegia. "Por tanto, la interpretación semántica aquí es que lo fácil consiste no en unos libros, sino en la acción, por parte de alguien, de leer esos libros. Ahora bien, la interpretación correcta de (3) (gure (2)-rena, alegia), es precisamente esta última, lo que resulta fácil no es el conjunto de libros en cuestión, sino la lectura de los mismos" dio D'Introno-k⁵.

3. Euskarak eskaintzen dizkigun bereizgarriak

Orain arte *-TZEN*-en agertzea, gaztelaniazko 'fácil de'-ren agertzea bezala, nolabaiteko transformazio baten ondorioztat eman dugu. Galde daiteke, hala ere, ea D'Intronok gaztelaniarentzat seinatzen dituen baldintzak derrigorrezkoak diren euskaraz. Ezetz dirudi. Honela dio Txillardegik:

"Era honetako perpausak: *es difícil (el) decir (...)* eta halamoduzkoak, plegu hau dute euskaraz:

[ADJETIBO MUGAGABEA] $\left[\begin{array}{c} \textit{da} \\ \textit{zen} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \textit{-tzen} \\ \textit{-tzea} \end{array} \right]$

Adibidez:

GAITZ da sinisten (Arrue)

ZAIL da dirua sartzen (Lujanbio)

ERRAZAGO da... aginduak gordetzen (Arrue)

ON da eskolatzea (Lafitte)

⁵ F. D'INTRONO (1979), 138 orr.

Bide beretik ere (*da/zen*)-en ordez, (*du/zuen*) erabili behar direnean:
GAITZ du sinisten
ERRAZAGO zuen etxetik joatea

Oharra: “joaten” ala “joatea”?, “-tzen” ala “-tzea”? Biak zilegi; lehenengoa usuago, agian, Bizkai aldean; eta bigarrena usuago, berriz, Lapurdi aldean”⁶.

Arejitak⁷ ere baliokidetzat ematen ditu.

Lafittek ez digu egitura honi buruzko berri handiegirik ematen baina ematen duen adibide bakarrak aditz iragangaitzak ditu:

(14) *Errech da ERORTZEN, gaitz berriz CHUTITZEN*⁸

Erdaraz –ikusi dugu– bi egitura desberdin agertzen zaizkigu infinitiboarekin:

(15) *Estos libros son fáciles de leer*

eta (16) *Leer estos libros es fácil*

D’Intronoren ustez, (15) bezalako perpausak (16) bezalakoetatik eratorriak izango lirateke, baina horretarako zenbait baldintza bete behar dira. Adibidez, mendeko perpausak objeto bat izan behar du, gero gaineko perpausaren Izen Sintagmaren lekua beteko duena. Hortaz, aditzak iragankorra behar du izan. Bestalde, mendeko perpausaren sujetuak zehaztu gabea izan behar du: PRO erakoa⁹.

Hasiera batean, euskaraz -TZEN agertzeko, erdarazko baldintza berak behar genituela uste nuen. Baina argi dago Txillardegik ematen dizkigun adibideen eta berehala emango ditugunen arabera, gauzak ez direla horrela. Gehiegi saiatu gabe ere zenbait adibide jaso ahal izan ditut:

(17) *Ezda erraz, cinaan, eun guzurren artian eguija bat.*
APARTEETAN (Pr. Bart. 36)

(18) *Ezda errez SINISTUTEN, Sacerdote Jaunak (...) dantzan eguiten daveela*¹⁰ (Pr. Bart. 168)

⁶ TXILLARDEGI, *Euskal gramatika*, Ed. Vascas, Donostia, 1980, 50-51 orr.

⁷ A. AREJITA, *Euskal joskera*, Zugaza, Durango, 1978, 97 orr.

⁸ P. LAFITTE, *Grammaire basque*, 1944, 216 orr.

⁹ Zeren PRO izan beharrean, ageriko izen sintagma bat badugu, orduan infinitiboa ez, subjuntiboa baizik, agertuko da perpaus txertatuan. Horrela, (15) eta (16) perpausaz gainera beste hau ere bada: *Es fácil que tú leas estos libros*. Esan beharrik ez dago, honen ordaina euskaraz -TZA formakoa dela, sujetoa agerikoa den guztietan normala den bezala: (*ona, zail, egoki...*) *da zu etortzea*.

¹⁰ Hau, berez, bi erataria uler liteke: 1) *sinistea ez da erraz bezala* edo 2) *ez da erraz(ki) sinisten*.

- (19) *Errezago da, Ceruba luurragaz BATUTEN, oneec bijoc BAT EGUIEN baiño* (Pr. Bart. 156)
- (20) *"Sinisten dot" au ADIETAN arrazago zala* (P. Abarca, 113)

Egia esan, egitura hau aski mugatua da eta zenbait autorek, dirudienez, ez dute gehiegi maite: Añibarrok edo Agirre Asteasukoak, adibidez —nik ikusi dudanez behintzat, eta aitortu behar dut ez dudala xeheki aztertu puntu hau, hasieran forma bataren eta bestearen hedadurak ez baininduen gehiegi axolatzen— normalki *-TZEA* forma erabiliko dute ¹¹.

Txillardegik *-TZEN* agian usuago dela dio Bizkai aldean, *-TZEA*, berriz, Lapurdin. Egia esan, ez dut uste gauzak horrela direnik: Axularrek, adibidez, dexente erabiltzen du *-TZEN* egitura *gaitz* eta *erraz* adjetiboekin. *Gaitz*-ekin sarriago *erraz*-ekin baino, hala ere. Dena dela, bi egitura hauen banaketa autore eta euskalkietan zehar egin beharko litzateke, agian. Nik neuk ez dut izan gai honetaz autoreak xeheki aztertze astirik, honetan hasi nintzenean gehiago gidatzen bainintzen neure hizkuntz gaitasunaz beste inorenaz baino. Baina gero, eta bereziki txosten hau gertatzerakoan, nabaritu nuen aipatzen dudana osotasun falta. Horregatik, hemen esango dudana geroago egin daitekeen azterketa baterako bide urratze bat besterik ez litzateke izango.

Dena dela, Axularrengandik har ditzakegu zenbait adibide. Azterketa osoago baten faltan, uste dut esan daitekeela *zail(gaitz)/erraz* adjetiboak direla medio, *hiru egitura* desberdin agertzen zaizkigula. Ikus ditzagun astiroago zenbait adibide:

1) Lehenbiziko multzoan formarik hedatuena eta arruntena sartuko dugu. Normalena da mendeko perpausak *-TZEA* forma hartzea. Hona hemen zenbait adibide:

- (21) ezin dateke *gaitz*, amorio duenarentzat, *MANAMENDUEN KONPLITZEA* (Ax. 314) ¹²
- (22) *gaitz da HANDIK PITZTEN DEN SUAREN IRAUNGITZEA*: eta bai halaber *IENDEAREN IXILIK EDUKITZEA* (Ax. 263)
- (23) erraiten dute *gaitz dela IAINKOAREN ZERBITZATZEA* (Ax. 325)
- (24) *Gaitz da MIHIAREN ONGI GOBERNATZEA* (Ax. 311)
- (25) *gaitz* eta penos da, *PARABISUKO BIDE MEHARRAREN EDUKITZEA* (Ax. 311)
- (26) ea zein den *gaitzago, IANKOAREN ZERBITZATZEA, ala DEABRUAREN* (Ax. 307)

eta abar.

¹¹ Era berean, zenbait hiztunentzat ez dago *-TZEA* forma baino.

¹² Zerbaki hauek ez gaituzte liburuaren orrialdeetara bidaltzen, A. Villasanteren argitalpenetan egiten den testu banaketari dagozkion zenbakietara baizik.

Adibide hauetan denetan mendeko perpausetan izen sintagma objektua agertzen da, genitibo forman agertu ere. Sujetua, berriz, horrelako perpausetan gehienetan gertatzen den bezala, PRO erakoa izango litzateke¹³: zehaztugabeko erreferentzia izango luke baldin eta perpaus nagusian PRO hori 'kontrola' dezakeen izen sintagma bat agertzen ez bada. Adibidez, (21) perpausetan, *amorio duenarentzat* agertzen zaigunez, hau izango litzateke perpaus txertatuko PRO horren erreferentzia zein den markatuko ligukeena. Dena dela, sujetoa agertu ezinik ez dago:

(27) *Gaitz da, ITSUAK KOLOREN BERRI IAKITEA* (Ax. 325)

edo

(28) *HARAGIAK HARAGIAREN BENZUTZEA, NATURALEZAK NATURALEZAREN AZPIRATZEA, gaitz da* (Ax. 240)

Baina badirudi sujeto hori agerian dagoenean eta baita, PRO agertuaren kontrolatua dagoenean, ez dela -TZEN agertzen -TZEA baino¹⁴.

Beste konplementu batzu ere ager daitezke mendeko perpausetan:

(29) Nola den geroago *gaitzago, BEKHATUTIK ILKITZEA* (Ax. 51)

(30) Erran nahi du *gaitz dela ZERUKO LORIAN SARTZEA* (Ax. 307)

Konplementu agertze edo ez agertze horrek ez dakit zenbatetarainoko garrantzia izan dezakeen. Agian izan dezake. Eta bereziki objektua agertzeak, eta sujetoa agertzeak zer esanik ez, garrantzia duela ematen du. Txillardegik dioena gora behera, *zail da* izan beharrean *zail zaigu* bezalako zerbait bada perpaus nagusian, nekez aurkituko dugu -TZEN forma. Axularrek honako adibideak eskaintzen dizkigu:

(31) *EMAZTETATIK APARTATZEA*, hain *zeikan gaitz* eta *gaitzi* (Ax. 34)

¹³ Hots: aditz mugagabea duten perpaus txertatu hauetan sujetoa ageriko izen sintagma bat izan liteke edo izen sintagma huts bat, 'hotsik' ez duen izen sintagma bat. Honi deitzen diogu PRO/PRO hauek batzutan ez dute erreferentzia jakinik, zeharo arbitrarioa baizik, 'edozein' edo 'inor' edo antzekoren bat esango bagenu bezala. Baina gerta daiteke izen sintagma huts horrek aurretik doan beste izen sintagma baten erreferentzia bera izatea. Orduan esaten dugu PRO hori 'kontrolatua' dagoela. Arazo hauetaz luzaro mintzo da Chomsky bere azkeneko lanetan ("Filters and control"), "On Binding" eta batez ere *Lectures on Government and Binding* (1981).

¹⁴ Datu gehiago beharko genituzke, baina nere hizkuntz gaitasunari dagokionez behintzat, hori honela da. Horregatik, oso bitxia gertatzen zait Txillardegik ematen dituen adibide-tako bat: *Gaitz du sinisten*. Perpaus hau gramatikala balitz, jakina, egin berri dudana baieztapena okerra izango litzateke. Dena den, Txillardegik ematen dituen adibideen artean, batzuk badute 'aita' bat, baina beste batzuk ez, liburuaren egilea bera ez bada. Eta, hain zuzen, ahotan darabilgun perpausa (*gaitz du sinisten*) 'aitarik' gabeko horietakoa da. Nondik aterea da esaldi hori?

- (32) *plazer zaiku hartzea eta berretzea, baiña gaitz, eta gaitzi GUTITZEA, ETA BIHURTZEA (Ax. 167)*

Adibide hauei (21) perpausa erantsi beharko litzaeike.

Puntu hau ondo aztertu beharko litzateke, baina uste dut nere inpresioa zuzena dela. Bestela, esan ote daiteke (31)-ren ordean (33)-ren antzeko zer-bait?:

- (33) ? *Gaitz zeikan emaztetarik apartatzen*

Era berean, zilegi ote da (32) eta (21) perpausetan *-TZEA*-ren ordean *-TZEN* jartzea? Hortaz, badirudi perpaus nagusian kontrolatzailearen bat dagoenean, hots: perpaus txertatuko PRO horrek erreferentzia jakina duenean ez dela posible *-TZEN* agertzea. Beraz, hemen izango dugu *-TZEN* agertu ahal izateko bete beharko den baldintza bat. Formarik normalena, hortaz, eta mugarik gutxien duena, *-TZEA* izango dugu.

2) Bigarren multzo batean erdarazko 'fácil de' delakoaren parekoak diruditenak sartuko genituzke:

- (34) *Eta halatan Eskritura Sainduan konparatzen dira giristino onak, harri preziatuarekin, aditzera emateagatik giristino on ere guti dela: batak bezain bertzeak, direla gaitz EDIREITEN (Ax. 93)*
- (35) *Bada nola isatsaz maiz iragaitzen den etxea, erraz baita GARBITZEN (Ax. 347)*
- (36) *Hura da hetika gaixto sarthua ATHERATZEN ETA ERREME-DIATZEN gaitza*¹⁵ (Ax. 65)

Hauetan, axaleko egituran behintzat, badirudi izen sintagma bat agertzen dela eta ondoren aditz sintagma bat, AS honetan *gaitz da*-ren konplementu modura agertzen delarik *-TZEN* perpausa.

Beste antzeko adibide batzu ere badira, baina izen sintagma hori agiazki agertzen den ala ez, ez dago hain garbi:

- (37) *hark eraikitzen du erbia, pitzten du sua, gogoratzen du bekhatua, iratzartzen du haragia; eta behin iratzarriz gero, (haragia) gaitz da LOHAKARTZEN*¹⁶ (Ax. 263)
- (38) *gogoa airatuz gero, gaitz da SOSEGATZEN eta bere lekhura BIHURTZEN (Ax. 263)*

3) Eta azkenik beste batzu, lehen multzokoaren parekotzat jo daitezkeenak, baina *-TZEA* gabe, *-TZEN* agertzen dutenak:

¹⁵ Ez dakit perpaus hau zeharo zuzen idatzia dagoen. Ez ote da *bezala* edo antzeko hitzen bat falta hor?

¹⁶ Hemen *X-ek haragia lohakartu* edo, ulertzen dut. Hots: *lohakartu aditz iragankortzat emanaz. Ikus 4gn. oharra.*

(39) *Ez da gaitz IHARDESTEN*

Hemen, bigarren multzoan sartu ditugunetan ez bezala, ez dago perpaus nagusian ageriko sujetorik. Hala ere, *-TZEN* agertzen zaigu. Esanahiaren aldetik, ez dut uste lehenbiziko multzokoen eta hirugarren honetakoen artean alde handirik dagoenik. Froga bezala, har ditzakegu gogoan honako bi adibideok:

(40) Eta bertzela ere *gaitz da ADITZEN ETA ERDIESTEN, nola ahal dirateien elkharrekin...* (Ax. 375)

(41) Eta *gaitz litzateke KONTATZEA, nola gobernatzen diren erleak elkharren artean* (Ax. 21)

Bi perpaus hauen artean ez dago alderik, zentzuari gagozkiola behintzat. Hala ere, lehenbiziko multzokoak kontutan hartzen baditugu, berehala konturatu gara —gorago esan bezala— *-TZEN* ager daitekeenean *-TZEA* ere ager daitekeela, baina, alderantziz ez. Hots: *-TZEA*-ren ordez ez daiteke beti *-TZEN* jarri. Beraz, *-TZEN*-en agertzea zenbait baldintzaren mende dago. Aski dugu pentsatzea zer pasatzen den mendeko perpausaren sujetoa zehaztua agertzen bada. Ikusi bestela —eta oraingoan Axular albora uzten dugu— honako bi perpaus hauek:

(42) *Gaitz da IKASLEAK IRAKASLEARI BEHAR BEZALA ERANTZUTEA*

(43) ?? *Gaitz da IKASLEAK IRAKASLEARI BEHAR BEZALA ERANTZUTEN*¹⁷

Hortaz, *-TZEN* ager dadin, mendeko perpausaren ageriko sujetorik ezin ager daiteke. Eta, gainera, dirudenez, PRO horrek perpaus nagusian kontrolatzaierik baldin balu, orduan ere ez litzateke zilegi izango *-TZEN* agertzea. Hots: PRO horrek erreferentzia zehaztugabea izan beharko du.

Bestalde, begien aurrean ditugun adibideen arabera, badirudi *-TZEN* agertzen zaigunean, aditz honek oso “inguratzaille” gutxi, oso konplementu gutxi, ametitzen dituela bere ondoan. Bide beretik, ikusi egin beharko litzateke —baina horretan egitura hau erabiltzen dutenek dute hitza— ea (44) bezalako perpaus bat zuzena den ala ez:

(44) *Gaitz da manamenduen konplitzen*

Dena den, honelakorik ez dut aurkitu Axularrengan.

4. Berriro egiturara itzuliz

Eta zer ondorio atera daiteke hemendik? Badirudi hiru perpaus mota hauek badutela zerikusirik. Argiena, esan dudana bezala, lehenbiziko multzo-

¹⁷ Jakina, perpaus honi jarri dizkiodan galdera markek perpaus honen gramatikaltasunari buruzko nere iritzia adierazten dute. Dena den, nere presakako azterketa honetan ez dut horrelakorik aurkitu.

koen eta hirugarrenen artean gertatzen den baliokidetasuna da. Hala ere, eta esanahia alde batera utzirik, eta *-TZEN* agertzeko behar diren baldintzak zein diren ikusi ondoren, perpaus hauek duten sakoneko egitura zein den ikusten saiatu beharko genuke. Puntu hau da nerretzat ilunena eta eztabaidagarriena.

Har dezagun (45) bezalako perpaus bat:

(45) *Gaitz da IHARDESTEA*

Perpaus honen sujetoa zein da? *I HARDESTEA* dela dirudi. Hots: honelako zerbait izango genuke:

[Ihardestea]	[gaitz da]
IS	AS

Baina orduan, zein izango litzateke (46) perpausarena?:

(46) *Gaitz da IHARDESTEN*

Hemen, *I HARDESTEN* nekez izan daiteke sujeto (axaleko sujeto edo sujeto gramatikal, noski), *-N* atzizkia tartean dugularik. Baina hau ez da *gaitz* eta *erraz* bezalako adjetiboekin bakarrik gertatzen. Hor dugu *ahaztu* aditza ere, adibidez. Zein ote da (47) perpausaren sujetoa?:

(47) *EUSKARAZ HITZEGITEN ahaztu zaio*

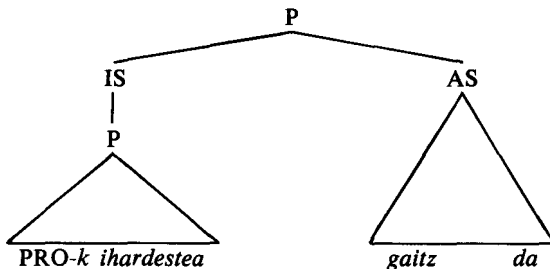
Honen ordeaz, (48) bagenu:

(48) *EUSKARAZ HITZEGITEA ahaztu zaio*¹⁸

esanenez *euskaraz hitzegitea* dela sujetoa, baina (47)-an *euskaraz hitzegiten* sujetotzat har ote daiteke?

Behar bada, eta teoriaren aldetik oztoporik ez baldin badago, perpaus hauek denak nolabaiteko perpaus 'inpersonalak' edo, izan litezke, hots: sujetotzat gune 'huts' bat izango lukete. Horrenbestez, agian, (45) perpausak (49) egitura duela ematen badu ere,

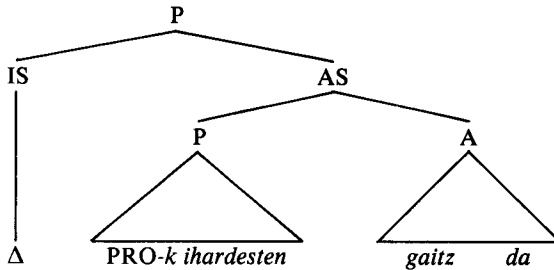
(49)

¹⁸ Bi perpaus hauek duten esanahi desberdintasunaz ez naiz ari orain. Ik. P. GOENAGA, *Gramatika bideetan*, Donostia, 1980, 365orr.

(46) bezalako perpaus batek noizpait honako egitura duela dirudi:

(50)

Honek badu frantsesezko *il est facile de...* edo ingelesezko *it's easy to...* egituren antza. (50)-eko egitura hau harrigarri gertatuko zaio, agian, bati baino gehiagori, baina hain zuzen, badira aditz batzu sakoneko egituren bertan (50)-en antzeko egitura dutenak. Esaterako, ingelesez *begin* ('hasi') aditzarentzat Bresnanek¹⁹ egitura horixe proposatzen du. Horrelako egitura eskatzen duten aditzak nahikoa dira. Adibidez, Ruwet-ek bi sakoneko egitura gertatzen direla dio: a) [S] V X (hots: perpaus txertatua sujetoaren lekuan darama-

NP eta b) [Δ] V S X (hau da: sujetotzat Δ hutsa izango lukeena eta perpaus NP

txertatua (S) aditz sintagmaren azpian, osagarri bezala, eramango lukeena). Eta dio Ruwet-ek: "The various predicates which can occur at the surface level in the frame *il ... que S* fall into two groups whose syntactic behaviors strikingly differ in several respects"²⁰. Eta lehenbiziko egitura izango omen lukete, besteak beste, *être probable*, *être évident*, *être intéressant*, *ÊTRE DIFFICILE* (à NP) predikatuek. Ostera, bigarren egiturari erantzungo liokete *sembler* (à NP), *paraître* (à NP) moduko predikatuek.

Hortaz, euskaraz, agian *zail / erraz* -en sujetoaren lekuan joan liteke perpaus txertatua sakonean. Hemen hizpidea eman diguten egitura hauek, hortaz, (49)-ren antzekoa izango lukete. (45) eta (46) perpausentzat bi sakoneko egitura desberdin proposatu nahi ez badira behintzat. Horrela, bi egitura ez, bat baizik, baldin badugu, (45) eta (46) bezalako perpausak transformazio bidez erlazioatuak egongo lirateke, bata bestetik eratorria litzatekeelarik. Jakina, oinarrikoena formarik normalena izango litzateke, -TZEA forma, alegia. Zein izango litzateke transformazio hori? Ikus dezagun.

¹⁹ J. BRESNAN, *Theory of Complementation in English Syntax*, M. I. T., 1972, 117-137.

²⁰ N. RUWET, "Subject-Raising and Extraposition", in M. LUJAN & F. HENSEY (Ed.), *Current Studies in Romance Linguistics*, Georgetown University Press, Washington, 1976, 165 eta hurr. orr.

Ruwet-ek (1976) frantsesarentzat ematen dituen honako bi adibide hauetan gertatzen denaren pareko izango litzateke euskaraz behar dugun transformazioa ere:

(51) *Lire Saikaku dans le texte (n')est difficile*

(52) *Il (n')est difficile $\left\{ \begin{array}{l} * \emptyset \\ de \end{array} \right\}$ lire Saikaku dans le texte*

Euskaraz, hala ere, gauzak apur bat ilunago gertatzen dira, ez baitugu *il* edo ingelesezko *it* izenordain horien parekorik. Hortaz, bi egituren artean *extrapozizio* moduko transformazio bat izango genuke. Transformazio honek ongi zehaztu beharko luke perpaus txertatuaren sujetoa PRO denean bakarrik dela posible eta, gainera, dirudienez PRO horrek ez luke erreferentzia zehaztua izango, gorago esan dugunaren arabera. Hortaz, *-TZEN* agertzea transformazio horren ondorio bat izango litzateke. Noski, *-TZEN* agertzea ez litzateke derrigorrezko.

Gaztelaniazko 'fácil de' eta antzekoen ordaintzat eman ditugun euskal perpausak (bigarren sailean sartu ditugunak, alegia), behar bada, erdaraz bezala, IGOTZE transformazio baten ondoriotzat eman litezke. Eta funtsean gorago aipatu ditugun baldintzetan gertatuko litzateke transformazio hori: alegia perpaus txertatuko sujetoa PRO denean eta aditza iragankorra ²¹.

Extrapozizio edo bazterreratze (Josean Mujikak dioen bezala) ²² horren ondoren etorriko litzateke igotze transformazio hau. Extrapozizio horrek perpausaren IS-ren lekua hutsik uztean, libre egongo litzateke perpaus txertatuko IS objetoak bete dezan hutsune hori ²³. Horrela, ondoko perpaus honek, (53)-k alegia, (54) egitura izango luke:

²¹ Hala ere, hemen arazo bat dugu. Gaztelaniaz eskatzen dituen baldintzak ezagunak ditugu jadanik. Baina zer pasatzen da, adibidez, Xenpelaren bertso haiekin: *Gaitzak gerade umiltzen eta pakean unitzen*. Perpaus hauek ontzat ematen badira, esan nahi du euskaraz gauzak ez direla hemen agertzen ditugun bezala, zeren, bertso horietan, nik ulertzen ditudan bezala behintzat, badirudi ez dela objetoa *igotzen* sujetoa baizik. Alegia, badirudi sakonean honelako zerbait dugula:

	[gu umiltzea]	[gaitza da]
	IS	AS
eta ez,	[PRO-k gu umiltzea]	[gaitza da]
	IS	AS

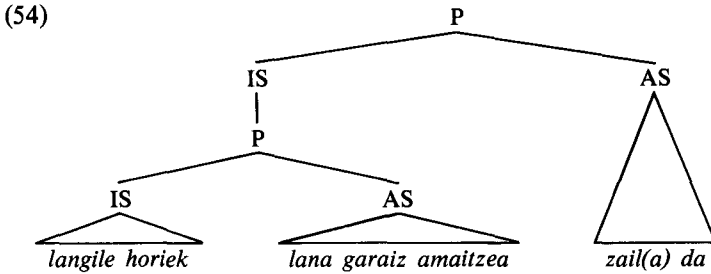
Arazo bat.

²² J. A. MUJIK, "(e)LA eta beste konpletibatzaileak", Euskaltzaindiari aurkeztutako txostena.

²³ "(58) a.—*Il est difficile de rendre justice*; b.—*Justice est difficile à rendre* (...)

Des phrases telles que (58 b) (...) s'expliquent facilement si on les dérive (...), des structures sous-jacentes à (58a)" dio N. RUWET-ok (ik. *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, 60 orr.).

(53) *Langile horiek lana garaiz amaitzea zail(a) da*

Hemendik, extraposizio edo dena delakoaren bidez, perpaus txertatua aditz sintagmaren eskuitara pasa daiteke:

(55) *Zail(a) da langile horiek lana garaiz amaitzea*

Hemen extraposiziorik ez dela izan, ordena aldaketa soila baizik, pentsa liteke. Hala ere, (53) perpausaren ordeztu perpaus txertatuko sujetoa PRO erakoa duen bat badugu, posible da leku aldatze horrezaz gainera -TZEN agertzea, -TZEAREN ordeztu:

(56) *Lana garaiz amaitzea zail(a) da*

(57) *Zail(a) da lana garaiz amaitzen*

Eta hemen extraposizio edo antzeko zerbait gertatu dela pentsa daiteke, -TZEN forma hori nekez izan baitaiteke perpausaren sujeto.

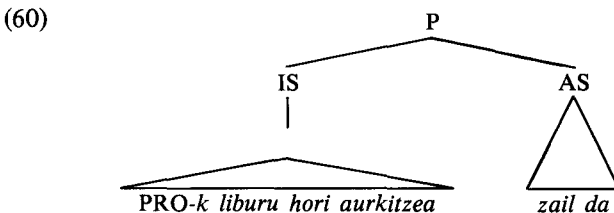
Urrats hau emateko, dirudienez, ez da beharrezko aditza iragankorra izatea. Zenbait adibide eman dugu lehen. Hona hemen haietako bat berriro oroigarritzat:

(58) *Erraz da erortzen, zail zutitzen*

Baina aditza iragankorra baldin bada, gorago aipatu dugun pausoa eman daiteke, hots: perpaus txertatuko objektoa perpaus nagusiaren sujetoaren lekura igotzea. Hortaz, (59) perpausa eratoritzeko honako urrats hauek beharko ditugu:

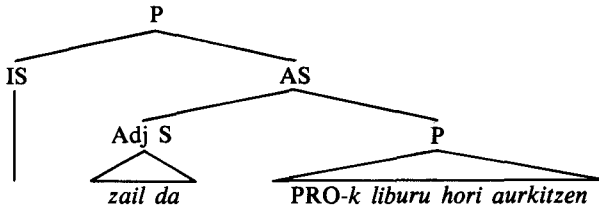
(59) *Liburu hori zail da aurkitzen*

Honen sakoneko egitura, (60) izan liteke:

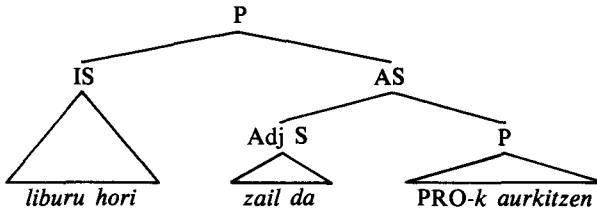
Hemendik, extraposizio bidez edo, (61) egitura sortuko litzaiguke ²⁴:

(61)

Eta azkenik, *liburu hori* perpausaren izen sintagmaren hutsunera igoaz, (62) egitura izango genuke:

(62)

Baina lehenago egin dugun galdera berriro egin dezagun: ondoko bi perpaus hauek esanahi bera al dute?:

(63) *Liburu hori zail da aurkitzen*

(64) *Liburu hori aurkitzea zail da*

Dena dela, *zail* edo *erraz* izan beharrean *on* edo *egoki* adjetiboekin ariko bagina, garbi legoke (63)-(64) perpausen artean egon daitekeen aldea baino mila bider handiagoa dagoela (65) eta (66) perpausen artean:

(65) *Okela hori ona da erreta jateko*

(66) *Ona da okela hori erreta jatea*

Hautan igotze transformaziorik ez genuke beharko: bakoitzaren azpian egitura desberdina izango litzateke. Gainera, zergatik dira *zail* eta *erraz*, eta hauen familiako beste bakarren batzu, bakarrik *-TZEN* forma eskatzen dutenak? Beste adjetiboekin ez dugu *-TZEN* aurkituko *-TZEKO* baizik. Beraz, hizpidea eman diguten adjetibo hauek tratu berezia eskatzen dutela dirudi. Eta tratu hori ematen saiatu gara. Ez dakit, hala ere, hemen proposatu dugun bidea zuzena den. Jakina da zenbait igoera transformazio oso badaezpada-koak direla. Euskaraz, bestalde, beste hizkuntza batzutan baino urriagoak

²⁴ Hau hobeto formulatu beharko litzateke, egitura "preserbatu" nahi baldin badugu (ik. J. EMONDS, *A Transformational Approach to English Syntax Root, Structure-Preserving and Local Transformations*, 1976).

direla dirudi. Hala ere, banaka batzu izan daitezke euskaraz ere²⁵. Eta, hain zuzen, banaka horietakoa genuke hemen proposatu duguna.

Eta amai dezadan. Ikusi dugu problemak batez ere teoria mailan sortzen zaizkigula. Hemen bide bat eskaini dut, beste hizkuntza batzuri buruzko ohiko azterketetan eskaintzen denaren antzekoa, baina behar bada froga handiegirik eman gabe. Hortaz, lantxo honek hipotesi kutsu handiagoa du erabateko froga batena baino. Hala ere, lehenbiziko bide urratze gisa, agian balio dezake. Zer esanik ez dago edozein momentutan iritiz aldatzeko prest nagoela, euskarazko datuak beste era egokiago batez esplikatzeko bidea aurkitzen bada. Gauzak esatea erraza da. Frogatzea zailago. Eta hemen, zoritxarrez, froga gutxiegi eman ditugu.

²⁵ Adibidez, lehen begiratu batean behintzat, badirudi *irudi* eta *eman* aditzetan horrelako zerbait gertatzen dela. (a) esaten badut

(a) *Andoni lapurra dela* $\left\{ \begin{array}{l} \textit{dirudi} \\ \textit{ematen du} \end{array} \right\}$

Andoni lapurra dela nekez izan daiteke *ematen du*-ren sujetoa, *-K*-rik ez duen sintagma bat nekez izan baitaiteke aditz iragankor baten sujeto. Gehiago dirudi objektua edo, dela. Hala bada, pentsa genezake, perpaus horiek inpersonalak direla, hots: izen sintagmatzat gune huts bat dutela. Eta behar bada, *igotze* transformazio bat gerta liteke hor (b) moduko perpausak sortaraziz:

(b) *Andonik lapurra dela* $\left\{ \begin{array}{l} \textit{dirudi} \\ \textit{ematen du} \end{array} \right\}$

Hala ere, hemen oztopo teoriko bat dugu, perpaus hauetan *igotzerik* balego, TENSED SENTENCE CONDITION delakoa ez baikenuke errespetatuko. Baldintza horrek balio badu, behar bada (b)-ko perpausentzat beste bideren bat aurkitu beharko dugu. Dena den, hemen ezin gara horretan hasi, arazo larriegietan sartuko ginateke eta. Baina, behar bada, *hasi* edo *ari* eta antzekoetan *igotze* transformazioren bat badugu, batez ere lehenago aipatu dugun Bresnan-en bidea ontzat ematen bada.

Beste aditz bat, alde honetatik aztertzeko modukoa, *merezi* izango. Izan ere hiru egitura aurkezten dizkigu: *merezi du etxe hori erostea* / *merezi du etxe hori erosteak* / *etxe horrek merezi du erostea*. Baina utz dezagun kontu hau hemen. Garbi dagoena da euskaraz askoz mugatuagoa dela *igotze* transformazio hau beste inguruko hizkuntzetan baino. Alde honetatik, aztertzekoa litzateke Chomskyren “move α ” delakoa zertan den euskaraz. Noski, hau oraingoz gure ikuspegitik kanpo gelditzen da. Baina heldu beharko zaio noizpait gai honi.

**ZEHAR GALDERAK: BA-
DENBORAZKO PERPAUS TXERTATUEN ADIBIDE
KURIOSO ZENBAIT**

Donostia, 1982-V-28

Miren Azkarate Villar

Aita Fray Pedro Antonio Añibarro: escu-liburua ta berean eguneango cristiñau-cereguñác

Añibarroren *Escu-liburua* irakurtzean aurkitu ditudan puntu harrigarri batzuk aipatu nahi nituzke lantxo honetan. Honako hauek hain zuzen ere:

1. Zehar galderak.
2. Denborazko perpaus txertatuen adibide kurioso batzuk.

Zehar galderak

Guztiok dagiku -N dela horrelako perpaus txertatuek daramaten erlazio atzizkia. Bestalde, galderazko perpausak bi eratakoak izan daitezke:

- bai/ez motakoak,
- galdetzaileren bat erabiliaz egiten ditugunak.

Azken hauek Añibarrok -N atzizkia aditz laguntzaileari loturik osatuko ditu, normalean egin ohi den bezala:

“ta ulertu eidazu cer eguin, ta cer ichi bear dodan Jangoicoaren borondatea betétaco” (1’).

“Gogorà ecartzu, cer zarean zu, ta cér Jangoicoa” (14).

“Beguir a zaitez, celàn vici zarean: aracatu, cetan utseguiten dòzun: cec jausi ta irau-erazoten-zaituas aracò ecanduzco becatuan” (15).

“Erabagui orain ganic celan emongoduzun demporeà” (23).

Aldiz, bai/ez motako zehar galderetan ez du -N erabiliko erlazio atzizki bezala, BA- baizik. Hauek dira nik jaso ditudan adibideak:

“eztàquit eldùco banas arratserà” (7).

“Beguiratu, gogarte onec adierazoten deutsuen antzera vici bazarà” (15).

“eta beguira, ondo eguin badozuz lenagoco confesiñoac” (45).

“eta eztàquit eguiaz, Jangoicoac parcatu badeust” (53).

“eta benetan, eztaquit, jausicò banas, ifiniric pelligrú, ta galvidean” (53).

“Beguira, celan eguin-cenduan lenagoco Confesiñoa lotsaz, edo azturic ichi ete cenduan becuric; cumpli-bozuz Confesoren aguinduac... ucatu-badozu fedea: sinistu-bozu cerbait... edo egon bazara vorondatez badaezpadan, alan danez.

Iracasi edo esan badozu, becatu dana, eztala... uste-izan badozu, deunguero vici arren beti, salvatuco zareala... Euqui badozu gorrotoa Jangoicoagan... Emon bozu siniste osoa sorguinqueria, ismu uts, etorquizun amese-coai... Jangoico, edo Santuen contra birao, edo madaricaciñoric ezarri bozu... Promes, edo votoren bat cumpli-zaga, ichi badozu.

Elexan ostu, edo beste gauza charric eguin badozu: Eguin badozuz bere demporan Fede, Esperanza, ta Caridadeco eguintzac” (126-28).

“Beguira, eguin badozu juramentu guzurrezcoric...

Calteren bat iñori etorri bajaco... juramentu eguin badozu.

Emon-badozu videa besteai, guzurraz juramentu eguiteco...

Ezarri-bozuz biraoac...” (128-9).

“Adi-zaitte, celan emon dozuzan Jaiac, ta Domecac: Mez osoa ondo, ta beti-enzun-bozu: Mezea uts eguiteco pelligruan ifini bazara: iñor zure erruz enzun бага gueratu bada: Mezan vorondatez devociño бага egon bazara...

Premiña andi бага, bearric eguin, edo eguin-erazo badozu...

Santutu badozu Jai-eguna; eta berean becuric eguin dozunez: edo egu-nic gueiena jocoan, dantzan, ordi-lecuetan emon dozunez... Barau zaro egu-netan baraua galdu; araguia jan; nastatu arraiñaz; edo besteai janerazo badeutsazu, eurac ez equiela.

Garizuma demporan arrauntzac, gaztaya, edo ezne-jaquiric jan bozu Bulde бага.

Amarrenac, ta Primiciac zucen pagatu badozuz” (129-131).

“Beguira, galdu badeutsezu lotsea, obediencia, ta zor jaquen erreverencia ceure Guraso, edo Nagusiagoi: euqui badeutsezu, gorroto, beguiracune, gogortaderic; esan badeutsezu verba astumc... edo azau bozuz zarzaro, edo premiña demporan” (131-132).

“Guraso, edo Eche-Burua bazara, beguira ondo, celan, ta nondic dabilzen zure hume, ta oguipecoac... gaubaz echeric campora badabiltz: lau, bost urteric aurrera seme-alabac oean alcarre-gaz badatzaz...” (132).

“Gomute-zaitte, iñori gorrotoric euqui; gachic eguin... ondamu, eta icusi ecinic, euqui bozu... edo hume sortua ceure erruz galdu bozu; edo galduteco videric emon badozu.

Jan-edanean igaro, edo orditu bazara; edo jaquinic gach eguingo deutsula artu; edo besteai artuerazo badeutsazu jan edan caltegarriric” (133-134).

“Beguira emen... au eguiteco gogoa, ustea, edo guraria euqui badozu” (135).

“Beguira, ostu, edo ostuteco gogoa euqui badozu” (136).

“Beguira... tratu ta ameterietan vide baguetasunic eguin badozu” (137).

“Gogortu-eizu, guzurric esan bozu; eta bera esateaz, calte, edo aserracuntzaric erne bada” (137-8).

Honaino, bai/ez motako zehar galderan aditzak BA- daraman adibi-deak.

Hala ere, adibide hauetan beste forma bat ere ikusi dugu: -NEZ. Orain arte azaldu zaizkigun adibideez aparte liburuan aurkitu ditudan besteak hauek dira:

“Beguira... gogoz, esatez, edo eguitez ernegarazo dozuzanez” (132).

“Beguira emen, araguizco becuric pensamentuz, edo obraz eguin dozunez: euqui dozunez escuca loi, edo tocameturic, edo gauza ciquiñic ceuc ceure gorputzaz, edo besteacaz” (134).

“esaizu aidea, ezcondua, edo Voto castidazecoaz esturic dagoanez” (135).

“Bai ta confesa zaitte, badozu duda eguiazcoric au edo beste desonesqueria eguin, edo confesau dozunez” (136).

“Beguira... iñoen ondasunean calteric eguin, lagundu, aguindu, edo eguiteco vide deunguea emon; edo gauza ostua artu, edo estaldu dozunez.

Saldu-erosietan, artu-emonetan pisu, ta neurrian, joco, ta beste onela-coetan, trampa ta engañuric sartu dozunez: tratu ta ameterietan vide baguetasunic eguin badozu. Gauza charra, ontzat: merquea, carutzat: pisu laburra, betetzat emon dozunez” (136-137).

“Gogortu-eizu...nñogatic deunguero esan; gogo onaz enzun; juzgu deungueric arin eguin; besten uts-eguite, eta argaltasun ixilac zabaldu, ta aguertu dozunez” (138).

“bada eztaquit, berau danez azquenengo Confesiñoa” (149).

Beraz, ifarraldekoek erabili zuten -N + EZ erabiliko du, nahiz -N bakarrik ez erabili. Eta, noski, noiz bat eta noiz bestea, ez dut uste erregelarik eman daitekeenik.

Baina bada hirugarren galdera mota bat ere: erretorikoa, guk OTE-ren bidez egiten duguna, alegia. Eta hemen, bai, -Ndun forma erabiliko du zehar galderako aditzean!

“Euqui arren demporea, euquico eté dodan ataracò gogoà, eta boronda-teà” (61).

“Beguirà, celan eguin-cenduan lenagoco Confesiñoa: lotsaz, edo azturic ichi ete cenduan becuric; cumpli-bozuz Confesoren agunduac, ta penitenciac” (126).

“Bildur nas euquico ete dodan astia, elduteco Confesorearen oñetara!” (140).

Lehen puntu honetan esandakoa laburtzeko, honako eskema emango genuke:

a) Galdetzaile bidez egindako zehar galderetan -N.

b) Bai/ez motako zehar galderetan aditzak -NEZ edo BA- hartuko du erlazio hizki bezala, baina ez -N soilik.

c) Zehar galdera OTEren bidez emana badator, -N soilik aurkituko dugu.

Eskema honetako lehen bi puntuen arteko diferentzia ondo asko ikus daiteke azken adibide honetan:

“Guraso, edo Eche-Burua bazara, beguirà ondo, celan, ta nondic dabilzen zure hume, ta ogupecoac; celan daquien Doctrinea: nos confesetan direan: nogaz lagunduten direan: gaubaz echeric campora badabiltz: lau, bost urteric aurrera seme-alabac oean alcarre-gaz badatzaz...” (132).

Badirudi BA- horren eravilera espainolaren eragina litzatekela, gaur egun batez ere gazteen artean indar handia hartzen arituko litzatekelarik.

Denborazko perpaus txertatuen adibide kurioso zenbait

Denborazko perpaus txertatuetan, beste forma batzuekin batera, -ENEAN daraman aditza erabiltzen dugu txertakuntza mota hori adierazteko. Añibarrogan ere aurkituko dugu horrelako adibiderik:

“*Zorion beticoa*, esan oieban leguez San Felipe Neric, opa eutsenean andiqueria bat” (63).

“ce lotsari gogorrean icusi cinian, billostu cinduenean neurribaco genteen aurrean” (201).

“Jaio zanean Zure Semea beti Doncella zu ichiric” (218).

“Jerusalengo Elexan bere Semea Ama Virgiñeac opa, ta esquiñi eba-
nean” (219).

“Berroquei egun igaro eta/Cerura igo zanean/gloriotsua an jarri eban/
Aita bereac aldean” (224).

Baina, nolabait esatearren forma “normal” hauekin batera, lau bider, segidan, eta atal horretan bakarrik, NOS menpeko perpausaren hasieran ipi-
niaz egingo du subordinazioa (aditzari -N erantsiz, azkenengoan ezik):

“Fedeac iracasten deuzcu, ta Jesu-Cristoc adierazo euzcuzan Judicio
aurrean jasoco direan icusgarri icaragarriac.

I. Izango dira asco, ta andiac...

II. Izangò dira nos guichien uste dogun: nos mundutarrac guichien
ichadongò dabèn: nos munduan becatu gueiago eguingo dan; eta nos mun-
duac, onduteco, demporaric euquico eztabenean” (39).

Nola interpretatu datu harrigarri hau? Alde batetik badakigu Añibarrok
lapurtarrak ezagutzen zituela (Axularren *Gero* berak itzuli zuen bizkaierara)
eta pentsa daiteke haiek erabiltzen zuten “noiz eta ere” egituraren antzeko
zerbait erabili nahi izan zuela:

“Mariana gizon jakintsun hark noiz eta ere arbuiatzen, eta mesprezatzen
baitu bere ustez gure eskuara, orduan emaiten darot...” (Etxeberri Sarakoa).

Baina orduan ez genuke izango azken kasuko -ENEAN; gehienez ere
lapurtarren BAIT-en ordeaz, -N genuke euskaraz.

Beste interpretazio posible bat “kalko”arena litzateke, nahiz eta arraro
samarra izan hain erdarakada nabarmenean erortzea.

DIALEKTOLOGI SAILA

GARESKO EUSKARARI BURUZ ZERBAIT

Iruñea, 1982-I-29

Frantzisko Ondarra

Bonaparte Printzeari esker, badakigu duela ehun bat urte nolakoa zen Gares-en hitz egiten zen euskara. Ezaguna da euskaltzaleen artean berak Londres-en argitaratu zuen *Le Cantique des Trois Enfants* edo *Hiru gazteen Kantika* (1); bertan Elkano, Gares, Oltza eta Goñi-ko itzulpenak ematen dizkigula. Beste lan batean ere, *Le verbe basque en tableaux* edo *Euskal aditza paradigmatan* (2) izena daukan liburuan, badago aipamenik noizean-behin Gares eta beste hiru herri horietako euskarari buruz. Bainan inprimatu gabe ere utzi zuen gairik frango, eta beldurrik gabe esan dezakegu askoz gehiago utzi zuela inprimatuetan baino.

Arritzekoa bada ere, ez Nafarroa-ko Aldundiaren Artxibuan, baizik eta Bizkaiko Aldundiaren Liburutegian (3) aurkitzen ditugu oraindik argitaratzeko dauden gauza asko. Horietan aipatu behar ditugu mila eta hirurehun (1300) bat hitzek osatzen duten hiztegitxo bat (4); bostehun-eta-hogeiren (520) bat zertzelada morfologiko (5); fonetika, morfologia, sintasia eta aditza ikutzuen duen nahaste-borraste bat (6); eta, azkenik, aditz laguntzailearen adizki guziak, alokutiboak eta guzti (7). Espero dugu hauek denak laster izango direla inprimatuak, aurrean bertan edo.

Esandako den hauek Elkano, Gares, Oltza eta Goñi-ko euskararen berri ematen dute. Noiz bildu zituen Printze haundiak xehetasun hauek? Badakigu nahiko ongi 1869. urtearen inguruan eskuratu zituela. Hiru urte lehenago 1866. urteko Abuztuan, ez zekien ezer garbirik Gares, Oltza eta Goñi-ko eus-

-
- (1) BONAPARTE, Louis-Lucien: *Le cantique des trois enfants dans la fournaise*. Londres, 1969. (Ikusi "Deuxième partie, Observations".)
 - (2) BONAPARTE, Louis-Lucien: *Le verbe basque en tableaux*. Londres, 1969.
 - (3) GONZÁLEZ ECHEGARAY, C.: "Catálogo de la Colección del Príncipe Luis Luciano Bonaparte que se guarda en la Biblioteca de la Diputación de Vizcaya". *Euskera*, VII, 1962, 219-258. (Ikusi 48, 69 eta 78. zenbakiak.)
 - (4) Ikusi 3. oharpenean aipatu dugun lana eta bertako 48. zenbakia.
 - (5) Ikusi 3. oharpeneko lana eta 48. zenbakia.
 - (6) Ikusi 3. oharpeneko lana eta bertako 69. zenbakia.
 - (7) Ikusi 3. oharpeneko lana eta bertako 78. zenbakia.

karari buruz, Bruno Echenique'ri idatzi zion gutun batetik ikusten denez (8). Honela dio eskutitz hortan: "Gares-en, esan didatenez, euskara ia ilik dago eta oso diferentea da", hau esatean Oltza eta Goñi-ko euskararekin gonbaratzen du batez ere. Urte horretako Abenduan (9) ez zuen oraindik Oltza-ko hitz zerrenda eta besterik hartu, eta pentsa dezakegu ez ta Gares-korik ere. Bestalde, lehen aitatu lanak, 1869. urtean izan ziren argitara emanak, eta horietan oso ongi ezagutzen du Gares eta beste herri horietako euskara. Gainera, hiru urteko tarte horretan, ibilaldi bat egin zuen Nafarroa-ra, hemengo euskalkiak hobeto ezagutzeko. Berez, urte horietan jaso zituen bere oharrak, Gares-en izan zuen laguntzailea *José María Otamendi* zelarik.

Egia esan, gaur hemen aipatuko ditugunak ez dira denak berriak. Ainguru Irigarai'k zabalduak ditu horietako zenbait, adibidez, geroaldia egiteko erabiltzen den *-ko* atzizkia (10): *emanko*, *janko*, *juanko*, beraren inguruko herrietan *emain*, *xain* eta *joain* egiten delarik; baita Gares-en *jota* esaten dela ere, gaztelaniaz erabiltzen den bezala (11). Bestalde, *-ko* atzizkia Gipuzkoa aldetik, Lizarraga-tik barrena edo, etorria izan daitekeela dio, eta badaitekeela beste alderen batean ere aurkitzea.

Hain zuzen, berak aurkitu zuen atzizki hori bera Uterga-ko Kristau Ikasbide batean, hamazortzigarren mendean idatzirik dagoen batean.

Gares-ko euskarari buruz zenbait xehetasun

Fonetika.—Nabarmenena lehen esan dugun *jota* hori da, beraren inguruko euskalkian —goi nafar hegoaldekoan—, *ixa* ahoskatzen den bitartean: *jan*, *jakin*, *jo*, *jarri*, *jaiki*, *jaito*, *jai*, *jokatu*, baina Elkano, Oltza eta Goñi-n: *xan*, *xakin*, *xo*, etab. —hala ere, lau herrietan: *jauna* eta *joan*—. Adi dezagun beste adibide bat ere: Gares-en *txujen* eta *txujentasun* ahoskatzen den bitartean, beste hiru herrietan, *txuxen* eta *txuxentasun* da.

Morfologia.—Goian esan dugun bezala, *-ko* atzizkia da jakingarri morfologian, aditzari gagozkiola. Baina erabiltzen da baita ere *-en* atzizkia; beraz, *janko* eta *jain*, *emanko* eta *emain* (14). Hau bera gertatzen da Uterga-

(8) URQUIJO, Julio de: "Cartas escritas por el Principe L.-L. Bonaparte a algunos de sus colaboradores". RIEV, IV, 1910, 233-297. (Ikusi 294. orrialdea, goian.)

(9) Ikusi aurreko oharpeneko lana eta bertako 295. orrialdea.

(10) IRIGARAY, Angel: "Nuevos documentos para el estudio del vascuence alto navarro meridional". IV Symposium de Prehistoria Peninsular. Pamplona, 1966, 261-269. (Ik. 264. orrialdea.)

(11) IRIGARAY, Angel: "La obra del Principe Bonaparte". BSVAP, XXII, 1966, 67-74. (Ik. 73. orrialdea.)

(12) Ik. GONZÁLEZ ECHEGARAY, op. cit., 69. zenbakia batez ere. Honekin ez dugu esan nahi Elkano, Oltza eta Goñin *jotarik* ez dagoela, eta hitz askotan gainera.

(13) GONZÁLEZ ECHEGARAY, op. cit., 69. zenbakia.

(14) Op. cit., 78. zenbakian.

ko Kristau Ikasbidean, *emanko* eta *emanen* aurkitzen direla (15). Gipuzkoa aldetik etorria daitekeela izan? Ez dakigu, baina daitekeena da.

Hala ere, ez dugu aurkitzen ez Goñibarko Munarriz-en, ez Gesalaz-ko Muzki-n gorderik zeuden sermoietan; baina ezin dugu isilik eduki Munarriz-ko sail batean ageri dela *-ko* hori, eta beti ta bakarrik; ez da harritzekoa, ordea, sail horretako hitzaldiak gipuzkeraz bait daude (16). Gainera, badakigu Bakaiku-n *yanko dau* eta *yain dau* esaten dela, eta baita *jainko dau* ere, beraz, biak batean: *jainko* ‘janenko’ bait da. Eta ez dugu ahaztu behar Bakaiku biderik aproposenetakoa dela Gares eta Gipuzkoa edo Probintziaren arteko harremanak eramateko.

Aditzaren arlotik atera gabe, Garesen gertatzen dira konglomeraturik aipagarrienak: *jatongu* eta Elkano ta Oltzan *xaten dugu*; *jatontze* eta Elkano ta Oltzan *xatauntze*, *-tzie* ‘jaten duzue’; *jankot* eta besteetan *xain dut*, etab.

Izenari dagokiola, *ehun* esateko bai *egun* eta bai *bortzetanogei* ikusten ditugu (17). Oltza eta Goñin bezala, *Pedroren* ordez Pedron da, Elkanon *Pedroin* delarik. Garesen *-kin* atzizkia erabiltzen da gehien bat, beste herrietako eta euskalki honetako bereizgarri den *-Ki*’ren ordez (18).

Hiztegiaren arloan, beste herrietan baino askoz ugariago ageri dira erdal hitzak, adibidez hilabeteen izenak: *enero*, *febrero*, *martxu*, *abril*, *maiatz*, *junio*, *julio*, *agosto*, *sietenbre*, *otubre*, *nobienbre* eta *dezienbre*. Arkoiris hemen, Elkanon, *jangoikoinpaxa* eta Oltza ta Goñin *jangoikoinpaxa*; eta beste asko. Hiztegiaren eremua da erdaldunduena, deklinabidea eta adizki-ena, alokutibozkoak eta guzti, ia zulorik gabe dagoela.

Escalonilla-ko apaizak (19) dioenez, Garesen *gizone* da eta ez *gizona* singularrean; *ardoek*, ez *ardoak* pluralean; eta baita *ardoik* ere zenbaiten ahotan. Bonapartek bildutako gaietan ez dira ageri fenomeno horiek, baina Utergan aurkitu zen dotrinan lehen aipatu duguna gertatzen da, ez ordea beti; beraz, *Demonioe*, *premioe*, *confesioe* etab., bainan baita ere *espliquecioa*, *justoa*, *humanoa*, etab.

Uste dugu honenbestez nahikoa dugula gaurkoz gai honi buruz. Baina lehenbizi nahi ditugu irakurri zenbait bertso. Bertsook Bonaparteren agirietan daude, Gonzalez Echegaray-ren lanean 69. zenbakian. “Mariya, nora zuaz”-

(15) ONDARRA, Francisco. “Catecismo del siglo XVIII en vascuence de Uterga (Valdizarbe)”, FONTES, 1980, 173-221. (Ik. 176. orrialdea.)

(16) ONDARRA, Francisco: “Goñibarko euskara XVIII. mendeko sermoietan.” EUSKERA, 1981, 349-365. (354. orrialdean aipatzen dugun 10. saileko sermoietan.)

(17) GONZÁLEZ ECHEGARAY, op. cit., 48. zenbakian, 927 ta 928. hitzak.

(18) Berdin, 48. z., 10 zenbakiarekin markaturik dagon orrialdean.

(19) IRIGARAY, Angel: *Una Geografía Diacrónica del Euskara en Navarra*. Pamplona, 1974. (Ik. 75. orrialdea.)

ONDARRA, F. Ik. 15. oharpeneko lana, orrialde hauek: 207, 208, 210 s.

en familikoak dira, eta uste dugunez, Elkanon hartuak izan ziren, *Ferretain* 'ferretaren' erabiltzen bait dute, eta ez Gares, Oltza eta Goñiko *ferretan*. Entzun ditzagun.

Katálin errotáko
 Edér galánt ori
 Itúrrirá banoáye (-noa- silaba bat bakarra)
 Nai báuzu etorri
 Iturrira joan-eta
 Ttanta bat goragó (*tt* bikoitzak, *t* bakarrak "tilde"-rekin)
 Aritz baten atzéan
 Galai bat an dagó.
 Ferretain betetzéan
 Biak musus musú
 Orduan gal in zio
 Zembat urte tuzú?
 Amazazpi-emezórzi
 Orá (sic) eztut kumplitu
 Lagunik bazinduke
 Yosta zindaizkezú (*Yosta*, beitiago *josta*)
 Jende eben alkez, eta (*geben*, bainan *g-* kendurik)
 Echekoen beldurres
 Dakizunas gerostik
 Ala 'isimulatzen (*disimulatzen*, bainan *d-* kendurik)
 Ferréta utzi-eta
 Biok josta gaitzen (*josta*, goian *Yosta*)

(Erdaldunik izango zelakoan, erdarazko laburpen hau egin nuen, eta Garesko euskarari buruz kondaira kontestu edo inguru bat eman nuen.)

* * *

Ajustándonos al título de esta ponencia, que es *Algo sobre el euskara de Puente la Reina*, hemos hecho un brevisimo estudio de algunas características de esta variedad del dialecto alto navarro meridional, que se extendía desde Roncesvalles hasta la Ribera. Nos hemos servido para ello de obras impresas por el Príncipe Luis Luciano Bonaparte, sobrino carnal de Napoleón Bonaparte y primo de Napoleón III, Emperador de los franceses (20). Hemos utilizado también manuscritos con materiales que contienen vocabularios, la conjugación completa del verbo auxiliar, incluidas las formas alocutivas, y fenómenos diferenciadores de variedades dentro de un mismo dialecto en el euskara de Puente, Elcano, Olza y Goñi. Y todo ello hace un siglo, más en concreto, el año 1869 (21).

(20) Ik. 1. eta 2. oharpenetan aipatzen ditugun lanak.

(21) Ik. 3. oharpenean aipatzen den lana.

Hemos visto la existencia del fonema *jota* en Puente, mientras en los restantes pueblos se daba el de *ixa* en las mismas palabras, lo que no quiere decir que en estos otros pueblos no se dé la *jota* en otras voces.

En punto a morfología, hemos repasado lo dicho por Bonaparte y por A. Irigaray sobre el uso del sufijo *-ko*, en lugar del sufijo *-en*, para formar el futuro. En Puente se dan ambas formas, fuera de Puente sólo la segunda; aunque en el catecismo del siglo XVIII, de Uterga, se da el mismo comportamiento de Puente. Hemos visto grandes contracciones de verbo principal y auxiliar, y alguna otra cosa. El vocabulario es el más castellanizado de los cuatro lugares que compara Bonaparte. Hemos concluido con la versión de Elcano, creemos, de una conocida canción vasca.

Extrañará tal vez a alguien la vitalidad del euskara en el pueblo que nos ocupa. Pero debe saberse que en todo Valdizarbe, con una prolongación hasta Baráscain y Garinoain en Valdorba, había una minoría más o menos numerosa de hablantes nativos de la lengua ahora perdida. Y estamos hablando del año 1869, y del *Mapa de las Siete Provincias Vascas*, que así se expresa el Príncipe (22). Todavía hoy se conservan en Legarda, a unos 7 km. de Puente, restos de canciones de cuestación, como puede verse en la revista FONTES (23).

El catecismo manuscrito de Uterga, del siglo XVIII (24), y los sermones de que dio un adelanto José María Satrústegui, hallados en Muruzabal (25) de Valdizarbe, de la segunda mitad del siglo XVIII y acaso también del XIX, abonan cuanto venimos diciendo. Mención especial merece el abad de Uterga Juan de Beriain, escritor en vascuence del siglo XVII.

Enumeraremos otros testimonios de la vida de nuestra lengua en este valle: en 1562 la señora del Señorío de Sarriá (26) no sabe romance; el "sacristano" del Crucifijo (27) de Puente amenaza en vascuence en 1589; fr. Juan de Jesús San Joaquín (28), nacido en Añorbe en 1590 —su padre era

(22) BONAPARTE, Louis-Lucien. *Carte des sept provinces basques montrant la délimitation actuelle de l'euskara et sa division en dialectes, sous-dialectes eta variétés* Londres, 1963 (bainan 1869. urtean izan zen argitaratua).

(23) Ik. 15. oharpenean aipatzen den lana eta bertan 174. orrialdea.

(24) Ik. 15. oharpenean aipatzen den lana.

(25) SATRÚSTEGUI, José María. "F. Ondarra Euskaltzain berriari erantzuna". EUSKERA, 1981, 651-660. (Ik. 657-658 orrialdeak batez ere).

(26) IDOATE IRAGUI, Florencio. *El Señorío de Sarriá*. Pamplona, 1959. (Ik. 219. orrialdea.)

(27) Aurreko lan hortan bertan, 257. orrialdean.

(28) Padre Fray Joseph de la Madre de Dios. *HISTORIA de la vida, y virtudes del venerable hermano, IVAN DE IESVS SAN IOAQUIN, carmelita descalzo...*, de la Ciudad de Pamplona. Madrid, 1684. (Ik. 366. orrialdea: "y aunque el language Castellano que hablava (sic), era poco limado, porque nunca lo habló con expedición (que el suyo natural era Vasquence) con todo, lo sentencioso, y prudencial, era mucho, y se declarava (sic) bastantemente, en especial, quando oe le pedia fonsejo, y parecer").

hijo del palacio de Leoz—, tenía como lenguaje natural el vascuence; en 1592 en Puente (29) se habla el “lenguaje Vizcaino o Vascuence y el pueblo es muy dulce y tratable”; don Juan de Undiano, ermitaño de Ntra. Sra. de Arnotegui (30) desde 1586 hasta 1633, compone “muchos versos en bascuence y algunos en romance en materia moral y espiritual”; el capuchino P. José de Añorbe (31) predica en su lengua a los del valle de Araiz en 1761; el también capuchino P. José de Puente la Reina (32) es misionista vascongado en 1777; el cura de Escalonilla (33) habla del euskara de Puente en 1806; el alcalde hace de intérprete porque el tabernero (34) no entiende castellano en 1820; y no olvidemos la toponimia actual (35).

Retrocedamos al año 1638 y veamos lo que sucedió en el sitio de Fuenterrabia (36). El Marqués de Torrecusa, maese de campo general, “habiendo repasado las filas de este tercio —el de los navarros—, halló que estaban hablando entre sí con algún enfado *en vascuence*”, porque no se daba la orden de avanzar. Se trataba de 900 soldados, de los cuales 600 eran del tercio de D. Fausto de Lodosa, señor de Sarria, siendo sus capitanes D. Francisco Garro, hermano del Conde de “Xabièr”, D. Diego de S. Cristóbal, D. Joseph Vayo, D. Joseph Reta, D. Joseph Muruzábal, D. Bartholomé Baygorri, D. Juan de Amezaga Lezea y D. Blas Rodríguez; los otros 300 iban al mando de los capitanes D. Pedro de Ayanz, D. Juan de Egüés y D. Francisco Eguia Beaumont, es decir, la flor y nata de la nobleza navarra. Dada la orden de ataque, capitanea al frente del tercio navarro y de la compañía de los de Sangüesa D. Francisco Garro, en primera fila. Uno quisiera saber qué idioma hablaban estos señores y los de Sangüesa. El traductor de la obra escrita en latín por el P. Moret en 1654 es Manuel Silvestre de Arlegui, natural de Pam-

(29) GARATE, Justo: “Viaje de Felipe II por la Rioja y Navarra en 1592”. PRÍNCIPE DE VIANA, 1979, 429-443. (Ik. 437. orr.)

(30) ESTORNES LASA, Bernardo y Mariano: “un cancionero vasco del s. XVIen Obamos”. *Fontes*, 1970, 231-233 (Ikus. 232 orrialden batez ere).

GOÑI GAZTAMBIDE, José: “La vida eremítica en el reino de Navarra”. PRÍNCIPE DE VIANA, 1965, 77-92. (Ik. 83 ta 86. orrialdeak. Gainera bazeukan “Un libro Cancionero, de mano, *en vascuence*”: Ik. 85. orr.)

(31) ANORBE, P. Fr. Celestino de: *La antigua Provincia Capuchina de Navarra y Cantabria (1578-1719)*. Pamplona, 1951. (Ik. 406. orrialdea.)

(32) RIEZU, R. P. Crispin de: *Necrologio de los Frailes Menores Capuchinos de la Provincia de Navarra-Cantabria-Aragón*. Pamplona, 1958. (Ik. 143. orr.)

(33) Ik. 19. oharpeneko lana eta han aipatzen den orrialdea.

(34) IRIGARAY, Angel: “Notas sobre la antigua lengua”. PRÍNCIPE DE VIANA, 1961, 101-104. (Ik. 102. orr.)

(35) LEGARDA, P. Anselmo de: “Uterga en su catastro de 1854”. *Fontes*, 1976, 419-438.

(36) MORET, P. Joseph: *Empeños del valor, y bizarros desempeños, o Sitio de Fuente-Rabia...* traducido al castellano... por don Manuel Silvestre Arlegui. Pamplona, 1763. (Ik. batez ere orrialde hauek: 201, 207, 208 eta 210. Argitalpen hau erabili dugu: 1968. urtean egin zen argitalpen fotografikoa).

plona y maestro de gramática en Sangüesa, el cual traduce en 1763 por *vascuence* lo que Moret ha llamado en 1654 *patria Vasconum lingua* (37) o 'lengua patria de los Vascones'.

-
- (37) MORET, P. Joseph: *De Obsidione Fontirabiae libri tres*. Couronneau, Lyon. 1665. (Hirugarren liburuan eta 403. orrialdean ho sela dio: "In eoque liscrimne acceptum Turrecusano Sarauiam genti suae eius diei praecipuam gloriam ambientem ostendisse, eidem paratam ad decernendum Nauarrorum legionem, noui decoris aemulatione aidam, nec belli rudem prorsus superiorum annorum militia. Neuqe alieno id prorsus monitu Torrecusanus comperit: quippe eorum ordines praeteruectus *patria Vascomun lingua* (nik azpimarratua) immurmurantes inuenit, sciscitantique causam, indignantium quod substitissent, nec vltra progredierentur, murmur esse adstantes *periti linguae* retulere. Eorum quoque genti multum antea tribuerat Turrecusanus, dum traducendas in Ipuscuam legiones prope fines regni...", eta jarraitzen du 507. orrialdean: "Ducebat primos legionis ordines cum *centuria Sangossanorum* magnae spei adolescens *Franfiscus Garrus*, primusque procurrit...").

HIZTEGI SAILA

EUSKAL HIZTEGIAREN GEHIGARRIAK NAFARROAN.
3. ATALA

Iruñea, 1982-I-29

José M.ª Azpiroz

ABIERA. Salida en carreras, competiciones deportivas.

ALLAERA. Llegada en carreras, competiciones deportivas.

ADIURRI. (De ADI y URRÍ: entendimiento escaso.) Carácter, temperamento malo. Tiene siempre sentido peyorativo en Leiza: *hori mutikoa-ren adiurriel*

ALDE BATERA. A destajo: *mendi-lana alde batera egin dugu.*

ALDEKO. De familia, de sangre: *ama aldekoa da mutiko hori.*

AGINDU. Barrenak ez agindu. Sentir repugnancia: *barrenak ez dit agintzen.*

ALBOTO. (De alboroto?) Disgusto, sobresalto: *alboto gaitze hartu zuen.*

AUDERDI. Manera, modo: *eskuak garbi eukitzeko, alderdi ederra loi tar-tean jostatzea.*

ALKOSIN. Hablando de manjares o bebidas, repetición o acción de repetir, venir a la boca el sabor de lo que se ha comido o bebido.

-ANTZ. Según Azkue, sufijo que se agrega a nombres (¿habría querido decir adjetivos?) para denotar los colores no bien definidos. En Leiza se emplea con adjetivos que denotan sabor: *motelantxe, gaziantxa, epe-lantxa, beroantxa, otzantxa.*

ANBULO. Sinón. de Tetelo. Bobo: *hori gizon anbuloa!*

APRENSIO. Temor.

ARRUNTEAN. Sinón. de Arrunt: *oihana arruntean ebaki. Dena garbituz, deusik utzi gabe. A matarrasa.*

ATERIZKI. Sinón. de Aterraldi. Escampada.

AXITU. Lana axitu. Aligerar el trabajo: *gaurko trasnekin lana aunitz axitzen da.*

Axit bizi. Vivir fácilmente, cómodamente: “*lehen baiño axitago bizi da orain jendea*”.

BABES. Leku babesa. Adj. en Leiza: *leku babesean dago gure etxea*. Protegido, resguardado: *leku aize-babesa, leku hotz-babesa*.

BARREN UTS. Estómago vacío: *barren utsian artzen den bermutak ez du onik egitn*.

b) *Barren hutseko gizona:* hombre de espíritu pobre.

BASI-BASI EGIN. Mojarse: *basi-basi egiñik etorri giñen menditik*.

BETTIRI-DANTZA ERAKUTSI. Hacerle pasar las de Cain. También: *Senperrak* erakutsi. Como: *gorriak* erakutsi.

Bittiri-dantza erakutsiko diot. *Senperrak* erakutsiko dazkiot. *Gorriak* erakutsiko dazkiot.

BIZARRA EGIN. Afeitarse. En Leiza y en Lesaca.

DURU. Sentido común: *batere bururik duenak ez luke holakorik egiñen*.

DERRIORREN. (De “de rigor” castellano?). A la fuerza, violentado.

DERROTIAN. Repentinamente: *derrotian hil*.

EDEITU. Sinón. de Uztartu. Uncir: *behia edeitu; behia uztartu*.

EGOKIERA. Ocasión, oportunidad.

EGOKITU. Corresponderle, tocarle: *egokitu zaio*.

EGUERDIARTE. EGUARTE. El tiempo que precede al mediodía. 10, 11 de la mañana.

ERABATEKO. Ininterrumpido: *erabateko oiñazean dago*.

ERABAT. Definitivamente: *erabat etorri omen da Ameriketatik*.

ERABAT. Sin interrupción: *hau eguraldie! Erabat ari du*.

ERDIBITARTEKO. Intermediario.

ERREPEXA. Sinón. de eskaxa: *jale errepexa, eskaxa*. Mal comedor, de poco apetito.

ERRO. Raiz profunda. Zain: raiz superficial. También Axular distingue. **ERRO y ZAIN.** “...ageri da... gelditu zala zenbait erro eta zain”.

ESKUTITU. Belarra eskutitu. Arrancar la hierba a mano: *arto-arteko belarra eskutitu dugu*.

ESMETU. Variante de EMATU?, de ESMARATU?: *eguraldia esmetu*. Sosegarse el temporal, mal tiempo.

ESPANTU. Espaviento: *horik espantuk!*

ESTALI. Ayuda: *banabarrak eta patatak etxen badire, estali haundie da*.

- ESTALIA EMAN. Poner el tejado, cubierto a un edificio.
- EURIKIA. Eguraldi eurikia. *Ez euri, bai euri. Euria bai hari, ez hari.*
- GAZTEAZI. Sinón. de MARDUL. Lozano.
- GERIZTU. Var. de GERIZATU. Esconder, esconderse: *aitatxi zenari jana gerizten genion. Geriztu zaitte.*
- GORTXINGA. Var. de Ortxinga. Rayos intermitentes de sol.
- GOSAILLU. Ambicioso.
- JALKI. Romper a hablar después de un silencio contenido: *azkenean jalki nintzen.*
- IDORRA. Pareta idorra. Pared hecha sin masa, con piedra solamente.
- INAURRI. En abundancia. *Caztaña eta ezkurra iñaurri izanen da aurten lurrean.*
- INURRI. Cosquilleo, hormiguelo.
- IRUTZI. Apelmazar, prensar: *gazta irutzi egin behar da; lehunegoa ateratzen da, zulorik gabe.*
- IXARTU. Var. de ISARRATU. Rozar tierras.
- IZEN-MUTUR. Nombres propios abreviados: *lehenago ba ziren izen ederrak; orain, berriz, izen-mutur batzuek...*
- JABETU. (Con auxiliar intransitivo). Pedir cuenta de algo. Exigir responsabilidades: *aita jabetu zitzaion semeari.*
- KABITU. Var. de GABIKOTU. Majar el lino.
- KARDABA. 1) Ruido, alboroto v. g. de niños jugando. 2) Estado semiinconsciente del enfermo: *nahasia, gauzak ezin berexiz dagoen eriaeren egoera. Kardaba baten dago gaixoa.*
- KORDE. Conocimiento, sentido. *Korderik gabe gelditu da.*
- LAKAR. Suciedad: *mingaiñeko lakarra.*
- LAKATZ. Aspero.
- LANTZAKA: *Zuhaitz liriaña, gaztea, bere gisa etorritekoa.*
- LARRAKA. Sinón. de MAILLA. Montón largo de helecho o hierba.
- LARRAKATU. Hacer montones largos de helecho o hierba: *iratz larraka. Iratza larrakatu.*
- LELATU. Desalar pescado, carne.
- LISKATU. Salir la flor al nabo: *arbia liskatu.*
- MALO-MALO. Sinón. de MARDUL, lozano: *artoak aurten malo-malo daude.* Se dice también: *elur-malo*: copo grande de nieve.

- MARI BANDERA. Mujer ligera, de no muy buena fama. Tiene más sentido peyorativo que *mari-mutil*.
- MEAKA. Encrucijada de muchos caminos. Todavía hay personas en Leiza que emplean la palabra MEAKA con ese significado. Es muy conocida en la zona del Bidasoa como topónimo. Conozco un lugar llamado MEAKA donde confluyen varios caminos.
- MENDE. 1) Duración: *orain egiten diren etxeek ez dute menderik*. 2) Vida: *gizonaren mendea laburra da*.
- MINTZURU. Piar, voz, conversación (sic.) de los pájaros: *agitz polita da egazkien mintzurua goizian goizik pasatzen hasten dielarik*.
- MIRGIN. De poco apetito: *jale mirgiña*.
- MIZKI. Querencia, inclinación.
- MODU. (Español modo). Medios: *modurik ez izan*. No tener medios para algo.
- MOLTZOKATU. Var. de MOLTSOTU, MOLTZATU. Amontonar.
- MORTALA. Muy, completamente, totalmente: *gizon ona mortala*.
- MUGIDA. Movimiento, de coches, gentes.
- MURRIKA. Var. de MURRUSKA. Ronquido.
- NASMENDU. Enredo, mescolanza.
- NOLABATEKO. De poco fuste, poco arranque: *etxean bi bakarrik gara, eta biak nolabatekoak*.
- NANO. Muy pequeño.
- OIHADRAKA. (De oihu y dehadarka?): *oihadraka izugarriak aditu ditugu bart*.
- OIHER. Vitalidad, fuerza vital no precisamente física: *xahartu naiz, eta oiherrak akitzen ari zaizkit*.
- OHILDU. Destrozar: *ankapean ohildu*.
- OKASIO. Riña, reyerta.
- OLATU. Entumecerse un miembro. Var. de ALATU.
- ONBORTU. Volverse torpón: *gizon hori arrata onbortu da*.
- ORAINTXE BATEKO: *ez da oraintxe batekoa*. No es de ahora. Es de hace mucho tiempo: *zuk diozun hori ez da oraintxe batekoa*. eso que dices tú sucedió hace mucho tiempo.
- ORDU-LAN. Trabajo por horas: *ordu-lanerako jendea bildu egiten zen orain 40 urte*.

- ORBEZTU. (Lesaca). ORBERATU. (Leiza). Entumecerse, reblandecer las pezuñas v. g. a las vacas, de forma que no pueden caminar porque les duele. De OR y BEZTU; OR y BERATU. Or, pie; Beztu, ennegrecer. Beratu, reblandecer. ORPO en Leiza, talón. Conocido: *ortuts, ortutsik*: descalzo.
- ORKOBI. Cobijo, lugar abrigado. Conf. Azk. ORKI, ORKITC, aguardar, esperar.
- ORATU. Manchar.
- OTZA AUTSI. Lit. romper el frío. Entrar en calor, templar. Se dice tanto del tiempo atmosférico como del cuerpo.
- OTAXKA. (Ote y aska). Gamella donde se deshace la argoma para comida del ganado.
- OZKITU. Aterido de frío: *ozkituak etorri ginen menditik*.
- OZPRIIA. Sinón. de MADARIKATUA!, *inpernukoal, deabrua! Urde ozpriia! Ozpirin, Ozpriñ* en Azk. rayo.
- PARTXELDU: *ardi partxeldua. Ardia partxeldu*. Se dice de la oveja que queda fuera del rebaño, se retrasa, porque está enferma y no puede seguir al rebaño. Var. de PARZELATU. "... bereziak eta parzelatuak egonen dira". GERO Axular.
- PALDA. Sinón. de ZERRENDIA, MAZELA, Franja, tira.
- PASADA. (De pasada castell.?) Sinón. de KASKAILTZA. Exterminio, castigo: *gerrak pasada gaitza eman zion jendeari*.
- PASAGARRI. Dinero suficiente para vivir sin trabajar.
- PASEO, PASMATU. Infección.
- PERDES. Tambaleo.
- PERDESKA. Tambaleando. Azr. PERDIZKA.
- PIRPILDU. Var. de pipildu? Desplumar.
- PITXIKULU. Var. de PITXI, alhaja, perla.
- PIZAR. Nada: *etzaio pizarrik axola*.
- PODORIOZ. A base de ... A fuerza de ... *indarraren podorioz egiten du. Esanaren podorioz joaten da eskolara*.
- PODORETU. Multiplicarse: *eguraldi honekin barek ederki podoratuko dire*.
- PORKA. Racimo de uvas.
- PREMITU. Encontrarse en necesidad: *gizonak, premitzen denean, edozein gauza egiten du*.
- PREZESKI. Precisamente.

- PROPORIZIO. Oportunidad: *proporzio hoberik ez du izanen sekulen.*
- SAROI. Entero. (Animal entero.): *Zaldi saroia.*
- SAROBE. Salud, fortaleza. Var. (?) de sasoi.
- SASOI. Salud, fortaleza: *hori sasoi!*
- XAGU. Columpio.
- SEHASKA: *bertze sehaskakoa.* Lit. de otra cama. Se dice de la persona que por nacimiento es ajena a la casa donde vive. La dueña, dueño joven de una casa que por nacimiento es de otra.
- SIKIRA. (Castell. siquiera.): *sikira zu bēnik etorriko baziñe, ez litzake deus.*
- SOIL. Sólo: *etxe soila:* casa sin balcones, con alguna ventana: *emakume soila:* mujer medio desnuda.
- SOLASBERRITU. Cambiar impresiones: *komeni da baseritik karrikara jestea, solasberritzera bertzerik ez bada ere.*
- SORGIN: *sorgin-pikua:* higo silvestre.
- SOR. Sufrido: *mimendako sorra zen gaixoa.*
- SORTU. Calmar, calmarse el dolor: *oñazia sortu.*
- SOTIL. XOTIL. Cariñoso: *gizon xotila.*
- SUERTATU. Acaecer, resultar. Equivale al popular en castellano SURTIR. (Vid. Vocabulario Navarro. J. M. Iribarren). *Tolosan suertatu nintzen egun hartan.*
- SUMARIO. Rastro, pista.
- UDATU. Veranear.
- URTATU. Var. de URTAZTU. Dejar corromper el lino en agua para separar la arista.
- XADRATU. Var. de XEDERRATU. Rozar tierras.
- XAMURTU: *beroa, otza, eguraldia.* Ablandar el frío, calor, tiempo.
- XARBUXU. De mucho pelo: *txakur xarbuxua.*
- TERREATU. Amilantar, acobardar. Azk. Ejecutar, dar muerte.
- TIRABIDE. A tiro, al alcance de una arma de fuego: *erbia tirabidera atera.*
- TORTIKATU. Envenenar.
- TREGAZI. (De Trenka, indet. de *trenkatu*, cortar, y *hazi*, instrumento cortante.) Especie de cuchilla, hacha para desmenuzar la argoma.
- TROPESI. Hidropesia? *urezko tropesia, airezko tropesia eta materizko tropesia.* Orrencia en la regata del Bidasoa.

TXIRALI. Cocer: *opilla txirali*.

TXONDORTU. Endurecerse: *gizon hori dena txondorturik gelditu da*.

TXURITXA. Señal que se hace en los árboles quitándoles parte de la corteza: "Pedro José Echarte vendió un castaño en el paraje de Zarrola, que está rodeado de churichas".

UHERTU. Nublarse: *goizetik uhartzen hasi du gaur*.

UKIRA. Contacto: *ukira txiki bat aski da askotan gizona garbitzeko*.

UKATU. No desarrollarse, no madurarse: *tomatiak euriaki ukatzen du*.

URBERRI. Se dice de las aguas después de un temporal de lluvias.

URTEZARTU. Que tiene un año: *urdai-azpiko urte-zartue, urdai-azpikorik hobéna. Banabar urte-zartue, txarra jateko*.

URRI. Nada, ni pizca: *errespetoaren urririk ez du horrek*.

UZKOL. Sinón. de LOTSATI. Timido.

XERALDU. Aligerarse de peso, carnes. Azk. XERAILLA, delgadocho.

XILINDRATU: *bildotsa xilindratua*: cordero al chilindrón.

XIROLDU: *begiak xiroldu*. Perder la expresión de los ojos por sueño, cansancio. *Begi xirolduak dauzka*.

IERTU. Apretar, ajustar. (Tendrá alguna relación con YERTO castellano?).

ZAROTI. Comida fría. Companaje.

ZARBUZTU. (De *za(h)ar*, viejo y *(h)ustu*, vacío?). *Zuhaitz zarbuztua*. Árbol que no ha crecido por el clima duro y frío: *burgos aldeko mendietan arbol zarbuztua besterik ez da ikusten*. Tendrá alguna relación con ARBUSTO castellano?

ZARPA. Andrajo: *zarpak hartu*, hacerse andrajoso, volverse andrajoso.

ZARRAKAMALDA. Var. de ZARRAMAKALDA. Machete.

ZAURIA SORAIOTU. Insensibilizarse una herida.

ZEZEN JOKO. Corrida de toros. *Antzara-joko*.

ZEZEN-LASTERRA. Encierro de toros.

ZERRENDA. Sinón. de ZARPAILLA, *axolkabea*. Descuidado.

ZINBURRINETE. Var. de ZINBURRIN. Instrumento músico. Canción recogida en Leiza: *zinburriñete, zinburriñete/ iru iltze-buru nituen dote/. Beste zerbait gehiago ba nuen ere/; burruntzali zar-zar bat/ kiderrik gabe*.

ZINTZAMARI. Sanguijuela: *ardo zaharra eta baba zaharra, xaharren erremedioa; zintzamaría berriz gazteena*.

ZINTZAR: *euri zintzarra*. Sinón. de XIRIMIRI.

ZIPIT. Nada: *ez zaio zipitik importa*.

ZIRUILLDU. Ponerse medio borracho, bebidillo.

ZIRRINZILLU. Saetera.

ZIT. Terquedad. Var. de ZITALKERI.

ZORROZTU: *turmoia zorroztu*. Intensificarse, agudizarse la tormenta: *turmoia zorrozten ari du*.

ZUNBIL. Rodillo de madera para deshacerse los terrones del campo.

ZUPITU. Maltratar: *joka zupitu zuen*.

ZURI-ZURI: *zuri-zuri bizi*. *Alferrean, lanik egin gabe bizi*: vivir sin trabajar.

KULTUR HITZEN ORTHOGRAPHIA EUSKARAZ

Donostia, 1982-III-26

Federico Krutwig

Hizkuntza guztietan ba dagotza typo askotako hitzak. Hitz hauk batzuetan bilt genitzake hizkera paraleloak diren bildumetan. Frantsesez hunelako hizkerak “niveaux de langage” hitzaren bidez izeneztatzen dira.

Hunelako hizkuntza-niveletan importanteenak:

Mintzatu hizkuntza basikoa dira eta.

Kultur hizkuntza

Bi hizkera hauien artean dagoen differentzia importantena puntu hauietan datza:

Mintzatu hizkuntza

Hizkera *akustikoa* da. Huntan importanteena mintzatu forma da, hitz egiten usatzen dena.

Hizkera hunen tradizioea, ia bethi ere akustikoa da.

Hizkera hau berez, hizkuntza osoaren basia da.

Kultur hizkera

Hizkuntza *optikoa* da. Iratzi hizkuntza. Baldin-eta mintzatu hizkuntza belhaunez-belhaun hizkuntza mintzatzearen bidez konservatzen ba da, iratzi hizkuntza, batez ere liburuen bidez konservatzen da.

Iratzi hizkuntzaren hitzak —kultur hitzak— ia bethi kultur-kyklo batetan basian dagoen kultur hizkuntza batetik dathortza, hunen arauera Europan hitz hauien ethorkia helleno-latino da, Indian sanskritikoa, Asi Ekhialdekoan Txinarazkoa, eta herri islâmikoetan araboa.

Hitz hauk bethi hizkuntza jakintzalarien, jakintsuen eta literaturgileen ekhinzaren bidez sartu dira. Frantsesez hitz hauk “mots d’origine savante” direla erraiten da.

Hitz haien orthographia, halakotz, hizkuntza guztietan, eredu differenteetan erabilten dira. Bainan bethi orthographi hau berdina da kultur-hizkuntzetan.

Mintzatu hizkuntzaren orthographia

Mintzatu hizkuntzan gehienetan prinzipio basikoa PHÔNETISMOA da. Hitzak ahoskatzen diren bezala iratzi behar liratezke.

Kultur hitzen orthographia

Hemen prinzipio basikoa osotoro differenta da:

Hemen hitzak nola iratzen bait dira, halatan ahoskatu behar dira. Eta irazkera bethi kultur-enborra den hizkuntza klasikoaren orthographiaz egiten da.

Berhain, herri batzuetan, batez ere kulturaren nivela beheititu denetan, nolobait mintzatu hizkuntzaren prinzipioa kultur hitzetan ere sartzen dateke

Gaur egunean Europako kulturaren enborra hizkuntza zahar hauk dira:

(1a.) Graikoa eta (2a.) latina. (Latinez ere graiko hitzen beren ahoskuztea konservatzen zuten.)

Geroz hauekin batera anglara ta alemanara orain MUNDU GUZTIAN dagozen hizkuntza universalak dira. *Hizkuntza universal* denominazioea emaiten zaio hizkuntza bati, zeintan kultur materia guztiei buruz bibliographi osoa bait dago.

Bi hizkuntza hauietan ia mundu osoa publikatzen den literatur osoaren erdia argitaratzen da. Bi hizkuntza hauek eta frantsesarak' huntaz gainera kultur hitzen orthographi klasikoa konservatzen dute. Hunen araura, munduan publikatzen den literatura (batez ere jakintza-literatureren) % 60 kultur hitzek latinez zedukaten aspektu optikoaz publikatzen da.

Beraz hemen praktikan *erraztasuna* hitz hauek anglaraz, alemanaraz eta frantsez duten orthographiaz iraztea da, zeren-eta bizi modernoan persona batek bere kultura hedata nahi dezanean, nahi-eta-ez hizkuntza hauietan irazitza dagozen textuetarat joan behar bait du, eta orduan *erraztasuna* bethi izanen da, hitzak jadanik kultur textu hauietan ageriko diren formez ezaguztea.

Euskalzaindiak jadanik (neure aburuz 1950/n gora behera) euskaraz kultur hitzak HIZKUNTZA ORIGINALETAN zedukaten orthographiaz ere' iratzi behar zirela arthamendatzeko erabakia onhartu zuen.

Neure aburuz arthamendu hori berriro egin behar lizatekela.

Beraz *euskaraz kultur hitzak' beren forma graiko-latinaz iratzi behar liratezke, eta ez españaraz duten forman.*

Motivoak

1. Mundu guztiko hizkuntza (iratzi hizkuntza) importanteetan hunela egiten bait da.

Hizkuntza hauietan gaur eguneko hizkuntza universalak bait dagotza, beren kultura hedatu behar duten professionelleek nahi eta ez, lehenago edo geroago, hizkuntza hauietan iratziko textuak irakurri egin behar bait dituzte, ama-hizkuntza ere kultur hitzak hola iratzi behar liritezke, nola geroago beharkizunetan irakurriko dituzten.

2. Nola euskaraz' askotan gaztelaniatik ERDARAKADARIK gehiegi sartzen bait dira, halatan ongi da, hunelako invasione pseudo-kulturalari aitzizko orthographizko murrutik ezartzea.
3. Gaztelania, mundu osoan, eta batez ere gaur eguneko kulturaren eta teknikean ez da egiazko kultur hizkuntza bat, hizkuntza marginal bat baizik, beraz euskara' gaztelaniaren kultur-menpean ezarten ba da, ez soilik eta bakharririk euskarari baizik-eta batez ere euskaldunei' kalte eginen generauke.
4. Euskaldunek gaur egunean pairatzen duten kultur-imperialismuaren aitzizko salbatzekotz. Batez ere orain arte pairatzen duten kolonialismuaren eta kolonizatuen konplexutik liberatzekotz.
5. Euskararen personalitatea zentzu huntan ere ongi finkatzekotz.
6. Finkatzapen hunen bidez euskaldunen kultur-interessea Europako kultur fokuerata zuzentzekotz.

* * *

Beraz zentzu huntan euskaraz $\begin{matrix} v \\ y \end{matrix}$ (vokal bezala ü ahoskatzea), $\begin{matrix} \vartheta \\ th \end{matrix}$, $\begin{matrix} \varphi \\ ph \end{matrix}$, $\begin{matrix} \kappa \\ kh \end{matrix}$, eta $\begin{matrix} x \\ \xi \end{matrix}$ (hau *kz* ahoskatzeaz) konservatu behar liritezke.

Geroz graiko hitzetan: $\begin{matrix} \alpha i \\ ai \end{matrix}$, $\begin{matrix} oi \\ oi \end{matrix}$ eta $\begin{matrix} \epsilon i \\ ei \end{matrix}$ diphthongoak konservatu.

Gehienetan -s bezala agerten den nominativu bukaera khentzea, salvu-eta (izen neutroetan, non -s hori organikoa bait da).

Deklinaioze konsonantikoetan, akkusativuaren forma edo genitivuaren forma; nominativuaren oreduaz erabiltea. Hau' huntara ere bertze hizkuntzetan egiten da:

mêninga (ez mêninx) españolez: meninge
salpinga (eta ez salpinx)
Pyramide (eta ez Pyramís)

Nahiz eta nominativuaren -s khendu behar denarren, hitz neutroetan ez da hunelakorik egin behar. Adibidez: telos (gen. telus) eta batez ere izen propioetan: *Aristotelês* eta ez *Aristotelê* (gen. Aristotelus) *Periklês* (eta ez: *Periklê*).

Hunela ere, mirikuntzan (bukaera konvenzional bezala erabilten den *itis* delakoz egin behar lizateke: euskaraz ere mênigitis (-s konsonanteaz).

BERRIAK

EUSKALTZAINDIKO EGINKIZUNEN SAILKAPENA

Iruñea, 1982-I-29

J. M. Satrustegi

Euskaltzaindia kanpoztan eta barnean antzaldatzen ari da azken urte hauetan eta ez, noski, norbaiten gogapen hutsez, biziak sortutako dinamikak eraginik baizik. Euskal Herria bera da, azken finean, aldatzen doana bere historiaren soka muturretik.

Hori dela eta, gure ordezkariak eta langileen arazoa birraipatzera natorkizue gaur. Birraipatzera diot, bai, Deban Dialektologi Jardunetako bileran eman bait nion kezka honetaz kontu Euskaltzaindiari, 1981.eko apirilaren 24ean. Txosten hura ez zen jaso, ez eztabaidatu. Bitartean, gauzak zeudenean daude eta ez dakigu, askotan, egiten duguna egin behar genukeen edo etxean gelditzea ez ote litzaken hobe. Euskaltzainburuarekin ibil berri dut gai hau Jardunaldietako liburua Madrilan aurkeztera elkarrekin joan ginelarik.

Ez nator neure asmoren bat bultzatzera, Euskaltzaindiak erabaki zehatz bat lehen-bait-lehen hartu beharra duela oroitaraztera baizik. Borondaterik hobereenez lana egin eta, ustez bere erantzunkizunari jator erantzun diolakoan, ausart, azpijale, nahasle eta besteren alorren irauale dela entzutea ez da inorentzat atsegin.

Arazoak jabetzen joateko lau puntu azpimarratuko ditut: a) *Arduraduna*. b) *Orain arteko egoera*. c) *Igaz emandako urratsak*, eta d) *Etorkizunerako plangintza*.

a) *Arduraduna*

Euskaltzaindiko langileen arazo laboralak idazkariaren eginkizunetatik bereiztea eskatu zaigu noizbait. Ekintza akademikoen koordinakundea eta laboral arlokoak, alegia, arduradun biren eskuz eramatea.

Idazkaritzako karguan urte biko epea bete nuen egunean kezkatxo baten mikaztasuna nuen, aidean gelditutako gauzen artean itzulika: gure langileen arazoa. Gai labaina, arriskugarria baina, egokitu beharra.

Euskaltzaindiak arazo hauetan eskarmentu gutxi duela esango nuke nik. Denok dakigu zoin egoera murritzean ibili garen duela denbora gutxi arte eta, horrexegatik behar bada, borondate onez baina, batzutan borondatekeria hutsez jokatzeko genuelako susmoa hartzen nion.

Urte biko ardura neutako jakingarria izan zen, beste alde; zenbait puntu lotzen joan naiz egunoroko aginkizun nagusiez beste alde. Zer edo zer aipatu dudalarik berehala ahoa itxierazi zaidala ere esan beharko nuen, baina tira.

Gure bulegoetako lan arrunten banaketa neurritsu bihurtu eta lanorduei baliamen egokia ateraztea da jestioaren helburua. Arazo berria du Euskaltzaindiak jestioarena. Duela urte gutxi arte hiru langile zituen, eta hamalau-hamabost bat badu orain. Ongi dakigunez, sarbide murrizak genituen eta ezin gauza haundirik egin.

Lehenbiziko arategietan ez dut langileriaren aipamen berezirik aurkitu. Jestio arazoa, hitz honekin hain zuzen ere, 1974.eko Barne Erregeletan agertzen da lehenengo aldiz, diru etorkina sortu eta aurrera eramateko ekonomi eragile bat izendatzean (14.art.).

1978.eko hauteskundeetan gure ekonomia indartzen hasia genuen, eta notarioaz egindako arduradunen agiriak jestioa aipu du. Honela dio:

“Para el secretario. Se consignará expresamente queda autorizado para la realización y suscripción de toda clase de actos y contratos que exija la administración y gestión de los intereses de la Institución representada.”

Ordezkaritza guzien koordinakundea idazkariaren gain zegoela adierazi zitzaidan hitzez orduan, eta agindu zehatz horren arabera jokatu dut geroztik.

Deban esan nuenez, kargu horretaz zerbait azaldu beharrean aurkitzen naiz. Langileen arazoa gogotik leporatu nuela uste badu norbaitek, poto egin du; ez naiz hain zozo eta ergela. Pertsona arteko tirabirak ez dira beti erraz konpontzekoak, nahigabe ugari sortu ohi dute eta atsegin gutxi. Idazkari karguak zer eginik aski badu beste alde. Ez nabil, beraz, erantzunkizun horren bila edo uzteko minez. Garbi geldi bedi.

Kargudunon eginkizunak zehatz-mehatz mugatzea izango da Euskaltzaindiari eskatzen zaion lehenbiziko lana, eta norberaren erantzunkizuna betetzen ahalegin-zea.

Edozein erabaki hartu aurretik, hala ere, bide bat baino gehiago badela jakin behar genuke, bakoitzaren alderdi onak eta txarrak aztertuz. Honako hauek ikusten ditut nik:

1. Zuzendaritzako kargudun baten gain uztea, orain arte bezala: *Euskaltzainburua* izan daiteke, *buruordea*, *idazkaria* ala *diruzaina*.
2. Kargurik ez duen beste euskaltzain oso bat horretarako zuzenean izendatzea. Euskaltzainburu goan sartuko nuke koordinakuntza bizkorra eta emankorra izango bada. Ahal bada, bere ogibidea Euskaltzainditik ez badu, hobe.
3. Dagokion soldataz jerente bat aurki daiteke. “Bai Euskarari” kanpaina eratu zutenek, hain zuzen, hirugarren bide hau proposatu ziguten. Euskaltzain izan beharrik ez luke.

Bide bat ala bestea aukeratzeko eskubide osoa du Euskaltzaindiak. Ezin duena, bizkarra jaso eta isilik egotea da. Esku artean daramatzen lanekin eta gerora begira letorzkiokenekin oinarritzko arazoa da.

Kargu bakarra. Langileen laboral istiluak beroien akademi eginkizunen koordinakuntzatik bereiztea eskatu zitzaigun. Harrigarria.

Orain arte, noski, banaturik egon dira. Idazkari naizen denborako esperientzia aipa dezadan. Bulego lanen eta langile bakoitzaren egoera ezagutu nahi nuelarik,

laboral mailako soka muturren aitzakia agertzen zitzaidan beti gauza garbirik ez ikusteko: ordu kontura omen zelako batzuen lana, edo langile guzietan omen zitzutzelako ordu berak sartzen. Kategoria arazoa eta langileurte kopurua ere ba zegoen artean.

Gezurra badirudi ere, idazkari naizen denboran egindako izendapenen susmorik ez dut izan euskaltzain guziei proposamena egin arte. Kasu batean, gure langile berria lanean ari zen nik horren berri jakin orduko.

Laboral arazoak, ikusten duzuen bezala, ez dira denbora honetan idazkariaren eskuetik joan. Eta lan-beharren koordinakundea ere ez. Euskaltzaindikoa langile arazoa bere gisa ibili da orain arte eta hutsuneak, beste alde, beroien erruz ez baino gure plangintza-ezaz izan direla esango nuke nik. Erantzunkizunaren finkapena eskatzen dut, besterik ez.

Iritzi pertsonala eskatuko balitzait, zera esango nuke, langilego arazo guzietan arduradun bakarraren esku egon behar luketela, diru kontuak diruzain baten esku eta bibliotekako gora beherak liburutzaile bakarraren gain dauden bezala. Zer dela eta, langileen eskubideak alde batetik eta erantzunkizunak bestetik zaintzeko eskaria? Nere galdera.

b) *Lehenengo egoera*

Zulo asko bete du hogeita bost urtez Euskaltzaindiak Euskal Herriko kultura alorrean. Euskarari buruz ezer gutxi egin zaitekeen urteetan ekintza txalagarriak sortu eta bultzatu ditu, gerorako azpiegitura finkatuz. Hori dela eta, eraman ezinezko zama leporatu zitzaion. Orain urtebete, nere bigarren idazkari izendapena hartzean, hau zen Loiolan ikusitako batzordeen kopurua:

Iker saila. 1) Aditzarena. 2) Gramatikarena. 3) Dialektologia. 4) Lekukoena. 5) Herri-administratibo hiztegia. 6) Pertsona Izendegia. 7) Herri izendegia. 8) Herri jakintza.

Jagon saila. 9) Alfabetatze Euskalduntze. 10) Irakaslegokoa. 11) Oinarrizko euskara. 12) Bertsolaritza. 13) Elebitasuneko. 14) Euskalarien idazkaritza. 15) Itzultzaile eskola. 16) Literatura, Loiolan sortutako batzorde berria.

Egituren batzordeak. 17) Euskaltzainburugoa. 18) Diruzaintza. 19) Azkue Biblioteka. 20) Euskera eta argitalpenak.

Hogei batzorde, beraz. Kopuru beldurgarria, ez bait gara inongo ministeritza. Hizkuntzaren Akademia batek beharrezkoenik duen Hiztegi batzorderik ez, beste alde.

Gure langileen dantzarekin zerrikusirik badu egoera honek. Euskaltzaindiaren bulegoetako sei langileren izenak, batzordekideen zerrenda horietan hamasei aldiz agertzen dira. Horrek esan nahi du beste horrenbeste batzorde bileretarako deiak jasoko zitzutela eta bulegotako jarlekuak hutsik utzi.

Nik ez dakit gaurko Euskaltzaindiaren bulego lanerako hainbeste langile behar dugun ala ez. Erribera kaleko Azkue Bibliotekan, esate baterako, lan asko dago eguneroko idazkari eta liburu berrien fitxak egiten. Liburu guzietan banan-banako fitxak ere noizbait egin beharko dira. *Beste langile baten beharra* agertu zuen Arana presua, eta arrazoi osoz nik uste. Eta bizkitartean, argitalpen berezien ardura, Iparragi-

rreren mendeurrenako arazoak eta Euskalarien harremanak leporatu dizkiogu J. A. Aranari. Berak aitortu zigunez, Azkue Bibliotekaren eginkizunetara bakarrik bere erantzunkizuna mugatuz, bigarren laguntzalerik gabe egin omen lezake Erribera etxe-ko liburuen lana.

Irakasle batzordea ere hor genuen. Orain arte, batz besteko zama kontuan izanik, Irakasle Gaitasun titulu bakoitza bost orduko lana gosta zaio Euskaltzaindiari. Milaka eta milaka ordu hamar urte hauetan. Eta denbora berean, ekonomi eragiletzat hartu genuen langileak hamar ordutatik zortzi irakaslego batzordean sartu omen ditu, eta bi besterik ez bere ekintza berezian.

Pertsona izendegiak ere lan haundia eman du zenbait urtez, Juzgadoetatik eskatzen zizkiguten agiriak egin behar bai genituen.

Honelakoa zen, duela urtebete gure langileen egoera.

c) Igaz emandako urratsak

Plangintza egiterakoan, Euskaltzaindiak zuzenean bereak ez dituen eginkizunak mugatu eta baztertu beharra garbi ikusten zen. Bere lan horien sailkatzea eta erantzunkizunen banaketa etorriko da gero. Hori da nik Debako azalpenean adierazi nuen eta, hori, han ziren guzien onespenez —edo isilunez behintzat— ontzat emandako helburua. Horri erantzuten ahalegindu naiz urte guzian.

Sare nahasian harietan eroriak ginel a bagenekien, eta nahigaberen bat edo beste zekarkigukeela ere bai. Baina, plangintza hoberenak gutxi balio du ez betetzekotan.

Hasiera ona izan zuen Loiolako jardunena. Hiru batzorde desagertu ziren: Pertsona izendegiarena, Herri administralgo Hiztegiarena, eta Elebitasunekoa. Herri Jakintzakoena, beste alde, asmo hutsean gelditurik dago, eta Herri Izendegiarena astiro zebilela esan zen.

Alfabetatze Euskalduntze batzordea egoera berezian zegoela bere ofizialtasuna lortu bitartean, esan zitzaigun Loiolan, eta beharrezkoa omen zela batzordearen jarraipena. Ekainean, Euskaltzainburugoaren aginduz AEK-koekin Gasteizen San Martinek eta biok izan genuen elkarrizketa batean, Euskaltzaindiaren eskubide guziak eman genizkien inolako loturarik gabe beren alde lanean jarraitzeko. Ontzat hartu zuten gure eskaintza.

Gure asmoen berri emateko Langile guziekin bilera egin genuen martxoaren 20an, Urdiainen, eta denen iritzia jaso genituen. Gure zenbait langilek ez zuten elkar ezagutzen ere, telefono harreman hutsak bait zituzten ordurarte. Elkarren arteko adiskidantza eta giro ona sortzeaz beste alde, Euskaltzindiko egituren berri eman zitzairen, hala nola urteko asmoen ikuspegia.

Irakaslego batzordea gertatu da, ongi dakizuenez, korapilatsuena. Dena den, Hondarribiko adierazpenaren ondorean errazago izango zaio Euskaltzaindiari bere eginbeharrak bideratzen joatea.

Eraketa berriaren ondorez, Arbieta kaleko langile bat izendatu dugu Euskaltzindiko liburu gordailuaren arduradun. Han gainezka dagoen liburu metak eta eskariek daramaten abiadak eskatzen zuen lanpostu berria. Milioi askoren arazoa da eta bertako salerosketen mozkinak ordainduko du arduradunaren lansaria.

1981.urtea oso garrantzitsutzat jotzen dut, lortutako ondore onengatik baino gehiago Euskaltzaindiak hartu duen bide berriagatik. Oinarriak finkatu eta helburuak argitzea izan da hainbeste iskanbila sortu duen urte honetako emaitza aberatsa. Hiztegi espezialduen eztabaida zaratatsuak berak argi burrusta ernagarria bota du Hondarribiko adierazpenarekin.

Plangintzaren lehen helburua zuzenean Euskaltzaindiarenak ez ziren ekintzak baztertzea, ia osorik bete dela esan dezakegu. Bulego lanak ere aztertzen ari gara eta bigarren arlo honetan urratsen bat emana da.

Hau da 1981.urteak berez eman duena.

d) *Aurtengo plangintza*

Hasitako bide honetan etenik gabe aurrera joatea izango da aurtengo lanen ardatza. Bideratu gabe, edo erdibide batean geratutakoan artean hor dugu Itzultzaileen eskola, eten ezinik Euskaltzaindiaren zilborrari nolabait lotua. Ustez garbi zegoen ikastaro honetarako egingo zen legeztapenaren eskaintza ofiziala, eta beti geratu ohi zaigunez, luzapena izan du. Geroko gero, hau ere. Euskaltzaindiak ikusiko du zer erantzun eman bere aldetik.

Azkue Bibliotekan liburu guzien banan banako sailkapena egiten hasi beharra dago. Tokiz aldatzerako egina balitz hobe, garraioek duten arriskuagatik. Nola nahi ere, Arbietoko bulegoetako lanetan nabari egongo da azterketa eta tituluen zama arintzea, besteak beste, eta horren ondore logikoa ordu hariak beste nunbait sartzen hasia izango da. Lehentasunik zerbaiti ematekotan, une honetan Azkue Bibliotekari eman niezaioke nik.

Orain arte batzorde guziek egindakoen idazgordailu edo artxibo orokorrak ere gerorako garrantzi haundia du, eta atzerapenik gabe ongi egiten joateko modua ikus behar genuke. Bulego lan hauek teknikoki erameteko lehen-bait-lehen gure langileen-tzat ikastaro berezi bat antolatu beharra izango dugu. Ez da oraiko asmoa eta beti gerorako uzten goaz.

Gaur-gaurko eginkizun beharrezkoenen sailkapena Euskaltzaindiarentzat honela ikusten dut nik:

Iker Saila:

- Dialektologia bilketa.
- Gramatika azterketak.
- Hiztegi gintza.
- Lekukoen argitalpenak.
- IKER II, Lafitteren omenaldiko liburua.

Jagon Saila:

- Literatura.
- Bertsolarien txapelketak.

- JAGON I, Iparragirrereren omenaldiko liburua.
- Oinarrizko euskararen jarraipena.

Egitaraukoak:

- Etxe berriaren lorpena.
- Ekonomi plangintza zehatza.

Plangintza zehatz aurrera eramateko, poliki poliki baina utzikeriarik gabe, kargudunen, eta langileen eginkizunak behingoz finkatu beharrak ikusten ditut. Batzorde lanak, beste alde, beren bide eta prozedura berezia badute. Ahal delarik, ez genituzke batzorde lanak bulegoetakoekin gehiegi nahasi behar.

Eta lehenengo lerrotara itzuliz, nor arduratuko da hemendik aurrera langile arazoarekin? Eta bigarren galdera, berezi behar al-dira laboral/akademiko arazoak?

Erabaki beza zalantzarik gabe lana egiteko eran Euskaltzaindiak.

DIALEKTOLOGIAZKO JARDUNALDIAK DONAIXTI-IBARREN

Donostia, 1982-V-28

J. A. Letamendia

Nafarroa Behereko Donaixti-Ibarre herri polit eta ñimiñoan Lopez-en omenaldiaren kariaz Euskaltzaindiak antolaturik Dialektologiako jardunaldiak izan dira 1982.eko Apirilaren 16 eta 17an. Bertara bildu dira Dialektologiako Batzordeak deituriko lankideak eta euskaltzain buruez gainera hainbat euskaltzain oso ere lanerako gogotsu. Hogeita bost lagun bataz beste.

Gehienak eguerdirako han zirela arratsaldeko hiruretan ekin zaio lanari. Lehen hitzaldia Allières jaunaren izenean iragarrita bazen ere honen ezin etorriaz J. Haritschelharrek ireki du bilkura arbelean idatzirik zeuden hitzak errepikatuz: “hunki jin!”.

Laburki, duela zenbait urte Iparraldean egin zituzten dialektologiako entseguen berri eman du Haritschelhar jaunak. Lehenik, hautatu zituzten herrien zerrenda ezagutarazi du, berrogeita hamaika oro har, eta, ondoren, erabili zituzten inkesta mota biak: bata, hiztegiak batipat, gutunez egina —gero Lafitte jaunak zehazkiago azalduko diguna—, eta bestea, morfologiak, magnetofonoz bildua. Morfologiako galdekizunean 23 fitxa ziren eta 350 galdera frantsesez eginak deklinabidea, zenbakiak, erakusleak, adberbioak eta izenordainak bereziki jasotzeko taxutuak. Bilketan Monique Capdevielle eta Rogert Idiart ibili ziren herriz herri Iparraldeko probintzietan. Laguntzarik ezaz bide erdian gelditu zen asmoa helmugara iritsi ezinik. Haritschelhar jaunak dioenez hortxe daukagu lanaren hastapen bat eta berorren berri eman nahi izan digu sarrerako mintzaldi honetan. Beronen ustez atlas batean 2.500 galdera behar dira eta bilketa lana hiru modutara egiten da: zeharkako inkesta itzulpenaren bidez, galdera zuzenak eta, azkenik, hizketaldi librean grabaketak. Etno eta tekno testuak ere erabil daitezkeela dio harri batez bi txori hiltzen direlarik.

Ondoren Lafitte jaunak berak egin zuen lanaren berri eman du. Alemanian eta Suizan gaiak sailka eta eremuka galdegiteko era ikusirik horrelako zerbaite moldatu nahi izan zuen gutunez biltzeko, ahaidegoa, abereak, arbolak eta abarri buruzko galdekizunak prestatuak. 23 herritako erantzunak jaso zituen izkribuz. Hala ere, ondorioak ikusirik ez deritza aprobelegia halako bilketa sistemari: herri bakoitzean lagun bakar bat zuelarik, batzuetan lanpetuak zirela, bestetan hiztegietan begiratuta erantzuten zutela, zenbaitetan bertakoak gabe etorkinak zirelako edota ortografia bera nor bere gisara erabiltzen zutelako, bilduriko erantzunak ez ziren espero zuen bezain fidagarriak.

Haritschelhar eta Lafitte jaunen azalpenak amaiturik elkarrizketa izan da lagun askok parte hartzen dutelarik. Besteak beste, erdaraz ala euskaraz galdegiteko arrazoiak aipatu dira, nolako lekukoa behar den, ikasia ala ez-ikasia, edota zer den hemen ikasia izatea, adina, e.a.

* * *

Seiak laurden gutxitan Koldo Mitxelenaren txostena, *Euskalkien ageriko aurpegi*, irakurri du A. Villasantek. Lanaren hasieran Euskal Atlasak eta dialektologiak dakarten atzerapenaren arrazoi nagusiak gogora erazi dizkigu: goimailako ikerzentzurik eta unibertsitaterik eza batetik, eta hizkuntzaren egoera bakartia, ahaiderik gabea, besteren saioez baliatu ahal izateko bestetik. Euskal hitzkuntz-atlasa hasi gabe bada ere ez da, haatik, horren urria dialektologiaren alorrean egin dena, hiztegiaren batez ere eta morfologian, aditaz bereziki. Sintasian ere badihardu jendeak lanean gogotsu azken denbora hauetan. Arinen landu dena, hizkuntzaren muina ez den arren, oinarritzakoa izan da: hizketaren entzuteari eta ahozkatzeari dagozkionak. Dena den, Bonapartegandik hasi eta Azkuek, Bähr-ek eta *Erizkizundi Irukoitza*-n izkribuz bildurikoetan maiz igerri diezaiokegu notazioaren azpian dagoenari. Hala ere, morfologiazko zerrenda horiek ere egia erdizka baizik ez digute ematen inoiz, *tíot* dakartenetan, adibidez, ukatzean erabiltzen den *-títot* ere sartu behar bailukete, axaleko *dítot* adizkirik entzungo ez bada ere. Nola nahi ere, azken urteotako ikerpenean ardura handiagoa izan da fonetikazko gaiak arakatzen, baita azentua eta doinue-rari dagozkienak ere.

Ondoren, Mitxelenak traskrizio sistimak aipatzen dizkigularik baliokide klase adina letra edo ikur beharko ditugula esaten digu, behar den adina hots mota bereizten ditugula. Era berean tramankuiluak izanagatik ere belarria trebatu beharko dugula azken finean hots eta soinuok paperean eman beharko baititugu. Bilketan, esaten digu, berri-emaile da arrazoi duena: honek bereizten duena berezi beharko dugu guk ere eta honek berdintzen duena berdindu eta honentzat axola duena izango da premiazkoa guretzat ere.

Baliokide-klaseak ezagutzeko eta kideak kideokekin biltzeko hiru maila bereizten dizkigu Mitxelenak bere txostenean: a) fonetika maila, b) fonologia maila, c) berriro fonetikari zuzenean atxikiz "azpiko" itxurapenen multzoarena. Oraingoz aski izango dugu lehen mailarekin, bigarrena eta hirugarrena geroko utziz. Egia esan, fonetika mailak oztopo larriagoak ekarriko dizkigu fonologikoak baino, fonologia egiteko, ordea, erabat ezagutu behar da alde zurretik aztertu nahi dugun euskalkia edo hizkera hori.

Belarri ernaia behar dugula esaten digu Mitxelenak hots ezezagunei antz emateko nork geure bahea dugularik askotan gehiegizko konfiantzaz bereizkuntza nabariak jaso gabe gelditzen baitira oharkabea, ALF-en bertan horrela gertatu omen zen eta berari ere bai Izabako mintzairan *ur/uR* adibideaz agertzen dugunez.

Beraz, lehen ikerketa honetan bereizkuntza fonetiko soilak jaso behar ditugu eta horretarako erabiliko dugun bahea erdikoa izango da, ez estuegia ez zabalegia ere.

Lanean aurkitzen ditugun oztopo bi aipatzen dizkigu Mitxelenak: Euskal fone-mak, bokaleak batez ere, urriak izatea eta fonetika gaietan jende prestatuak ez izatea. Bigarren hau konpontzeko bi bide proposatzen ditu: irakasle kanpotarrak gure-gana ekartzea edota zenbait lagun erbestera bidaltzea. Bitartean mintegiak antolatuz ekin diezaiokegu lanari ariketa horietan hizkuntza ezagun eta agian hobeto ezezagun-

netako zintak eta diskak erabiltzen ditugarik. Lan hauetan ari diren guztiek berdintsu jardutea komeni da *Erizkizundi Irukoitza*-koa bezalako anarkia gerta ez dakigun bederen.

Esan bezala, bigarren eta hirugarren mailak oraingo ahazturik gaia bilduko dugu eta noizpait izango dugu aukera analisis sakonagoak ere egiteko Praga nahiz Chomsky-Halle-ren ildotik. Horrela lan eginik eta gure fisikoek ere lagunduta ba omen daiteke geure-geurea den bidea asmatzea.

Bilketa hau presazkoa dela oroitaraziz bukatzen du Mitxelenak bere txostena, euskalkiak galtzorian baitira eta trumoiaren begira egon gabe oraingo ateraldiaz baliatzen jakin behar dugulako.

Irakurketa amaiturik elkarrizketa ireki da eta gehiena traskribaketaren auziaz izan da. M. J. Azurmendik, adibidez, bilketa hogeii lagunek edo egin arren traskribapenak zereginaren berri dakiten banaka batzuen ardurapean egon behar lukeela dio. Traskribatzaile gutxi izaki, bestalde, okerrak ere errazagoak izango dira zuzentzen beti berdintsuak izango direnez, bestela, esku askok parte hartuz gero anarkia kontrolagaitza sortuko da ezinbestean. A. Etxaidek, berriz, traskribaketa "zabala" behintzat erabili beharko dela dio eta horretarako ikastaro bat antolatzea komeni dela, denontzat. Traskribapen "hertsia" egiteko, aldiz, fonetista trebe eta aditu batekin kontatu beharko duela Euskaltzaindiak. Ukitu den beste gai bat adierazi beharreko datuena izan da, eta datu horiek fitxa batean bildu ala zintan bertan grabatu behar direnena. Fitxan eginik ere badirudi zinta bakoitzaren hasieran argigarriren bat ipini beharko dela zinta soila identifikatzeko. Hauek bederen aipatu dira jakingarrien artean: biltzailearen izena, bilketaren eguna, herria, auzoa, lekukoaren izena, adina, sorterrria, lanbidea, bai eta norekin ezkondua den ere.

* * *

Bigarren egunean, goizeko bederatzietan, A. Etxaidek eskaintzen digu bere gaia. Lehendabizi beraren lehen urratsak aipatzen dizkigu: 1965, 66 eta 67an Principe de Viana-ren laguntzaz Mitxelenak prestaturiko 300 galdera zituen galdekizun bat erabili zuen 70 herri koskorretan. *Fonética Histórica*-n aurki daiteke galdera haien funtsa. Lehen esperientzia batek izan ditzakeen hutsuneak gora behera orduan bildu zituen materialok argitaratzeko asmotan da. Harrezkero bestelako galdekizunak erabili ditu *Wunder and Sachën*-en arabera, erdaraz eta euskaraz.

Euskal hizkuntz-atlas batek behar duen herri kopuruaz mintzatu da ondoren. Beraren ustez 300 herri honelako bilketa baterako gehiagi direlarik aski izan litezke 175. Iparralderako Haritschelharrek aipatu dituen 51 tokiak onarturik, Nafarroan, Gipuzkoan eta Bizkaian 40na herri eta Araban laupabost harturik 175 lirateke guztira. Bost ekiporekin, urtean hamarna herri eginez gero hiru urte 1'erdi iraungo luke bilketa eta traskribapen lanak, lasaixeago egitekotan lau.

Nafarroako herrien zerrendatik izen batzuk kentzea proposatzen du egungo egunean euskaldunik ez delakoan eta zerbait lorturik ere hutsune gehiagi liratekeelako galdekizunetan atlas batek eskatzen duen konparaketa lana burutzeko. Holako arrastoak aztarren bitxi edo direlako bildu nahi izanez gero besterik litzateke, ez dira ordea atlas baterako gaia. 175 herri nahiko sare trinkoa ditugu euskal atlas oinarritzeko. Atlas honek ohizkoak bezalako izan behar duelarik herri txikietara jo beharko da batipat, Lekunberrin edo Altsasun bildua ez bailitzateke horren baliagarria izango dialektologia egiteko. Irizpide hauetan erroturik A. Etxaidek Nafarroako

zerrenda berria banatzen du Batzordeak F. Ondarraren ardurapean egina areago zehaztuz eta zuzenduz. Elkarrizketan San Martinek, Satrustegik eta Ondarrak hartzen dute parte bereziki.

Aurrera jarraiturik, bilketan hasteko hobe dela halako euskalki mota "jator" egiten den herri batetik abiatzea dio A. Etxaidek, ibar bakoitzean ustez eredu edo izan litekeen herritik eta handik euskara ahulagoa duten edo euskalkiaren muga diren etara igaro. Honela mota horren irudia garbiagoa izango dugu eta irizpide zehatzagoa eskualdeko hizkerari antz emateko.

Antolaketaren organigraman lau lagun aipatzen ditu lehendabizi: zuzendaria, zuzendari ordea, diruzaina, eta inkesta eta traskribapen koordinatzailea. Azken hau eremu jakinari lotu gabe batetik bestera ibiliko litzateke elkarren berri eramanez. Bilketan bost talde ariko dira bakoitza 40 herriz arduratzen delarik; urtean hamarna herri egin ditzakete. Talde bakoitzean buru bat eta bigarren bat izango dira: buru denak galderak jaulkitzen ditu eta oso ongi ezagutu behar du galdekizuna, bigarrenak magnetofoiaren ardura izango luke, zintak gorde eta sailkatuko litzuzke, e.a. Hirugarren bat ikasle laguntzaile gisa ari liteke beronen eginkizuna inguruko hotsak uxatzea delarik edota mandatuak egitea. Satrustegi jaunak birekin ere aski litzatekeela diolarik ados da A. Etxaide ere.

Grabatu denaren traskribapena luzaro gabe hurrengo inkesta jaso baino lehen egin behar dela, dio: horrela zalantzak garaiz argitzeko eta okerrak zuzentzeko aukera izango dugu. Bi koaderno mota eramatea kontseilatzen du hizlariak. Batean oharrrak eta xehetasunak jasoko ditugu: zein baserritan ibili garen, nolako lekukoa aurkitu dugun, e.a. Bigarrena erantzun koaderno litzateke; bina koaderno toki bakoitzeko, bat erantzunak zikinean hartzeko eta bestea garbira pasatzeko. Berrehun herri izanez gero larehun koaderno erantzunak jasotzeko.

Lekukoa bilatzeko, informatzailea alegia, apaiza edo alkatearengana jo izan du. Buru argikoa izan behar du lekukoak, zuzen erantzungo duena eta zeren bila gabiltzan pitin bat bederen ulertuko duena. Euskaraz aski dakiene, noski, eta ongi ebakitzeko duena. Morfologia eta fonetikazko galdekizunak hobe da bakar batekin egitea, lexikoarena, berriz, bi lekukorekin ere egin daiteke, etxeko gauzak, adibidez, etxe-koandreaki galdeginenez eta laborantzakoak gizonari.

Saioek ez dute luzeegiak izan behar lekukoa nekatu egiten baita eta orduan erantzunak ahulak, motelak edota okerrak gertatzen baitira. Ordu t'erdi gehienik edo bi ordu, bat goizetik eta bestea arratsaldetik izanez gero. F. Ondarrak honetaz mintzo delarik lekukoak ez direla maiz nekeaz ohartzen dio, baina hurrengo egunean ezin izan dutela lorik egin aitortu izan omen diote inoiz, eta P. Uribarrenek zahar batzuri ordu erdiren buruan boza joan egiten zaiela, dio.

Tokia ere ongi aukeratu behar da: ikuilu edo ura darion iturri baten ondoan ez dira egokiak, adibidez. Tamalez askotan zaharrak ezin izaten dira batetik bestera mugitu eta sukaldean bertan egin behar izaten da grabaketa.

Harreman goxo eta naturalak behar dira baina denborarik galdu gabe, ritmo egokian eta disziplinaz grabatzen dugularik. Hamabost galdera egindakoan, esate baterako, magnetofonia itzal eta atsedentxo bat har daiteke, baina bitarteko elkarrizketa hori ere jaso nahi baldin bada beste nonbait grabatzea komeni da galdekizunaren haria eten ez dadin.

A. Etxaideren hitzaldia amaiturik askok hitz egin dute baina hitzaldian zehar ere etengabeko elkarrizketa arina izan da. P. Uribarrenek ahotan harturik, Bizkaiko herrien zerrendaz mintzatu dira J. M. Etxebarria eta J. L. Lizundia ere.

* * *

K. Rotaetxek goizeko hamaika t'erdietan hasten du bere azalpena bi galdekizun mota bereziz: atlas galdekizunak eta monografiak. Monografietan mintzaira baten alderdi ugariak uki daitezkeela dio, fonetika, fonologia, morfologia, sintasiari eta hiztegiari dagozkionak. Atlasetan, berriz, fonetika eta hiztegia dira aztertuenak; morfologia ere biltzen da baina nahi-ta-ez morfofonologia egin behar izaten dela, dio. Fonetikazko ikerketak egiteko aski galdekizun bereziak erabiltzen dira eta fonologia egiteko *pares minimos* direlakoan alderaketa. Morfologian paradigma guztiak sar daitezke base mota diferenteak gogoan dauzkagula. Zazpi base ditugu euskaraz bost bokaleak, Zuberoan sei, eta kontsonantedunak kontutan harturik. Axola handikotzat jotzen ditu K. Rotaetxek armonizazio fenomenuek eta adibide gisa *lagun* eta *gizon* baseen berezitasuna aipatzen digu, biek bukaeran *-n* duten arren batean *lagune* baitugu eta bestean *gizona* aurreko *u* hori dela eta, era berean, *mendixé*, ez *mendixa*, baina *mendixak* pluralean, Ondarruko hizkeraz. Azentu eta doinuarenak ere ez ditu ahaztu bere adierazpenean eta sintasiaz ari delarik nominalizazioen gaia aipatu du bereziki. Galdeketa dela eta erreferente batzuen zailtasuna aipatu du eta traskrizioan bokalis-moaz mintzatu da batipat hots hauei dagokien egitura fonetikoaren araberaino.

Inkesta biltzeko arau praktikoak emanez konfiantza hartu arte magnetofonia ez ipitea kontseilatu du eta bitartean oharrak idatziz jasotzea. Lekukoaren adiskidetasuna gureganatzen saiatu behar dugula dio eta honek zertara jotzen dugun beragana jakin behar duela nolabait ere. Galdekizunak asmatzerakoan helburu bereziak gidatu behar gaitu: nolako helburua halako galdera motak prestatuko ditugu. Jarrera dela eta berriemailea ezker aldean edukitzea gomendatzen du, eskuma aldera idazten baitugu eta honen arreta ez da desbideratu behar paperekoak ikusi nahiz. Biltzaileak, aldiz, ez du paperari lotua egon behar eta ahozkatzean lekukoaren ahoa, ezpainak, ikusi behar ditu *b/d* berezuntza, adibidez, atzemateko.

Lekukoaren datuak aurretik zintan grabatzea komeni dela uste du Karmelek, harengana joan baino lehen, eta kalkoz galdekizunaren kopia bat ateratzea gero erantzunak garbira errazago pasatzeko. Batzuek koadernoak erabiltzen dituzte erantzunak jasotzeko, beste batzuek fitxak, berak folioak. Materiale guztiok behar bezala biltzeko eta sailkatzeko kodigo gisako zerbaiten beharra aipatzen du, fonetikan, esaterako, F1, F2 ..., morfologian M1, M2 ... e.a. ipiniz bereizten ditugularik.

* * *

Arratsaldeko 3'30etan J. M. Etxebarriak hitz egin du Sever Pop-en oharrak eta bere esperientziakoak bildurik dialektologi lanetarako aholku praktiko batzuk emanez. Aurreko hitzaldietan esandakoak ez errepikatzen saiatu da. Lehenik Sever Pop-en lanaren, *La dialectologie* obra agortuaren berri eman du beronen edukira eta garrantzia azpimarratuz, eta gaiari atxikiz inkesta lanetan gogoan behar ditugun puntu batzuk azaldu ditu.

Honek ere galdekizuna nahi eta behar den xederako antolatu behar dela esaten du. Lekukoa dela eta, berriz, herrietara joan baino lehen fitxak bidali daitezkeela dio nolako lekukoak nahi ditugun adieraziz, gero, bertara joanik bat edo bi hauta ditzan.

gun horien artean. Alde horretatik aurre-inkestaren garrantzia eta baliagarritasuna azaltzen du Etxebarriak.

Lekukogaien aurre aukera honek bitarteko baten laguntza eskatzen du; bitarteko hau arduratuko da aldez aurretik lekukoak aurkitzen eta fitxak betetzen. Leku-koari garbi agertu behar zaio gure asmoa, bertako euskara nahi dugula, alegia, ez Tolosakoa. Biltzaileak lekukoaren ordu eta ohituretara makurtu behar du honen etxeko bizimoduan nahastekarik izan ez dadin. Grabatzerakoan gertatu ohi diren usteka-beei itzuri egiteko leku egoki bat bilatu behar da eta etxean ezin delarik herriko leku baketsu eta isil batera joan daiteke, elkarte batera, soziedade batera edo beste nor-nahi. Taldean edo lagunartean egiten diren grabaketak arriskutsuak izaten dira eta aski nahasiak suertatzen dira maiz batek baino gehiagok hitz egiten dutelako batean edota bozak identifikatzeko zailtasunak ere badirelako.

Biltzaileaz A. Etxaidek esanak ontzat ematen ditu Etxebarriak, egutegi bat behar dela, zuzendaria, e.a. Dialektologiazko bilketak egitea lan gogorra dela oroitarazten digu, ez atsegina, ez dela turismo egitea eta seriooki egitekotan ez dela larunbat eta igandeetan egiteko utzi behar den lana. Biltzailea, bestetik, lekukoaren izakerari makurtu behar zaio; ez du autoritario izan behar. Biltzaileak, azkenik, entzuten jakin behar du eta entzuten duena traskribatzen ikasi behar du oharkabean berea edo inguruko euskararena paperean isuri gabe.

Bukatzeko grabaketaren alderdi tekniko batzuk gogorarazi dizkigu Etxebarriak. Tokia eta garaia ongi aukeratu behar dira. Tresnei gagozkiela hobe da zinta zabala eta libreka kaseta baino eta zenbat eta abiadura bizkorragoan grabatu hainbat garbiago jasoko dugu. Nolako fusibleak behar diren eta bada-ek pada ere aldagarriak eraman behar ditugula. Mikroak unidirekzionala izan behar duela inguruko hotsak bereganatuko ez baditu eta edozein tresna elektronikorekin behar den arretaz ibili behar dela esaten digu, kolperik eman gabe, eguzkitan utzi gabe, e.a.

* * *

Arratsaldeko Setan jardunaldien ondoko erabakiak hartzeko asmoz J. M. Satrustegik daramatza elkarrizketaren hariak.

Udarako proposatu den galdekizuna luzatu ala moztu behar den eztabaidatzen da, zer erantsi, zer alda eta zer zuzendu, forma mugatuak ala mugagabeak eskatu behar diren ala bietarikoak. Zenbait lagun beren oharrak batzordera eskutitzez bidaltzekotan gelditu dira. Galdekizuna ez da luzeegia eta goiz edo arratsalde batean erraz burutzen ahal da.

Ezer erabakitzen ez bada ere lantsariena aipatzen da: lanaldiak orduka edo nola ordaindu, bidaiak, ostatu dietak, e.a. Satrustegi jaunak udako lan honetarako norbait liberatu behar den galdeginik ezetz erantzuten zaio.

Hamaseik eman dute izena uda honetako bilketan, bakarka nahiz lagun batekin, parte hartzeko: J. San Martin, J. M. Etxebarriaren laguntzaz, Eibarren ariko da; A. Etxaide eta B. Muniategi, Sakanan; Baztanen, Goizuetan, Esteribar eta Aezkoan; M. Salinas Lekeition; E. Knörr Etxague, Elosu, Legutiano, Urrunaga eta Urbinan; R. M. Pagola, Bortzirietan eta Basaburua Txikian A. Etxaiderekin koordinaturik; X. Altzibar eta X. Videgain elkarrekin Markinaldean eta Zuberoan; P. Uribarren Aramaion; M. J. Azurmendi Hernani aldean; K. Rotaetxe Bakion; F. Ondarra Burundan eta Urdazubin; J. M. Etxebarria Sopolau, Azkoitia eta Ataunen; J. Casenave Azpar-

ne aldean; G. Aurrekoetxea Arratian; A. Irigoyen Allustin eta J. A. Letamendia Hondarribian.

Zenbaitek beren grabagailuak badituztela eta badirudi Euskaltzaindiak erosi berri dituenekin denontzat iritsiko direla estuasun handirik gabe.

Epeak jarririk, eskutitzez egindako oharrak hurrengo Maiatzaren 15erako bidaltzea erabakitzen da eta 21ean bilkura bat izango dela arratsaldeko 6'30etan Donostiako Diputazioan. Udako lanak, zintak eta traskribapenak, Irailaren 30rako eman beharko dira eta Urriaren 16an, larunbata, bilkura bat izango da egindakoa aztertzeko eta hurrengo pausoak erabakitzeko.

Herrialde bakoitzeko arduradun bat izendatzen da: Iparralderako X. Videgain; Goi Nafarroarako A. Etxaide eta Hegoaldeko beste hiru probintzietarako J. M. Etxebarria. Bestetik, ez dela lan honetarako jende berririk hartuko erabakitzen da. Batzordean idazkari berria behar delarik J. M. Etxebarriaren izena proposatuta, aho batez onartzen dute batzordekide guztiek.

Jardunaldiotako azken hitzak A. Villasantek esaten ditu. Euskaltzainburuak zorionak ematen dizkie bilduei bi egun hauetan egindako lanagatik euskal dialektologiaren bideetan aurrerako urrats nabarmena gertatuko den itxaropenetan.

AZENTUARI BURUZKO BARNE JARDUNALDIAK

Azkoitia, 1982-VI-11, 12

Gotzon Aurrekoetxea

Joan den Ekainaren 11 eta 12an, Azkoitian, "Azentuari buruzko Barne Jardunaldiak" eratu ditu Euskaltzaindiak. Jardunaldiok Gasteizen Azaroan egindako batzarraren ondorio dira. Bertara Euskaltzain, eta Euskaltzaindiaren Lagunak, institutuetoako euskarazko katedradunak eta beste zenbait izan ziren konbidatuak. Denetara 20ren bat lagun bildu ginen Insausti Jauregian.

Jardunaldioi hasiera Azkoitiko alkate jaunak, R. Sudupek, eta J. I. Uriak "Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País" elkarteko Gipuzkoako lehendakariak eman zieten, goizeko 10'erdietan. Ongi etorriak eta probetxurako bilerak izan zitezela ager araziz. Ondoren J. I. Uriak usadioaran haria ez galtzeko "ardo pixkat eta ogi pixkat" eskaini zigun bilerak hasi baino lehen.

Erantzunez Villasante jaunak, Euskaltzaindiaren izenean, eskerrak eman zizkien Azkoitiko alkate eta J. I. Uriari eman ziguten harreragatik. Ondoren Villasante jauna gaira pasatu zen, jardunoi hasiera emateko. Jardunaldi hauen aurkezpena lau puntutan egin zuen:

1. "Nondik sortu zen jardun hauetako asmoa?" izan zen lehen puntua. Duela bi urte inguru sortu zen eztabaida Euskaltzaindian "Bilbo Zaharreko" Euskaltegiko irakasleek egindako eskariaren ondoren, eta Azaroan Gasteizko bilera eta Martxokoaren ondorio dira jardunaldiok.
2. Jardunok ez direla prezeski deus erabakitzeko.
3. Ez dela hau kongreso bat, maila apalagoko zerbait baizik.
4. Irakaskuntza eta komunikabideei buruz abiatuak egin nahi dutela.

* * *

11 etan "Lukas Zufiaurre, urdiaindar zenaren zintetan hartutako ipuin kontaketa eta elkarrizketak entzutea eta, jarraian, eztabaida orokorra" izan genuen.

Zintok, J. M. Satrustegi jaunak aurkeztu zituen. Berak azaldu zuenez 1965. urtean hartuak ziren.

Zintak entzun ondoren elkarrizketarako unea zabaldu zen. Hasiera hasieran agertu zen problema azentu ezberdinak daudela ("normala eta enfatiko" K. Rotaxeren hitzetan) izan zen. Eta beharbada ipuinetako azentua eta hizkuntza normalean gertatzen direnak ezberdinak izan daitezkeela (J. M. Satrustegi).

Bestalde “azentua eta doinua” (Villasanteren hitzetan) eta azentua eta entonazioa (“Doinua eta entonazioa ez dira bardinak” K. Rotaetxe) bereiztu behar zirela ere esan zen.

Beraz, lehen urratsa eta gaiari egiten zitzaion lehen hurbilketa.

* * *

Ondoren K. Rotaetxe anderea “Azentua eta entonazioa. Oinarri teorikoak eta euskarari aplikazioak” gaiari buruz aritu zen. Funtsean eta laburki hau esan zuen: Soinuek 3 parametro dituzte. Perzepzioaren aldetik hauek dira: iraupena, intentsitate edo indarra eta doinua.

Bestalde, azentua ardats paradigmaticoan ematen da. “Kontrastez” ematen da. Eta azentua hitzari dagokion fenomeno da. Entonazioa, ordea, perpausari dagokiona.

Euskaraz, basea bakarrik hartuz, esan daiteke azentua 2. edo 1. silaban ematen dela; atzizkiak sartzen direnean alda daiteke zertxobait, ezpada ere.

Azentu hori markatzeko ’ marka jartzen du. Beronek silaba horren eta ondorengoentz azenturik eza adierazi nahi du.

Hitzaldiaren ondoren elkarrizketa zabaldu zen. P. Altunak -(r)en atzizkia azentuduna dela euskalki gehienetan esan zuen, eta bestalde badaudela bikoteak: segurue / segurue (seguro de vida). MoMurraught-ek Mendebaldean azentua fijoia dela eta Azurmendi ea merezi ote duen ortografian azenturik ipintzea, azentua fijoia bada, galdetu zuen. P. Altuna, Areste ere, gutxienez euskaldun berrientzat, singular/plurala bereizteko azentuaren aldeko zela adierazi zuen.

Arratsaldeko 6,30 ak aldera, K. Mitxelena Jaunak “Zenbait euskalkitako azentuaren funtsezko oinarria” gaiaz hitzegin zuen.

Euskal Herriaren zati handi batean azentuaren modu antzekoa dela nagusi esan zuen. Eta euskalkiak bi zatitan banatzen direla: Alde batetik B., G., eta NG. eta bestetik Erronk., Z. eta Hegoaldeko NG. Azken hauek gaztelanierazko eta gaskoiaren azentutik hurbil daudelarik.

B., G., eta NG finkatuz maiz entzun da singularra eta plurala ez direla berdin azentuatzen. Gutxi dira singularra eta plurala bereizten ez dituzten hitzak.

Izenei buruzkoa amaitu ondoren, adjetiboez eta hitz konposaketaz aritu zen.

K. Mitxelena jaunaren hitzaldiaren ondoren, elkarrizketa zabaldu zen. Honetan P. Altuna eta Mitxelenaren artean azentua nola “markatu” behar zen eztabaida hasi zen: Ala ’ (Mitxelenaren joera) ala ’ (P. Altunarena).

Eztabaida honen ondoren beste hau ere agertu zen, hots, non joan behar duen azentuak.

* * *

Larunbatean, goizean, 9’30 ak inguruan, J. Basterretxea jaunak “Gernikako hizkeraren arabera, euskal entonazioari buruz ikerketak” gaiaz mintzatu zen.

Izen entonazioan singularra eta plurala bereiztu behar dira.

1. Singularrean honelako entonazioa dugu:

Ondoren izen propioen zerrenda egiten du eta azentuaren legeak ateratzen ditu:

1. Legea: ez dagoela 3 silaba baino gehiagoko izen geografikorik azentua 1. silaban duenik. Hiru silabadunak eraman lezakete lehenean azentua: Elántxobe Eskória-za...

2. Legea: ez dago izen geografikorik azentua 2. silaba baino atzerako eraman lezakeenik.

Ondoren izen arruntak ikertzen ditu: ez dago 3 silaba baino gehiagokorik azentua lehengoan duenik. Hirukoak bai: bárkua, bástua... Hau jenerala da Bizkaian eta Gipuzkeran. Euskaraz ez dago hitzik lehen azentua 2. silaba baino beranduago duenik. Beraz irakásle eta horrelakoak gaizki daude (irákasle...). Orduan, hitzak bitarikoak dira: prototonoak (1. silaban dute azentua) eta ditoptonoak (2. silaban).

2. Pluralean beste entonazio bat dute. Izen arruntek bereiztu egiten dute singularra eta plurala. Pluralean.

Aditzean pluraleko entonazioa agertzen da.

* * *

Eta ondoren elkarrizketa: P. Altunak Azpeitia eta Azkoitian oso ezberdin egiten dira. Zuk esan duzuna Azkoitian ematen da, baina Azpeitian ez. Eta Juanito San Martinek ere berdintsu gertatzen dela Elgoibar eta Eibarren, esaten du: Mánuel, Iñáki... (Elgoibarren) eta Manuel, Iñáki... Eibarren.

Altunak berriz Azpeitian azentua 3. silaban duten hitz asko dituztela dio: Estremáduna, Kardabéraz... Eta A. Irigoienek Arratian ere berdín ematen dela, gainerazten du.

Eztabaida bigarren silaban eta 3. silaban azentuatzen diren hitz eta tokiez zentatzen da, bertan A. Irigoien, K. Rotaetxe, E. Knör, P. Altuna, I. Laspiur, J. M. Satrustegi, Villasante, Lizundia, A. Ondarra eta J. Basterretxea berak parte hartuz.

* * *

11 ak aldera, atsedenditxo bat ematen da 11'45 inguruan berriz hasteko.

Ordu honetarako "Teri Ibarrola, aulestiar anderearen ipuin kontaketa entzutea, bai diskaz eta bai, agian, zuzenean" iragarrita zegoen, baina lehen partea bakarrik izan genuen entzuteko aukera, gaixorik baitzegoen.

Ipuinak entzun ondoren, berriz elkarrizketarako unea. Eztabaida era askotakoa bihurtu zen. Lehenik, ipuin sistemak ez digula balio gure mailan, maila apalagoan gaudelako norbaitzuren eritzik, eta telebista eta irratiatarako beharrezko dugula euskal entonazioa, beste batzuren eritziz.

Gero, esaldi bat esateko melodia asko dagoela euskararen baitan eta zein zen jatorragoa galdetzeraino iritxi zen P. Altuna. Erantzunez, melodia horiek guztiak ondo eta onak zirela, baina ez erdal azentua, "soparaino" sartzen ari zaigun azentua, hartu zuen.

Azkenik, modelo edo eredu baten bila joan behar zela eta Euskaltzaindiak eredu bat proposatu beharko lukeela eta irakaskuntzan ahozko hizkuntzari garrantzi handiago eman behar zaiola ere, hitzegin zen.

Ondoren, Eusko Jaurlaritzari zuzentzea onartu zen, irakaskuntzan ahozko hizkuntzari garrantzi handiagoa eman diezaiola, eskatuz.

Arratsaldean, 4etan G. Lertxundi jaunaren txostena “hitzak nola kantuan josi nota azkarrei, gaurko napar-lapurtar euskara azeno gabean” irakurri zuen Arana Martija jaunak.

Lehenbizi, Arana Martijak G. Lertxundiren bizitza eta lanak azaldu zizkigun eta txostena irakurri ondoren, elkarrizketa orduan, Lertxundi aurrean izan gabe ez zegoela elkarrizketa egokia egiteko aukerarik eta, goizean amaitu gabe utzitako Euskal Jaurlaritzari zuzendu behar zitzaion gutun edo adierazpenaren zirriborroa, onartzera pasatu zen.

Azkenik, 6 etarako programaturik zegoen J. I. Goikoetxea “Gaztelu” jaunaren lana ez zen izan, gaixorik baitzegoen; (beraren lana, “Azentua neurtitzetan” zen).

**BI EUSKALTZAIN,
“DOCTOR HONORIS CAUSA”
IZENDATUAK**

**PIARRES LAFITTE Jauna, Euskal Herriko unibertsitateak,
“Doctor honoris causa”**

1982.eko Maiatzaren 27an, Euskal Herriko Unibertsitateak, *Pierre Lafitte* jaun euskaltzaina “Doctor honoris causa” egin zuen. Hobeki esan, egun horretan izendapenaren festa ospatu zen, beste jaun batzuen ere ospatu zen bezala, hots, Lakarra eta Iruxorena. Ospaketa hau, Leioan izan zen. Bertan egon ziren K. Garaikoetxea Lehendakari jauna, P. M. Etxenike, Hezkuntza Sailburua, G. Monreal Unibertsitateko Erretorea, etab. L. Mitxelena jaunak egin zuen doktor berriaren aurkezpena, Lafitteren lanak eta merituak azpimarratuz. Sociedad Bilbainan egindako bazkari batekin bururatu zen jaia. Zer esanik ez, Euskaltzaindiko jaun askok parte hartu zuela Lafitte jaunaren omenaldi honetan.

Fray Luis Villasante

Ezkerretatik eskumatara: Jean Claude Martin, Akitaniako Akademi eremuaren Errektore Kantzilerra; Domínguez Ortiz historiagilea; M. Pérez, Bordele III Unibertsitate lehendakaria; Koldo Mitxelena; Jean Haritschelhar.

LUIS MITXELENA Jauna, Bordeleko III. Unibertsitateak, “Doctor honoris causa”

Ekainaren 15ean, aldiz, Bordeleko Unibertsitateak, *Luis Mitxelena* jaunaren izendapena ospatzen du. Hori dela, Euskaltzaindiak antolatutako autobus bat joan zen Bordelera, Bilbo eta Donostia aldeko adiskidez ongi hornitua. Ospaketa hau arratsaldean izan zen. Mahaiburuan, Jean Claude Martin, Akitaniako Akademi eremuaren Errektore Kantzilerra eta M. Pérez, Bordele III Unibertsitate lehendakaria. J. Haritschelhar jaunak egin zuen izendaberriaren aurkezpena, haren bizitzea, lanak eta mereziak gogoratu. Ondoren Mitxelenak berak gaskoin hizkeraren euskal sutraiez egin zuen mintzaldia. Ospaketa berean ospatu zen Domínguez Ortiz historiagile jaunaren izendapena ere. Itzultzean, afari bat eskaini zioten Mitxelena jaunari bere adiskideek Donostian, eta geroago, Ekainaren 24ean, beste bat Gasteizen.

Zorionak bioi Euskaltzaindiaren izenean! Esan behar da, gainera, euskarak sarrera aski handia izan zuela egun haietako mintzaldietan.

Fray Luis Villasante

ACADEMIA LA LLINGUA ASTURIANA

Rvdo. P. Luis Villasante

Euskaltzaindia

Arbieto 3. Bilbao-8

Excmo. Sr.:

La Academia de la Llingua Asturiana recibió con gran satisfacción el acuerdo de la Real Academia Vasca por la que acepta que su presidente sea miembro de honor de la Academia de la Llingua Asturiana.

Esta Academia, por otra parte, quiere en un acto público —que se celebraría en principio en Oviedo el 22 de enero de 1982— hacer la presentación de sus miembros de honor y correspondientes. A tal efecto ha programado una serie de actos que culminarían a las 18 horas con el citado acto público de presentación.

En dicha sesión nos parecería bien que los miembros de las Academias del Estado dirigieran un saludo a la Asturiana para, acto seguido, participar en un coloquio público sobre la situación actual de las llamadas lenguas minoritarias.

Nos gustaría poder contar con su presencia y nos sentiríamos muy honrados con este apoyo moral. Como es obvio la Academia de la Llingua Asturiana correría con los gastos de estancia y desplazamiento.

De todas maneras nos agradecería que tanto sus sugerencias y observaciones como la confirmación de su asistencia se nos comunicara bien a la dirección que señalamos bien al teléfono (985) 21-82-26.

Reciba el más atento saludo de

José Luis García Arias
Presidente

Oviedo 12-12-1981

(c/ García Conde 11,7. A. Oviedo)

A LA ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA

Oviedo, 22-I-1982

Fr. Luis Villasante - Presidente

Sr. D. José Luis García Arias, Presidente de la Academia de la Llingua Asturiana.

Señores miembros de dicha Academia.

Señoras, Señores:

En estos momentos yo querría dirigiros estas palabras de saludo, de agradecimiento y de felicitación en *llingua asturiana*. Lamento no poder hacerlo. Por ello tendré que servirme de nuestra lingua franca, la castellana.

He dicho que mis palabras quieren ser de agradecimiento y de felicitación. De agradecimiento en primer lugar, ya que por mi condición de Presidente de La Real Academia de la Lengua Vasca-Euskaltzaindia me habéis querido nombrar miembro de honor de la Academia de la Llingua Asturiana. Ello es para nosotros —y lo digo en plural, pues hablo en nombre de Euskaltzaindia— un gran honor, a la vez que un motivo de satisfacción, de gozo y de esperanza.

Creo, en efecto, que todas las lenguas de España tienen algo, y aun mucho, que ver unas con otras, y que los que nos interesamos por preservar este patrimonio debemos aunar nuestros esfuerzos, conocernos mutuamente y mantener unos con otros relaciones fraternas. Creo además que debe quedar claro que esta obra no va dirigida contra nadie. Aspira simplemente a preservar y a cultivar el patrimonio cultural de nuestros respectivos pueblos.

Vaya, pues, por delante nuestra más efusiva y sincera felicitación, nuestro saludo entrañable en estos momentos en que la Academia de la Llingua Asturiana inicia su andadura.

Ya sé que no es esta la ocasión para hablar sobre relaciones entra la lengua vasca y la asturiana. No obstante, no puedo menos de recordar que en las Encartaciones de Vizcaya conviven, como se ha hecho notar, topónimos y vocablos vascos con otros de procedencia asturiana, debido sin duda a que en algunas épocas de la Alta Edad Media la comarca perteneció al reino astur-leonés.

También recuerdo con fruición y añoranza aquella sesión académica —celebrada el 26 de Marzo de 1975— en que el miembro correspondiente, hoy finado, D. Mikel Zarate, habló de la *xiriga*, especie de argot de canteros, que se conoce en algunas partes de Asturias. Por lo visto, hubo toda una dinastía de canteros vascos que se estableció en Asturias, y aunque al cabo de varias generaciones, como es natu-

ral, perdieron su lengua originaria vasca y adoptaron la asturiana, no obstante, las palabras propias de su oficio de cantería las seguían, y aún las siguen empleando, tomándolas del vasco, muchas veces sin tener conciencia de ello.

Estos simples datos que, sin duda, se podrían ampliar muchísimo, son una muestra fehaciente de lo que decíamos sobre las mutuas relaciones que han existido entre nuestros pueblos y lenguas. Que el acto de hoy constituya un hito importante para el estrechamiento de estas relaciones.

“*Debile principium melior fortuna sequatur*”, escribió el protopoeta vasco Dechepare cuando en 1545 publicó el primer libro en lengua vasca. Estos son también mis votos en este día en que la Academia de la Llingua Asturiana nos acoge en su seno. ¡Enhorabuena y gracias! Zorionak eta Eskerrik asko!

* * *

Gau on, Jaun-Andreak!

Zinez eta zintzoki aitortu behar dut pozez gainezka nagoela gaurko ospakizun honetan. Asturiasko hizkuntzaren Akademia ez da gaur sortzen, noski, baina gaur kaleratzen da. Bejondeizuela! Pozez ikusten dugu, gainera, gogotik ari zaretela lanean: hiztegiak, elaberriak eta ortografi arauak atereak dituzuela, alegia. Esan beharrik ez dut gure onginahirik eta borondaterik oso eta beteena duzuela. Neurri handi batean, zuen asmoak eta gureak, berberak dira. Elkar ezagutu behar dugu, eta elkarren berri jakinez lan egin. Goazen, bada, aurrera!

EUSKALTZAINDIAREN HIZTEGI-LANAZ ZENBAIT GOGOETA

Gasteiz, 30-IV-1982

E. Knörr

Hondarribian erabaki zena hezurmamitu behar du orain Euskaltzaindiak. Horretan lagungarri, ustez, horra zenbait gogoeta labor baino laburrago.

Lehendabizi, lantokia *hiztegiez hornitu* behar dugu, hots:

1. Salgai aurkitzen diren euskal hiztegiak erosi (Azkue, Lhande, Löpelmann, Retana, Kintana, L. M. Muxika, P. Muxika, e.a.).
2. Orobat lehengo eta oraingo hiztegitxo eta hitz-bildumak (Izagirre, Landucci, Añibarro, Bouda-Baumgartl, Iztueta, e.a.) hemen izan behar ditugu.
3. Komeni zaigu halaber zenbait erdal hiztegi erostea honako (Coromines, Palay, Robert, Moliner, Wahrig).
4. Euskal hiztegiez idatzi izan dena ere on genuke eskura izan (Mitxelena jaunaren *Fuentes del diccionario de Azkue*, FLV-ko beraren artikulua bederen).
5. Euskal testuen hautapen bat ere beharrekoa da (*Hordagok* argitara emanak, gure *Lekukoak*, e.a.).

Pertsonak

Honetan ere ez naiz luze mintzatuko. Mitxelena jaunak beharko luke, Batzordeburu denez, bere iritzia eman. Beste aldetik, bada San Martin jaunaren txostena, puntu hau ukitzen duena, eta xehekiro gainera. Nolanahi ere, honetara izan daiteke era-tua giza-indarra:

- Ibon Sarasola, Batzordeburuaren laguntzaile ararteko.
- E. Knörr, erantzule orokorra.
- R. Badiola, fitxagintzan ariko direnen arduraduna.
- 2-3 fitxagile.

Lan prozedura Batzordeburuak markatuko du eta ez da hemen zertan jardun. Soil-soilik oroitarazi nahiko nuke bina fitxa eginen zirela esan zela. Eta, jakina, lantokion burutzen den lanak bere jabea duela.

Azkenik, *hiztegi hiritartuan* hasi baino lehen, nahitaezko dirudi Euskaltzaindiak zenbait puntutan erabakiak hartzea, hala nola *Instituto/Istituto*, *Geografia/Geographia* (/Jeografia inola ere ez, edo?), e.a.

Zuen zerbitzuko.

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA

ASMOA ETA HELBURUAK

Bilbo, 1982-VII-30

Juan San Martin

Jagon Sailburua

Euskaltzainkide, idazle eta entzule guztioi, agur:

Gizarte zibilizatu batean, literatur ekintzak bultzatzen ez dituen herriaren hizkuntzak, eztu etorkizunik.

Gure herri hau, beraren nortasunez, besteengandik gehien bereizten duena, hizkuntza da. Euskarak eman bai zion Euskal Herri izena. Horregatik, berezkoa du gure herriak, nortasunaren iraupenez, bere hizkuntzari begiratu beharra.

Hizkuntza bakoitzak bere premia bereziak ditu, beraren izateak mugatzen dituen premiak eta horiek inork ez ditu bideratuko euskaldunok izan ezik.

Literaturgintzaren aurrerabidea, inondik etortzekotan ere, euskaldun idazle edo egileak behar bezala laguntzetik letorke. Baina, horiek ez dute ezer ganorazkorik lortuko beren artean bildu eta behar bezalako antolakizunak eta plangintzak burutzen ez badituzte.

Asmo hori dator Euskal Idazleen Elkartearen baitan. Lehen lehenik, 1968an sortu zen Elkartea eratzeko asmoa, Gerediaga Elkartek, Ermuan euskal idazleen jardunaldiak antolatzean (1). Eta, haren ondorenez, 1969.eko Irailean, Baionan, barne-arautegi bat ere egin zen. Baina garai haietan ez zegoen aurrera egiterik. Urte nekezak ziren haiek honelako asmo bat aurrera eraman ahal izateko. Azken ahaleginak, Euskaltzaindiaren babespean, 1979.ekoak dira, nortasun juridikoaren eskaria eginenez; baina, arautegiaren pundu batzurengatik ez zen onartua izan.

Euskaltzaindia aipatu dudanez, argi utzi dezadan, aspaldidanik datorrela euskara hizkuntza normalizapenaren bideetara eramatea, horretarako behar diren bideak aukeratuz, 1979.eko Abuztuaren 28tik 30era bitartean Foruan egin ziren jardunaldien arabera (2). Hain beharrezko diren azpiegiturak sortu eta beraren bidean jartzeaz.

Euskarak gaur egun duen prolemarik larrienetako bat sorketazko literaturgintza da eta ahalik eta soluziorik egokiena eman nahi genioke arazo honi. Urte honen hasieran asmo hura indarberritu genuen. Horretarako, idazleei dei egin genien Otsai-

(1) Ikus *Jakin* aldizkaria, 31-32 zenb., 1968, 73. orrialdean.

(2) Ikus *Euskera*, XXIV, 1979, 825-830 orr. (bereziki, 822 orr.).

laren 25ean, Gipuzkoako Diputazioan bilera egiteko. Batzorde probizional bat izendatu zen Euskal Idazleen Elkartearen lanak eta helburuak finkatzeko, arautegia berritzeko eta egileen mutualitateaz informatzeko. Eginkizun horiek burutzean berriz bilera bat egiteko. Beraz, horren ondorena dau gaurko hau. Eta batzordeko idazkari izendatu zen J. M. Velez de Mendizabalek emango dizkigu xehetasunak. Ondorean, Elkartearen nortasun eskubide eskariak egiteko. Eta, nortasun juridiko hori lortzen duen une beretik utziko du Euskaltzaindiaren babes beraren bidea jarrai dezan.

Bide berriak urratzea, idazle berriei leku ematea, bizitzaren legeak ez ezik kulturetzak berak eskatzen diguna da. Holako elkarte batean edozein idazlek bere lekua izan dezala, ezker naiz eskubi, euskara batukoek naiz bestelakoek. Hots!: Euskal Idazleen Elkarte, soil soilik, elkarte kolezial erara sortzen da; beronen eginkizuna, egileen interesak defenditzeko denez gero.

Egilea nola promozionatu eta beronen alde laguntzak nola lortu. Hein batean, hori izango da beraren egitekoa.

Liburuari dagokionez, kontratuak nola egin, eskubideak gordetzeko. Legearen arabera, salmentetatik ehunetik hamarrekoa egileari gordetzea, aldizkariak eta egunkariak ohi den bezala ordaintzea. Eskubide horiek inori parkatzeotan, kultur aldizkariari barkatu beharko zaie, komertzialak ez direnean. Hala ere, euskal idazleak badu nahiko zama bere hizkuntza hain tipia izatearekin.

Hain zuzen, hizkuntza tipia eragoerak berak behartzen du idazlea elkartasunera, egileen alderako ekintzak eta laguntzak bateratuz eskubideak lortzeko.

Bestalde, argi geldi bedi, Estatu mailako legeztatena izango duela, euskarazko idazlea ahalik zabaldu hartzearen. Nortasun juridiko horren eskariaren berri emango zaie lau Diputazioei eta Eusko Jaurlaritzari. Beste estaturen baten barnean euskal idazleentzako elkarerik sortuko balitz, harekingo harremak ongi letorzko, baina baita ere erdaretako idazle elkarteekin, bereziki beren nortasuna duen estatukoekin, legeen arabera antzerako arazoak izango dituztenez. Dena dela, elkartekideak edo beronen zuzendaritzak hartu beharko ditu era horretako erabakiak, non nola jokatu behar duen jakinez.

Beste gabe, euskal idazleok ere, gogoan har: txikiak handia bentzi ledi, asmoz eta jakitez. Beraz, aurrera begira, *Ekin eta Jarrai*.

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEKO ARAUDIA

Euskal Herria gogoan edukitzen delarik Euskal Idazleen Elkarteak gure Herriko idazleen arragoa izan nahi luke, hari izana euskarak ematen baitio.

Hasiera batetan, Elkarteak Euskaltzaindiaren adar bat bezala eratzten da. Beraz, Euskaltzaindiaren beraren Estatutuak onartzen ditu, eta Elkartearen bulegoak Azkue Bibliotekan (Ribera kalea, 6, Bilbao-5) egongo dira.

* * *

Elkarteko kideek honako Barne-Araudia onartzen dute:

1. Euskal Idazleen Elkarteak honako helburu nagusi hau beteko du: edozein kidek lanean aritu ahal izateko behar duen giroa *hobeagotzen* saiatuko da. Hau dela eta, Elkarteak kideen eskubide *moral eta ekonomikoak* zainduko ditu.
2. Elkartearen iraupena mugagabea da.

KIDEAK

3. Elkartearen kide izateko, gutxienez, ondoko baldintzetako bat edukiko du betea idazleak:
 - a) Euskaraz idatzitako *liburu baten egile* izatea. Sail honetan literatura sortzaile nahiz zientifikoa erabili dutenak sar daitezke.
 - b) *Liburu oso baten euskaratzaile* izatea. Edozein literatura mota izango da onartua.
 - d) *Berrogei eta hamar artikuluko* egunkari edo aldizkarietan euskaraz idatzita edukitzea.
 - e) Aurreko baldintza bat ere ez bete arren Elkartearen Batzar Nagusiak, beraren ustez meritu berezirik duen idazlea *Ohorezko kide* izenda dezake.
4. Aurreko arauetan aipatutako baldintzetako bat betez gero, Elkartearen sartzeko kidegaiak azaldu behar duen eskabideari ez dio inolako eragozpe-rik ezarriko.

5. Elkartetik irteteko bi bide dira:

- a) Norberaren borondatez.
- b) Batzar Nagusiaren erabakiz.

* * *

6. Kideak honako eskubide hauek ditu:

- a) Elkartearen helburuetan parte hartzea.
- b) Elkartetik borondatez irten ahal izatea.
- d) Elkartearen ekintzak ezagutu eta haren dokumentapena aztertu ahal izatea.
- e) Beraren eritziak libreki ezagutarazi ahal izatea.
- f) Batzar Nagusietan abots eta botorik edukitzea. Botoa pertsonalki nahiz ordezkari baten bitartez eman ahal izango du. 3e. arauan aipatutako Ohoerzko Kideak ez du botorretan eskubiderik izango.

7. Kideak honako beharkizun hauek ditu:

- a) Elkartearen izen ona zaintzea.
- b) Estatutuak, Barne Araudiak eta Batzorde Zuzentzaileak agindutakoa betetzea.

8. Kideak urtero Batzar Nagusiak onartutako suaroa ordaindu beharko du. Ohoerzko kideek ez dute beharkizun hau bete beharko.

9. Edozein kidek Elkartearen dokumentapena eta kontuak aztertu ahal izango ditu Batzar Nagusi Arruntaren aurreko hamabost egunetan.

10. Kideak egin behar duen proposamen, kexa... onartua izan hal izateko *idatzita eta sinatuta* bidali beharko dio Batzorde Zuzentzaileari. Honek aztertu eta erabakiren berri eguneko batzar-agirian jasoko da. Idazkia igorri duen kideari erantzuna idatzirik emango zaio.

BATZAR NAGUSIA

11. Elkartearen *subirnotasuna*, Batzar Nagusian datza.

12. Elkarateak *urtean behin* ospatuko du bere Batzar Nagusi Arrunta. Deia euskal prentsaren bidez egingo da hogeitamar egun lehenago, kide guztiei gaztigu bana bidaltzen zaielarik. Honen bidez, eguneko gai-zerrenda adieraziko da. Hauek izango dira, gutxienez, erabili beharreko gaiak:

- a) Urteko Balantze eta Kontuen azalpen eta, bere kasuan, onarpena.
- b) Hurrengo urteko aurrekontua.
- d) Batzorde Zuzentzailearen asmo eta helburuak.
- e) Kideek azaldutako proposamenak.
- f) Galde-erantzunak.

Lehen deialdian Batzarra ontzat eman ahal izateko *kideen kopuruaren erdia*, pertsonalki nahiz ordezkarien bidez, aurkituko da batzarlekuan. Bestela, bigarren deialdian egin beharko da, *hau aurkitzen direnen zenbakia* nahikoa izanez bilera ontzat emateko.

13. Batzorde Zuzentzaileak *Batzar Nagusi Berezia* era dezake, arrazoirik ba dela pentsatzen badu. Deia euskal prentsaren bidez egingo da hogeitamar egun lehenago, kide guztiei gaztigu bana bidaltzen zaielarik. Honen bidez, eguneko gai-zerrenda adieraziko da.
- Lehen deialdian Batzarra ontzat eman ahal izateko kideen kopuruaren erdia, pertsonalki nahiz ordezkarien bidez, aurkituko da batzarlekuan. Bestela, bigarren deialdian egin beharko da, *han aurkitzen direnen zenbakia* nahikoa izanez bilera ontzat emateko.

* * *

14. *Kideen heren batek* eskatzen duela Batzorde Zuzentzaileak Batzar Nagusi Berezia eratu beharko du. Eskaria idatzita azalduko zaio Batzordeari, zioa zein den ezagutarazten delarik.
- Deia eta Batzarraren ontasunari dagokionez aurreko arauetan esandakoa izango da kontutan.
15. Batzar Nagusietako gaiak onarturik izan daitezten, bertan aurkitzen diren eta ordezkaritza bidali dutenen artean, 50 % a baino gehiagok eman beharko du proposatutakoaren aldeko botoa.
- Kide baten egoketa erabiltzen ari denean 75 % a izango da lortu behar den zenbakia.
16. Batzar Nagusiak *Batzorde Zuzentzailea* izendatuko du. Hau, lehendakari, idazkari, diruzain eta hiru bokalek osatuko dute. Karguen iraupena *lau* urtetakoa izango da. Lehen aukeran, bigarren urtea bete ondoren, idazkari eta bi bokalen karguak berrizatuak izango dira. Kargu guztiak berautakorak dira.
- Batzar Nagusiak Batzar Zuzentzailea *desegin dezake*, bai bere osotasunean, bai izen konkretu bat edo batzuren mailan.

BATZORDE ZUZENTZAILEA

17. Batzorde Zuzentzaileak honako beharkizun hauek bete behar ditu:
- a) Kideen asmo eta eskubideen alde ihardutea.
 - b) Barne Araudia idatzi eta berriztatzea.
 - d) Estatutuak, Barne Araudia ea berak agintzen duena kide guztiak betetzen dutela zaintzea.
 - e) Batzar Nagusietarako deiak egitea.
 - f) Urteko Balantze eta Kontuak Batzar Nagusi Arruntera azaltzea. Bide batez, hurrengo urteko aurrekontu eta helburuak azagutaraztea.
18. Batzar Nagusiak *Lehendakariak* zuzenduko ditu. Batzarretako agiriak, urteko Balantzea eta Elkartearen garrantzizko ohar eta agiriak *sinatuko* ditu.

Idazkariak Kide eta Agirien Liburuak eramango ditu. Batzarretarako deiak eta Elkartearen *gainerako sinadurak* egingo ditu. Baita Elkartearen *artxi-bategia* ere idazkariaren ardurapean egongo da.

Diruzainak Kontabilitate Liburuak eramango ditu. Kideei suaroa *kobratuko* die eta *txosten ekonomikoak* prestatuko ditu Lehendakariak honela eskatzen dionean.

19. Batzorde Zuzentzailearen bilera ontzat eman ahal izateko, lehen deiadian *batzarkiderik gehienak* aurkituko dira. Bigarrenean nahikoa izango da *hiru* egotea, horietako bat Lehendakaria izan behar delarik.
20. Batzorde Zuzentzaileak edozein kideren *egozketa* erabaki dezake. Hau behin eta betikoa izateko Batzar Nagusira azaldu behar da gaia. Hamabostgarren arauan esaten dena aplikatuko da.

DOKUMENTAPENA

21. Elkarateak, gutxienez, liburu hauek eramango ditu:
 - a) *Kideen liburua*: bakoitzaren zehaztasunak jarriko dira: izen-deiturak; nortasun-agiriaren zenbakia; bizibidea; Elkarate barnean duen kargua; noizdanik eta noiz utzita; Elkaratean noiz sartu zen eta, beraren kasuan, noiz utzi duen...
 - b) *Batzar-Agirien Liburua*: Nagusietako eta Batzorde Zuzentzaileak egiten dituenetako zehaztasunak jasoko dira: data; parte hartu dutenen izenak edo kopurua; erabilitako gaiak eta erabakiak...
 - d) *Kontabilitateko Liburuak*: Elkartearen ondarearen berri emango du. Dirusarrerak, gastuak... Hau da, urte bukaeran Balantzea gertatu ahal izateko beharrezkoak diren datu guztiak.

ELKARTEAREN ONDAREA ETA FINANTZIABIDEA

22. Elkarateak *ez du*, oraingoz, *inongo inbertsiorik* egingo, hasieran esan den bezala bulegoa Euskaltzaindiaren Bibliotekan baitago.
23. Elkartearen diru-iturriak hauek dira:
 - a) Kideen urteko *suaroa*.
 - b) Aldizkariaren *salmenta* eta "*copyright*"-a.
 - d) Kideen aldeko gestioak egitearengatik ezarritako *tarifak*.
 - e) *Dirulaguntzak*.
24. Batzorde Zuzentzaileak ezin dezake *mailegurik* eska, Elkarteko kideen ondareari kalte egin baitaioke. Batzar Nagusiaren *75 %-ak* egoki dela pentsatuko balu, *kide guztien abalaz* eskatu ahal izango litzateke mailegua.

ZENBAIT

25. Elkarateak *literatur-aldizkari bat* argitaratuko du eta, honen orrialdeetan, Elkarteko kideek bakarrik idatzi ahal izango dute. Aldizkariaren gestioa Batzorde Zuzentzaileak eramango du. Urteroko Batzar Nagusian aldizkariaren gaineko xehetasun guztiak eman beharko ditu Batzordeak.

26. Aldizkarian publikatzen diren lanen *eskubide ekonomikoak* Elkarateak kobratuko ditu, egileari dagokion garbiketa *jarraian* egin beharko zaiolarik. Kobratutakoaren gain Batzar Nagusiak erabakitako "ehuneko hainbeste" aplikatuko da *Elkaratearen gastuak arindu* ahal izateko.

ELKARTEAREN DISOLBAPENA

27. Batzorde Zuzentzaileak proposatu ondoren eta Batzar Nagusiaren *75 %-ak* honela pentsatuko balu, Elkaratea disolbatu egingo litzateke. Elkarateak unean eduki lezakeen ondarea *Euskaltzaindiari* eskainiko litzaioke.

Arrasaten, 82-III-17.

ASOCIACION DE ESCRITORES EN LENGUA VASCA

Con el nombre de ASOCIACION DE ESCRITORES EN LENGUA VASCA se constituye una entidad asociativa, libre e independiente, encaminada a los fines que se enuncian en el artículo n.º 1 del presente Reglamento. Se señala como domicilio provisional de la Asociación el que lo es de la Biblioteca Azkue, sita en Ribera, 6, de Bilbao.

Todo miembro de la Asociación acepta los presentes Estatutos:

1. La Asociación de Escritores de Lengua Vasca contempla el siguiente objetivo fundamental: mejorar las condiciones de trabajo para todo asociado. Para ello deberá cuidar y velar por los derechos morales y económicos de los escritores asociados.
2. La Asociación nace por un plazo de vida indefinido.

ASOCIADOS

3. Para poder pertenecer a la asociación el escritor deberá cumplir, por lo menos, una de las siguientes condiciones:
 - a) *Ser autor de un libro escrito en lengua vasca.* En este capítulo se tendrán en cuenta tanto la literatura creativa como la científica.
 - b) *Ser traductor a la lengua vasca de un libro,* sea cual fuere el tipo de literatura elegido.
 - c) Haber publicado en periódicos o revistas *cincuenta artículos en lengua vasca.*
 - d) Aún a pesar de no cumplir ninguno de los requisitos anteriores, la Junta General de asociados puede nombrar *Asociado de Honor* al escritor que en opinión de aquélla— merezca tal distinción.
4. El mero hecho de cumplir cualquiera de los apartados del artículo n.º 3 da opción a presentar la solicitud de ingreso en la Asociación, sin que se pueda por parte de ningún miembro de ésta poner veto alguno.
5. Existen dos motivos para abandonar la Asociación:

- a) Decisión voluntaria.
 - b) Decisión de la Junta General sobre expulsión del asociado.
6. Estos son los derechos de todo asociado:
- a) Tomar parte en los objetivos de la Asociación.
 - b) Poder abandonar voluntariamente la Asociación.
 - c) Conocer las actividades de la Asociación y poder analizar la documentación de ella.
 - d) Poder dar a conocer libremente sus opiniones.
 - e) Voz y voto en las Juntas Generales. El voto podrá hacerlo efectivo bien personalmente o bien por medio de un representante, a la vez miembro de la Asociación. El Asociado de Honor no tendrá derecho a voto.
7. Estas son las obligaciones de todo asociado:
- a) Guardar y hacer guardar el buen nombre de la Asociación.
 - b) Cumplir los Estatutos, Reglamento interno y las normas establecidas por la Junta Directiva.
8. El asociado deberá abonar anualmente la cuota que decida la Junta General. Los Asociados de Honor no tienen por qué cumplir con esta obligación.
9. Cualquier asociado podrá analizar las cuentas y documentación de la Asociación 15 días antes de celebrarse la Junta General Ordinaria.
10. Para que la Junta Directiva tome en consideración toda reclamación, propuesta.... deberá dirigirse ésta por escrito y debidamente firmada. La Junta Directiva, una vez analizada, la hará constar en acta, y —asimismo— la resolución, en caso que la haya, deberá hacérsela conocer al asociado por escrito.

JUNTA GENERAL

11. La soberanía de la Asociación se basa en la Junta General de asociados.
12. La Asociación celebrará una vez al año la Junta General Ordinaria. La convocatoria se realizará, por medio de la prensa, treinta días antes de la celebración, enviándose, asimismo, aviso a todos los escritores asociados. En la convocatoria se detallará el orden del día de la Junta que —por lo menos— tratará de:
- a) Presentación de Cuenta de Resultados y Balance del ejercicio, y en su caso, aprobación.
 - b) Presupuesto del próximo ejercicio.
 - c) Resumen de la gestión de la Junta Directiva. Objetivos más destacables.
 - d) Propuestas de los asociados.
 - e) Ruegos y preguntas.

Para que la Junta sea considerada válida en primera convocatoria, deberán estar representados en el lugar que se celebra aquélla la mitad de los asociados. Para la segunda convocatoria será suficiente el número que se encuentre presente.

13. La Junta Directiva podrá convocar Junta General Extraordinaria. Las condiciones de convocatoria y quórum serán las que se detallan en el artículo 12.
14. Un tercio de los asociados puede solicitar la celebración de Junta General Extraordinaria. La petición la dirigirá a la Junta Directiva debidamente firmada, exponiendo claramente los motivos. Las condiciones de convocatoria y quórum serán los detallados para los artículos 12 y 13.
15. Para que los puntos del orden del día sean aprobados, en caso de que debieran serlo, se necesitará el 50 % de los votos presentes y representados. Si el tema propuesto es el de expulsión de un asociado el porcentaje será del 75.
16. La Junta General designará la Junta Directiva. Esta estará compuesta por Presidente, Secretario, Tesorero y tres vocales. La duración de los puestos será de cuatro años. El primer turno, no obstante, se cumplirá al cabo de dos años, renovándose el secretario y dos vocales. Todos los cargos son reelegibles. La Junta General podrá solicitar la dimisión, y hacerla efectiva, de la Junta Directiva, bien en su totalidad o a nivel de algún miembro en concreto.

JUNTA DIRECTIVA

17. La Junta Directiva deberá cumplir las siguientes funciones:
 - a) Defender los derechos y objetivos de los asociados.
 - b) Redactar y renovar el Reglamento de Régimen Interior.
 - c) Cuidar del cumplimiento por parte de los asociados de los Estatutos, Reglamento Interno y las normas establecidas por ella.
18. Las Juntas Generales las dirige el Presidente. Este deberá firmar las actas de las reuniones, el Balance anual y las normas y principales notas y comunicados de la Asociación.

El Secretario llevará bajo su responsabilidad el Libro de Asociados y Actas. Firmará las convocatorias a Junta y el resto de notas y comunicados de la Asociación. Asimismo, se encargará del archivo de la Asociación.

El Tesorero llevará los Libros de Contabilidad. Cobrará a los asociados la cuota y preparará los informes económicos solicitados por el Presidente.

19. Para que la reunión de la Junta Directiva sea considerada válida, deberán encontrarse, en primera convocatoria, en el lugar designado previamente la mayoría de los componentes. En segunda convocatoria será suficiente la presencia de tres, debiendo ser uno de ellos el Presidente.
20. La Junta Directiva puede decidir la expulsión de cualquier asociado. Para que dicha decisión sea considerada válida deberá presentarse el tema en Junta General, aplicándose lo marcado en el artículo 15.

DOCUMENTACION

21. La Asociación, como mínimo, deberá llevar los siguientes Libros:
 - a) Libro de Asociados: se especificarán en él las características de cada asociado: nombre; apellidos; número D.N.I.; profesión; cargo que ostenta en la Asociación; fecha de ingreso y baja en ella...
 - b) Libro de Actas: se recogerán en él los puntos tratados en las Juntas Generales y de Directiva: fecha; orden del día; resoluciones adoptadas; número de asistentes...
 - c) Libros de Contabilidad: reflejarán la situación económica de la Asociación. En base a ello se confeccionará el Balance Anual.

PATRIMONIO DE LA ASOCIACION Y FINANCIACION

22. La Asociación no realizará, por ahora, ningún tipo de inversión, teniendo su sede social, como ya queda dicho, en la Biblioteca Azkue, sita en la calle Ribera, 6, de Bilbao.
23. Las fuentes de financiación que dispone la Asociación son:
 - a) Cuota anual de los asociados.
 - b) Venta de la Revista y derechos de autor.
 - c) Cobros realizados a asociados por gestiones especiales.
 - d) Subvenciones.
24. La Junta Directiva no puede solicitar, por decisión propia, ningún tipo de crédito. Si se creyera necesario, sería la Junta General quien decidiera, con un 75 % de votos presentes y representados, la solicitud de crédito, haciéndose la misma con el aval de todos los Asociados.

VARIOS

25. La Asociación editará una revista literaria y en ella sólo podrán publicar artículos los asociados. La gestión de la revista será llevada directamente por la Junta Directiva, que una vez al año, en Junta General, deberá presentar la memoria referente a dicha publicación.
26. Los derechos de autor de los artículos aparecidos en la revista serán cobrados por la Asociación, quien deberá realizar la liquidación correspondiente al autor. Para paliar los gastos de la Asociación, un porcentaje designado por la Junta General se aplicará sobre los derechos de autor gestionados por la Asociación.

DISOLUCION DE LA ASOCIACION

27. Propuesto por la Junta Directiva y aprobado con el 75 % de los votos presentes y representados, la Asociación deberá ser disuelta, pasando el patrimonio de la misma a propiedad de la Real Academia de la Lengua Vasca-Euskaltzaindia.

ARABAKO ORDEZKARITZA ZABALTZEAN

Gasteiz, 1982-III-26

Fr. Luis Villasante-Euskaltzainburua

Euskaltzainburuaren hitzak:

Hezkuntzako Kontseilari, Etxenike jauna,
Felipe Martin jauna, Arabako Diputazioaren Ordezkarria,
Euskaltzaindiko lagunak
Jaun-Andreak:

Zuri, Peli Martin jaun horri, zuzendu dizkiguzun hitzengatik, egin diguzun harreragatik eta Euskaltzaindiari eskeintzen diozun Ordezkaritza galant, eder eta aukerako honengatik, eskerrak bihurtzen dizkitzut bihotz-bihotzez! Eta berdin Arabako Diputazioko jaun guztioi.

Euskaltzaindia, Euskal-Herriko lau Diputazioen ume edo sorkaria dela, guztiok dakite. Horregatik, gure asmoa, bai lehen eta bai orai ere, gure jokaera, beti izan da lau Diputazio horiekin har-eman leial eta iraunkorretan egotea. Arabako Diputazioarekin, gainera, aparteko modu batean zorretan dago Euskaltzaindia, zeren-eta, urterik txarretan ere, hemendik izan baititu laguntza handiak, eta hori guretzat ahaztu ezina da.

Euskaltzaindiaren galtzarrean beti izan ditugu arabarrak. Hasiberri hartan, hantzen Aita Olabide, euskaltzain osoa, orai Endrike Knörr jauna den bezala. Euskaltzain ohorezkoen artean hor ditugu Odon Apraiz eta Gerardo López de Gereñu jaunak. Urgazleen artean, berriz, hainbat: Federico Barrenengoa, Antonio Berrueta, Peli Martin, Pedro Pujana, Manuel Ruiz Urrestarazu, Pedro Sancristoval, Patxi Urribarren...

Euskaltzaindiak azken urteotan maiz egin ditu ospakizunak eta batzarre agiriak Arabako lurretan. Gogoan ditut, guztiz hunkigarriak izan zirelako, Sabandon, Okondon eta Aramaion egin zirenak. Gasteizen, berriz, Odon Apraiz jaunaren omenezkoa, Euskaltzaindiko sorreraren urrezko ezteiak ospatu zirenekoa, Knörr jaunaren sarrera egunekoa, etab.

Gure amets zaharra zen, beste hiriburuetan bezala, hemen Gasteizen ere Ordezkaritza bat izatea. Horren beharra geroago eta premiatsuagoa zela ikusten genuen. Izan ere, edozeinek daki azken urteotan zer-nolako hazkunde miragarria eta garrantzia hartu duen Gasteizko hiri zahar baina berritu honek. Makina bat urtez, behin-behineko irtenbide bezala, Ordezkaritza hori Institución Sancho el Sabio delakoan

eta gero, Filosofi eta Letren Fakultatean egon da kokatua. Baina azkenean geure Bulegoak jartzeko nahi eta behar genuen tokia, eta ez nolana hikoia, guztiz egokia eta taxuzkoa baizik, Arabako Diputazioari esker, izan dugu, Vicente Goikoetxea kaleko etxe honetan. Gaur ospatzen dugu, bada, bulego horien estreinatzea.

Euskal-Herriko hiriburuetan Euskaltzaindiak dituen Ordezkaritza edo bulego hauek, zertarako dira? Noski, Euskaltzaindiari dagozkionetan, eskualde bakoitzean lan egiteko; beroietara, argitasun edo laguntza eske jotzen dutenei kasu emateko, heldu diren eskabide edo galderen arta izateko. Hortaz gainera, Euskaltzaindiak asmatan du lan plangintza orokor bat eratzea, eta plangintza horretan Ordezkaritza bakoitzari bere sail berezia seinatzea. Begiz joa eta hautatua du jadanik hemengoari, Gasteizkoari, emango zaion arloa, hots, Hiztegegintzako batzordea eta lantegia hementxe kokatzea. Hondarribiko bileran Hiztegegintza batzorde hori sortzea erabaki zen. Eta gaur-egun Gasteizen ditugunaz geroz sail honetako langile nagusiak —Mixelena jauna, Ibon Sarasola eta Knörr— hementxe jarri nahi dugu Hiztegegintzako geure lantegia.

Uste dugu, bada, gaur estreinatzen dugun tokiak etorkizun arraia izango duela bere ondotik. Garrantzi handiko urratsa ematen ari garela, alegia, bulego berri hauek zabaltzean.

Bilboko gure bulego berriak zabaldu zirenean esan nuena errepikatuko dut: Euskaltzaindia Euskal-Herriko lau Diputazioek sortua da. Ezin hautsizko lokarriak ditu, beraz, Diputazio horiekin. Gu orai ere horretan gaude. Diputazioen itzalpean egin nahi dugu geure lana. Arabako Diputazioak eman dizkigun bulego berri eta eder hauekin lotura horiek sendotu besterik ez dira egingo. Emaitza honengatik Euskaltzaindiak bere esker ona agertu nahi dio Arabako Diputazioari.

* * *

Excmo. Sr. D. Peli Martin Latorre

Sres. miembros de Eusko Ikaskuntza, de la Sociedad de Amigos del Pais y de Euskaltzaindia

Señoras, Señores:

En este día en que la Real Academia de la Lengua Vasca, inaugura o estrena su sede o Delegación de Alava, nuestra primera y obligada palabra quiere ser de reconocimiento y gratitud hacia la Excm. Diputación Foral de esta provincia y en particular hacia el Sr. Diputado Peli Martin Latorre, que ha querido venir en persona a presidir esta inauguración.

En calidad de Presidente de Euskaltzaindia, me limitaré a recordar brevemente los lazos con los que la Academia de la Lengua Vasca ha estado en todo momento, desde su fundación, vinculada a esta provincia de Alava y a su Diputación Foral. Euskaltzaindia fue fundada, como es sabido, en 1918-1919, por las cuatro Diputaciones de nuestro país, o sea, de Alava, Guipúzcoa, Navarra y Vizcaya. Las cuatro de mancomún se comprometieron a darle su respaldo, reconocimiento y ayuda. Y por lo que respecta a la de Alava podemos decir, y debemos decir, que aun en años difíciles para nuestra Institución, la Diputación de esta Provincia se ha señalado por su particular atención y ayuda a la Academia.

Euskaltzaindia, por su parte, siempre ha procurado mantenerse en esta línea fundacional u originaria; queremos decir, que su propósito, lo mismo antes que ahora, es mantener y aun robustecer, si cabe, sus lazos de dependencia con las mencionadas Diputaciones. Por ello mismo, las Delegaciones que en las capitales del país tenemos, queremos que, a poder ser, estén ubicadas en locales de la respectiva Diputación.

Y por lo que se refiere a la presencia de Alava en el seno de Euskaltzaindia, no estará de más recordar que ya desde el principio, un vitoriano, el P. Olabide, fue miembro de número, como lo es ahora el Sr. Enrique Knörr. Entre los académicos de honor actuales figuran los Sres. Odón de Apraiz y Gerardo López de Guereñu. Entre los académicos correspondientes, los señores Federico Barrenengoa, Antonio Berrueta, Pedro Pujana, Manuel Ruiz Urrestarazu, Patxi Urribarren. Mención especial merecen los también académicos correspondientes señores Peli Martín Latorre y Pedro Sancristóval, ya que el primero es diputado foral y presidente del Consejo de Cultura y el segundo Secretario del mismo en la Diputación Foral de Alava.

En estos últimos años la Academia ha celebrado bastantes actos públicos, conmemoraciones de efemérides, etc., en tierras de Alava. Así, por ejemplo, se celebraron actos entrañables en Sabando en honor de Gámiz, en Oquendo en honor de Ulibarri Galindez, en Aramayona (donde también este año se va a volver a celebrar otro en honor de Barrutia). En cuanto a la vieja Gasteiz, han sido numerosos los actos o sesiones públicas aquí celebrados. Mencionaré particularmente el homenaje al Sr. Odón de Apraiz, el acto de recepción del académico Sr. Enrique Knörr, la conmemoración de las bodas de oro de la fundación de la Academia, etc.

Nuestro viejo sueño era contar en la capital alavesa con una delegación, así como contamos ya con ella en las otras capitales del país; y Delegación, a poder ser, ubicada en la Diputación. El palacio de la Diputación de Alava es, como todos sabéis, pequeño, y está ocupado al tope. Como soluciones provisionales, hemos contado en estos últimos años con los locales de la Institución Sancho el Sabio y posteriormente con un despacho en la Facultad de Filosofía y Letras. Pero, por fin, se ha llegado a la solución definitiva e ideal, gracias a la esplendidez de la Excma. Diputación Foral de Alava, con estos magníficos locales de la calle Vicente Goicoechea, que, según me informa nuestro Vicesecretario Sr. Lizundia, hasta ahora han servido de oficinas del Parlamento Vasco. Alava cuenta desde este momento con una Delegación adecuada y apta de Euskaltzaindia, ubicada en estos locales que pertenecen a la Excma. Diputación Foral de Alava. Gracias a ella.

Y bien, dirá tal vez alguien: ¿Para qué son estas Delegaciones? ¿Qué se va a hacer en ellas? Triste sería, efectivamente, ocupar unos locales, si en ellos no se va a hacer un trabajo que justifique su ocupación.

El primer trabajo de las Delegaciones de Euskaltzaindia es atender en ellas al despacho de las consultas y asuntos relacionados con la lengua vasca, provenientes de la respectiva provincia o región. Al frente, como director responsable de cada Delegación, Euskaltzaindia pone a un académico de número que a poder ser resida en el lugar donde está ubicada la delegación. En nuestro caso el director responsable de la Delegación de Alava es el académico de número Sr. Enrique Knörr.

Aparte de esto, la Academia quiere planificar su trabajo asignando a cada Delegación una parcela peculiar o propia de sus grandes cometidos. Y, en concreto, en esta Delegación de Alava se ha pensado centralizar todo lo relativo a la labor de Dic-

cionario. Para empezar, en la sesión académica que se ha celebrado hoy mismo aquí, se ha decidido la constitución de la Comisión de Diccionario, que tendrá en esta Delegación sus locales para sus reuniones, para efectuar su trabajo, para guardar los ficheros, libros, material, etc. Podrá extrañarse más de uno de que la Academia no tuviera hasta el presente una Comisión de Diccionario, siendo éste uno de sus primeros y más grandes cometidos; pero así es. Esto, por otra parte, no quiere decir que hasta ahora no haya trabajado en este campo, sino que Euskaltzaindia se veía obligada a hacer las cosas como podía, dada la penuria de medios y estrechez en que se ha movido. Desde hace años tiene encomendada al académico Sr. Michelena la preparación de un Diccionario General. También el señor Ibon Sarasola trae entre manos otro, vinculado de algún modo con Euskaltzaindia. Y, en fin, está en proyecto el Diccionario llamado "hiritartua" o urbano, del que se siente particular necesidad o urgencia. Como se da la circunstancia de que tanto el Sr. Michelena, como el Sr. Sarasola, lo mismo que el Sr. Knörr, que trabaja en la edición del diccionario de Harriet, viven aquí en Vitoria, parecía lógico y natural, una vez que contamos con locales adecuados, centralizar y ubicar en la Delegación de Alava, todo lo relativo a esta labor de lexicografía, de tanta importancia para el futuro de la lengua. La Comisión que hoy se ha nombrado, tan pronto como eche a andar, ella misma irá desbrozando y esbozando su plan concreto, que yo, naturalmente, no lo voy a definir aquí, ya que el camino, como es sabido, se busca y se hace andando.

En todo caso creemos que hoy se han puesto los cimientos de algo que está llamado a tener considerable trascendencia para el futuro del idioma vasco. No es ciertamente el trabajo que aquí se va a realizar un trabajo de relumbrón, espectacular, de sensacionalismo, quiero decir, de esos que atraen la atención del gran público; sino más bien trabajo callado, oscuro y prolongado, pero todos estamos de acuerdo en que, al fin y al cabo y en definitiva, este es el trabajo que queda, el que produce frutos permanentes y duraderos.

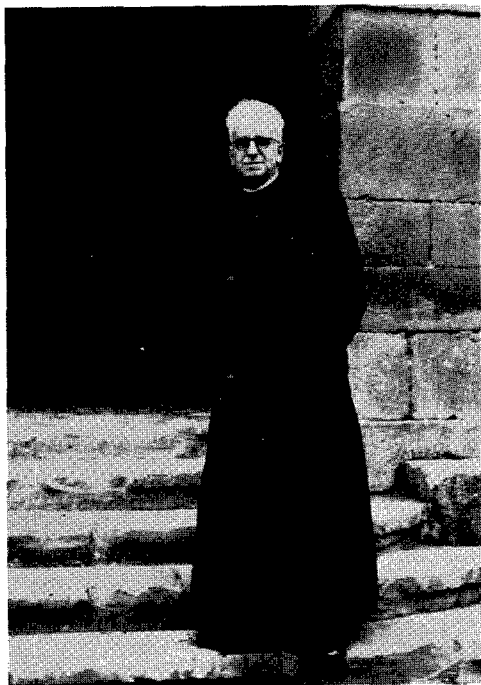
Sólo me resta felicitarles a los miembros de la nueva Comisión y reiterar una vez más las gracias a la Excma. Diputación Foral de Alava.

He dicho.

HILBERRIAK

NEMESIO ETXANIZ ARANBARRI (1899-1982)

Euskal idazleon mundu tipi honetan galera handia izan da Don Nemesio Etxaniz-en heriotza. Gerraondoko ekintzetan behinikpehin lehen mailako idazlea izan zen. Berak gehien landu zituen alorrak: olerkia, kanta, antzerkia, irratsaioa eta ipuiak izan ziren. Horrez gainera, zenbait itzulpen ere egin zituen, eta euskaraz ikasteko metodo bat ere bai. Lan gaitza Don Nemesiok urte larrietan burutu zuena. Batzuren ustez kaxka-gogorra bazen ere, hala behar urte ilun haietako euskaraz eta euskararen alde lan eginaz jasango baziren. 1982.eko Urtarrilaren 27an Donostiatik heldu zitzaigun euskaltzaleok tristuraz bete ginuzen berri beltza, Don Nemesio hil zela.

Nemesio Etxaniz Aranbarri

Don Nemesio Etxaniz, Azkoitian etorri zen mundura 1899.eko Abenduaren 19an. Lehen ikasketak beraren herrian egin ondoren, Lekarotzen eta Comillas-en es-tudiatu zuen hogetabost urterako apez egiteko. Ordurako euskaraz idazten hasia zen. *Arralde*a zeritzan kontu zaharra, Argia asterokoan lehenik eta liburuxka bezala gero, 1923an argitaratu zuen. Handik hiru eta lau urtetara, Euskal-Esnalea-ren ipuin sariak jaso zituen *Olentzero* eta *Katuin zuloa*-rekin. Baina, beraren ekintza nagusia, esan be-zala, gerraondokoa izan zen.

Nori berea emateko orduan, erabili zituen izenordeak kontuan hartzekoak dira: Erratzu, Artiz'tar Xabier, Maximo Gisasola eta Amillaitz bereziki, eta lanik gehienak argitaratu zituen aldizkariak ditugu *Argia*, *Euskal Esnalea*, *Euzko-gogoa*, *Egan*, *Zeruko Argia*, *Olerti* eta abar.

1950ean *Nola idatzi euskeraz?* liburuxkarekin orduko gazteei laguntza ona eskaini zien hasieratzat. Urte bete geroago *Kanta-kantari* zeritzan liburua eman zuen, jolas eta kantak ikasteko egina. Beste urtebeteren epean, 1952an, bi antzerki-dun liburuxka, *Izoko aberatsa* eta *Irulearen negarra*, bata umorezkoa eta bestea tra-jikoa, euskara errazez eta elkarrizketa bizkorrez. Beste urte betera *Kristau Ikasbidea bertsoan* (1953). Ondorean, garai hartarako hain harrera ona izango zuten antzerki eta ipuiekin jarraitu zuen, *Euskal antzerkiak - Kontu-kontari* (1958) zeritzan libu-ruan beste lau antzerki eskainiaz (horien izenburuak: *Gabak zekarren eguna*, *Maitere... neurritz*, *Zotzean bizia* eta *Gabon-zauria*) eta bi ipuin luze (bata P. MÉRIMÉE-ren Mateo Falcone eta bestea D. Nemesio beraren Ollasko-iturri). Antzerki horietako batzuk errepresentatuak izan ziren.

Itzulpenetan ordea, Prosper MÉRIMÉE-ren ipuinaz gainera Juan Ramón Jiménez eta Gabriela Mistral-en poesiak, P. Volboudt-ren *Txillida* (1967); Ruiz de Añibarroren *Mujeres de Berrigorria* antzerkia *Ito... edo ezkondu* (1968) izenburuz; Jacques Bondallaz-ek laburpenez eta irudiz haurrentzat prestatu zuen Biblia zaharra, *Itun zarreko kondaira* bi liburuxkatan (1956-1960); J. Leuwellen, I. Shapiro-ren *Egazki-ñen mundua* (1969); E. J. Werner-en *Gure lur osoaren lutelestia* (1971); C. A. Cornejo-ren *Aladino*, J. Gaztañagaren laguntzaz (1975); eta C. A. Cornejo egile beraren *Muntxausen'go baroia*, J. Larrañagaren laguntzaz (1975). Horiez gainera, Katekesirako ere zenbait itzulpen egin zituen, besteak beste, *Itun berria* ere bai, komikakin haurrentzat gertatua, lehenago Itun zaharrarekin egin zuen bezala.

Lur berri billa (1967) haren lanen muestra gisako bilduma bat baizik ezta. Lan-du zituen jeneroetatik zerbait agertzen duena: antzerki, eleberrri labur, ipuin, irratsaio, olerki eta kanta. Bere poemarik luzeenetako bat Iparragirreri eskaini zion "Euskal egazi" izenez, 24 bertsoz osatua eta liburu hortan bildua. *Lur berri billa* argitaratuz laster hara zer zioen Pierres Lafitte jaunak *Herria* astekarian (867. zenb., Martxoaren 16-koa, 1967):

"Liburu berria deitzea hartzen du, ez otsail huntan sortu delakotz bakarrik, bai-nan eskurari bide berriak idekitzen diozkalakotz. Maizegi eskual liburuek xahar aire emaiten dute, oraikotasunik ez ukanez.

"Etxaniz jauna baino berrizaleagoak badirela gure idazle gaztetan, aitortuko dugu. Bainan ez da hau ere gibeltiarra; bethi irakurle gaztez orhoiturik baderama bere lana eta bertze askok baino alegerakiago: harritzeko baita, zonbaitek zoin laket duten minkor eta jauzkor agertzea, auhena eta etsimendua dariozkatela! Iduri-eta zinkurrinez kanpo ez daitekela literatura onik...

“Gure “Amillaitz” dena bihotz da, bainan ez da keldarzalea eta aise bazterten ditu kireskeriak. Bizia maite du eta haren idaz-lanak dena olde dira.”

Horrez gainera, D. Nemesio Etxanizek, bere obretan, beti agertzen zuen garai hartako idazleetan hain nekez nabari zen bizitasuna. Beraren olerkigintzaren goi mailak berrogetahamargarren dekada hartan ezagutu zuen. Garai berean idatziak dira euskarazko lehen irratsaioak ere. Handik laster burutu zuen euskaraz ikasteko CCC-ren *Método radiofónico* (Donostia, 1961) hura ere. Urte haietako kultur aldizkarietatik ikus dezakegunez, D. Nemesio ez zen loak egon, egile eta eragile izan zen, eta garaiko giroagatik eta euskaltzaletasun suharraren eraginez, modan jartzen ziren kanta berriei euskarazko letra jartzen zion eta maiz ber berak kantatzen zituen, nahiz ospakizunetan edo nahiz plazetan; berrikeriak euskaraz azaltzeko ez bai zuen inongo lotsarik.

Beraren izakeraz ez zen inolako molde edo arau hertsietan sar ahal izateko gizona. Artista eta liberal jitea zuen. Honegatik, gerraondoko gure literatur ekintzak zuzpertzten eta era berritzen gizon prestua izan zen. Labegeri zenak berak baino lehen eman zion euskal kanta berriari hasiera, ez bakarrik soinu berriak hartzez, baizik soinu berriak asmatzen ere bai. Eta, besteak beste, gerraondoko giro itogarri hartan, Gipuzkoako gobernadoreei egin zizkien gutun publikoak hots handia izan zuten eta herri kontzientzia sortzaile euskaldun askoren baitan. Eta, gauza guztien gainetik, D. Nemesiori inork ukatu ezinezkoa, beraren zintzotasun gardena.

1955. urtetik Euskaltzaindiko urgazle zen eta, 1979an, ohorezko izendatu zen.

Goian bego gure adiskide maitea.

J. San Martín

JOSE JUAN BAUTISTA MERINO URRUTIA (1886-1982)

Laurogeitabost urtedun hil zen Maiatzaren 6an, gaueko hamaika terdian, Algortan, San Inazio kaleko bere etxean, JOSE JUAN BAUTISTA MERINO URRUTIA MORQUECHO RUBIO, Euskaltzain ohorezkoa. Aste beteko gaixoal-ditxo baten ondoren, gorputzaren nekez baina buru argi zelarik joan zaigu gure Euskaltzainik zaharrena, Euskaltzainen aitona hain zuzen.

1966 an ezagutu nuen Merino Urrutia Ojacastron, igande goize batetan. Ezcarayen nengoen nire familiarekin asteburua pasatzen eta euskaldunek han utzitako haztarnei buruz ikerketatxoa asmatzen neinbilen eta Merino Urrutiaren etxera jo nuen. Hainbat berri lortu ondoren, tartean Arregiren toponimiako mapa, nire oharrak taituzten hasi nintzen arratsaldean bertan, gero *Txtistulari* aldizkarian argitara eman nituen lanak osatzeko asmotan. Gero harreman ugariak izan ditut Merino Urrutia jaunarekin, esate baterako, haize-erroten ikerketa zela eta laguntza emanez, Gernikan "Aixerrota" mendia baita. Orain duela urtebete, telefonoz dei egin zidan eta Algortako etxean elkar ikusi genuen. Oso haserretuta zegoen Luis Maria Lojendio Abak YA egunkarian argitara emandako artikulu baten mamiagatik. Garcia Berlangaren *5.000 años de euskera* liburuari zuzendutako irazkin batetan, beste gauza barregarri batzuren artean, *Peru Abarca* Astarloarena zela, dio Lojendiok eta halako kirtenkeriekin sutan jartzen zen gure aitona. Baina berandu izan arren Iber-en "Ami vasco" irakurtzen ari zen orduan Merino Urrutia eta nor zegoen ezizen horren atzean jakin nahi zuen. 1906.eko lehen argitalpena zerabilen esku artean eta Ramon Goikoetxea Orokiatzen berri eman nion. Aurten ere izan ditut harremanak berak ahantzita zeukan lan baten berri eta kopia eman nion eta. 1971an, Bilboko *Correo Español* egunkarian argitara emandako "El Vasce en la Rioja y Burgos" izeneko artikulua ez zeukan beraren artxiboan eta igorri nionean, Martxoaren 9.eko gutun bat zuzendu zidan eskerrak emanez. Azkue Bibliotekako artxiboan gordetzen da gutun hau, laurogeitabost urtedun Euskaltzainak idatzia.

Ojacastron jaio zen, Jose Juan Bautista Merino Urrutia 1886.eko Irailaren 25ean, Agustín eta Josefa gurasoak zituelarik. Hiru hilebeterekin, Gabonetarako, Bilboko Zazpi kaleetara ekarri zuten. Hemen jaio ziren gero beste anaiak bi. Santiago Apostoluaren Ikastetxean egin zituen Merkatal Maisu izateko estudioak. Gaztaroan Ojacastroko Alkate izan zen urte biren zehar. 1922an, Uztailaren 6an "Ansuenako" Emilia Sánchez Mugika-rekin ezkondu zen Algortako San Nikolas Parrokian eta oraindik bizirik diren sei seme-alaba munduratu zituen: Emilia, José Ramón, María Jesús, María Teresa, Agustín eta Begoña. Mutilen artetik gazteenak jarraitzen du

aitaren etnologiazko zaletasunarekin. Errepublika garaian Algortako zinegotzia izan zen, José Antonio Agirre Alkate izan zen denboran; eta gero, gerra ostean, 1946 an, bertako Alkate izendatu zuten.

Ordurako, banatutako orrietan ikusi ahal duzueenez, euskarari buruzko ikerketetan hasia zen Merino Urrutia. 1931an eman zuen argitara, Madriden, beraren lehen lana, Ojacastron euskarari buruz egindako ikerketa. Gero, iker lanetatik aparte, Euskaltzaindiari mesede handi bat egin zion bizirik jarraitzeko, 1941.eko egun larrietan, baimena eta bultzada eman zionean. 1962an, Euskalerriko Lagunen Elkarteak *El vascuence en la Rioja y Burgos* argitaratu zuen ordurarteko lanak 17. Monografian bilduz. Eta lan eta mesedeengatik, Euskaltzaindiak 1964an Euskaltzain Urgazle hautatu zuen. Eta hamar urte beranduago, 1974an, Ohorezko mailan jartzea erabaki zuen, Maiatzaren 24.eko bileran. Ekainaren 15ean, Kukullako Done Miliagaren Monastegian bildu zen Euskaltzaindia eta izendapeneko Agiria eman zion Merino Urrutiari Aita Villasante Euskaltzainburuak. "Historia de la presencia del vascuence en la Rioja" hitzaldia irakurri zuen orduan Euskaltzain Ohorezko berriak, Berceo aldizkariak 1974an, 87. zenbakian, argitaratu zuena eta gero *Euskera* aldizkariak, 1975ean Euskaltzain lanen artean eman ziguna. Urte askotan, Bizkaiko Sailaren Idazkaria izan ondoren, 1965.eko Ekainaren 23an Azkoitiko Insausti Jauregian, Euskalerriko Lagunen Elkarteak hurrengo bi urteetarako Buru hautatu zuen.

1962an, Euskalerriko Lagunen Elkarteak egindako argitalpena agortuta zegoenez, *El vascuence en la Rioja y Burgos* estudioa hirugarrenez argitaratzea erabaki zuen Euskaltzaindiak eta Instituto de Estudios Riojanos-ekin batera; eta bigarren argitalpena, Merino Urrutiaren ondorengo ikerketekin aberastua, berriz atera zuen 1978.ean. Oraindik salgai dagoen liburua dugu hau.

Euskarari buruzko lanetatik aparte, etnologiari, historiari eta arteari dagozkien lanak ugari argitaratu ditu Merino Urrutiak. Denen artean bi aipatuko nituzke:

Jose Juan Bautista Merino Urrutia

“Apuntes para la historia de Guecho” eta “El folklore en el Valle de Ojacastro” estudio luze eta dokumentatuak direnez gero. Jon Bilbaoren Bibliografiara jo beharko du xehetasun gehiago nahi duenak.

Hestutasuneko egun larrietan zegoen Euskaltzaindiari lagundu egin zion gizonari egin zenioten ohorea; eta orain, joan zaigunean, eman behar diogu langileari dago-kion lorea. Goian bego.

EUSKARARI BURUZKO BIBLIOGRAFIA

1. 1931. *El vascuence en el Valle de Ojacastro (Rioja Alta)*. Sociedad Geográfica Nacional. Madrid.
2. 1932. *Más sobre el vascuence en el Valle de Ojacastro*. Intendencia Militar. Madrid.
3. 1935. *El vascuence en Burgos*. Sociedad Geográfica Nacional. Madrid.
4. 1935. *El vascuence hablado en Rioja y Burgos*. RIEV.
5. 1936. *El vascuence en el Valle de Ojacastro*. Huérfanos de Intendencia. Madrid.
6. 1945. *Problemas que plantea la toponimia vasca en Rioja y Burgos*. BRS-VAP.
7. 1949. *El vascuence en la Rioja y Burgos. Problemas que plantea su toponimia*. Rev. Dialectología y Tradiciones Populares.
8. 1949. *Los sufijos -ena y -eta en las casas viejas de Algorta*. Homenaje a Julio Urquijo, I.
9. 1951. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. Berceo.
10. 1954. *La Academia de la Lengua Vasca en Bilbao*. BRSVAP.
11. 1954. *Vocabulario de palabras recogidas en el Valle de Ojacastro*. Rev. Dialectología y Tradiciones Populares.
12. 1958. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. Berceo.
13. 1959. *Toponimia de Ezcaray*. Euskera.
14. 1960. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. In “Geografía Histórica de la Lengua Vasca”. Auñamendi, n.º 14.
15. 1960. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. In “Geografía histórica de la Lengua Vasca”. Auñamendi, n.º 14.
16. 1962. *El Vascuence en la Rioja y Burgos*. Real Sociedad Bascongada de Amigos del País. Monografía n.º 17.
17. 1964. *Los topónimos vasco-riojanos*. BRSVAP.
18. 1971. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. “El Correo Español - El Pueblo Vasco”. Suplemento “El vascuence hoy”, 12-9-71.
19. 1972. *Notas a “Contribución al estudio de la toponimia riojana”*. Berceo.

20. 1973. *Vocabulario de la Cuenca del río Oja*. Berceo.
21. 1974. *Historia de la presencia del vascuence en la Rioja*. Berceo.
22. 1975. *Historia de la presencia del vascuence en la Rioja*. Euskera.
23. 1975. *El vascuence en la Rioja y Burgos*. Conferencia. Ateneo de Madrid.
24. 1976. *Toponimia menor de la Rioja*. BRSVAP.
25. 1976. *Artífices vascos en la Rioja*. Junta de Cultura Vasca. Diputación de Vizcaya. Bilbao.
26. 1977. *El Alcalde de Ojacastro, gran defensor del vascuence en el siglo XVIII*. BRSVAP.
27. 1977. *De arqueología riojana*. Berceo.
28. 1978. *La lengua vasca en la Rioja y Burgos*. Euskaltzaindia / Instituto de Estudios Riojanos. Logroño.
29. 1978. *Emigración vasca a la Rioja desde finales del siglo XV hasta mediados del siglo XIX*. BRSVAP.

José Antonio Arana Martija

NIKOLAS ALZOLA GEREDIAGA (1923-1982)

Nikolas Alzola Gerediaga azkenen bisitatzen, Rosa Mari Arza Euskaltzaindiko langilea eta biok izango ginen, seguru asko. Bezperan ikusi zituen, azkenengoz, beraren anaia bakarra eta familia. Irungo liburu azoka bezperan amaitu zen eta bera ikustearren joan nintzen batez ere, egia esan, Euskaltzaindiko standa jasotzen lagun-tzearren baino gehiago.

Oso makal zegoela esan zidan, eta nire lagunak ere baieztu zidan, nahiz eta Nikolasen pesimismoa ezaguturik, hainbestekoa izango zenik pentsatu ez.

Hori dela eta, haren adiskidetasuna, herkidetasuna eta ahaidetasuna kontutan izanik, zilegi izan bekit beraz, Euskaltzaindiak bere lehenengo batzarreko hilberriaren aipamena nik egitea, nahiz eta Juan San Martin eta José Antonio Arana, ni baino trebeagoak izan eginkizun honetarako. Dena dela, batak ez du kentzen bestea, eta aipaturiko lagun biei Nikolas Alzolaz biltze lan bat eskatuko diogu seguru asko. Urruneko bazen ere, senitarteko ere ba ginen, beraren amama Lizundia zen, ni bezala, eta baserri berekoak biok, Abadiñoko Traña kofradiako (1) Etxenagusikoak. Nikolasek, berak, *Cien Autores Vascos* liburuan nire fitxa egiterakoan, beraren amama eta bion baserria dibujatu zuen.

* * *

Nikolas Alzola Gerediaga, Izurtza elizatean (2), Durangaldean, jaiotzen orain 59 urte, Tontorra izeneko baserri etxean. Aita Tontorreko semea, ama, ordea, Bitaño-

(1) Kofradia, Bizkaiko poblamendu egituraren baserri mordo batek osotutako oinarritzko entitate bat da, auzo mailakoa edo auzo txiki zenbaitek osotua. Esate batetarako, Abadiñoko elizatea 6 kofradiak osotzen du, Zeanurikoa 8k. Gipuzkoako bailara gisakoa da. Ikus nire lana: "La cofradía una entidad olvidada en el poblamiento de Vizcaya". *Las formas de poblamiento en el Señorío de Vizcaya durante la Edad Media*, III Simposio de Historia organizado por la Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País y la Junta de Cultura de Vizcaya, en la Biblioteca Provincial de Vizcaya, los días 23, 24 y 25 de Marzo de 1975. 259-264 orr., publicaciones de la Excelentísima Diputación de Vizcaya, Bilbao 1978.

(2) Elizatea, anteiglesia erdaraz, Bizkaian, Debarroan eta Aramaion populazio entitate bat da, udal mailakoa, gehienetan, Bizkaian. Euskal forma hau Azkueren hiztegian dator eta baita, Juan Ramon Iturrizaren historia lanetan ere.

etxebarri baserrikoa; beraz, Bitaña auzokoa, Izurtzaren lau auzoetariko bat, “zabaldo” eder batetan kokatua, hargin famatuen auzoa. Beraren bi osabak, Marzeliño eta Peru, hargin artistak izan ziren. Hau azaldu beharra dugu, zeren eta beraren hainbeste izen ordenen artean, Bitaña izan bai zen beretzat maiteena. Orain hiru aste, berarekin egon nintzenean, eta Bitaña-Etxebarrin egon berri nintzela esan, oso herriminez urrikaldu zen.

Lasalletarren artean fraidetu zenean Anai Berriotxoa izena hartu zuen, orduko arauaki jarraituz. Orduan ere, beraren eskualdeari so eginez, elorriar martiriaren izena hartu zuen.

Euskal idazlego eta ikerketa lanetan laister murgildu zen, eta beraren apaltasunaren ezaugarri, hainbeste izenorde erabili zituen, N.A.G. eta H.B.O., siglatik aparte: N. de Kortazar (Tontorreko baserri zaharra), Markue (handik hurbil dagoen Mañariko auzo txiki baten izena), Ozerin-Jauregi, Altzarte, Dolometa (herri basoa), Oxiñondoko Txoria, etab. Berak esan zidanez, inoiz, Lizundia ere erabili zuen, beraren hirugarren deitura; baina niri “gerizperik” ez egitearren, gehiago ez zuela erabiliko.

Beraren lanak, Juan San Martinen biharko lan batetan agertuko denez, Jon Bilbaoen *Eusko Bibliograflaren* I. tomoko 132-4 orrialdeak, eta bereziki, 433-438 orrialdeetan ikus daitezke, hainbeste bait dira.

Beraren liburuak hauek dira: *Cien Autores Vascos, Atalak* (1967), *Bigarren Atalak* (1972), *Hirugarren Atalak* (1978), *Ipuinak* (1978) eta *Ipuinak II* (1980). *Ipuinak III* laster argitaratzeko zen. Hara zer dioen horretaz San Martinek: “Lehen liburuak ehun egileen bizitza eta lanen berriak aurkezten ditu; euskarazko *Atalak* sailkoetan, ordea: elezahar, kontu berri, pasaixuak (gertaerak), saio-oharrak, egileen xehetasunak, jakintza oharrak eta abar. Lehen biak bizkaieraz eta hirugarrena euskara batuan; *Ipuinak* sailean, haur eta nagusientzako ipuinez gainera, zenbait kondaira egokitu biltzen ditu”.

Bestalde, dozenaka lantxo labur egin zituen, batez ere *B.R.S.B.A.P.*, baita ere *Euskera, El Bidasoa, Gerediaga, Z. Argia, Egan, Anuario de Eusko Folklore, B. del I. Americano de Estudios Vascos, Vida Vasca, Olerti, Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, etabar.

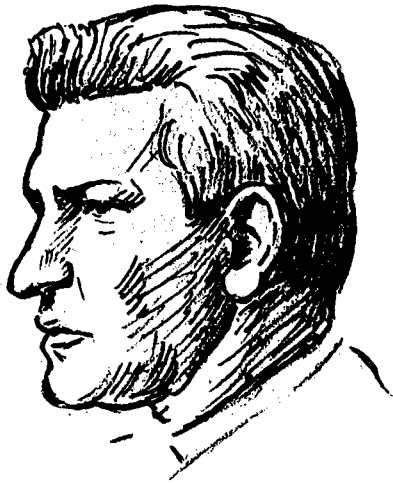
Eta hortik landa, zenbat gutun batari eta besteari! Zenbat aholku eta laguntza! Ordainik gabe, ez eta nahi ere. Beraren apaltasuna, eta gizatasunak ez zion uzten. Euskaltzalea zen denen gainera, eta politikoa ez izanik, abertzale liberal eta humanista, gaur hainbeste falta zaiguna, Tontorreko etxauntzako karlista familiako bazen tradizioz ere. Alderdi horretatik ere, haren errespetuari askok asko zor diogu, nik behintzat bai. Esate batetarako, Nikolasen hilberria jakin zuenean, hauxe esan zidan parlamentari batek:

—Nikolas izan zen egun larri batetan laguntza eskainka etorri zitzaidan orde-nakide bakarra; gehiago oraindik, nire amagana etxera joan zen kontsolatzera.

Hau esan nahi dut, zeren eta bai Javier Aranburu, Agustin Zubikarai, Jose Lasa eta San Martinek beraren euskal lanetatik landa gizon *on* on bat zela, apala eta gizartekoa, errepikatzen bait dute. Hara zer dioen San Martinek: “Bai, bera fisikoki mugitu zen gizartearen inguruan oso ezaguna zen; ezaguna irakaskuntzan eta ezaguna euskal kulturaren, baina ezagunagoa ontasunaren eredu norbait izendatu behar zenean. Nik, pertsona onak asko ezagutu ditut, baina ontasunean eta zintzotasunean inor ere ez Nikolas hainakorik. Izan ere, Nikolas, katolikoek santutasunez eman izan duten irudiaren erakoa zen bere izakeraz. Pertsona ona eta beste edonorren parte ona soilik

ikusten zekiena eta beti nornahiri laguntzeko gertu. Hark bezala ikasiko bagenu lagun urkoa maitatzen, gure gizarteak zori hobea izango luke. Honelakoa zenez, berakin harremana izan duten guziak maite zuten Nikolas”.

Euskal Herriko Euskal liburu eta disko azoka nagusiak, alegia Durangokoak eta baita haren antolatzaile den Gerediaga Elkartek ere, asko zor dio. Sartzetik bertatik lagundu zigun, bai azokan eta bai Durangaldeko hamabi herrietan egin dituen beste kultur ekintza askotan. Han zen, espirituz edo gorputzez, lanez edo aholkuz; horregatik, hain zuzen, asteazken honetan, Elkartek antolatu zuen beraren aldeko hileta bat Izurtzako San Nikolas parrokian. Baziren han Elkarteko buruzagi eta bazkide, alderdi guztietako zenbait kontzejal edo zinegotzi, alkate, diputatu eta Batzar Nagusietako Ahaldun. R.S.B.A.P. ordezkari bat ere han zen, beraren partaide ere bai zen; eta Azkoitian esan beharra dago, esan bezala, Elkartek horretako Boletinean gutxi egon izan baita Nikolas hainako kolaboratzailerik.

Ag. Montes
1968

Nikolas Alzola Gerediaga

Azaroko liburu azoka beraren omenez antolatzeko asmoa dago, beraren lan guztiak bilduz, hainbeste aldizkaritan sakabanatuak. Baita beraren koadroak ere; honekin erakusketa bat eginez, pintorea era bai zen eta hain zuzen "La Gran Enciclopedia Vasca" k faszikulo bat berari eskainia du.

1957tik euskaltzain urgazle zen Nikolas Alzola Gerediaga. Irunen, Maiatzaren 29an hiltzeaz, bai Euskaltzaindiak eta bai euskal kulturak, asko galdu du.

Eta amaitzeko, hara hemen joan den asteazkenean, Anton Mari Aldekoa-Otalorak, Gerediagako lehendakari-ordeak —eta nik gaineratu, poeta finak— egin, eta hileta bukaeran irakurritako, olerkia:

LAIÑOAK JOAN ZIREN...

Ba gatoz,
 hemen gara, joanen gara.
 Joan zara.
 Joan zinen.
 Joan zen...
 Joan zen...
 Joan zinen, BITAÑO.
 Ba dago estalgi gisa
 hainbat laiño.
 Laiñoak, lainoak...
 "ikusten dituzu laino hok
 haruntz-honuntzka...?
 nire denpora hala joan da
 ezer egiteke"
 horrela inoen
 Martzeliñok,
 Peruren anaiak,
 zure osabak.

Laiñoak joan ziren.
 Joan zen Peru
 eta
 joan zen Martzeliño.
 Joan ziren lan asko
 eginda.
 Joan ziren asmoak,
 amets guziak
 bete ezinda.

Joan zara,
 joan zinen
 Bitaño,
 Mila Ipuin,
 zazpiehun eta hogeita
 hamabost olerki
 izkiriatzeko.

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA

EUSKALTZAINDIA

ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

EGOITZA - SEDE

Arbieto, 3

BILBO-8

Tf. 94-415 81 55

Arduraduna: Jose Luis Lizundia

AZKUE BIBLIOTEKA

Ribera, 6

BILBO-5

Tf. 94-415 27 45

Arduraduna: Jose Antonio Arana Martija

ORDEZKARITZAK - DELEGACIONES

ARABA - ALAVA

Vicente Goikoetxea, 6

VITORIA - GASTEIZ

Tf. 945-28 81 49

Ordezkarria: Endrike Knörr

IFARRALDEA

15 rue Port Neuf

64100 BAIONA

Tf. 07/3359-25 64 26

Ordezkarria: Jean Haritschelhar

GIPUZKOA - GUIPUZCOA

Txurruka, 7-2

DONOSTIA - SAN SEBASTIAN-4

Tf. 943-42 80 50

Ordezkarria: Juan San Martin

NAFARROA - NAVARRA

Museo de Navarra

IRUÑEA - PAMPLONA

Tf. 948-22 34 71

Ordezkarria: Jose M.ª Satrustegi

EUSKALTZAINBURUGOA CARGOS ACADEMICOS Y EJECUTIVOS

Euskaltzainburua - Presidente: Fr. Luis Villasante

Buruordea - Vicepresidente: Jean Haritschelhar

Idazkaria - Secretario: Jose M.ª Satrustegi

Diruzaina - Tesorero: Endrike Knörr

“Iker” Sailburua - Director Sección Investigación: Luis Mitxelena

“Jagon” Sailburua - Director Sección Tutelar: Juan San Martin

Bibliotekaria - Bibliotecario: Alfonso Irigoyen

Idazkari-ordea - Vicesecretario: Jose Luis Lizundia

Ekonomi Eragilea - Gestor Económico: Juan Jose Zearreta

Bibliotekari-ordea - Vicebibliotecario: Jose Antonio Arana Martija

EUSKALTZAINEN HELBIDEAK

EUSKALTZAIN OSOAK - ACADEMICOS DE NUMERO

1. Patxi Altuna, E.U.T.G.-Mundaiz, Apdo. 1.359, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-273100
2. Jose Migel Barandiaran, "Sara", ATAUN (Gipuzkoa), 943-881252
3. Jean Louis Davant, Collège Hasparren, 64240, HASPARREN (France), 296168
4. Xabier Diharce, Abbaye Nôtre Dame de Belloc, 64240, HASPARREN (France)
5. Eusebio Erkiaga, Maestro Garcia Rivero, 4-3.º, BILBO-11, 94-4417206
6. Juan Gorostiaga, Convento Trinitarios, Avda. San Martín, 6, ALGORTA (Bizkaia), 94-4692441
7. Jean Haritschelhar, "Elorrieta" 24 rout de Lamigotte, 64600, ANGLET (France), 590898
8. Jean Hiriart-Urruty, Vicaire Général, Evêché 16 rue des Gouverneurs 64100, BAYONNE (France)
9. Dámaso Inza, PP. Capuchinos, Errotazar, 42, IRUÑEA-PAMPLONA.
10. Angel Irigaray, S. Esnaola, 11-1.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1, 943-273869
11. Alfonso Irigoyen, Trenbideko etorbidea, 2-5.º B, BILBO-12, 94-4422770
12. Endrike Knörr, Mateo Múgica, 8-2.º C, VITORIA-GASTEIZ, 945-223803
13. Federico Krutwig, Villa Pilartxo, 5-1.º E, ZARAUTZ (Gipuzkoa)
14. Antonio M.ª Labayen, San Francisco, 35-pral., TOLOSA (Gipuzkoa)
15. Pierre Lafitte, Petit Séminaire, 64480, USTARITZ (France), 310113
16. Emile Larre, Curé - Irissarry, 64780, OSSES (France), 376067
17. Pierre Larzabal, Cure de Socoa, 64, CIBOURE (France)
18. Manuel Lekuona, Sacerdote, OIARTZUN (Gipuzkoa)
19. Luis Mitxelena, Goiko kalea, 6, ERRENTERIA (Gipuzkoa), 943-5153577; Postas, 15-5.º dcha., VITORIA-GASTEIZ, 945-230527
20. Francisco Ondarra, Colegio de LEKAROS (Baztan) (Nafarroa), 948-580000
21. Juan San Martín, Bernard d'Extépare, 7-6.º esk., HONDARRIBIA (Gipuzkoa), 943-642015
22. Jose M.ª Satrustegi, URDIAIN (Burunda) (Nafarroa), 948-578012
23. Luis Villasante, Santuario de Aránzazu, OÑATI (Gipuzkoa), 943-780951
24. Antonio Zavala, PP. Jesuitas, XABIER (Nafarroa), 948-884000

EUSKALTZAIN OHOREZKOAK - ACADEMICOS DE HONOR

1. Odon Apraiz, Plaza del General Loma, 3-1.º, VITORIA-GASTEIZ
2. Julio Caro Baroja, "Itzea", B.º Alzate, VERA DE BIDASOA (Nafarroa)
3. Nemesio Etxaniz, Victor Pradera, 79-2.º izda., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-6, 943-454008 (†)
4. Justo Garate, San Lorenzo, 444, MENDOZA 5500 (Argentina), 243897
5. Bedita Larrakoetxea, Canónigos Regulares, Pio Mortara, 1, OÑATI (Gipuzkoa), 943-780311
6. Gerardo López de Guereñu, San Vicente de Paul, 8, VITORIA-GASTEIZ, 945-254614
7. Juan Bautista Merino Urrutia, San Ignacio, 12-4.º, GETXO (Bizkaia), 94-4692165 (†)
8. Santiago Onaindia, PP. Carmelitas, Larrea, ZORNOTZA-ETXANO (Bizkaia), 94-6730088
9. Jorge de Riezu, LEKAROZ (Baztan) (Nafarroa), 948-580000
10. Norbert Tauer, Vinohradska 126, 1300 Praha 3, TCHECOSLOVAQUIE
11. Antonio Tovar, Príncipe de Vergara, 111 Dupl. 6.º dcha, MADRID-2, 91-2612150

EUSKALTZAIN URGAZLEAK ACADEMICOS CORRESPONDIENTES

1. Jesus Acha, Avda. Sancho el Fuerte, 96 "Irrintzi", IRUÑEA-PAMPLONA, 948-257021
2. Mikel Achaga, DEIA, Carlos I, 3-bajo, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-11, 943-462488
3. M.ª Dolores Aguirre Aizpurua, Urbieta, 5-2.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-6, 943-424303
4. Eugenio Aguirreche, B.º Zamalbide, Iglesia, ERRETERIA (Gipuzkoa), 943-510442
5. Gexan Alfaro, Librairie Zabal, 52 rue Panecau, 64100, BAYONNE (France), 594390
6. Jacques Allières, L'Orangerie, Parc de Gounon, 25 route d'Espagne 31300, TOULOUSE (France) 61-401510
7. Jose Luis Alvarez Enparanza "Txillardegi", Sancho el Sabio, 26-9.º D, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-10, 943-450687
8. Nicolás Alzola (Hno. Berriochoa), La Salle-enea, IRUN (Gipuzkoa) (+)
9. Xabier Amuriza, Legarreibi, 1-2.º dcha., ZORNOTZA-ETXANO (Bizkaia)
10. Pierre Andiazabal, Grand Sèminaire, Avenue Darrigrand, 64100, BAYONNE (France)
11. Marcelino Andrinua, PP. Pasionistas, Euba, ZORNOTZA-ETXANO (Bizkaia)
12. Juan Apezetxea, Avda. de Guipúzcoa, 5, "Villa Antonia", IRUÑEA-PAMPLONA, 948-254063
13. Lino Aquesolo, PP. Carmelitas, BEGOÑA-BILBO-4, 94-4330698
14. Jose Antonio Arana Martija, Karmelo Etxegarai, 6, GERNIKA (Bizkaia), 94-6850701
15. Jose M.ª Aranalde, Párroco de Añorga, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-9
16. Xabier Aranburu, Miracruz, 28-A-4.º dcha., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1, 943-279704
17. Jose Antonio Arcocha, San Ignacio, 27-3.º C, ONDARROA (Bizkaia), 94-6830273
18. Jesus M.ª Arenaza, Gran Via, 82-2.º izda., BILBO-11, 94-4414181
19. Begoña Arregi, Paseo Miqueletes, 4-6.º B, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-6, 943-216206
20. Francisca Arregi, Matia, 58-3.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-8, 943-212532

21. Fernando Artola "Bordari", Avda. de J. Ugarte, 6-1.º izda., HONDARRIBIA (Gipuzkoa), 943-641378 ()
22. Jose M.ª Azpiroz, Dermitaleria, 3-1.º dcha., IRUÑEA-PAMPLONA
23. Miguel Angel Astiz, Pl. Celestino M.ª del Arenal, 1-12.º A, BILBO-14, 94-4313285
24. Jose Azurmendi, Avda. Ategorrieta, 23-2.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-13, 943-277346
25. Gaizka Barandiaran, Col. San Ignacio, Apdo. 3059, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-289500
26. Federico de Barrenengoa, Pl. Plácido Careaga, 12-5.º izda, BILBO-14, 94-4353819
27. Iñaki Barriola, "Isturin", P.º Ayete, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-9, 943-211673
28. Serafin Basauri, Txirio kale, 1-3.º, EIBAR (Gipuzkoa), 943-713590
29. Jose Basterretxea, Sangüesa, 13-1.º izda., IRUÑEA-PAMPLONA, 948-236696
30. Isidro Baztarrika, PP. Benedictinos, Santuario de ESTIBALIZ (Araba), 945-211149

31. Alessandro Baussani, Facolté di Lettere e Filosofia-Università degli Studi di Roma, 00100 ROMA (Italia)
32. Juan Jose Beloqui, Villa Nere-kaiola, ATEGORRIETA (Intxaurreondo, s/n), DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-13
33. Iñaki Beobide, Narrica, 31-3.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-3, 943-420982
34. Juliana Berrojalbiz, Rodríguez Arias, 29, BILBO-11, 94-4437943
35. Pedro Berrondo, Gral. Lersundi, 6 ent. izda., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-7, 943-461857
36. Antonio Berrueta Alzola, Pío XII, 16-6.º B, VITORIA-GASTEIZ, 945-251284
37. Milagros Bidegain, Sancho-enea, 9, ERRETERIA (Gipuzkoa)
38. Antonio Bilbao, Apdo. 28, SANTURTZI (Bizkaia)
39. Jon Bilbao, Basque Studies Program, University of Nevada RENO, NEVADA 89507 U.S.A.
40. Félix Bilbao, PP. Franciscanos, FORUA-GERNIKA (Bizkaia), 94-6852001

41. Joseph Camino, 15, rue des Prébendés, 64100, BAIONA, 59-591782
42. Jacinto Carrasquedo Olarra, Secundino Esnaola, 7-6.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1
43. Junes Casenave-Haragile, College Etxekopar, 64120, SAINT PALAIS (France), 387199
44. Pierre Charriton Zabalzarai, 3 impasse Port Neuf, 64100, BAYONNE (France), 59-598127
45. Jorge Cortes Izal, Monaterio Velate, 5-7.º, IRUÑEA-PAMPLONA, 948-255759
46. Jean Pierre Curutchet, 64 HELETTE (France)
47. Pedro Diez de Ulzurrun, San Antón, 43, IRUÑEA-PAMPLONA, 948-212280
48. Jean Baptiste Dirassar, Lotissement Arrantzaleak, CIBOURE, 64500, SAINT JEAN DE LUZ (France), 59-260595

49. Pierre Duny Pètrè, Maison Hègnitò, 4-Chemin d'Olhonce, 64220, SAINT-JEAN PIED-DE-PORT (France)
50. Jose M.ª Etxaburu, Villa Ongi-etorri, B.^o Amute, HONDARRIBIA (Gipuzkoa), 943-643002
51. Jon Etxaide, Paseo de Colón, 33-4.º izda., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2, 943-277818
52. Carmelo Etxenagusia, Monasterio del Refugio, Zabalbide, 104, BILBO-6, 94-4472500
53. Juan Angel Etxebarria, Elejalde, 23-1.º dcha., FORUA-GERNIKA (Bizkaia)
54. Peter Etxebarria, Residence 1855, Sierra Lange L., RENO NEVADA U.S.A.
55. Patxi Etxeberria, Sta. Maria Parish, P.O. Box 495, ILOILO CITY (Filipinas)
56. Ignacio Eizmendi, Ntra. Sra. del Pilar, 10, ZARAUTZ (Gipuzkoa), 943-841534
57. Kepa Enbeita, Auzo-lana de Abornicano, S.A., ABORNICANO (Urcabustaiz) (Araba), 945-430032
58. Karnele Esnal, Zabaleta, 50-7.º D, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2, 943-280915
59. Bernardo Estornes Lasa, Secundino Esnaola, 13-3.º izda., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1
60. Jose Estornes Lasa, Hernani, 1-7.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-14, 943-428225
61. Eñaut Etchamendy, Professeur Agronome, Saint-Palais, 64120, BEYRIE SUR JOYEUSE (France)
62. Jean Baptiste Etcharren, 1, chemein Kurutxamendi, 64220, St.-JEAN-PIED DE PORT (France), 59-371735
63. P. Etcheandi, Abbaye Nôtre Dame de Belloc, 64670, URT (France)
64. Jacques Etcheverry, 2 Alles Boufflers, 64100, BAYONNE (France)
65. Jean Baptiste Etcheverry, Aumonier, 64100, BAYONNE (France)
66. Eustasio Etxezarreta, Urdaneta, 10, Apartado 579, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-428745
67. Patrik Farell (Darragh), 41 Nutley Lane, DUBLIN (Irlanda), 692641
68. Jaxinto Fernandez Setien, Gurutze-dorre, 6-4.º, LAZKAO (Gipuzkoa), 943-884031
69. Bittorino Gandiaga, PP. Franciscanos, Santuario de Aránzazu, OÑATI (Gipuzkoa), 943-781302
70. Marcelino Garde, Presbítero, RIPODAS (Nafarroa)
71. Jose Garmendia Arruabarrena, "Instituto Ruiz Gijón", Paseo de Consolación, s/n, UTRERA (Sevilla), 954-861620
72. Juan Garmendia Larrañaga, Mayor, 1, TOLOSA (Gipuzkoa), 943-670929
73. Juan Garmendia "Zeleta", Marqués de Murrieta, 35-4.º E, LOGROÑO, 941-214644
74. Salvador Garmendia, Mugica-enea, ANOETA (Gipuzkoa), 943-652539
75. Patxi Goenaga, Avendaño, 21-4.º C, VITORIA-GASTEIZ.
76. Jon Goikoetxea, E.U.T.G.-Mundaiz, Apdo. 1359, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-273100
77. Ignacio Goikoetxea, "Gaztelu", Munibe, 6-6.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-8 (+)

78. Manex Goienetxe, 14 Avenue LAFONTAINE, 64100, BAYONNE (France), 634444
79. Xabier Gereño, Avda. del Ejército, 18-3.º dcha., BILBO-14, 94-4355263
80. Paul Guilsou abbé, Paroisse du Gros-Cailrou, PARIS-7
81. Marcelin Hégiaphal, Pastoralier Cheraute par, 64130, MAULEON (France)
82. Nils M. Holmer, B.O. Box 40, LUND (Suecia)
83. Mariano Iceta, ELIZONDO (Nafarroa), 948-580755
84. Roger Idiart, Curè de Sauguis-St. Etienne, 64470, TARDETS (France), 285165
85. Arantza Idiazabal, Tolarieta, 6-1, esk., OIARTZUN (Gipuzkoa)
86. Joseba Intxausti, Avda. Ategorrieta, 23-2.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-13, 943-271713
87. Jose Angel Irigaray, Secundino Esnaola, 11-1.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1
88. Jose M.º Iriondo, Radio Popular de LOIOLA, AZPEITIA (Gipuzkoa), 943-811835
89. Michel Itcaina, Secretaire de Mairie, 64250, CAMBO (France), 297255
90. Fermin Ixurko, ALDAZ (Nafarroa), 948-504282
91. Ramuntxo Kanblong, Route des Pins, 64600, ANGLET (France), 038369
92. Jaime Kerexeta, Presbitero, San Roque, 24, ELORRIO (Bizkaia), 94-6820012
93. Daniel Landart, Villa "Heleta", 64100, MOUGUERRE (France), 315457
94. Mikel Lasa, Uribe auzoa, 9-1.º B, ARRASATE-MONDRAGOE (Gipuzkoa), 943-791945
95. Jose Manuel Lasarte, Presbitero, UHARTE-ARAKIL (Nafarroa), 948-574008
96. Imanol Laspiur Zabala, Aldatze, 3-2.º izda., EIBAR (Gipuzkoa), 943-713288
97. Juan M.ª Lekuona, Seminario Diocesano, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-213911
98. Gabriel Lertxundi, Abbaye Nôtre Dame de Belloc, URT, 64240 HASPARRREN (France), 59-296555
99. Juan Antonio Letamendia, Murrua, 22-1.º izda., HONDARRIBIA (Gipuzkoa), 943-643514
100. Xabier Lete, Plaza San Juan, 20, URNIETA (Gipuzkoa), 943-551849
101. Jose Luis Lizundia, Bruno Mauricio Zabala, 22-2.º F, DURANGO (Bizkaia), 94-6814109
102. José Antonio Loidi Bizkarrondo, Farmacia, Paso de Colón, 93, IRUN (Gipuzkoa), 943-612678
103. Peli Martin Latorre, M. Iradier, 9-4.º izda., VITORIA-GASTEIZ, 945-232959
104. Xabier Mendiguren, Doctor Delgado, 8-4.º C, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-1, 943-272951
105. Fernando Mendizabal, Camino Zarategi, 18-2.º B, INTXAURRONDO-DONOSTIA-SAN SEBASTIAN
106. Marie Jeanne Minaberry, Journaliste, 64480, USTARITZ (France)
107. Justo Mocoeroa, PP. Escolapios, Alda Recalde, 19, BILBO-9
108. Luis M.ª Mujika, Zabaleta, 49-4.º dcha., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2
109. Plácido Múgica, PP. Jesuitas, Santuario de Loyola, AZPEITIA (Gipuzkoa) (†)
110. Jose Antonio Mujika, Casa Peruene-berri, 2-3.º D, HERRERA-DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-392528

111. Manuel Olaizola "Uztapide", C. Lagunzarrena, B.º Ergoyen, OIARTZUN (Gipuzkoa)
112. Jesús Oleaga Echeverría, Elcano, 18-ent. dcha., BILBO-8, 94-4436957
113. Ignacio Omaechevarría, Curia Generalizia dei Frati Minori, Via Sta. Maria Mediatrice, 25-00165, ROMA (Italia)
114. Josu Oregi, Paseo Urdangarin, BERGARA (Gipuzkoa), 943-761561
115. Txomin Peillen, 140 Avenue de Paris, 94300, VINCENNES (France), 3747324
116. Pedro Pujana, Párroco de (GAUTEGIZ)-ARTEAGA (Bizkaia), 94-6852871
117. Francisco Xabier Kintana, Torre Gorostizaga, 4-4.º B, BILBO-4, 94-4123555
118. J. Antonio Retolaza, Orueta, 1-3.º, BILBO-9, 94-4234573
119. Rudolf de Rijk, Newtonstraat 69 II, 1098, HA AMSTERDAM (Holanda), 20-935650
120. Karnele Rotaetxe, Pl. Bombero Echaniz, 4-6.º izda., BILBO-10, 94-4314033
121. Manuel M.ª Ruiz Urrestarazu, Adriano VI, 22-7.º izda., VITORIA-GASTEIZ
122. Ramón Saizarbitoria, Peña y Goñi, 1-6.º dcha., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2, 943-287990
123. Pedro Sancristoval, Florida, 32-4.º, VITORIA-GASTEIZ, 945-233314
124. Carlos Santamaria, Buen Pastor, 13, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-5, 943-415297
125. Ibon Sarasola, P.º Duque de Mandas, 37-1.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-12, 943-283340
126. Juan Thalamas Labandibar, Gral. Primo de Rivera, B-1.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2 (†)
127. José Ignacio Tellechea Idígoras, Usandizaga, 27-5.º izda., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-2, 943-280062
128. Francisco Tirapu, Pl. San José, 1, IRUÑEA-PAMPLONA.
129. Juan M.ª Torrealday, Avda. Ategorrieta, 23-2.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-13, 943-271713
130. Martín Ugalde, Almirante Juan Allondo, Villa Carolina, A-4.º dcha., HONDA-RRIBIA (Gipuzkoa), 943-641505
131. Patxi Uribarren, Carmelo de Begoña, 10, BILBO-4, 94-4330698
132. Miguel Javier Urmeneta, P.º de Sarasate, 5, IRUÑEA-PAMPLONA
133. Ignacio Urquijo, MARKINA-MUNIBE (Bizkaia), 94-6866031
134. Tomás Uthurry, Professeur, Grand-Seminaire, Avenue Jean Darrigrand, 64100, BAYONNE (France), 59-633340
135. Pedro Yrizar, Lagasca, 54, MADRID-1, 91-2766393
136. Patxi Zabaleta, Amaia, 2-C-1.º, IRUÑEA-PAMPLONA, 948-232076
137. Gabriel Zapiain, La Roca, 7, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN
138. Ambrosio Zatarain, Zubieta, 40-2.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-7, 943-421236
139. Juan Jose Zearreta, Andrandi auzunea, 7-3.º, ZORNOTZA-ETXANO (Bizkaia), 94-6731520
140. Manuel Ziarsolo, Arabella, 62-3.º izda., BEGOÑA-BILBO-7
141. Agustín Zubicaray, Cruceño, 36, ONDARROA (Bizkaia), 94-6830287
142. Aniceto Zugasti, Euskal Herria, 12-3.º dcha., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-3
143. Jose Migel Zumalabe, Urbietta, 56-1.º, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-6, 943-459597

EUSKALTZAINDIAREN LAGUNAK (*)

1. Jose M.ª Aleman, Ayecua, 2-2.º izda., IRUÑEA-PAMPLONA, 948-241088
2. Antton Aranburu, "Deia", Carlos I, 3-bajo, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-462488
3. Abel Ariznabarreta, Elejalde, 46, GALDAKAO (Bizkaia), 94-4562504
4. Gotzon Aurrekoetxea, Ziarrusta auzoa, DIMA (Bizkaia), 94-6736720
5. Miren Azkarate, E.U.T.G. - Mundaiz, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-273100
6. Rikardo Badiola, Bidezabal, 3-2.º C, GETXO (Bizkaia), 94-4600511
7. Gerardo Elortza, U.N.E.D., BERGARA (Gipuzkoa), 943-761342
8. Ana M.ª Etxaide, Trav. Bayona, 1-2.º G, IRUÑEA-PAMPLONA, 948-260880
9. Jose M.ª Etxebarria, Karmeldegia-Alto Zorroaga, s/n., DONOSTIA-SAN SEBASTIAN-14, 943-463002
10. Jesus M.ª Etxezarreta, Grupo San Roque, 1-2.º, DEBA (Gipuzkoa), 943-601622
11. Juan Luis Goikoetxea, Médico M. Pedro Cortés, 3-9.º A, BILBO-6, 94-4247009
12. Rufino Iraola, Nañarri, 2-3.º dcha., ZALDIBIA (Gipuzkoa), 943-884353
13. M.ª Pilar Lasarte, Euskaltzaindiaren Ordezkaritza, Txurruka, 7, DONOSTIA-SAN SEBASTIAN, 943-428050
14. Abel Muniategi, Mancomunidad del Alto Deba, Mahats-erreaka, BERGARA (Gipuzkoa), 943-761242
15. Iñaki Usabiaga, Uzturre enparantza, 7-8.º A, LASARTE (Gipuzkoa), 943-364562
16. Charles Videgain, 23, rue Vieille-Boucherie, 64100, BAYONNE (France), 07-3359-591536

(*) 1981.eko Maiatzaren hogeita bederatzian, Euskaltzaindiko bileran, onartua.

AURKIBIDEA

LOPEZ IDAZLEAREN OMENALDIA

<i>P. Uhart</i> : DONAIXTIKO EGUNETAN	431
<i>Fr. Luis Villasante-Euskaltzainburua</i> : LOPEZ IDAZLEAREN OMENEZ...	433
<i>P. Lafitte</i> : ALFONSA RODRIGUEZ JESUSEN KONPAÑAKO AITAREN	437
<i>Lino Akesolo</i> : ADITZ-IZENA LOPEZ IDAZLEAREN LIBURUAN	443
<i>Oztibartarra</i> : EUSKALTZAINDIA OZTIBARREN	447

BIZENTA ANTONIA MOGELEN BIGARREN MENDEURRENA

<i>Fr. Luis Villasante</i> : BIZENTA ANTONIA MOGELEN BIGARREN MENDEURRENA	451
<i>Xabier Altzibar</i> : BIZENTA ANTONIA MOGELEN BIZIAZ ETA LANAZ ZENBAIT ARGIBIDE	457
1. Bizentaren bizibide eta kultur harremanak	458
2. Ipui onac: edizioak. Textoa. Egilea	461
3. Alegia neoklasizismo garaian. Iturriak, norentzat eta zertarako idatzi zuen. Idaztankera	467
4. 1920.eko adierazpena: Luis de Borbon	470
5. Gabon Kantak	474
6. Bizenta A. Mogel berraurkezten	479
– 2. eranskina	485
– 3. eranskina	486
– 4. eranskina	487
– 5. eranskina	489
– 6. eranskina	492
AZKOITIKO UDALETXEAN, 1982.EKO EKAINAREN 13AN, IRAKURRITAKO MAHAINGURUAREN LABURPENA	495

BIZENTA MOGELEN 2.MENDEURRENA OSPATUZ, EMAKUMEARI EGINDAKO MAHAINGURUAREN TXOSTENAK

<i>K. Esnal</i> : EMAKUMEA IRAKASLE	499
<i>Izaskun Barriola</i> : EMAKUMEA IRRATIGINTZAN	501

<i>Arantxa Urretavizcaya</i> : EMAKUMEA IDAZLE	503
<i>Miren Azkarate</i> : EMAKUMEA EUSKALARITZAN	507
<i>Karmele Esnal</i> : EMAKUMEA IRAKASLE	511
<i>Izaskun Barriola</i> : EMAKUMEA IRRATIAN	513

GAI LABURRAK

<i>Károly Morvay</i> : CONSIDERACIONES ACERCA DEL VERBO VASCO. APUNTES METODOLOGICOS	517
<i>Patxi Oroz Arizkuren</i> : ACOTACION AL SULETINO ELGE ‘CAMPO ARADO’	533

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIAK

MERKATALGO IZENDEGIA, KARGU ETA BILERA LEKUENA	549
– Hitzaurrea (<i>Xabier Kintana</i>)	549
– Izenok erabiltzeko moduz	549
– Ortografi eta morfologi oharrak	550
NOMENCLATOR COMERCIAL, DE CARGOS Y DE LUGARES PU- BLICOS	551
– Prólogo (<i>Xabier Kintana</i>)	551
– Sobre la forma de utilizar estos nombres	551
– Observaciones sobre ortografía y morfología	552
MERKATALGO IZENDEGIA, KARGU ETA BILERA LEKUENA	553
VOCABULAIRE DU COMMERCE ET DES SERVICES	573
– Preface	573
– De la manière d'utiliser ces termes	573
– Remarques orthographiques et morphologiques	574
VOCABULAIRE DU COMMERCE ET DES SERVICES	575

EUSKALTZAINDIAREN BATZAR-AGIRIAK

BATZAR TXOSTENAK

Literatur Saila

<i>Juan San Martin</i> : DIEGO GOITIAREN EUSKARAZKO ESALDI BIL- DUMAK	613
<i>P. Lafitte</i> : PIERRE-GUILLAUME DE LA VIEUXVILLE (1682-1734)	619

Gramatika Saila

<i>Patxi Goenaga</i> : EUSKAL NOMINALIZAZIOARI BURUZ ZENBAIT OHAR: ZAIL DA, ERRAZ DA, PREDIKATUEN ERREJIMENA	623
1. Sarrera	623
2. Arazoa	624
3. Euskarak eskaintzen dizkigun bereizgarriak	626
4. Berriro egiturara itzuliz	631
<i>Miren Azkarate</i> : ZEHAR GALDERAK: BA- DENBORAZKO PERPAUS TXERTATUEN ADIBIDE KURIOSO ZENBAIT	639
– Aita Fray Pedro Antonio Añibarro: escu-liburua ta berean eguneango cristiñau-cereguiñac	639
– Zehar galderak	639
– Denborazko perpaus txertatuen adibide kurioso zenbait	642

Dialektologi Saila

<i>Frantzisko Ondarra</i> : GARESKO EUSKARARI BURUZ ZERBAIT	647
---	-----

Hiztegi Saila

<i>Jose M.ª Azpiroz</i> : EUSKAL HIZTEGIAREN GEHIGARRIAK NAFARROAN. 3. ATALA	657
<i>Federico Krutwig</i> : KULTUR HITZEN ORTHOGRAPHIA EUSKARAZ ...	665
– Kultur hizkuntza	665
– Kultur hizkera	665
– Mintzatu hizkuntzaren orthographia	666
– Kultur hitzen orthographia	666
– Motivoak	667

BERRIAK

<i>Jose M.ª Satrustegi</i> : EUSKALTZAINDIKO EGINKIZUNEN SAILKAPENA	671
<i>J. A. Letamendia</i> : DIALEKTOLOGIAZKO JARDUNALDIAK DONAIXTI-IBARREN	677
<i>Gotzon Aurrekoetxea</i> : AZENTUARI BURUZKO BARNE JARDUNALDIAK	685
<i>Fr. Luis Villasante-Euskaltzainburua</i> : BI EUSKALTZAIN, “DOCTOR HONORIS CAUSA” IZENDATUAK	689
– Pierre Lafitte	689
– Luis Mitxelena	691

<i>Jose Luis Garcia Arias-Presidente:</i> ACADEMIA LA LINGUA ASTURIANA	693
<i>Fr. Luis Villasante-Presidente:</i> A LA ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA	695
<i>E. Knörr:</i> EUSKALTZAINDIAREN HIZTEGI-LANAZ ZENBAIT GOGETA	697
<i>Juan San Martin:</i> EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA. ASMOA ETA HELBURUAK	699
– Euskal idazleen elkarteko araudia	701
– Asociación de escritores en Lengua Vasca	707
<i>Fr. Luis Villasante-Euskaltzainburua:</i> ARABAKO ORDEZKARITZA ZABALTZEAN	711

HILBERRIAK

NEMESIO ETXANIZ ARANBARRI (1899-1982)	715
JOSE JUAN BAUTISTA MERINO URRUTIA (1886-1982)	721
NIKOLAS ALZOLA GEREDIAGA (1923-1982)	725

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/EUSKALTZAINDIA/ ACADEMIE DE LA LANGUE BASQUE

EGOITZA/SEDE	733
AZKUE BIBLIOTEKA	733
ORDEZKARITZAK/DELEGACIONES	733
EUSKALTZAINBURUGOA/CARGOS ACADEMICOS Y EJECUTIVOS	735

Euskaltzainen Helbideak

EUSKALTZAIN OSOAK/ACADEMICOS DE NUMERO	739
EUSKALTZAIN OHOREZKOAK/ACADEMICOS DE HONOR	741
EUSKALTZAIN URGAZLEAK/ACADEMICOS CORRESPONDIENTES	743
EUSKALTZAINDIAREN LAGUNAK	749